

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**TEMİRKUL ÜMÖTALİYEV'İN SEÇME
ŞİİRLERİNDE KELİME DÜNYASI**

Semanur Yener

Zonguldak 2019

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**TEMİRKUL ÜMÖTALİYEV'İN SEÇME
ŞİİRLERİNDE KELİME DÜNYASI**

**Hazırlayan:
Semanur Yener**

**Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Osman Arıcan**

Zonguldak 2019

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ FORMU

18/07/2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davrandığımı, yazım sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

18/07/2019

(İmza)

Öğrencinin

Adı Soyadı: Semanur YENER

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

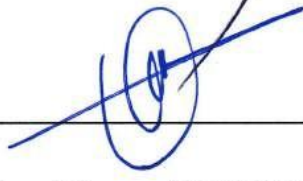
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında 181282121002 numaralı Semanur YENER'in hazırladığı "Temirkul Ümötaliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası" konulu ~~DOKTORA~~/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 02/08/2019 Cuma günü saat 14:00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda, tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

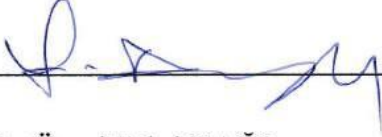
Başkan

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZER

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Osman ARICAN (Danışman)

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fahri DAĞI

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

15.08/2019

Doç. Dr. Ertugrul Yıldırım
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Temirkul Ümötaliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası
Tez Yazarı	: Semanur Yener
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Osman Arıcan
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Adedi	: 295

Kelimeler, eserlerde kullanılış şekli, türü ve anlamı bakımından şairin / yazarın üslubunu ortaya koyar. Bu bakımdan, şairin / yazarın duygu ve düşünce dünyasını kelimeler aracılığıyla anlamak mümkündür. Çalışmada, Kırgız şairi ve Sovyetler Birliği subayı Temirkul Ümötaliyev'in şiirlerindeki kelimeler üzerinden üslubu konusunda bilgi edinmek amaçlanmıştır. Ümötaliyev, Çağdaş Kırgız edebiyatında, önemli bir yere sahiptir. O, şiirleri, manzumeleri ve çevirileriyle pek çok Sovyet ülkesinde adını duyurmuştur. Çalışmada, Ümötaliyev'in kitaplarından seçilen 50 şiir üzerinden kelime dünyası incelenmiştir. Çalışma, giriş, dört ana bölüm, sonuç, kaynakça ve eklerden oluşan esere ve veriye bağlı leksiko-stilistik bir bakış açıdır. Birinci bölümde, tezin temelini oluşturan dil bilimi, yapısalcılık, göstergebilim, Prag Dilbilim Okulu, Rus Biçimciliği, sözcük bilimi, sözcük anlam bilimi ve kelime dünyası üzerine durulmuştur. İkinci bölümde, Temirkul Ümötaliyev'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde şairin kelime dünyası, kelimelerin kullanım şekilleri ve sıklık değerleri, birincil, ikincil ve diğer veriler, tespit edilerek açıklanmıştır. Dördüncü bölümde, kelimelerin isim ve fiil olarak iki ana grup altında anlam bilimi açısından sınıflandırması yapılmıştır. Sonuç ve kaynakçanın ardından ekler bölümünde, ele alınan şiirler, metin sözlüğü ve fotoğraflara yer verilmiştir. Genel olarak bakıldığında Ümötaliyev'in Ekim Devrimi ve II. Dünya Savaşı döneminde yaşaması, şiirlerini oldukça etkilemiştir. Şairin şiirlerinde emek, savaş, barış temalarının yaygın olarak kullanılması bu durumla ilişkilendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Temirkul Ümötaliyev, Şiir, Kelime Dünyası, Gösterge, Anlam.

ABSTRACT

Institution	: ZBEÜ Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature
Title	: Word World in Temirkul Ümötaliyev's Selected Poems
Author	: Semanur Yener
Adviser	: Dr. Faculty Member Osman Arıcan
Type of Thesis, Year	: MSc. Thesis, 2019
Total Number Of Pages	: 295

The words reveal the style of the poet / writer in terms of its usage, type and meaning. In this respect, it is possible to understand the emotion and thought world of the poet / writer through words. In this study, it is aimed to learn about the style of Kyrgyz poet and Soviet Union officer Temirkul Ümötaliyev through the words in his poems. Ümötaliyev has an important place in contemporary Kyrgyz literature. He has made his name known in many Soviet countries with his poems, verses and translations. In this study, the word world was examined over 50 poems selected from the books of Ümötaliyev. The study is a lexico-stylistic perspective based on the work and data, consisting of introduction, four main sections, conclusions, bibliography and appendices. In the first part, linguistics, structuralism, semiotics, Prague Linguistics School, Russian Formalism, lexicology which are the basis of the thesis are emphasized. In the second chapter, information about Temirkul Ümötaliyev's life, literary personality and works are given. In the third chapter, the word world of the poet, usage of the words and frequency values, primary, secondary and other data are determined and explained. In the fourth chapter, the words are classified in terms of semantics under two main groups as noun and verb. The conclusions and bibliography are followed by the poems, text dictionary and photographs in the appendix. In general, Ümötaliyev's October Revolution and II. His life in World War II affected his poems. The widespread use of the themes of labor, war and peace in the poet's poems may be related to this situation.

Key Words: Temirkul Ümötaliyev, Poetry, Lexicology, Sign, Meaning.

ÖN SÖZ

Dilin en küçük anlamlı birimi kelimedir. Şairin veya yazarın duygularını, inançlarını, düşüncelerini ve içinde bulunduğu durumu, kelimeler aracılığıyla tespit etmek mümkündür. Bu kelimeler, ardında gizlenen anlamlarla göstergeler olarak görülür. Göstergeler, gösteren ve gösterilen arasındaki bağlantının sonucunda meydana gelen anlam yüklü birimlerdir. Bu anlam birimleri, şairin / yazarın düşünce dünyasını ve üslubunu açıklama konusunda veri sunar.

Temirkul Ümötaliyev, Kırgızistan'da Ekim Devrimi ve II. Dünya Savaşı döneminde yaşamıştır. Kırgız edebiyatında tanınmış bir şair olarak yer almıştır. Şair, devletin ve halkın içinde bulunduğu durumları eserlerine taşımıştır.

Temirkul Ümötaliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası ismini taşıyan çalışmada, Ümötaliyev'le ilgili daha önce bir tez yapılmadığı için bu isim seçilmiştir. Şairin şiirlerde kullandığı kelimeler, kullanım şekilleri, türleri, sıklığı ele alınmıştır.

Çalışmada, Ümötaliyev'i tanıtmak, onun şiirlerindeki kelimeleri ve göstergeleri tespit etmek, kelimeler ve göstergeler vasıtasıyla şairin üslubunu açıklamak, dil bilimi alanına katkı sunmak, kelime dünyası çalışmalarına kaynak sağlamak ve bilimsel veri oluşturmak amaçlanmıştır.

Ümötaliyev'in Türkoloji alanına tanıtılması, kelime dünyası çalışmalarına ve dil bilimi alanına katkı sağlaması bakımından bu çalışma önem teşkil eder.

Temirkul Ümötaliyev'in yayımlanmış kitaplarından 50 şiir seçilerek çalışma sınırlandırılmıştır. Seçilen şiirler, toplam 8949 kelimedenden oluşmuş ve bu sayı yeterli veriyi sunmuştur.

Kırgız şairin hayatıyla ve eserleriyle ilgili kaynakların Kırgızistan'da olmasından dolayı kitapların orijinallerinin temin edilmesinde güçlük yaşanmıştır.

Bu çalışmaya başlamakla birlikte, Kırgızistan'daki sosyal, siyasi ve kültürel olayların Kırgız edebiyatı üzerindeki etkilerini tespit etme imkânı olmuştur. Kırgız edebiyatında, *Ekim Devrimi* (1916), *II. Dünya Savaşı* (1941-45), 1917-18

yılları arasında yaşanan *kara tumoo* (büyük salgın) ve *emekçi insanlar* fazlaca yer almıştır.

Ümötaliyev üzerine akademik çalışma yapılmamış, fakat bazı makale ve tezlerde çağdaşlarıyla birlikte adı geçmektedir. Bu nedenle şair hakkında Türk edebiyatı kaynakları içerisinde yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Ümötaliyev’le ilgili bilgi içeren kaynakların büyük çoğunluğunun Kırgız Türkçesiyle yazılmış olması nedeniyle metinlerin Türkiye Türkçesine aktarımları tarafımdan yapılmıştır.

Yüksek lisans tez çalışmamı hazırladığım süreçte, değerli bilgilerini, deneyimlerini ve kitaplarını benden esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Osman Arıcan’a teşekkür ederim. Çalışma boyunca yanımda olan arkadaşlarım Özlem Turan’a ve Arzu Oda’ya, annem Hayriye Yener’e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1
1. MODERN DİL BİLİMİ.....	4
1.1. Yapısalcılık (Structuralizm)	7
1.2. Gösterge Bilimi (Semiyojoloji).....	9
1.3. Prag Dilbilim Okulu.....	13
1.4. Rus Biçimciliği.....	15
1.5. Sözcük Bilimi (Leksikoloji)	18
1.6. Sözcük Anlam Bilimi (Leksiko-Semantik).....	19
1.7. Kelime Dünyası.....	21
2. TEMİRKUL ÜMÖTALİYEV'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ 27	
2.1. Hayatı	27
2.2. Edebî Kişiliği	29
2.3. Eserleri	43
2.3.1. Kırgız Türkçesiyle Yazdığı Eserler	44
2.3.2. Rusça Eserleri	45
2.3.3. Kırgız Türkçesine Çeviri Eserleri.....	46
3. TEMİRKUL ÜMÖTALİYEV'İN ŞİİRLERİNDE KELİME DÜNYASI.....	48
3.1. Kelimelerin Kullanım Şekilleri ve Sıklık Değerleri.....	49
3.1.1. Birincil Veriler	52
3.1.1.1. Ayt-, De- ve Süylö- Kelimeleri	52
3.1.1.2. Bar ve Çok Kelimeleri	54
3.1.1.3. Bar-, Cet-, Kel- ve Ket- Kelimeleri	55

3.1.1.4. Coo, Duşman ve Dos Kelimeleri	57
3.1.1.5. Cürök Kelimesi	59
3.1.1.6. Dört Ana Element	60
3.1.1.7. Emek İfade Eden Kelimeler.....	62
3.1.1.8. Kadın Kelimesi	63
3.1.1.9. Kırgız Kelimesi.....	66
3.1.1.10. Kozmik Âlem Unsurları	68
3.1.1.11. Köñül Kelimesi	71
3.1.1.12. Kör- ve Kara- Kelimeleri.....	74
3.1.1.13. Lenin Kelimesi	76
3.1.1.14. Men Kelimesi	77
3.1.1.15. Miktar İfadeleri.....	78
3.1.1.16. Ölüm ve Ömür İfade Eden Kelimeler.....	80
3.1.1.17. Göstergeler.....	82
3.1.1.17.1. Ak Göstergesi.....	83
3.1.1.17.2. Bol- Göstergesi	84
3.1.1.17.3. Caş Göstergesi.....	88
3.1.1.17.4. Cer Göstergesi.....	90
3.1.1.17.5. Cigit Göstergesi.....	96
3.1.1.17.6. De- Göstergesi.....	98
3.1.1.17.7. El Göstergesi	100
3.1.1.17.8. Kök Göstergesi.....	102
3.1.1.17.9. Kün ve Tün Göstergeleri.....	104
3.1.1.17.10. Sen Göstergesi.....	107
3.1.2. İkincil Veriler	112
3.1.2.1. Bir Kelimesi.....	112
3.1.2.2. Da Kelimesi	113
3.1.2.3. Menen Kelimesi.....	114
3.1.2.4. Emes Kelimesi	115
3.1.2.5. Diğer Kelimeler	115
3.2. Ümötaliyev'in Şiirlerinde Karşılaşılan Diğer Veriler	116
3.2.1. Şiirlerde En Sık Kullanılan 10 Kelimenin Türkiye Türkçesindeki Sıklık Değeri Karşılaştırması	116
3.2.2. Yalancı Eşdeğerler	117
3.2.3. +DAy Ekli Kelimeler	119
3.2.4. +LİK Ekli Kelimeler	121

4. TEMİRKUL ÜMÖTALİYEV'İN ŞİİRLERİNDEKİ KELİMELEİN ANLAM BİLİMİ AÇISINDAN SINIFLANDIRILMASI .....

4.1. İsimlerin Anlam Bilimi Açısından Sınıflandırılması	125
4.1.1. Aile ve Akrabalık İsimleri	125
4.1.2. Bitkilerle İlgili İsimler	127

4.1.3. Duygularla İlgili İsimler	128
4.1.4. Hava Olayları ve Mevsimlerle İlgili İsimler	130
4.1.5. Hayvan İsimleri	131
4.1.6. Kişilere Verilen Vasıf isimleri.....	133
4.1.7. Maden İsimleri	135
4.1.8. Meslek İsimleri.....	136
4.1.9. Nesne, Eşya, Araç ve Gereç İsimleri.....	138
4.1.10. Özel İsimler	139
4.1.10.1. Kişi İsimleri	140
4.1.10.2. Millet İsimleri	141
4.1.10.3. Ülke, Şehir ve Yer İsimleri.....	142
4.1.11. Renklerle İlgili İsimler	144
4.1.12. Savaş ve Askerlikle İlgili İsimler	145
4.1.13. Sayı İsimleri	147
4.1.14. Tabiatla İlgili İsimler.....	148
4.1.15. Vücutla İlgili İsimler	149
4.1.16. Yer İsimleri.....	151
4.1.17. Yer – Yön Bildiren İsimler.....	152
4.1.18. Yiyecek ve İçecek İsimleri	153
4.1.19. Zaman Kavramıyla İlgili İsimler	154
4.2. Fiillerin Anlam Bilimi Açısından Sınıflandırılması.....	156
4.2.1. Akıl ve Zihinle İlgili Fiiller	157
4.2.2. Artış ve Azalışla İlgili Fiiller.....	158
4.2.3. Davranış ve İradeyle İlgili Fiiller	159
4.2.4. Devlet ve Savaşla İlgili Fiiller.....	161
4.2.5. Duygularla İlgili Fiiller	162
4.2.6. Duyu Fiilleri	164
4.2.7. Etkileşim ve İletişim Fiilleri.....	165
4.2.8. Fiziksel İhtiyaçlarla İlgili Fiiller.....	166
4.2.9. İş ve Hizmetle İlgili Fiiller	167
4.2.10. Olumlu Durumla İlgili Fiiller	168
4.2.11. Olumsuz Durumla İlgili Fiiller.....	169
4.2.12. Sesle ve Yansımayla İlgili Fiiller	170
4.2.13. Tarım ve Hayvanla İlgili Fiiller.....	172
4.2.14. Temas Durumuyla İlgili Fiiller.....	173
4.2.15. Yer Edinme, Konaklama ve İnşa Etmeyle İlgili Fiiller.....	173
4.2.16. Varlık, İnsan ve Vücutla İlgili Fiiller	174
SONUÇ.....	178
KAYNAKÇA	181
EKLER.....	202

Ek 1: Temirkul Ümötaliyev'in Seçilen Şiirleri	202
Ek 2: Metin Sözlüğü.....	243
Ek 3: Fotoğraflar	270
ÖZ GEÇMİŞ.....	295

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1: Şairlerin Eserlerinde Kelime Kullanım Oranı	48
Tablo 3.2: Ümötaliyev'in Şiirlerinde En Sık Tekrarlanan Kelimeler	51
Tablo 3.3: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kırgız Kelimesinin Kullanımı	67
Tablo 3.4: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Miktar İfadelerinin Kullanım Sıklığı.....	78
Tablo 3.5: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Sen Göstergesinin Kullanımı	107
Tablo 3.6: Ümötaliyev'in Şiirlerindeki Göstergeler	111
Tablo 3.7: Ümötaliyev'in Şiirlerindeki İkincil Veriler	115
Tablo 3.8: Ümötaliyev'in Şiirlerinde En Çok Tekrarlanan 10 Kelimenin Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüklerindeki Sıklıkları	116
Tablo 3.9: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Karşılaşılan Yalancı Eşdeğerler.....	118
Tablo 3.10: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Geçen +DAy Ekli Kelimeler	119
Tablo 4.1: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Aile ve Akrabalık İsimlerinin Kullanımı	126
Tablo 4.2: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Bitkilerle İlgili İsimlerin Kullanımı	127
Tablo 4.3: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Duygularla İlgili İsimlerin Kullanımı	128
Tablo 4.4: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Hava Olayları ve Mevsimlerle İlgili İsimlerin Kullanımı	131
Tablo 4.5: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Hayvan İsimlerinin Kullanımı	132
Tablo 4.6: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kişilere Verilen Vasıf İsimlerinin Kullanımı	134
Tablo 4.7: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Maden İsimlerinin Kullanımı	135
Tablo 4.8: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Meslek İsimlerinin Kullanımı	137
Tablo 4.9: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Nesne, Eşya, Araç ve Gereç İsimlerinin Kullanımı	138
Tablo 4.10: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kişi İsimlerinin Kullanımı	140
Tablo 4.11: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Millet İsimlerinin Kullanımı	142
Tablo 4.12: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Ülke, Şehir ve Yer İsimlerinin Kullanımı	143
Tablo 4.13: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Renklerle İlgili İsimlerin Kullanımı	144
Tablo 4.14: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Savaş ve Askerlikle İlgili İsimlerin Kullanımı	146
Tablo 4.15: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Sayı İsimlerinin Kullanımı	147
Tablo 4.16: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Tabiatla İlgili İsimlerin Kullanımı ..	148

Tablo 4.17: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Vücutla İlgili İsimlerin Kullanımı ..	150
Tablo 4.18: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Yer İsimlerinin Kullanımı.....	151
Tablo 4.19: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Yer – Yön Bildiren İsimlerin Kullanımı	152
Tablo 4.20: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Yiyecek ve İçecek İsimlerinin Kullanımı	153
Tablo 4.21: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Zaman Kavramıyla İlgili İsimlerin Kullanımı	155
Tablo 4.22: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Akıl ve Zihinle İlgili Fiillerin Kullanımı	158
Tablo 4.23: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Artış ve Azalışla İlgili Fiiller	159
Tablo 4.24: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Davranış ve İradeyle İlgili Fiillerin Kullanımı	159
Tablo 4.25: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Devlet ve Savaşla İlgili Fiillerin Kullanımı	162
Tablo 4.26: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Duygularla İlgili Fiillerin Kullanımı	163
Tablo 4.27: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Duyu Fiillerinin Kullanımı	164
Tablo 4.28: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Etkileşim ve İletişim Fiillerinin Kullanımı	165
Tablo 4.29: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Fiziksel İhtiyaçlarla İlgili Fiillerin Kullanımı	166
Tablo 4.30: Ümötaliyev'in Şiirlerinde İş ve Hizmetle İlgili Fiillerin Kullanımı	167
Tablo 4.31: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Olumlu Durumla İlgili Fiillerin Kullanımı	168
Tablo 4.32: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Olumsuz Durumla İlgili Fiillerin Kullanımı	169
Tablo 4.33: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Sesle ve Yansımayla İlgili Fiillerin Kullanımı	171
Tablo 4.34: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Tarım ve Hayvanla İlgili Fiillerin Kullanımı	172
Tablo 4.35: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Temas Durumuyla İlgili Fiillerin Kullanımı	173
Tablo 4.36: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Yer Edinme, Konaklama ve İnşa Etmeye İlgili Fiillerin Kullanımı	174
Tablo 4.37: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Varlık, İnsan ve Vücutla İlgili Fiillerin Kullanımı	175
Tablo 4.38: Ümötaliyev'in Şiirlerindeki Kelimelerin Anlam Bilimi Açısından Sınıflandırılması	176

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Ayt-, De- ve Süylö- Kelimelerinin Kullanımı	53
Şekil 3.2: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Bar ve Çok Kelimelerinin Kullanımı	54
Şekil 3.3: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Bar-, Cet-, Kel- ve Ket- Kelimelerinin Kullanımı	56
Şekil 3.4: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Coo, Duşman ve Dos Kelimelerinin Kullanımı	58
Şekil 3.5: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Dört Ana Elementin Kullanımı	60
Şekil 3.6: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Emek İfade Eden Kelimeler	62
Şekil 3.7: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kadın Kelimesinin Kullanımı	64
Şekil 3.8: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kozmik Âlem Unsurlarının Kullanımı	68
Şekil 3.9: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kör- ve Kara- Kelimelerinin Kullanımı	74
Şekil 3.10: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Miktar İfadelerinin Kullanımı	79
Şekil 3.11: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Ölüm ve Ömür İfade Eden Kelimeler	81
Şekil 3.12: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Ak Göstergesi	83
Şekil 3.13: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Bol- Göstergesinin Kullanımı	85
Şekil 3.14: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Caş Göstergesinin Kullanımı	88
Şekil 3.15: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Cer Göstergesinin Kullanımı	90
Şekil 3.16: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Cer Göstergesinin Mekân Anlamında Kullanımı	92
Şekil 3.17: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Cigit Göstergesinin Kullanımı	96
Şekil 3.18: Ümötaliyev'in Şiirlerinde De- Göstergesinin Kullanımı	98
Şekil 3.19: Ümötaliyev'in Şiirlerinde El Göstergesinin Kullanımı	100
Şekil 3.20: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kök Göstergesinin Kullanımı	102
Şekil 3.21: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kün Göstergesinin Kullanımı	104
Şekil 3.22: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kün ve Tün Göstergeleri	106

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 3.1: Ümötaliyev'in Şiirlerinde +DAy Ekinin Kullanımı	120
Grafik 4.1: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Fiil ve Fiil Soylu Kelimeler	156

KISALTMALAR LİSTESİ

- SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TDK : Türk Dil Kurumu
vb. : ve benzeri
vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

Kelimeler, kendi içinde gizli bir anlam dünyasına sahiptir. Bir kelime, başka bir kelimeye veya anlama göndermede bulunabilir. Örneğin vatan kelimesi, içerisinde millet, bayrak, toprak bütünlüğü, özgürlük anlamlarını taşır. Aynı şekilde gurbet kelimesi, mesafe, uzaklık, yalnızlık, özlem gibi anlamları içinde barındırır. Kelimelerdeki bu gizli anlam dünyası, sözcük anlam biliminin çalışma alanına girer.

Kelimelerin dünyasını inceleyen sözcük bilimi, Türkçe Sözlük'te, "Bir dilin söz varlığını oluşturan birimleri ve bu birimlerin yapılarını ve anlamlarını, birbirleriyle ilişkilerini, zaman içinde yaşadığı değişim ve gelişmeleri araştıran dil bilimi dalı" (Türkçe Sözlük, 2011: 2155) şeklinde tanımlanır. Sözcük bilimi için Türkçede *leksikoloji* (Fr. *lexicologie*) terimi de kullanılmaktadır.

Lingüistik Terimler Sözlük-Spravočnigi'nde "Leksikoloji (gr. lexikos – kelime + logos – bilim) Dildeki tüm kelimelerin söz varlığını (kelime hazinesini), kelime anlamlarını, onların kullanımını, kelime tabakalarını, kelime hazinesini zenginleştirme yollarını öğreten dil biliminin bir bölümü" (Omorov ve Osmonova, 2004: 109) şeklinde açıklanmaktadır.

"Ferdinand de Saussure'ün kurucusu olduğu yapısalılık, XIX. yüzyılda egemenliğini sürdüren tarihsel dilbilimden çok değişik anlayışa sahip, dizge anlayışına dayalı çağcıl dilbilimin de başlangıcı sayılır" (Toklu, 2013: 17).

Çeker, *Aramızdaki Muhbir: Dil* adlı kitabında "Modern edebiyat biliminin gelişimi, ancak modern şiirin gelişimi ile paralel olarak incelendiğinde anlaşılabilir... Rus Biçimciliği bilinmeden, Yapısalılık ve modern göstergebilim anlaşılabilir" (2002: 12) diyerek Rus Biçimciliğinin yapısalılık ve gösterge biliminden ayrı tutulamayacağını, çalışmalarda birlikte yer alması gerektiğini ifade etmektedir.

Çalışma için dil biliminin önemli olan kısmı, kelimelerin anlam dünyalarını inceleyen sözcük anlam bilimidir. Şiirlerde kelime dünyası ile ilgili verilere ulaşabilmek mümkündür. Çünkü kelimelere anlam yükleme durumuyla en çok

şairlerde karşılaşılır. Şair, kendi duygu dünyasını, düşüncelerini ve inançlarını kelimeler yoluyla okuyucuya aktarır. “Şiirin özünün söze dönüştürülmesi sırasında şair, dilin daha önce kullanılmış ya da kullanılmamış olan bütün anlatım yollarından yararlanır; hatta zaman zaman onları zorlar. Bu sırada sözcükler, başta gelen yapı taşlarıdır. Bu bakımdan, önce onları ele almak, onların yarattığı anlatım olanakları üzerinde durmak gerekir” (Aksan, 2011: 34). Şiirlerdeki kelimeler vasıtasıyla şairin üslubu konusunda bilgi sahibi olunabilir. Çünkü “Şairler, duygularını, zihinlerindeki imgeleri şiire aktarırken sözcükleri yeni anlamlarla kullanabilmekte, onlara yeni değerler yükleyebilmektedirler” (Aksan, 2011: 36). Türk şairlerin şiirlerinde görülen bu durum Kırgız şairlerin şiirlerinde de gözlenmektedir.

Kırgız şair Temirkul Ümötaliyev pek çok konuda yüzlerce şiir yazmıştır. Sovyet edebiyatında olduğu kadar Türk edebiyatında da önemli bir kişi olan Ümötaliyev’in Türkoloji alanına tanıtılmasına gerek görülmektedir. Şairin 22 Kırgızca, 17 Rusça ve 7 çeviri kitabı olması bakımından oldukça zengin bir kelime dünyası olduğu düşünülmektedir. Üzerine daha önce çalışma yapılmamış olması, çalışmayı Temirkul Ümötaliyev ismine yönetmiştir.

Şairin şiirlerinin tamamını incelemek zaman ve çalışma bakımından uygun olmayacağından çalışmada sınırlandırmaya gidilmiştir. Şairin üslubunu en doğru veriyle tespit etmek için *Emgek Gülü (1954)*; *Ceşiş Marşı (1978)*; *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor (2003)*; *Okurmandın Kitep Tekçesi Seriyası: Temirkul Ümötaliyev (6. Tom) (2015)*; *Çıgarmalardın Eki Tomduk Cıynagı (1. Tom) (1971)*; *Çıgarmalardın Eki Tomduk Cıynagı (2. Tom) (1971)*; *Torgoy Taşşık: Tandalgan Irlar, Poemalar (1969)* adlı kitaplarından 50 farklı şiir temel alınarak çalışma sınırlandırılmıştır. Sınırlandırmada 50 şiir seçilmesinin nedeni, seçilen şiirlerin toplam 8949 kelimedenden oluşması ve bu sayının inceleme yapabilmek için yeterli olmasıdır.

Esere ve veriye bağlı leksiko-stilistik bir bakış açısı olan bu çalışma, giriş, 4 ana bölümden ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde, tezin temelini oluşturan dil bilimi, yapısalcılık, gösterge bilimi, Prag Dilbilim Okulu, Rus Biçimciliği, sözcük bilimi, sözcük anlam bilimi ve kelime dünyası konularına değinilmiştir. İkinci bölümde, Temirkul Ümötaliyev’in hayatı, edebî kişiliği ve

eserleri verilmiştir. Üçüncü bölümde, şairin kelime dünyası, kelimelerin kullanım şekilleri ve sıklık değerleri, birincil, ikincil ve diğer veriler, tespit edilip açıklanmıştır. Dördüncü bölümde, kelimelerin anlam bilimi açısından sınıflandırması yapılmıştır. Kelimeler, isim ve fiil olarak iki ana grup altında anlam gruplarına ayrılmıştır. Elde edilen veriler ve çıkarımlar sonuçta yer almıştır.

Çalışmanın literatür kısmının oluşturulması için; YÖK Ulusal Tez Merkezinden ve Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Lisansüstü Tez Takip Sisteminden ulaşılan yüksek lisans ve doktora tezleri, çeşitli veri tabanlarından temin edilen makaleler ve bildiriler, Kırgızistan Milli Kütüphanesinden, BEÜN Prof. Dr. Durmuş Günay Kütüphanesinden ve Dr. Öğr. Üyesi Osman ARICAN'ın kitaplığından faydalanılan kitaplar incelenmiştir. Çalışmada, toplam 345 kaynaktan yararlanılmıştır. Yararlanılan tüm kaynaklar, kaynakçada verilmiştir.

Ekler kısmında, üç ek bulunmaktadır. Birincisi, Ümötaliyev'in seçilen şiirleri; ikincisi, şairin seçilen şiirlerindeki kelimelerin anlamlarının verildiği metin sözlüğü; üçüncüsü, Ümötaliyev'in kendisi, ailesi ve arkadaşlarıyla birlikte çekilmiş fotoğraflarıdır.

Çalışma, sıklık ve istatistik temelli olduğundan veriler sunulurken tablo, şekil ve grafiklerden yararlanılmıştır.

Çalışmada, şairin hayatı ve eserleriyle ilgili Kırgız kaynaklarından yapılan alıntılarının ve şiirlerden alınan örneklerin Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarımı tarafımdan yapılmıştır.

1. MODERN DİL BİLİMİ

Başlıca inceleme alanı dil olan dil bilimi, insan dilini, toplumdaki yeri ve işlevi bakımından incelemeyi ve araştırmayı kendine görev edinen bilim dalıdır.

Dil biliminin temelini oluşturan dil, "... insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir. Elle başla, gözle kaşla işaretler yaparak da bazı duygularımızı, düşünce ve dileklerimizimizi anlatırız. Fakat en mükemmel anlatma (expression) vasıtamız dilimizdir" (Banguoğlu, 2011: 9). Düşünce ve dilekleri en iyi ifade etme vasıtası olarak kabul edilen dil, "... kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessesedir" (Ergin, 2013: 1). Dil, bilinen genel anlamıyla insanlar arasında iletişimi sağlayan bir bildirişim aracıdır. "İnsanoğlu kendi iç dünyasındaki oluşumları dile getirirken kendisine göre bir yöntemle ortaya koyar. Hiçbir birey başka bir bireyle aynı işlevi taşıyan dil kullanımına sahip değildir. Buradan hareketle... kişiye özgü dilin kullanımı üslubu, daha da özelde bireysel üslubu oluşturur" (Arıcan, 2018: 7). Öyleyse, dil, daha genel bir ifade iken üslup, dilin varyantıdır.

Dilin nasıl oluştuğu ve geliştiği, bilim insanlarının merak konusu olmuştur. Yüzyıllardır bilim insanları, dili incelemiş, dil üzerine çalışmalar yapmış ve yapmaktadır. Günümüzde "... dilbilimin, göstergebilimin, yazınsal kuramların dile, metne, yazara, yapıta karşı yaklaşım biçimleri edebiyata, edebiyat eğitimine yeni, önemli bakış açıları kazandırmış" (Uçan, 2016: 24). Buna bağlı olarak, dil bilimi ana başlığında pek çok alt bilim ortaya çıkmıştır. Anlam bilimi, biçim bilimi, biçim bilimi, gösterge bilimi, kavram bilimi, köken bilimi, lehçe bilimi, ruh dil bilimi, ses bilimi, sözcük bilimi, sözlük bilimi, tümce bilimi, yazın bilimi, vb. bilim alanları dil bilimi alanının çatısı altında toplanmıştır.

Batı ilimlerinde lengüistik olarak bilinen dil bilimi, "... genel olarak dil olayını, özel olarak da doğal dilleri yapıları, işleyişleri, süre içindeki değişimleri, vb. açısından inceleyen insan bilimi" (Vardar vd., 1988: 77) olarak tanımlanmaktadır.

Toplumsal dil ve kişisel sözün ayrımıyla dil biliminin konusunu oluşturan, “... dizge görünümü sunan toplumsal dili inceleme konusu olarak ele alan F. de Saussure, onu dış etkenlerle ya da evrimsel olgularla değil, aynı anda bir arada bulunan eşsüremli öğelerle açıklamak gerektiğini...” (Vardar vd., 1988: 228) savunmuştur.

Dil bilimi alanının çalışmaları, çok eski zamanlarda başlamıştır. Eski zamanlarda dil bilimi çalışmaları genellikle felsefe alanında yapılmıştır. “Çağdaş anlamda bilimsel ve bağımsız dil incelemeleri 19. yüzyılda karşılaştırmalı dil çalışmaları olarak başlamış, 20. yüzyılın başlarında İsviçreli dilbilimci F. de Saussure’ün ‘dili kendi içinde kendisi için inceleme’ ilkesi çerçevesinde özerk bir bilim dalı...” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011: 92) hâline gelmiştir. “Yapısalcı yöntemin çıkış noktalarını belirleyen Saussure, her türden göstergenin toplum içindeki işleyiş yasasını inceleyecek...” (Tüfekçi, 2014: 63) gösterge bilimini oluşturur, “... yapısal dilbilimin kuramsal ve uygulamalı tüm temel sorunlarını gündeme getirir, önerdiği çözümler de kendisinden sonra gelen dilbilimcilerce büyük ölçüde benimsenir” (Yücel, 2005: 37). Saussure’ün düşüncelerinden olumlu veya olumsuz olarak etkilenmeyen, onun görüşlerini kabul eden veya karşı çıkan dil bilimci yok gibidir.

Saussure’ün görüşlerinden etkilenerek çalışmalar yapan “XX. yy. dilbilimcileri, hem oluşturdukları kuramlarla, hem de giriştikleri geniş kapsamlı uygulama denemeleriyle sözlü bildirişim aracı dili inceleyen dalı insan bilimleri içinde örnek bilim düzeyine yükseltmişlerdir” (Vardar vd., 1980: 61). Ulaşılan bu bilim düzeyindeki dil bilimi çalışmaları, “... Saussure’ün çizdiği sınırların dışına taşmış ve disiplinlerarası bir nitelik kazanmıştır. Bu bağlamda oluşan yeni dilbilim alanları arasında ruhdilbilim, toplumdilbilim, bilişsel dilbilim, uygulamalı dilbilim, beyindilbilim ve bilgisayar dilbilimi” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011: 93) önemli alanlardır.

Batı’da 19. yüzyılda temelleri atılan dil bilimi çalışmaları, Türkiye’de Cumhuriyet döneminde faaliyet göstermeye başlamıştır. “Özellikle Atatürk’ün önderliğinde 1932’de kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyetinin (sonradan Türk Dil Kurumu -TDK) Türk dilinin tarihsel kökeninin araştırılmasına yönelik çalışmaları uygulama alanına geçirildi ve Türkçenin yabancı sözcükler ve dil kurallarından

arındırılması...” (Demirci ve Denduş, 2017: 352) için çalışmalar başlatılarak bu konuda sözlükler hazırlandı. Dil bilimi alanında Saussure’ün ders notlarının yazıya geçirilmesi sonucunda oluşan “*Genel Dilbilim Dersleri*” ve Martinet’in “*İşlevsel Genel Dilbilim*” gibi önemli eserler Türkçeye çevrildi. Dil bilimi çalışmalarına üniversiteler de katılarak dil bilimi dersleri açıldı. Derslerde okutulmak için dil bilimi üzerine giriş kitapları yayımlandı. Birçok Türk dil bilimci, dil bilimi alanında önemli kitaplar meydana getirdi.

Türk dil bilimcilere ve hazırladığı kitaplara Agop Dilaçar – “Dil, Diller ve Dilcilik” (1968); Ahmet Kocaman – “Dilbilim Temel Kavramlar, Sorunlar, Tartışmalar” (2006); Berke Vardar – “Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri” (1968); Caner Kerimoğlu – “Genel Dilbilime Giriş” (2014); Doğan Aksan – “Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim” (2009); Engin Uzun – “Evensel Dilbilgisi ve Türkçe Anaçizgileriyle” (2000); Fatma Erkman – “Dile Genel Bir Bakış” (2008); Günay Karaağaç – “Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü” (2013); M. Osman Toklu – “Dilbilimine Giriş” (2013); Mehmet Rifat– “XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları” (1998); Necip Üçok – “Genel Dilbilim: Lengüistik” (1947); Özcan Başkan – “Lengüistik Metodu” (2003); Süheyla Bayrav – “Yapısal Dilbilim” (1969); Zeynel Kıran – “Dilbilim Akımları” (1986) örnek olarak verilebilir.

Türkiye’de dil bilimi alanında çalışma yapan diğer önemli isimler arasında Abdullah Taymas, Ahmet Caferoğlu, Ahmet Cevat Emre, Ahmet Kocaman, Akşit Göktürk, Arda Denkel, Bedia Akarsu, Cevdet Kudret, Engin Sezer, İbrahim Necmi Dilmen, İsmail Hikmet Ertaylan, Kamile İmer, Kemal Demiray, Muzaffer Tansu, Nevin Selen, Oya Adalı, Ömer Demircan, Ömer Demircan, Ragıp Hulûsi Özdem, Sabri Koç, Saim Ali Dilemre, Sumru Özsoy, Tahir N. Gencan, Tahsin Yücel, Talat Tekin, Ünsal Özünlü, Yüksel Göknel ve Zeynep Korkmaz vd. isimler yer alır.

Saussure’den etkilenerek çalışma yapanlar arasında Sovyet dil bilimcileri de vardır. Bu dil bilimcilere ve yapılan çalışmalara, B. O. Oruzbayev – “Lingvistikalık Terimlerinin Orusça-Kırgızça Sözdüğü” (1972); E. S. Kubryakova – “Kratkiy Slovar’ Kognitivnih Terminov” (1996); K. Kasımbayeva – “Kognitivdik Lingvistikannın Kelip Çığışı Cana İzildenişi” (2015); M. Cumaş –

“Azırkı Kırgız Tili” (1999); O. S. Ahmanova – “Slovar’ Lingvistiçeskih Terminov” (1956); T. Ahmatov, S. Davletov, K. Sartbayev ve S. İmanaliyev – “Til İlmine Kirişüü” (1980); V. A. Maslova – “Kognitivnaya Lingvistika” (2015); V. V. Reşetov – “Kratkiy Spravoçnik Po Lingvistiçeskoy Terminoloji” (1951); Z. D. Popova ve İ. A. Sternin – “Kognitivnaya Lingvistika” (2007); Saltanat Mambayeva’nın 2016 yılında Alatoo Academic Studies’te yayımlanan “Kırgız Elinin Lingvistikalık Cana Madaniy İrim-Cırımdarı” vd. çalışmaları örnek verilebilir.

Sovyet dil bilimi alanında çalışma yapanlar arasında V. Humbol’dt, E. Sepir, Dc. Miller, N. Homskiylar, Dc. Brunner, N. D. Arutyunova, A. Vecbitskaya, Yu. S. Stepanov, K. Zulpukarov, K. Toktonaliyev, S. Kudaybergenov, Selahaddin Çankaya ve K. K. Yudahin yer almaktadır.

1.1. Yapısalcılık (Structuralizm)

Batı ilminde structuralizm olarak bilinen yapısalcılık, Saussure’ün dil bilimi anlayışından etkilenilerek yapısalcı dil bilimciler tarafından ortaya çıkmıştır.

Yapısalcılık; “... edebiyat kurumunu canlandırmanın, ona günbatımını ballandıran vıcık vıcık sözlerden daha saygın bir raison d’etre [varlık nedeni] sağlamanın bir yoludur” (Eagleton, 2014: 134). Aynı zamanda, “... sadece metne odaklanan, metnin dünyasına girmeyi amaçlayan, bu amaçla tarihselliği ve artzamanlılığı devreden çıkaran bir kuram” (Furtuna, 2014: 43) olarak açıklanmaktadır. Yapısalcılar, “... öğeleri tanıyarak bütünü kavramanın olası bulunmadığını belirterek parçalar arasındaki ilişki ile karşılıklı bağımlılığın ve giderek bütünün, doğrudan kendini düzenleyebilme yeteneğinin kabul edilmesi...” (Koyuncu, 2011: 255) gerektiğini düşünürler.

Tahsin Yücel, yapısalcılığın ilkelerini altı maddede açıklamaktadır;

“1. - ele alınan nesnenin ‘kendi başına ve kendi kendisi için’ incelenmesi;

2. - nesnenin kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir ‘dizge’ olarak ele alınması;

3. - söz konusu dizge içinde her zaman işlevi göz önünde bulundurma ve her olguyu bağlı olduğu dizgeye dayandırma zorunluluğunun sonucu olarak, nesnenin artsüremlilik içinde değil, eşsüremlilik içinde değerlendirilmesi;

4. - bunun sonucu olarak, köken, gelişim, etkileşim, vb. türünden artsüremsel sorunlara ancak nesnenin elden geldiğince eksiksiz bir çözümlemesi yapıldıktan sonra ve bunların da dizgesel olarak ele alınmalarını sağlayacak yöntemler geliştirilebildiği ölçüde yer verilmesi;
5. - nesnenin 'kendi başına ve kendi kendisi için' incelenmesinin sonucu olarak, 'doğaoötesel' değil, 'özdekçi' bir tutum izlenmesi;
6. - bu yaklaşımın felsefel, siyasal ya da sanatsal bir öğretisi değil, tutarlı bir çözümleme yöntemi olmaya yönelmesi, dolayısıyla düşüngüsel yaklaşımla fazla bir ilgisi bulunmaması” (Yücel, 2005: 16).

Yapısalcılık, nesneyi dizge olarak ele alır. Saussure, bu dizge kavramını, dile yaklaşımın temelinde görür. “Dizge doğrudan doğruya kavranabilen, elle tutulur bir nesne, bir töz değil, bir biçimdir...” (Yücel, 2005: 29). Günümüzde dizge yerine yapı kavramı kullanılmaktadır. Saussure’ün öncülüğünü yaptığı yapısalcı yaklaşıma göre; “Bir yapının ya da yapının gerçekliği, onu oluşturan unsurların birbiriyle olan ilişkisi içinde gizlidir. Hiçbir unsurun kendi başına bir anlamı yoktur. Olgular, varlıklar beraberlerindeki olgu ve varlıklarla iletişimleri ölçüsünde anlamlıdır” (Özot, 2017: 739), iletişimsiz olanlar tek başına bir anlam ifade etmez. “Metindeki her kelime bir dizi biçimsel yapı aracılığıyla başka birkaç kelimeye bağlanır, bu yüzden de anlamı her zaman "aşırı belirlenmiştir", her zaman birkaç farklı belirleyicinin birlikte hareket etmesinin sonucudur” (Eagleton, 2014: 114). Böylece kelimeler yoluyla anlam aktarımı sağlanabilmektedir.

Yapısalcılığın karşıtlıklar üzerine kurulu olduğunu savunan Saussure, örnek olarak dil ve söz, gösteren ve gösterilen karşıtlıklarını verir. “Saussure'e göre dilsel yapıların temel ögesi göstergedir. Saussure dil göstergesini bir biçim olan işitim imgesi ile anlam belirleyen bir kavramın birlikte oluşturduğu karmaşık bir bütün olarak tanımlar” (Ünal, 2016: 385). “Evrenin, nesnelere, soyut kavramların anlamlandırılmasında karşıt anlamları düşünerek bir anlama ulaşmaya çalışmak bir düşünce yöntemidir” (Uçan, 2016: 130). Yapı ve anlam, bu düşünce yöntemini temel almaktadır. Saussure, ağaç kelimesiyle göstergenin yapıların asıl ögesi olduğunu açıklamaya çalışır. “Algılamada “ağaç” sözcüğü işitildiği ya da görüldüğü zaman bir “gösteren”, algılayan kişiye bir şeyler ifade ettiğinde de “gösterilen”dir” (Özot, 2017: 741). Gösteren ve gösterilenin birleşmesi sonucunda ise gösterge oluşur. Gösteren ve gösterilen arasındaki bağdan anlam doğar. Bu ikisinin arasındaki bağ nedensizdir. Örnek olarak “... ‘ağaç’ kavramı her dilde başka seslerle, başka sözcüklerle belirtilebildiğine göre, dilsel göstergelerin

(dolayısıyla sözcüklerin) mantıksal bir temele dayandığı söylenemez; olsa olsa, 'ağaçlık' sözcüğünün 'ağaç' sözcüğüyle kurduğu bağıntıda görülen türden, ikincil bir nedensellikten..." (Yücel, 2005: 30) bahsetmek mümkün olabilir.

Yapısalcılıktan yararlanan pek çok bilim alanı olmasına rağmen her bilim alanı yapısalcılığı dil bilimi açısından ele almaz, kendi bilim alanıyla ilişkilendirir. Örneğin, M. Foucault tarih felsefesi, R. Barthes yazınsal eleştirisi, C. Levi-Strauss mantık ve matematik, R. Jakobson insan bilimi alanlarında yapısalcılıktan yararlanmışlardır. Tarih, insan bilimi, matematik, mantık gibi alanlarda yapısalcılığın etkileri görülmektedir.

Yapısalcılık, dil bilimi alanı dışında pek çok sosyal bilimlerde de etkisini göstermektedir. Bunlar arasında budun bilimi, ruh bilimi, toplum bilimi vb. örnek olarak verilebilir. Yapısalcılığın etkisiyle dil bilimi çalışmaları arasında Saussure'ün dilin göstergeler dizgesi olduğu görüşünü kabul eden gösterge bilimi adlı bir bilim dalı oluşmuştur.

1.2. Gösterge Bilimi (Semiyojoloji)

Gösterge bilimi, gösteren ve gösterilen arasındaki bağlantıdan meydana gelen göstergeyi çalışmalarının temeli olarak alır. Bu bakımdan, gösterge bilimi, yapısalcılık kuramının göstergeleri incelemesi sonucunda oluşan dil biliminin alt dalıdır.

Yapısalcılık terimi genel anlamıyla, "... futbol maçlarından ekonomik üretim tarzlarına kadar her tür nesneye uygulanabilen bir sorgulama yöntemini işaret eder; "göstergebilim" ise tikel bir inceleme alanının, ... gösterge olarak kabul edilebilecek sistemler alanının adıdır." (Eagleton, 2014: 112). Bu göstergelere örnek olarak trafik lambaları, şiirler, vb. verilebilir. Fakat "... yapısalcılık çoğunlukla göstergeler sistemi olarak düşünülmeyen şeylere... de sistem muamelesi yaptığı, göstergebilim de genelde yapısalcı yöntemler kullandığı için..." (Eagleton, 2014: 112) yapısalcılık ile gösterge bilimini birbirinden ayırmak güçtür.

Saussure'ün yapısalcı yaklaşımının dil bilimi alanında etkisi en başta gösterge bilimi üzerinde görülmektedir. "Saussure insanların fiilen ne

söylediklerini araştırmakla ilgilenmiyordu; göstergelerin insanların konuşmasını mümkün kılan nesnel yapısıyla ilgileniyordu ve buna da langue [dil] adını...” (Eagleton, 2014: 109) vermektedir. Saussure, dilin göstergelerden oluştuğunu öne sürmekte ve “... dili "artzamanlı" [diachronical] olarak, yani tarihsel gelişimi içinde değil de "eşzamanlı" [synchronical] yani tarihin belirli bir noktasında bütün bir sistem olarak incelenmesi gereken bir göstergeler sistemi olarak...” (Eagleton, 2014: 109) görmektedir. “Dilbilim ve göstergebilim, Saussure’ün ortaya koyduğu eşsüremlili ve artsüremlili inceleme yöntemlerinden eşsüremlili inceleme yöntemini tercih eder” (Uçan, 2016: 128). Saussure’e göre, her gösterge, gösteren ve gösterilenden meydana gelmektedir.

Gösterge biliminin savunucuları tarafından kelimelerin “... temelde birer ‘**gösterge**’ niteliğine sahip...” (Başkan, 2003: 92) olduğu düşünölmektedir. Gösterge biliminin savunucularına göre, “... ‘**gösterge**’ kendisinden başka bir şeyin yerine geçerek onu belirten veya gösteren bir birimdir. Kavramlar insan beyninde oluştuklarından, bunların şu veya bu biçimde dışarı vurulmaları ve aktarılmaları gerekir” (Başkan, 2003: 92). Kelimeler sayesinde anlam aktarımının sağlanması için “Göstergebilim, bir anlamlama olasılığı olan iletişimle ilgilenir. Başka bir söyleyişle bir giysi, bir renk, lüks bir araba, sözlü veya yazılı bir sözce bir anlam üretiyorsa göstergebilim bu anlamı, bu anlamın oluşum sürecini çözümlenmeye çalışır” (Uçan, 2016: 124). Bu bakımdan gösterge bilimi, insana anlam çağrışımı yapan göstergeleri inceler. “Öte yandan, toplumda ‘**anlam aktarımı**’ için kullanılan başka türde göstergeler de vardır. Sözelimi ibreler, levhalar; giysiler, süsler; sanat dallarında kullanılan renkler, biçimler, sesler, hareketler, vb.” (Başkan, 2003: 179) anlam aktarımını sağlayan göstergelerdir.

İnsanların yaşam alanlarında “... ‘**gösterge**’ denilen ‘**anlam yüklü birimler**’, o denli çok sayıda ve o kadar yaygın biçimde kullanılmaktadır ki, ‘insan’ denilen varlık, ‘**Gösterge kullanan hayvan**’ olarak bile tanımlanabilmiştir. Gerçekten de gösterge birimlerini bilinçli bir amaçlılık ile kullanmak, yani bildirim eylemini gerçekleştirmek, ancak insan zekâsı ile mümkün...” (Başkan, 2003: 56) olabilmektedir. Örneğin “(Dur!) sözcüğu bir ‘**dilsel**’ gösterge olduğu halde, trafik lambalarında aynı anlama gelen ‘**kırmızı ışık**’, ‘**dil-dışı**’ bir göstergedir” (Başkan, 2003: 58). Dilsel alanda kullanılan gösterge, trafik ışıklarında bildirim amaçlı bir

dil dışı gösterge olarak kullanılmaktadır. Yani, trafik lambasında yanan kırmızı ışık, tehlike içeren bir anlama sahip olması bakımından araçların veya yayaların durması gerektiğini göstermektedir.

Saussure, dilsel göstergenin iki yönlü bir yapı olduğunu, bunların kavram ve işitimi imgesini birleştirdiği görüşünü savunur. “Göstergenin bir yanını ses oluşturur (gösteren, sessel imge), diğer yanını ise soyut bir durumu belirten kavram oluşturur (gösterilen). Göstergenin öğelerini (gösteren ve gösterilen) birleştiren bağ doğal değildir, buyrultusal ya da nedensizdir ve saymacadır” (Günay, 2007: 52). Ona göre, “İşitimi imgesi salt fiziksel nitelikli olan özdeksel ses değildir; sesin anlaksal izidir, duyularımızın tanıklığı yoluyla bizde oluşan tasarımdır. Duyumsaldır bu imge” (Saussure, 2001: 107). İşitimi imgesini oluşturan şey, dildeki sözcüklerdir. Kavram gösterilen, işitimi imgesi ise gösterendir. Kavram ve işitimi imgesinin birleşiminden gösterge oluşur. Gösteren ve gösterilen hem kendi aralarındaki karşıtlığı hem de göstergeyle aralarındaki karşıtlığı ifade etmeleri bakımından önemlidir. “Göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensizdir. Göstergeyi, bir gösterenin bir gösterilenle birleşmesinden doğan bütün olarak gördüğümüzden daha yalın olarak şöyle de diyebiliriz: *Dil göstergesi nedensizdir*” (Saussure, 2001: 109-110). Dil göstergesindeki nedensizlik, “... toplumsal uzlaşmaya dayalıdır. Bir toplum içinde iletişimin gerçekleşebilmesi, bireylerin anlaşabilmesi için, aynı gösterenin gösterge kullanıcılarında, yani o dili konuşanlarda, aynı gösterileni, aynı anlamı çağrıştırması gereklidir. Bunu sağlamak için de her toplum bu konuda bir uzlaşma içindedir” (Toklu, 2013: 26). Örneğin, kitap kavramının (gösterilen), kendisine gösterenlik yapan (gösteren) k-i-t-a-p seslerin dizilimi ile arasında bir bağlantı yoktur. Fakat gösterge, gösteren ve gösterilen arasında bir uzlaşımın sonucunda bulunur.

Gösterge biliminin meydana gelmesi, Saussure’ün yapısalci yaklaşımından kaynaklanmaktadır. “Göstergebilimin iki öncüsü vardır: Mantıkçı Ch. S. Peirce (anlamlama göstergebilimi) ve F. de Saussure (toplumsal göstergebilim). Peirce’ye göre mantık, göstergebilimin bir başka adıdır. Saussure’ün öngördüğü incelemeye toplumsal niteliklidir ve göstergelerin toplum içindeki yaşamını ele almayı amaçlar” (Vardar vd., 1988: 112). “Greimas Göstergebilimi, dilbilim kaynaklıdır, dilbilimin getirdiği kavram ve ilkelerden hareket eder. Ne var ki

dilbilimciler aynı zamanda göstergebilimci değildir. Göstergebilim, temellerini dilbilimden alan yeni bir bilim dalıdır. Her iki bilim dalı da buyurgan, kuralcı bir tutum sergilemezler” (Uçan, 2016: 123).

Roland Barthes, anlamı gösterge biliminin asıl konusu olarak ele alır ve “... tüm gösterge dizgelerinin, örneğin resimlerin, insan devinilerinin, katıldıkları tören ya da gösterilerin, yazın yapıtlarının, tiyatronun, vb. birer anlamlama dizgesi oluşturduğunu söyler” (Yücel, 2005: 119). Barthes’e göre, “bu dizgeler birer dil değildir, her zaman birer dil gibi eklenmezler... nesnelere ve davranışlar bol bol anlam üretse bile, bu işlevi hiçbir zaman dilden bağımsız olarak...” (Yücel, 2005: 119) gerçekleştirmelerinin imkânı yoktur.

Barthes, “Göstergebilim ilkeleri’ni dilbilimin yörüngesine oturtarak dilbilimde bulduğumuz dil/söz, izge/bildiri, gösterilen/gösteren, dizim/dizi, düzanlam/yananlam gibi karşıtlıkları göstergebilimin de belli başlı çözümleyim araçları olarak değerlendirir, en büyük ağırlığı da düzanlam/ yananlam karşıtlığına verir” (Yücel, 2005: 120). Anlam, karşıtlıklardan oluşur. “Anlam, gerçek dünyadaki obje veya önceden var olan bir varlık veyahut esas gerçek ile birlikte göstergenin kimliği ile değil, daha ziyade bir işaret sistemindeki göstergeler arasındaki farklılık...” (Lye, 2011: 633) sayesinde meydana gelir.

Anlamın zıtlıklardan meydana geldiğini savunan gösterge bilimi, bu zıtlıklar içinde düşünce vasıtasıyla anlama ulaşır. “Greimas tek ögenin anlamının bulunmadığını, anlamın mutlak şartının ögeler arasındaki bağıntı olduğunu öne sürer. Türkçedeki ak/kara, geniş/dar zıt anlamlılarının dayandığı bir temel vardır” (Aydın, 2006: 83). Saussure gibi Greimas’a göre de anlam zıt kelimelerin bir arada kullanılmalarından meydana gelmektedir. “Zıtlıkları, farklılıkları dikkate alarak nesnelere ve olayları anlamlandırır. Bu, aynı zamanda düşünceyi denetlemek anlamına da gelir. Sözelimi, iletişim araçları ve reklamcılar tarafından ‘büyük’ denilen bir yazarın ‘büyüklüğü’, söz konusu yazar büyükse, ‘küçük’ olanın ne olduğunun sorgulanması ile denetlenir” (Uçan, 2016: 130).

Saussure, Pierce, Greimas ve Barthes dışında gösterge bilimi alanında çalışma yapan önemli isimler arasında C. Metz, C. W. Morris, J. - C. Coquet, J.

Kristeva, J. Martinet, K. Oehler, L. Hjelmslev, L. J. Prieto, M. Bense, R. Bartles, T. A. Sebeok, U. Eco ve V. Propp sayılabilir.

1.3. Prag Dilbilim Okulu

Prag Dilbilim Okulu, Saussure'ün yapısalcı yaklaşımının etkisiyle kurulan okullardan biridir. Fransa'daki okulun yönetici grubu tarafından yapısalcı dilbilim üzerine çalışmalar yapılarak uluslararası boyuta ulaşılmıştır.

Prag Okulu, "1926 yılında kurulan Prag Dilbilim Çevresi"yle bu çevrenin çalışmalarına katılan çeşitli ülkelerden dilbilimcilerce oluşturulmuş yapısal dilbilim okulu" (Vardar vd., 1988: 168) olarak ifade edilmektedir. Prag Dilbilim Çevresi, "... İkinci Dünya Savaşı patlak verene kadar yaşamını sürdürdü" (Eagleton, 2014: 110). "Topluluğun üyeleri, V. Mathesius, B. Havranek, B. Trnka, J. Vachek, vb., belirli sürelerle Prag'da bir araya gelerek dilbilimin genel sorunları konusunda vardıkları sonuçları açıklar, tartışmalar yaparlar" (Yücel, 2005: 34). Çalışmalara katılan önemli dil bilimciler arasında A. Martinet, E. Benveniste, F. Vodička, J. Mukarovski, L. Brun, N. Trubetskoy, R. Jakobson ve S. Karsevski de bulunmaktadır.

Prag Dilbilim Okulu'nun üyeleri, "... biçimcilikten modern yapısalcılığa geçişi temsil ederler. Bu kuramcılar biçimcilerin düşüncelerini işlemişler ama bu düşünceleri Saussure'cü dilbilim çerçevesi içinde daha sağlam bir biçimde sistematikleştirmişlerdir" (Eagleton, 2014: 111). Prag Okulu'nun yaptığı çalışmalar sonucunda "... "yapısalcılık" terimi "göstergebilim" kelimesiyle kaynaşmıştır. "Göstergebilim" ya da "göstergebilgisi" göstergelerin sistematik olarak incelenmesi anlamına gelir..." (Eagleton, 2014: 112) ve yapısalcılar da tam olarak böyle yaparlar.

Saussure, "... dilin seslerinin incelenmesini gerçek anlamda bir dilbilimsel araştırma saymamakta... Oysa Prag Dilbilim Çevresi'nin üyeleri, seslerin ve bu sesleri çıkarmak için yapılan devinimlerin önemini yadsımamakla birlikte, bunların doğrudan doğruya dilbilim alanına girmediği görüşündedirler" (Yücel, 2005: 35-36). Ses bilimiyle ses bilgisini birbirinden ayıran Prag dil bilimcileri, "... dildeki sesler dizge içinde ayırıcı bir işlev gerçekleştirdikleri oranda

dilbilimin kapsamına girerler ve bu düzlemde iki bireysel göstereni birbirinin karşıtı...” (Yücel, 2005: 36) olarak gösterilemeyeceğini ifade eder.

Prag Okulu üyeleri, “... anlam taşıyan değişik dizgelerin mantığını önermeye çalışır; bu çabasında da mantıksal, dilbilimsel, matematiksel yöntemlerden ve anlam belirten edim üstüne gerçekleştirilmiş felsefi düşünceden yararlanır...” (Rifat, 2008: 243). Fakat anlamın meydana gelmesi üzerine yapılan çalışmalarda “... Freud’cu bakışın açtığı yolda ortaya çıkan gösteren kavramına dayanarak kavrayabilmiştir ancak. Gerçekten de Freud, düş’ün işleyişini incelerken bilinçaltı sahnesini özgül yasalarıyla birlikte ortaya koymuştur” (Rifat, 2008: 243). Bu özgül yasalar, bildirişim diline uyarlanamayacak şekilde ve ancak edebî eserlere uyarlanabilmektedir. Bu bakımdan “Çalışmalarını, 1929-1939 arasında yayımlayan (8 cilt) Prag Dilbilim Çevresi'nin ilgi alanı, yalnızca sesbilimle sınırlandırılmaz. 1929 yılında yayımlanan Savlar, doğal dillerin yapısı dışında yazınsal dile, özellikle de şiir diline yöneliktir” (Rifat, 1998: 30).

Şiirlerdeki kelimelerin, tümcelerın anlam yapısı, yöntemsel bakımdan dil bilimi çalışmalarda geri plana atıldı. “Şiir dili uzun süre dilbilimin önemsenmeyen bir alanı olarak kaldı. Şiir dilindeki temel sorunların yoğun biçimde incelenmesine yakın dönemde...” (Rifat, 2008: 38) Prag Dilbilim Okulunun üyelerinden R. Jakobson’un girişimleriyle başlandı ve şiir, dil bilimi çalışmalarına dâhil edildi. “R. Jakobson, ilk incelemelerinde F. de Saussure’ün görüşlerini şiir diline aktarmış, titreleme (entonasyon, tonlama), dizem (ritim), vurgu gibi olgular üstünde durmuş, çeşitli dillerin yapısını araştırmıştır” (Rifat, 1998: 29).

Şiirin anlam yapısı içerisinde söz sanatları mevcuttur. Bu söz sanatları, şiir içerisinde pek çok görevde kullanılmaktadır. Dil üzerine çalışmalar yapılırken, “Söz sanatlarının gördüğü işlevlerin çeşitliliği incelenmemiştir. Bir yazarın anlatım teknikleri olarak sunulan söz sanatları dışında asıl önemli olan ama yine de en az incelenmiş olan şeyler, nesnelleşmiş, şiir gerçeğine yansıtılmış, konunun kuruluşu içine alınmış anlamsal öğelerdir” (Rifat, 2008: 41). Bir süre sonra Saussure’ün yapısalcılığıyla ortaya çıkan göstergeler şiire uyarlanmıştır. ““Şiirsel” olanda gösterge kendi nesnesinden koparılır: Gösterge ile gönderge arasındaki alışılmış ilişki bozulur, bu sayede de gösterge kendi içinde değer taşıyan bir nesne

olarak belli bir bağımsızlık kazanır” (Eagleton, 2014: 110) ve şiir, “... gösterenin tamamını harekete geçirir, kelimeyi etrafındaki kelimelerin yoğun baskısıyla son haddine kadar çalıştırır...” (Eagleton, 2014: 114). Bunun sonucunda da onun zengin anlam dünyası ortaya çıkar.

1.4. Rus Biçimciliği

Biçimcilik, bir grup araştırmacının edebî metinleri şekil olarak incelemesinden dolayı karşıt görüşlüler tarafından küçümsenmek için Rus Biçimcilerine takılmış bir addır. Fakat küçümsenerek takılan bu ad, kısa bir sürede önemli çalışmaları sonucunda hiç de küçümsenmeyecek çalışmaların önderlerine verilmiştir.

Rus Biçimciliği, “... yapısal dilbilim ve Prag Okulu’ndan sonra yapısalcılığın önemli kaynaklarından üçüncüsü olarak kabul edilir” (Tüfekçi, 2014: 53). Biçimcilik, “... tam anlamıyla bir yapısalcılık olmamasına rağmen, Saussure’ün dilbilimsel görüşleri Rus biçimcilerini etkilemiştir. Biçimcilik edebi metinleri “yapısal açıdan” inceler ve gösterenin kendini incelemek için göndergeyle...” (Eagleton, 2014: 110) ilgilenmez.

Biçimcilikle modern yapısalcılığın birbirine bağlanmasında önemli rol oynayan Rus Biçimcilerinden biri R. Jakobson’dur. “Jakobson 1915’te kurulmuş Biçimci bir grup olan Moskova Dilbilim Çevresi’nin lideriydi ve 1920’de Prag’a göç ederek Çek yapısalcılığının en önemli kuramcılarında (Eagleton, 2014: 110) biri hâline gelmiştir.

Çalışmalarıyla Rus Biçimciliğine önemli katkılarda bulunan araştırmacılar arasında Boris Eyhenbaum, Boris Tomachevski, Chklowski, Mandelchtam, Mayakovski, Osip Brik, Pasternak, Victor Şiklovski, Vladimir Propp ve Yuri Tinyanov sayılabilir.

Rus Biçimcileri, “... kendilerinden önceki edebi eleştiri anlayışını etkilemiş olan yarı-mistik simgeci öğretileri reddetmiş ve pratik, bilimsel bir tutumla bizzat edebi metnin maddi gerçekliğine dikkat çekmişlerdir” (Eagleton, 2014: 17). Onlara göre, edebiyat bir din, psikoloji değil, dil kurgusunun belirli düzenleniş şeklidir.

Rus Biçimcileri, 1917 Bolşevik Devrimi döneminde faaliyet göstermeye çalışmış ve “Sovyetler Birliği’nin geçerli sanat anlayışı olan yararçı, toplumsalcı anlayış ile zıt bir çizgide olmaları yüzünden baskı altında kaldılar ve Stalinizm tarafından susturuldular” (Kayaokay, 2015: 163). Baskı altında kalan Biçimcilerin “... kimi susmuş, kimi ülkeyi terk etmiş, kimi de tutumlarını değiştirmiş...” (Tökel, 2007: 549). Rus Biçimciliğinin temel yaklaşımları Stalinizm nedeniyle ancak “... 1920'lerin sonu ve 1930'ların başında –her iki akımın ana figürü olarak Roman Jakobson’la– Prag yapısalcılığı tarafından adapte edildi ve değerlendirildi” (Stam, 2014: 61). Tam anlamıyla “1930 larda çalışmalarını yayınlamaya başlayan Rus Biçimcileri, Sassure ve Prag Dilbilim Okulunun çalışmalarını ele alarak gösterge üzerinde çalışmaya başladılar” (Kıran, 1990: 57). Biçimciler için önemli olan kısım şekildir. Göstergelyi incelerken anlam ve derin kurallarla ilgilenmez.

Biçimcilik, temelde dil biliminin edebi metinler üzerinde şekil olarak uygulanmasıdır. Dil bilimi, dilin yapısal kısmıyla ilgilendiği için, “... biçimciler edebi “içeriğin” analizini es geçip... edebi biçimin analizine giriştiler. Biçimi içeriğin dışavurumu olarak görmek şöyle dursun ilişkiyi tepetaklak etmişlerdi. İçerik artık sadece biçimin “güdü”sü, belli türde bir biçimsel alıştırma yapma vesilesi...” (Eagleton, 2014: 17) ya da amacıdır.

Biçimciler, “... öznel bilinci bir yana bırakmak yerine, sanatsal etkiyi ve etki kaybını “hisseden” bir öznel bilinci önceden varsayan bir teori inşa ettiler” (Voloşinov, 2001: 283). Dil bilimci Jakobson, ““şiiresel” olanın, her şeyden önce dilin kendisiyle belli bir özbilinçli ilişkiye sokulmasından ibaret olduğu...” (Eagleton, 2014: 110) düşüncesindedir.

Biçimciler, “... şiirin tabiatını çözmeye çalışmışlar vardıkları sonuç şiir üzerine uygulandığında öyle anlamlı noktalara ulaşıyor ki! Sapmaları şiirin esası olarak görmüşler” (Tökel, 2007: 545). “Şiir, diğer yazın türlerine oranla daha az yer kapladığından, şair, okuyucunun dikkatini ilk anda çekmek zorundadır” (Özünü, 2001: 93). Bunun için, şair, şiirde birtakım değişiklikler yapar. “Algının kırılarak yeniden inşa edilmesi Rus Biçimcilerinin kuramlarından biridir... Bugün bu algı kırılmaları istiare, teşbih ve hüsn-i ta’lil sanatı etrafında cereyan etmiştir” (Kayaokay, 2015: 175). Algı kırılmalarının şekildeki gösterimi, anlamın parçalanarak dizelere bölünmesidir.

Saussure'ün yanında yapısalcı yaklaşımın kaynaklarından Rus Biçimcileri, edebi eserleri inceleme konusunda farklı bakış açıları getirmiştir. Biçimciler, “Edebiyatın çıkış noktası olarak eserin kendisini görmekteydiler. Edebi eserin onu etkileyen dış etkenlerden bağımsız olarak değerlendirilmesi taraftarıydılar” (Arıcan, 2013a: 17). Bu nedenle edebî eserlerin yapısında farklı tarzları kullanmışlardır. Özellikle şiirlerde biçimsel olarak değişiklikler yapmışlardır. “Rus Biçimciliğinin en önemli özelliklerinden biri belki de en önemlisi alışkanlıklara karşı gelerek edebiyat ve sanat alanında yenilikler getirmesiydi. Biçimdeki yeniliklerden biri olarak Mayakovski'nin yeni tarzdaki şiirleri örnek gösterilebilir. Bu türün Türk temsilcisi olarak da Nazım Hikmet söylenebilir” (Arıcan, 2013a: 17). Kırgız şair Temirkul Ümötaliyev'in “Raymonda” ve “Kulak Sal” şiirleri Rus Biçimciliğinin özelliklerini taşımaktadır.

Raymonda

“... Oşol kezde
On segizge
Arañ çaşı tolso da,
Cürögündöy,
Cazgı güldöy
Nazik, cumşak bolso da...
Eldi süygön
Suluu D'en
Raymonda baatır kız”

(Ümötaliyev, 1954: 266).

Kulak Sal

“Başımızdan
Dalay şumduk ötkördük.
Çaşıbızdan
Soguştardı köp kördük:
Çırkıratkan,
Ayabagan balanı,
Oşonduktan
Celdetterdi cek kördük...”

(Ümötaliyev, 2015: 195).

Raymonda

... O vakit
On sekizi,
Cılız yaşı dolsa da,
Yüreği gibi,
Bahar gülü gibi
Nazik, yumuşak olsa da...
Halkı seven
Güzel beden
Raymonda kahraman kız...

Kulak Sal (Dinle)

Başımızdan
Oldukça çok şaşkınlık geçirdik.
Yaşımızdan
Çok savaş gördük:
Bağırıp çağıran,
Merhamet edilmeyen çocuğu gördük.
Bu yüzden
Cellatlardan nefret ettik...

“Raymonda” ve “Kulak Sal” şiirlerinden de anlaşılacağı üzere, Rus Biçimciliğinin anlamı bir dizede sınırlandırmayıp diğer dizelerde de devam ettirme özelliği, Temirkul Ümötaliyev’in şiirlerinde de rastlanır. Ümötaliyev’in bazı şiirlerinde Rus Biçimciliğinin etkisi gözlenir.

1.5. Sözcük Bilimi (Leksikoloji)

Sözcük bilimi, dilin söz varlığını inceleyen bilim dalıdır. Sözcük biliminde kelimeler, iki yönüyle ele alınmaktadır. Birincisi kelimelerin biçimi, diğeri anlamıdır.

Sözcük biliminin alt kolları olarak gösterilen dil biliminin alanları, “Biçimbilim, kökenbilim, anlambilim, lehçebilim, adbilim, sözlükbilim... son yıllarda... bağımsız bir çalışma alanları olduğu durumu göz önünde tutulduğunda sözcükbilim daha çok sözlükbilim adı altında sınırlandırılmaktadır” (Öztürk, 2015: 128). Sözlük biliminin ve sözcük biliminin en önemli ögesi kelimelerdir. Sözlük biliminin amacı sözlük hazırlamaktır. Sözcük biliminin amacı ise kelimelerin biçim ve anlam yönünden incelenmesidir. Sözcük biliminin kelimeleri araştırması ve incelemesi sayesinde sözlük bilimi gelişmektedir.

En eski dil bilimciler olarak bilinen “... Hint dilcileri, daha İ.Ö. V.-IV. yüzyıllarda sözcüklerin kökenleri üzerinde duruyor, sözcüklerle, gösterdikleri nesnelere arasındaki ilişkiyi araştırıyor, sözcükleri oluşturan tek tek seslerin anlamları olup olmadığı...” (Aksan, 2004: 227) üzerinde çalışmalar yapıyorlardı. “Divan’ü Lugatı’t – Türk de Türklerde sözcükbilim çalışmalarının ve bu alanda bir geleneğin var olduğunu gösteren önemli tanıklıklardan biridir” (Aksan, 2004: 228). Sözcük bilimi alanında önemli çalışmalar, Batı dünyasında da görülmektedir. “XX. yüzyılın başlarında SAUSSURE’le filizlenen yapısalcılık akımı, değişik ülkelerde, değişik doğrultularda ilerlemeye başlamıştır. 1930’larda J. TRIER’in ortaya koyduğu “kavram alanları” kuramı, sözcükbilim ve anlambilime yeni bir yön vermiştir” (Aksan, 2004: 229). Saussure ve Trier’le aynı doğrultuda faaliyet gösteren dilbilimci “GUIRAUD, sözcüklerin anlamlarının, onların bütün kullanımlarını, yapısal bağıntılarını içeren bir biçimde ele alınarak dilbirliğiyle sıkı sıkıya bağlantılı...” (Aksan, 2004: 229) olduğunu ve bu bağlantı üzerinde incelenmesi gerektiğini savunur.

Saussure, dilde anlamlı en küçük birim olan ve kelime (sözcük) denilen anlam parçalarının "... belirti (*ya da gösterge*) (*signe linguistique*) olarak nitelendiği, dil dediğimiz dizgeyi oluşturan bu birimlerin *gösterilen (signifié)* ve *gösteren (signifiant)* denilen iki yönü, iki yüzü bulunan, bu iki yüzü birbiriyle sıkı sıkıya bağlı olan ruhsal bir iyelik..." (Aksan, 2004: 230) şeklinde açıklamaktadır. Örneğin, kanatlı bir hayvan Türkçede kuş göstergesiyle isimlendirilmiştir. Bu gösterge kuş denilen hayvan ile onun ismini birleştirmez, kavram ile ses imgesini birleştirir. "**Saussure**'ün *gösteren (signifiant)* adını verdiği bu ses imgesi ses değil, sesin zihnimizdeki izi, imgesidir; ancak konuşma organlarımızla sesletildiği zaman sese dönüşür... Kavram ya da *gösterilen (signifié)* ise nesnenin... zihnimizdeki tasarımıdır" (Aksan, 2017: 43-44). Yani kuş nesnesinin zihinde oluşumudur. Kuş göstergesiyle onun göstereni olan k.u.ş ses imgesi arasında bağlantı yoktur. Saussure, gösteren ve gösterilen arasında bulunan bir anlam çağrışımı ilişkisi olduğunu ileri sürer.

Saussure, Trier ve Guiraud dışında sözcük bilimi üzerine çalışma yapan önemli isimler arasında Berke Vardar ve Doğan Aksan da söylenebilir.

1.6. Sözcük Anlam Bilimi (Leksiko-Semantik)

Dil bilimi üzerine çalışmalar yapılırken anlamsal çeşitlilikler sonucunda anlam bilimi alanı oluşmuştur. Anlam bilimi üçe ayrılır; genel anlam bilimi, tümce anlam bilimi ve sözcük anlam bilimidir. Anlam bilimi, genel anlamın, cümlelerin ve kelimelerin incelenme alanıdır. Tez çalışmasında ele alınan sözcük anlam bilimi, kelimelerin içerisindeki gizli anlamları meydana çıkarmaya çalışır.

"Sözcükler, sözcükleri ve onların anlamlarını içerirler. Sözcükler gibi insan beyni de, bireyin eğitim sonucu kazanımlarını, özgeçmişini, entelektüel birikimini ve yaşam deneyimi sonucu edinmiş olduğu dilsel birimler ve sözcüklerle doludur" (Kılıç, 2009: 34). Bu bakımdan "Dildeki sözcükler, anlamlarını, toplumsal uzlaşımlar sonucu edinirler. Sözcüklerin anlamlarının doğrulanacağı kaynak, o dili anadili olarak konuşan yetkin kişilerdir; o dili anadili olarak konuşan kişiler anlam açısından temel kaynaktır" (Kılıç, 2009: 19).

Anlam, kelimenin, tümcenin, herhangi bir şeyin zihinde oluşturduğu düşüncedir.

“Anlam, bir dilsel yapının oluşturduğu anlambirincik bütünüdür. Anlam göreceli olarak, bir toplumsal uygulamaya içindeki bağlama ve duruma göre tanımlanır. Belirtik anlamda (fr. sens explicite) hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak biçimde anlam ortaya konulmuştur. Örtük anlamda (fr. sens implicite) ise, anlam kesin bir biçimde gösterilmemiştir; fakat bir sözün içeriğinde gücül olarak vardır, bu anlam ilgili sözcüden çıkarımsal yolla ortaya konulabilir. Öz anlamda (fr. sens propre) bir sözcük birincil yani en basit ve en kısa anlamında kullanılması söz konusudur” (Günay, 2007: 71).

“Anlam, dilde birer gösterge niteliğiyle yer alan, insanın dünya bilgisine dayalı birtakım belirleyicileri bulunan kelimelerin belli bir bağlam ve konu içinde ilettikleri kavram biçiminde tanımlanabilir. Burada da kastedilen gösterilenden başka bir şey değildir” (Aydın, 2006: 82). Bir başka ifadeyle “Anlam, göstergenin iki bileşeni olan gösteren yani ses imgesi ile onun dünyada gönderme yapmış olduğu şey, insan, olaylar ve bunların nitelikleri arasındaki sürtüşmeden doğar. Bu göstergeler aracılığı ile insanların nasıl iletişim kurduklarını incelemek, anlambilimin görevidir” (Kılıç, 2009: 18).

“Anlambilim çalışmaları her zaman sözcüklerin anlamına yönelik olmuştur. Anlam açısından sözcük ilk temel birimdir. Bu nedenle, anlambilim sözcükbilime sıkı sıkıya bağlı kalmıştır” (Kıran ve Kıran, 2013: 291). Anlam bilimiyle sözcük biliminin arasındaki bu sıkı ilişki sonucunda ve önemli düşünürler tarafından yapılan dil çalışmaları, sözcük anlam bilimini meydana getirmiştir.

“17. yüzyılda **John Locke**, sözcüklerin anlamları üzerinde önemle duruyor, aynı çağda **Bacon**, 18. yüzyılda **Leibniz**, **Herder** ve daha sonraları (**Wilhelm von Humboldt** dilin düşünceyle ilgisi...” (Aksan, 2017: 23) olduğu üzerine çalışmalar yapmışlardır. “**Humboldt**’un dilin niteliklerine ilişkin önemli gözlem ve saptamaları olduğu... **Leibniz**’in ise dildeki öğelerin anlam açısından doğru çözümlenmesinin, zihnin işleyişini en iyi yansıtan şey olduğunu...” (Aksan, 2017: 23) savunduğu bilinmektedir. 19. yüzyılda ise anlam bilimi adında bir alan oluşmaya başlamıştır. “1826-27 yıllarında *Latin Dilbilimi Üzerine Dersler* adlı kitabını hazırlarken Alman dircisi **K. Reisig** anlama ilişkin sorun ve konulara *Semasiologie* başlığı altında geniş yer vermiştir... 70 yıl sonra, Fransa’da **M. Bréal** Fr. *sémantique* terimiyle dilbilimde...” (Aksan, 2017: 24) anlam bilimi alanı ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda anlam bilimi alanında “Avrupa’da **Trier**, **Ullmann**, **Greimas**, **Lyons** gibi bilginlerin önemli...” (Aksan, 2017: 24) çalışmaları olmuştur. Bloomfield, Chomsky, Cruse, Erdmann, Guiraud,

Handwerker, Katz-Fodor, Saussure ve Tamba-Mecz'in çalışmaları da anlam bilimi yönünden önemlidir.

Sözcük anlam bilimi, adından da anlaşılacağı üzere sözcükleri anlam bakımından inceler ve "... bir nesnenin, bir duygu, düşüncenin belli ses bileşimleriyle dile dönüştürülmesinde tutulan yol, bu bileşimlerin içerdikleri temel anlam ögesi, tasarımlar, duygu değerleri, yan anlamlar, sahne oldukları çeşitli aktarmalar, eşanlamlılık, eşadillik, tersanlamlılık..." (Aksan, 2017: 35) gibi konular üzerine çalışır.

Karl Otto Erdmann, sözcük anlam biliminin yapı taşı olan "...kelimelerin yalnız kavramları göstermeye yarayan işaretler olmayıp o zamana kadar göze çarpmamış bulunan birtakım değerler de taşıdıklarını belirtmekte, bütün bu değerlerin kelimenin anlamı içine girdiklerini..." (Aksan, 2004: 67) açıklamaktadır. Sözcük anlam bilimi, kelimeleri "... dil dizgesi, bütünlüğü içinde, bütünün birer parçası olarak incelemektedir. Her bir göstergenin gerek yapısal, gerek yorumlayıcı, gerekse üretimsel anlambilimde birtakım anlam özellikleri taşıdığı..." (Aksan, 2004: 312) bilinmektedir. Anlam bilimi çalışmaları, istenen seviyede değildir. Günümüzde de söz konusu alanda çalışmalar devam etmektedir.

1.7. Kelime Dünyası

Dili oluşturan en küçük anlam birimi kelimelerdir. Kelimeler, görünürdeki anlamlarının ardında gizli anlamları bünyesinde barındırabilir. Bir kelime, pek çok anlam boyutlarını içinde taşıyarak farklı kavramlara gönderme yaparak o kavramları temsil edebilir. Örneğin; "Hürriyet kelimesi bünyesinde sadece bağımsızlık değil, özgürlük ve demokrasi anlamlarını da..." (Kırkkılıç ve Ulaş, 2003: 96) içermektedir.

"Dil, kelimelerin mantıkî bir silsile içinde art arda örüntülenmesidir. Bu bağlamda her bir kelimenin kendine has bir yaşama süreci ve bu süreç için oluşturduğu bir dünyası vardır. Bunların kendi dünyalarından koparılımları sağlam dişlerin çekilip atılmasına benzer" (Kırkkılıç ve Ulaş, 2003: 94). Bir dildeki her kelime o dile mâl olmuştur ve hiçbir şekilde dilden atılamaz.

Kelimeler, "... şairin insana ve diğer varlıklara bakışını ve yaklaşım tarzını gösterir. Her sanat eserinde inkâr edilemez bir kurgu vardır. Kurgulanan bu şey, şairin imbiğinden süzülüp kelimelere dökülerek muhatabına ulaşır" (Yelok, 2008: 445). Şair, duygu dünyasını, düşüncelerini, inançlarını ve içinde bulunduğu durumu özenle seçip yerleştirdiği kelimelerle üslubunu oluşturarak okuyucusuna aktarır. "Gerçek anlamda üslup sahibi olan sanatçıların eserleri incelendiğinde, onların dile hâkimiyetleri, dilin ifade imkânlarını çok iyi kullandıkları hemen göze çarpacaktır. Çünkü duygu değerlerini, kelime dünyalarını, kavram yapılarını, sıradan ya da sıra dışı bağdaştırmalarını bu tür kelime dünyası (leksikoloji)..." (Arıcan, 2007a: 2) çalışmaları vasıtasıyla ortaya koyulabilir.

Şairlerin ve yazarların eserlerindeki kelime dünyası, onların duygularını, düşüncelerini açığa çıkarmak için veri oluşturmaktadır. Özellikle şairler, şiirlerinde kelimelere birden fazla anlamlar yüklemektedirler. Bir şiirde geçen kelimeye yalnız bakıldığında birinci anlamı akla gelir. Fakat metin içerisinde bakıldığında, bazen cümleden bazen şiirin tamamından farklı bir anlamda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Düz metin gibi açık ve anlaşılır kılınmayan şiirler, bu çok boyutlu anlamlar sayesinde okuyucuya farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Şairlerin ve yazarların kelime dünyalarının tespit edilmesi, dil bilimi alanı için önemli bir meseledir. Bu nedenle, üslubu bakımından değerli kişilerin eserlerinin kelime dünyası üzerine çalışmalar yapılmalıdır.

Şairlerin ve yazarların kelime dünyası ve üslup üzerine sözlükler, bildiriler, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri, pek çok araştırmacı tarafından hazırlanmış ve hazırlanmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır (Çalışmaların detaylı kaynak gösterimi kaynakçada yer almaktadır):

Yüksek Lisans Tezleri;

Betül Aman – "Nurmurat Sarıhanov'un Şükür Bağşı Povesti Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi" (2017),

Derya Biçer – "Ece Ayhan'ın Şiirlerinde Üslup" (2018),

Derya Köse – "Gülнар Kandeyer'in On Eserinin Dil ve Üslup Yönünden İncelenmesi" (2011),

Emrah Kuzan – "Kırgız Şair Kasım Tınıstanov'un Şiirlerinin Dil ve Üslup Bakımından İncelenmesi" (2016),

Fatih Yakar – “*Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinin Dil ve Üslup Bakımından İncelemesi (Metin-Aktarma-Eser İncelemesi)*” (2018),

Feride Gül Eruz – “*Yahya Kemal Beyatlı'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2006),

Funda Avşar – “*Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2004),

Funda Kapıcı – “*Musa Celil'in Şiirlerinde Dil ve Üslup*” (2013),

Gökçen Bilgin Aksoy – “*Âşık Elesger'in Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2015),

Gülsüm Saldere – “*Abdurrahim Karakoç'un Sevda Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2001),

Gülzar Mammadova – “*Rüstem Behrudi -Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi-*” (2018),

Lala Bayramova – “*Mehmed Aslan'ın Eserlerinde Dil ve Üslup*” (2017),

Mudhafar Ahmed Khorshed – “*Kerküklü Yazar Hamza Hamamcı'nın Romanlarında Dil ve Üslup*” (2017),

Musa Eraslan – “*Ziya Osman Saba'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2016),

Nezihat Türken – “*Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2013),

Osman Arıcan – “*Süyünbay Eraliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2007),

Özge Sönmezler Duran – “*Adil Kutuy'un Eserlerinde Dil ve Üslup*” (2013),

Sevgi Mangan – “*Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Seçme Lirik Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2016),

Sezen Günel – “*Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2016),

Sunay Deniz – “*Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*” (2014),

Tolga Arslan – “*Gulam Sahi Vekilzade Andhoji'nin Eserlerinde Kullandığı Dil ve Üslup*” (2011),

Tuğba Dağıstan – “*Metin Altıok ve Şiirlerinin Yapı, Tema ve Üslup Bakımından İncelenmesi*” (2010),

Yudum Görmüş – “*Yunus Emre Divanı'nın Kelime Dünyası*” (2003).

Doktora Tezleri;

Gülzada Narmatova – “*Molla Niyazın Eserlerinin İmla, Ses Bilgisi, Leksik ve Semantik Analizi (Üç El Yaz I Kitabının Temellinde)*” (2011),

Mehmet Kara – “*Ata Atacanov’un Şiirleri (1. Cilt Giriş-Metin-Aktarma) (2. Cilt İnceleme- Gramer Dizini)*” (1995),

Metin Demirci – “*Rızaeddin Fahreddin’in Edebi Eserleri Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi*” (2011),

Mustafa Balcı – “*Osman Türkay’ın Şiirlerinde Dil ve Üslup*” (2004),

Nigar Kalkan – “*Dinis Bülekov’un Kilmışak ve Ğümür BİR Ğinä Romanlarının Üslup ve Anlam Bilimi Açısından İncelenmesi*” (2012),

Serap Karakılıç Akı – “*Aliasgar Kemal’in Tiyatro Eserlerinde Dil ve Üslup*” (2013),

Ünal Zal – “*Gurbannazar Ezizov’un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması*” (2007),

Veli Savaş Yelok – “*Erkin Vâhidov’un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması*” (2007),

Kitaplar;

Hüseyin Özbay – “*Çolpan’ın Şiirleri (Metin-Aktarma-İnceleme)*” (1994),

İlyas Göz – “*Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*” (2003),

Mustafa Balcı – “*Osman Türkay’ın Kelime Dünyası*” (2015).

Bildiriler;

Mustafa Karabulut – “*Edebî Metinlerde Dil ve Üslup İncelemeleri ve Edip Cansever’in Dil ve Üslubunda Psikolojik Unsurlar*” (2012),

Mustafa Karabulut – “*Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde Üslup Üzerine*” (2017),

Mustafa Karabulut – “*Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerindeki Söz Varlığının Üslupbilim Açısından İncelenmesi*” (2016),

Mustafa Karabulut – “*Üslup Tercihleri Bakımından Necip Fazıl Kısakürek Şiiri*” (2017),

Tuncer Gülensoy – “*Karacaoğlan’ın Şiirlerinde Dil ve Üslup*” (1991).

Makaleler;

Adem Çalışkan – “*Üslup ve Üslupbilim Üzerine-1: İlk Belirlemeler*” (2014),

Ahmet Günşen – “*Necati Bey’in Dil ve Üslubunda Türkçenin Yeri*” (2011),

Ahmet Kırkkılıç ve Abdülhak Halim Ulaş – “*Türkçe Öğretiminde Kelimeler Dünyası*” (2003),

Ahmet Uğur Nalcıoğlu – “*Wolfgang Borchert’in Üç Öyküsünde Dil-Üslup-İçerik İncelemesi*” (2016),

Cansu Taptap – “*Turar Kocomberdivay’in “Kölçüktöğü Ay” Adlı Eserindeki Taklidî Kelime Dünyası Üzerine*” (2018),

Cemile Kınacı – “*Nergis Biray, Ahmet Baytursınlı Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi*” (2012),

Erman Artun – “*Şair Mahtumkulu’nun Şiirlerinde Sanat, Estetik ve Üslup*” (2014),

Kamil Veli Nerimanoğlu – “*Peyami Safa: Dil ve Üslup Üzerine*” (2012),

Mahfuz Zariç – “*Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirlerinde ve Öykülerinde İmgeler, Üslup ve Tematik İlgiler*” (2013),

Mehmet Alver – “*Necati Cumalı’nın “Bozkırda Bir Atlı” Şiir Kitabının Dil ve Üslubu Üzerine*” (2008),

Mudhafar Khorshed – “*Hamza Hamamcı’nın Kelime Dünyası*” (2017),

Naile Asker – “*Âşık Şenlik’in Şiir Dünyası*” (2019),

Özden Apaydın – “*Kemalettin Kamu’nun Şiirlerinde Poetik Yapı: İmaj, Dil ve Üslup*” (2012);

Serap Karakılıç Akı – “*Aliasgar Kemal’in Kelime Dünyası*” (2015),

Veli Savaş Yelok – “*Erkin Vâhidov’un Kelime Dünyasına Bir Bakış*” (2008).

Sonuç olarak birinci bölümde, modern dil bilimi, yapısalılık, gösterge bilimi, Prag Dilbilim Okulu, Rus biçimciliği, sözcük bilimi, sözcük anlam bilimi ve kelime dünyası alt başlıkları altında açıklanmıştır.

Türkiye’de ve dünyada pek çok bilim insanı tarafından modern dil bilimi alanında çalışmalar yapılmıştır. Modern dil bilimi alanında çalışan bilim insanları yaptıkları çalışmalarla birlikte belirtilmiştir.

Saussure’ün ortaya attığı yapısalıcı yaklaşım ışığında birçok bilim alanı ortaya çıkmıştır. Yapısalıcılığın göstergeleri incelemesinin sonucunda gösterge bilimi oluşmuştur. Yapısalıcı yaklaşımın etkisiyle Prag Dilbilim Okulu kurulmuştur. Sonra edebî metinleri, şekil olarak inceledikleri için Rus Biçimcileri adı takılan R. Jakobson’un da içinde yer aldığı bir grup meydana gelmiştir. Yine yapısalıcı yaklaşımın etkisiyle sözcüklerin şekil ve anlam bakımından ele alındığı sözcük bilimi alanı şekillenmiştir. Daha sonra sözcük biliminden farklı olarak

şekillenen sözcük anlam bilimi gelişmiştir. Tüm bu alanların etkisi sonucunda kelime dünyası alanı meydana gelmiştir.

Kelime dünyası adı verilen alan içeriğinde üslubu barındırmaktadır. Türkiye’de kelime dünyası üzerine yüksek lisans ve doktora tezleri, kitaplar, makaleler ve bildiriler hazırlanmıştır. Bunların çoğunluğunu yüksek lisans tezleri, azınlığını ise kitaplar oluşturmuştur. Bu alan üzerine yapılmış olan çalışmaların yeterli oranda ve yetkinlikte olmadığı gözlenmiştir.

Kelime dünyası üzerine hazırlanan çalışmaların sınırlı sayıda olması, hazırlanmış olan çalışmaların dil bilimi alanı için yeterli olmaması ve Kırgız şair Temirkul Ümötaliyev’in düşüncelerini ve duygularını yansıttığı şiirlerindeki kelime dünyasının tespit edilmesinin dil bilimi alanına önemli katkı sağlayacağı düşüncesiyle şairin şiirlerindeki kelime dünyasının incelenmesine gerek görülmüştür.

2. TEMİRKUL ÜMÖTALİYEV'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

2.1. Hayatı

Şair Temirkul Ümötaliyev, Kırgızistan'ın Sovyetler Birliğinin egemenliğinde olduğu dönemde yaşamış, II. Dünya Savaşı gazisidir. Küçük yaşta ailesini kaybetmesi nedeniyle yetimhanede büyüyen Ümötaliyev, hayatında pek çok zorlukla karşılaşmıştır. Bu zorluklar, onun hayat yolunun şekillenmesinde etkili olmuştur. Gençlik döneminde, edebî alanda önemli bir yere sahip olan Ümötaliyev'in II. Dünya Savaşı'na katılmasıyla hayatının dönüm noktalarından biri meydana gelmiştir.

Muhtar Borbugulov'a göre, "Kırgız şairi ve Sovyet ordusunun subayı Temirkul Ümötaliyev, Goethe, Schiller ve Şopen'in; Mozart, List ve Strauss'un ülkelerine ve insanlığa yol gösteren devrim ideolojilerini, parlak fikirlerini, hümanizme kattıkları değer gibi, medeniyetini, kültürünü koruyan ve kurandır" (Ümötaliyev, 1969: 23-24). Açıkçası Ümötaliyev, bir kültürün oluşmasında önde gelen isimlerdendir.

Ümötaliyev, Kırgızistan'ın "Aksı bölgesine bağlı Töö-Car köyünde 1908 yılında doğmuştur" (Ümötaliyev, 2015: 3). "Temirkul'un babası kendi çapında çiftçilikle uğraşarak geçimini sağlayan sakin bir insandır. Ümötali'nin ailesi, 1917-1918 yılları arasındaki kışı Cülümcan'da geçirmiştir." (Çotbayeva, 1978: 5). O dönemde, Kırgızistan'da hava şartlarının çok sert olduğu bir kış yaşanmıştır. Bu sert kışta, "Hayvanlar sığır vebasından ölmüş ve birçok hastalık yayılarak, hayvandan çok insan ölmüştür. Bu durumu, halk bu zamana kadar "Kara tumoo (Büyük salgın)" diye hatırlamaktadır" (Ümötaliyev, 1954: 4). Bu büyük salgında, Temirkul Ümötaliyev'in "... büyük annesi, Sengibay amcası, babası Ümötali ve Aytübü adlı kız kardeşi ölmüş. Büyük babası ile annesi bu hastalığa yakalanmış ve iyileşmiş" (Ümötaliyev, 1954: 4). Fakat daha sonra Ümötaliyev, annesini de kaybetmiş, "... anne ve babasından ayrılarak, kimsesiz kalan Temirkul, ateş yakmış, koyun bakmış, kötü sözler işitmiş, yetimliğin, yoksulluğun, aç açıklığın, horluk zorluğun tüm şekilleri başından geçmiştir. Henüz çocukken ıstıraplı hayatın soğuşunu da sıcaklığını da yaşamıştır" (Ümötaliyev, 1971a: 6-7). Çocukluk

dönemini zorluklarla geçiren Ümötaliyev'in gelecek yaşamında bu zorluklar, onun hem edebî hem sosyal hayatına etki etmiştir.

Ailesini kaybetmesinin ardından Ümötaliyev, "... önce yatılı okulda eğitim almış ve teknik okulda okumuş, ondan sonra Moskova'da Komünist Gazeteciler Enstitüsüne bağlı olan "Pravda" adındaki kısa süreli kursta eğitim görmüştür" (Ümötaliyev, 1971a: 8). Eğitimini tamamlamasının ardından "Ağustos 1929'dan Eylül 1931'e kadar Nookat'ta öğretmen, kızıl evin başkanı ve bölge komitesinin organizasyon bölümünün başkanı olarak görev yapmıştır. "Kızıl Kırgızistan" ile "Leninçil Caş" gazetelerine aralıksız haber yazmıştır. 1931-1932 yılları arasında Frunze şehrinin vilayet komitesinde bölüm başkanlığı görevini yürütmüştür" (Ümötaliyev, 1954: 27).

"Temirkul, otuzlu yılların başında Gorki tarafından organize edilen SSCB Yazarlar Birliği'nin 1. toplantısına delege olarak katılmıştır. Bu toplantıya Kırgızistan'dan A. Tokombayev, K. Malikov, C. Bökönbayev, K. Tınıstanov, T. Ümötaliyev katılmıştır" (Ümötaliyev, 2003: 9). SSCB Yazarlar Birliği'nin toplantısından sonra birlik, Kırgızistan'a gelmiş ve Ümötaliyev, bu organizasyonda yer almıştır.

Ümötaliyev, "1934-1935 yılları arasında Aravan MTS'de siyasi bölüm amirliğinin Komünist Gençlik Birliği'ne yardımcı olarak atanmıştır. Ağustos 1935'ten Kasım 1937'ye kadar "Kırgızistan Pioneri" gazetesinin editörü, "Leninçil Caş" gazetesinin editör yardımcısı ve "Kızıl Kırgızistan'da" bölüm başkanı olarak görev yapmıştır" (Ümötaliyev, 1954: 27).

Ümötaliyev, "1937'den 1941'e kadar Kırgızistan Yazarlar Birliği'ni yönetmiştir. Bu zamanda onun çabaları ile Kırgız folklorunun zirvesi olan "Manas" başta olmak üzere, birçok destan ilk defa toplanmış ve kitap hâline getirilmiştir" (Ümötaliyev, 2003: 6). Ümötaliyev'in Kırgızistan Yazarlar Birliği'ni yönettiği dönemdeki müdahaleleri sayesinde Kırgızistan Yazarlar Birliği'ne "... kendi gibi yetenekli genç yazarlar: Kasımalı Cantöşev, Alıkul Osmonov, Midin Alıbayev, Raykan Şükürbekov, Tazabek Samançin, Abdrasul Toktomuşev, Kasımbek Eşmambetov, şair ve Manasçılar: Osmonkul, Alımkul, Sayakbay vb. kabul edilmiştir. Böylece milli yazılı edebiyatın kuruluşuna büyük katkıda bulunmuştur" (Ümötaliyev, 2003: 6).

Kırgızistan Yazarlar Birliği'ndeki görevinin bitmesinin ardından Ümötaliyev, "1946-1953 yılları arasında "Ala-Too" dergisinin baş editörü ve 1974 yılında kitapseverler cemiyetinin yönetim kurulu başkanı olmuştur" (Ümötaliyev, 2015: 3).

Sovyet subayı "T. Ümötaliyev, İkinci Dünya Savaşı'nda Kalinin, Güney Kafkas, Trans Kafkasya, Ukrayna cephelerinde, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Macaristan, Avusturya cephelerinde faşistlere karşı savaşa katılmıştır" (Ümötaliyev, 2015: 3). Onun hayatının şekillenmesinde savaşın önemli bir yeri vardır.

Kırgızistan'da halk şairi olarak anılan Ümötaliyev'in adının yaşatılması için "Oş Üniversitesine, Bişkek şehrindeki bir ortaokula ve Aksı'daki bir koleje, Bişkek'te, Calal-Abad bölgesinde bazı sokaklara Temirkul'un adı verilmiştir." (Ümötaliyev, 2003: 7). Böylelikle halk kahramanının adı yaşatılmaktadır.

Ümötaliyev'in karakterini, Muhtar Borbugulov, "Temirkul Ümötaliyev, alçakgönüllülüğün, insanîyetliğin, merhametliliğin ta kendisidir. Ona tembellik, gösteriş ve kibir, doğal olarak yabancısıdır" (Ümötaliyev, 1969: 24) şeklinde dile getirmektedir. Salıcan Cigitov'un ifadesine göre, Ümötaliyev, "Savaşın başından sonuna kadar en şiddetli zamanında, savaşın en ön cephesinde yer almıştır (Ümötaliyev, 1978: 6). Ümötaliyev, doğumundan 83 yıl sonra, 11 Haziran 1991'de vefat etmiştir.

2.2. Edebî Kişiliği

Kırgız halkına, kırk yıldan fazla hizmet etmiş olan şair Ümötaliyev, Kırgız şiirinin önde gelen temsilcilerinden biridir.

"1931 yılında Temirkul Ümötaliyev şair olarak kendinden söz ettirir" (Naskali, 1996: 1008). Şair, edebî hayatının başlangıç döneminde, "... şairlik yeteneği güçlü ve yaratıcılık yönünden çok aktif olduğunu ortaya koymuştur. 1935-41 yılları arasında her yıl bir, bazı yıllar iki şiir kitabı çıkarmıştır" (Ümötaliyev, 1978: 6). "1935-1936 yıllarında ilk şiir derlemeleri olan Irlar Cıynağı ve Temirkuldun Irları yayımlanır. 1938'de Güldör Ülkösü derlemesi basılır. T. Ümötaliyev, şiirlerinde eski düşünce tarzından kopmayı "başarmış" yeni insan tipini ele alır" (Naskali, 1996: 1008). "İlk kitabındaki şiirler,

çoğunlukla zamanın güncel olaylarına, siyasi kampanyalarına, gündelik sosyalist hayata ilişkin yazılmıştır” (Ümötaliyev, 1978: 6).

Ümötaliyev’in çocukluk döneminde başından geçen zorluklar, onun sanatında da etkili olmuştur. Sosyal olaylar, Ümötaliyev’in duygu dünyasını etkilemiş ve şiirlerinde birçok yönüyle yer edinmiştir. “Sonraki şiirlerinde şairin hayata bakış açısının belirginleşmesi, temaların gelişmesi, yeni figürlerin ortaya çıkması, edebi estetik açısından dil rasyonel bir şekilde kullanılması gibi özellikler tespit edilebilir” (Akmataliyev, 2002: 223). Muhtar Borbugulov’a göre, “T. Ümötaliyev sadece rasyonalist bir şair değildir. Onun yazdıklarında samimiyetle ortaya çıkan saf duygu, dağda sabahleyin aceleyle koşmuş gibi çabukluk ve tezlik, yaz gününün esintisi gibi sıcaklık seziliyor. Bu yüzden onun şiirleri ilginçtir ve okudukça okunur” (Ümötaliyev, 1971a: 17).

Kırgız edebiyatının “... başlangıç yıllarında çoğu eserlerin teması ve konusu sözlü dilin zenginliğinden alınmıştır” (Akmataliyev, 2002: 223). Diğer şair ve yazarlar gibi Ümötaliyev de sözlü dilden faydalanma yoluna gitmiştir. Şair, “Sözlü edebiyat geleneğini bilmeden ve emeğin tarihini öğrenmeden bir yere varamazsınız diyen M. Gorki’nin sözünü esas alarak savaşa kadarki beş yıllık zamanda halkın zengin miraslarını öğrenmiş, onları şiirlerine almış, sosyalist hayatın gereklerine göre birçok değerli eseri yazmıştır” (Çotbayeva, 1978: 26).

Maksim Gorki’nin görüşlerinden esinlenen Ümötaliyev, Kırgızların zengin “Folklor motiflerinden alınan “Küç Birdikte” (1934), “Soodager Menen Cılan Cönündö Comogu” (1939),... efsanelerin temelinde yazılan “Mansapkor”, “Ömürbektin Comogu”, “Enenin Cürögü” gibi hacimli eserleri vardır. Folklor temelinde yazılan eserlerinde içerik olarak genellikle hareket üslubu ön plana çıkmaktadır” (Ümötaliyev, 2015: 4). “T. Ümötaliyev’in eserlerinde, folklor stili, romantik stil ve somut gerçeklik stili birlikte yer almaktadır. Şair, hem benzetmeleri, mecazları, sembolleri kullanarak hem de gerçeklikten malzemeler alarak şiirini oluşturmuştur” (Akmataliyev, 2002: 239).

Ümötaliyev, “Kırgızların zengin folklorunu yöntemiyle kullananın, Rus klasiklerinin, dünya edebiyat ustalarının ve Sovyet yazarların meşhur eserlerinin tecrübelerinden yararlanmıştı. Kırgız şiirini hem biçim hem imge hem de ideoloji ve partiye ait olma istikrarı bakımından zenginleştirerek güçlendirmiştir”

(Ümötaliyev, 1971a: 16). “Folklorun zenginliğinden, halkın gönül dünyasından faydalanan yazarlar, onlara yeni toplumsal düşünceyi aşlamaya girişmişlerdir. Bu girişimler bazen başarılı bazen başarısız olmuştur. Ümötaliyev’in sanat hayatının aşamaları olumlu yönde gelişmiştir ve kendi dönemindeki süreçle birlikte paralel bir seyir izlemiştir” (Akmataliyev, 2002: 224). Muhtar Borbugulov, Ümötaliyev’in halkıyla birlikte yüceldiğini belirtmektedir. Ümötaliyev, “Zor günlerde halkının zorluğunu omzunda taşıdı. Sevinci, mutluluğu birlikte gördü. Onun kaderi, günden güne gelişen ve yücelen halkın kaderiyle aynıdır” (Ümötaliyev, 1971a: 8). Bu bakımdan Kırgız halkı ve Ümötaliyev, birbirinden ayrı tutulmamalıdır.

“Şair, malzemelerini gerçeklikten almış, manzumelerinden başlayarak efsane ve mitlerden beslense de realist dünyadan alınan “Kanışbek”, “Taalayluu” gibi daha sonra oluşturulan eserlerine kadar diğer edebiyatçılarla arasında kişilik, istek ve amaç benzerlikleri vardır” (Akmataliyev, 2002: 228). Salican Cigitov’a göre, “Şair, ilk eserlerinden başlayarak hayatın zorluklarıyla baş eden güçlü insanların özelliğini ön plana almış. Daima eserlerinde, iyi niyetli, amacı olan ve olumlu özelliklere sahip tipleri, güçlü kuruluşlarla desteklemiştir” (Ümötaliyev, 2015: 4). Halkla bütünleşen Ümötaliyev, onların hayatlarını şiirlerine sıklıkla taşımıştır. “Şairin gerçek insanlara hitap etmesi, onların insanlığını, enerjisini şiire dönüştürmesinde özel bir yeri vardır. Böyle büyük amaç, onun sanatçılığında önemli bir yer oluşturmuştur” (Akmataliyev, 2002: 240).

Ümötaliyev, eserlerinde Kırgız halkına ve sosyal yaşama çok yer vermektedir. “Kolektifleştirme, beş yıllıklar, İkinci Dünya Savaşı günleri, savaştan sonraki yıllar, şairin şiirlerinin, manzumelerinin, derleme eserlerinin tematik çerçevesini oluşturmaktadır” (Çotbayeva, 1968: 57). “Şair, savaş öncesinde yazdığı şiirlerde, çoğunlukla halkın başından geçen siyasi otorite boşluğu zamanı ile emekçilerin başına talih konduğu ve eline özgürlük verildiği huzur zamanını karşılaştırmış ve bunu silah gibi kullanmıştır” (Çotbayeva, 1978: 46). “Eserlere geçen zamanın ruhunu şair, inandırıcı tip detaylarıyla sanatlı bir şekilde sunmuştur. Bey ve ağaların psikolojilerini ayrıntılı olarak ortaya koymuş ve bunu verirken kendi hayat tecrübesinden fazlasıyla yararlanmıştır” (Akmataliyev, 2002: 227).

“Şair, hangi dönemde yazarsa yazsın hayatın gerçeği onun eserlerinin kaynağını oluşturur. Ancak onun hayata bakış açısı bir natüralist gibi değildir. Sayısız olay arasından farklı olanı, en tipikleri seçerek, o olayın içindekileri ayrıntısıyla açığa çıkarmaktadır” (Çotbayeva, 1968: 57). “Şairin ister sevgi ister vatanın güzelliğini konu edinen şiirleri olsun, zamanın dalgası, ruhu, atmosferi, toplumun ilerleyişi gibi damarlar şairin vatandaşlık tutumu ve bakış açısı vasıtasıyla incelenerek özellikle duygu değeri verilerek okuyucuya sunulmuştur” (Akmataliyev, 2002: 221).

Ümötaliyev, “... insanların yüreğindeki nazik duyguları gösteren lirik eserler yazmıştır” (Ümötaliyev, 1971a: 13). Bu bakımdan Ümötaliyev’in “... eserlerinde duygunun gücünü görmek mümkündür. “Bürküt Uçtu Çabıttap”, “Esen Bol”, “Koş”, “Könüldösün”, “Cer Küyüp Catat” vb. şiirlerinden şairin şiirinin iç imkânlarını kuvvetli geliştirmeye yöneldiği görülmektedir” (Akmataliyev, 2002: 235). Şairin “Manzumelerinde, ahenk ve yumuşak lirizm, gerektiğinde eleştirel bir tona geçebildiği gibi felsefi boyuta da ulaşabilmektedir” (Akmataliyev, 2002: 239).

“Şairin şiir dünyasında lirik şiirler, özel bir öneme sahiptir. Şiirlerine bu bakış açısıyla bakıldığında onun duygu dünyasının özellikle açığa çıktığı görülmektedir” (Akmataliyev, 2002: 240). “Temirkul Ümötaliyev’in pek çok şiiri lirizme ve melodiye sahiptir. Onun ahenkli şiirleri, öğretmenler tarafından düzenlenerek marş, seferberlik şiirleri gibi okunmuştur. Örneğin, “Kaşkatay”, “Torpogun”, “Ayaz Ata Menen Pioner Sagıntaydın Süylökönü”...” (Akmataliyev, 2002: 241).

“Temirkul Ümötaliyev’in hangi şiir kitabına bakılırsa bakılsın, şiirlerinin temelini, emek ve yeni düzenin ilkeleri oluşturmaktadır” (Akmataliyev, 2002: 221).

“Kırgız şair-yazarları, edebî eserlerde olumlu karakterler vasıtasıyla yeni karakterlerin insanî özelliklerinin en güçlü yanlarını ve karakterlerin güçlü yönlerini göstermektedir” (Çotbayeva, 1968: 44). Dolayısıyla şairin eserlerindeki olumlu karakterler emekçilerdir. Emekçilerin karakteri ve alışkanlıkları çalışmalarıyla gelişmektedir. “Şairin şiirleri emeğin motivasyon gücü, eğitim rolü ve insanı emek süreciyle birlikte ortaya koyması bakımından değerlidir”

(Çotbayeva, 1978: 32). “Şair Temirkul Ümötaliyev, Kırgız edebiyatının öncülerinden olarak emeği şiirleştirmiştir” (Ümötaliyev, 1969: 11).

Emek teması, eserlerinin çoğunda yer alan Ümötaliyev, “... yazmaya başlamasından itibaren emek temasına gönül verip, Calal-Abad ile Oş’un pamukçularının, ipek böceği yetiştiricilerinin, kömürcülerinin, Soñ Göl’ün çobanlarının, Çüy’ün pancarcılarının kahramanlık işlerini besteleyip, özgür emeği yücelterek yürekten dile getirmiştir” (Ümötaliyev, 1969: 18). Ümötaliyev’in bu emekçilere ithaf ettiği şiirlerinden bazıları Cılkıç, Kaynazarova Zuurakanga, Pahtaçı Kız, Koyçu Kelin, Traktorçu Carkımbay vb. örnek verilebilir. Ümötaliyev’in “30’lu yıllardaki gibi tüm malzeme varlığı, huzuru düzenleyen emekçi insanın emek sürecini yansıtır. Şiirlerinin toplandığı esere “Emgek Gülü” adı boş yere verilmemiştir” (Çotbayeva, 1968: 79).

Ümötaliyev, emekçi insanların yaptığı işlere büyük önem vermiştir. “T. Ümötaliyev’in “Cırgal Turmuş Irları” (1950) şiir kitabının bir bölümü “emek” şiirlerine ayrılmıştır” (Naskali, 1996: 1022). “Ümötaliyev’in emek temasına adanan eserlerinden biri “Kunduzkan” manzumesidir ve 1960’ta “Tegene” adlı kitabında yayımlanmıştır” (Çotbayeva, 1968: 131). Ümötaliyev’in aynı dönemde kaleme aldığı “... diğer bir eseri, “Süyüü” manzumesidir. Manzume, Türk yazar Sabahattin Ali’nin nesir şeklinde yazılan “Değirmen” adlı kısa hikâyesinin konusundan oluşturulmuş ve çingenelerin hayatı, sevgisi işlenmiştir” (Çotbayeva, 1968: 51).

Emek teması Ümötaliyev’in bütün hayatında etkili olmuştur. Savaş öncesi dönemde emekçi insanların gündelik işlerini şiirlerine taşıyan “Şairin savaştan sonraki emek temalı eserlerinde, emekçilerin kahramanlık işleri, sevinci vasıtasıyla bütün Kırgız halkının kahramanlıktaki emeği, büyük devrimin gelişmesine öncülük etmiş, somut şekiller vasıtasıyla hayatımıza özgü yenilikleri genelleştirmeye yardım etmiştir” (Çotbayeva, 1978: 33).

Şairin eserlerinde görülen diğer bir tema, kadın temasıdır. “Bu tema şairin eserlerinde sık yer almaz, fakat şiirlerde güçlü lirizm ve güçlü imgelerle şiirin içeriği birleştirilerek verilmiştir” (Ümötaliyev, 2015: 6). “T. Ümötaliyev, kadın dünyasını şiirlerinde her yönüyle ele almamıştır. Onun şiirlerinde daha çok Kırgız kadınların güzelliği, Aysuluu (Aysuluu), Cıpar (Cıpar), Kanışbek (Kanışbek),

Ayşa (Kubat) gibi çeşitli karakterlerle oluşturulmuştur” (Akmataliyev, 2002: 228). “Temirkul için kadınlar “moda” merakı değil, sanatçılığındaki önemli temalardan biridir” (Akmataliyev, 2002: 228).

Kırgız toplumunda “Emekçi halkın yarısından çoğunu oluşturan kadınlar, erkeklerle birlikte önemli meselelere katılmaktadır” (Çotbayeva, 1978: 36). “Yeni toplumun kuruluşuna katılan, ülkenin her kolunda çalışan, sosyalist toplumun özgürlüğü, eşit haklar üyesi olduğunu düşünen Kırgız kadınının güçlü karakteri, aşağıdaki şiirde görüldüğü gibi verilmektedir” (Çotbayeva, 1978: 37).

“... Turmuş bar sen bar cerde, kubanuu bar,
Ömürdün çiragısıñ canıp turar.
Düynödö can bir bolso, carmı sensin,
Emgekteş, men - aşığın, sen suluu car...” (Ümötaliyev, 2003: 115).

... *Senin olduğun yerde hayat var, mutluluk var,
Hayatın yanan ışığıdır.
Dünyada can bir olsa, yarısı sensin,
Emektaşım, ben aşığın, sen güzel yar...*

Ayalga şiirinden alınan dörtlükte, kadının olduğu yerde hayatın ve mutluluğun olduğu, onun hayatın yanan ışığı olduğu, canın yarısını kadının oluşturduğu ifade edilmektedir. Şair, emektaş olarak nitelendirdiği kadına âşık olduğunu da belirtmektedir.

“30’lu yıllardaki şiirin karakteristik özelliği, kadınların emek meydanına katılmasıdır. Eğer 20’li yılların asıl teması kadınların bağımsızlığa sahip olması olsaydı, bu zamanlarda başrolde emekçi kadının beş yıllık planı uygulamadaki büyük rolü gösterilirdi” (Çotbayeva, 1978: 38). Çünkü kadınlar, her dönemde emekçiliğini sürdürmüştür. Fakat eserlerde kadınlara yer verilmesi ancak 30’lu yıllara gelindiğinde mümkün olabilmiştir. Şairin kadına yazılan *Anın Ismi*, *Atanın Kızı*, *Bolgondur*, *Ene*, *Kırgız Ayalı*, *Nogoeva Cönündö Oda*, *Sen Çok Cerde*, *Sensiz* ve birçok şiiri, emekçilerin komünizme yardımlarını gösteren şiirlerindedir.

Ülkede yaşanan II. Dünya Savaşı, şair ve yazarlar üzerinde büyük etki oluşturmuştur. “Savaş yıllarında Kırgız Edebiyatının ele aldığı konular ve izlediği yol ve yöntemler bakımından köklü değişiklikler yaşanır” (Altıok, 2018: 237).

Diğer şair ve yazarlarda olduğu gibi Ümötaliyev’de de içerik bakımından değişiklikler görülmektedir. Ümötaliyev’in savaş öncesi şiirlerinde kadın, barış ve emek temaları ağırlıktayken savaş döneminde anavatanın bağımsızlığı için kahramanlığın gösterildiği savaş teması, ağırlıklı olarak kendini gösterir.

“Savaşın ilk günlerinden başlayarak Temirkul Ümötaliyev, askerleri daima savaşmaya, kahramanlığa çağıran vatanseverlik şiirlerini kaleme almıştır. Şairin eserlerinin asıl kahramanını, kahraman halk, savaşan ordunun kahraman askerleri ve onları savaşa çağıran yazarların lirik şiirleri oluşturmuştur” (Çotbayeva, 1968: 56). Şair, savaşın sürdüğü “Dört yıl boyunca askerin moralini yükseltmede, her gün korkmadan, daima ölümle burun buruna gelme, zaferin kan, ter, eziyet ile döşenen uzun yolunda başından sonuna kadar kahramanca mücadele etmiştir” (Ümötaliyev, 1978: 6).

Askerler savaş meydanındayken “Edebiyatçılar, halkı elbirliğiyle vatan savunmasına çağırarak gazetelerde makale ve şiirler yazarlar. Savaş yıllarında Kırgız yazarların eserlerinin çoğu vatan savunması üzerine savaşta şehit düşen kahramanlara ithaf edilir” (Altıok, 2018: 237).

II. Dünya Savaşı, savaşa katılan çoğu ülkede şair ve yazarlar tarafından eserlere konu edinilmiştir. Kırgız şair ve yazarları da savaş temasına eserlerinde yer vermiştir. Aynı dönemde yaşadığı meslektaşları gibi Ümötaliyev de “Onlarca şiirinde Sovyet insanının savaş zamanındaki işini, moralini, düşüncesini, tüm amaçlarını ve halkın zaferi için adadığı şeylerini göstermektedir. Şair silahıyla ve keskin kalemiyle düşmanla mücadele etti.” (Çotbayeva, 1968: 70). Ümötaliyev, “O eserlerde bütün Sovyet halkının askerleriyle birlikte halkın geleceği için kahramanca savaşan Alimbek, Borombay, Capar, Sulayman, Meymancan, Omor, Kubat, Bolotbek ve başkaları gibi Kırgız askerlerinin karakterleri kalıcı olmuştur” (Çotbayeva, 1978: 59). Şair, şiirlerinde, Sovyet insanların ülküsünü gösteren kahraman askerlerin karakterini ortaya koymuştur.

Turdakun Usubaliyev, Ümötaliyev’in II. Dünya Savaşı’na katılarak başından sonuna kadar olaylara şahit olduğundan “... savaş temasında yazdığı şiir ve manzumeleri, şairin sanat yolunda özel bir yeri vardır. Temike’nin savaş temasındaki eserleri, Kırgız edebiyatında benzersiz şaheserlerdir. Temike,

kendindeki vatandaşlık, insanlık ve vatanseverlik görevini dış kabuğundan çıkaran yüce bir insan” (Ümötaliyev, 2003: 9) olarak ifade edilmektedir.

Asanbek Stamov, Ümötaliyev’in “Başından geçen II. Dünya Savaşı hakkında yazdıkları gerçek bir klasiktir. Temirkul’a göre savaş hakkında hiçbir Kırgız şair tam anlamıyla yazmamıştır. Temirkul’un savaş şiirleri tam anlamıyla araştırılmamış ve hak ettiği değer henüz verilmemiştir” (Ümötaliyev, 2003: 6) diyerek şairin eserleri üzerine araştırma yapılmadığı ve onun değerinin tam anlaşılmadığını ifade eder.

Savaş döneminin çarpıcı gerçekliği, savaşın iç yüzü ve dış etkileri, Ümötaliyev’in edebî hayatını oldukça etkilemiştir. Şair, savaş döneminde Kırgız halkını savaşa çağırır nitelikte şiirler yazmıştır. Şairin bu dönemdeki ulusa sesleniş şiirleri, Komünist partiye ve vatanın yok olmaması için halkı ve askerleri gücünü toplayıp savaşmaya yönlendirmiştir. Şair, cephe hayatını, izlenimlerini, kahramanlık savaşını betimlerken “Kırgız halk şairlerinin geleneksel metotlarına dayanmış sözlü edebî ürünlerden destanları, mecazları ve karşıt betimlemeleri kullanmıştır” (Çotbayeva, 1968: 59). Ümötaliyev’in halka sesleniş şiirlerine, *Betteşip Bir Kün Turuş Bar; Cer Küyüp Catat; Kez Uşul; Korkpo Dostor, Taymanba; Kün Tutulbayt, Ay Batpayt* ve *Tank* örnek verilebilir.

Ümötaliyev, dostluğa önem veren bir kişiliktir. Şairin savaş öncesi dönemde şiirlerinde görülen dostluk teması, savaş döneminde kuvvetlenmiş ve savaştan sonraki dönemde yazdığı şiirlerinde de bu temaya fazlaca yer vermiştir. “Savaştan sonra Sovyet halkının dayanışmasını öne çıkaran çok sayıda şiiri vardır. Bundan başka Rus, Kazak, Türkmen, Özbek, Tacik, Ukrayna halklarına beraberlik ve dayanışmaya çağırın pek çok şiir yazmıştır” (Çotbayeva, 1978: 76).

Ümötaliyev “30’lu yıllardaki eserlerinde Sovyet halkının iç, dış düşmanlarına, vatani savunmaya, halkların dostluğuna ve emekteki başarılarla yazılan şiirlerin yanında, savaş yıllarında Sovyet halkının dayanışması, dostluğu, kahramanlığı ve faşist yağmacıların ayıbını gösteren eserleri yazmıştır” (Çotbayeva, 1968: 92). “Şairin eserlerinde, 1930’lu yılların ikinci yarısında, tüm dünya emekçi sınıfının dayanışması ve Sovyet halkının kardeşlik teması eskisi gibi belirgindir. “*Uk, Kün Çığış*” gibi edebî estetik kalitesi yüksek şiirleri yazmıştır” (Çotbayeva, 1978: 79).

Ümötaliyev, diğer halkların içinde bulunduğu durumlara da şiirlerinde yer vermiştir. Şair, 6 Ağustos 1945'te Japonya'nın Hiroşima şehrine atılan atom bombasını, şiirine konu olarak almıştır. Ümötaliyev, "... "genci, yaşlıyı altüst eden ölümü" atom bombasının kötü sonuçları hakkında haberler gelmesi sonucunda "Kulak Sal" adlı şiirini..." (Çotbayeva, 1978: 73) yazmıştır.

Kulak Sal

"... Atom bomba
Carılıudan toktolsun!
Soguş otun
Tutandırğan çok bolsun!
Kalayık curt,
Karşı tursañ birigip,
Celdet kolun
Küygüzüüçü çoktoysuñ?..."

(Ümötaliyev, 2015: 197).

Kulak Sal (Dinle)

... Atom bombası
Patlamasın!
Savaş ateşini
Tutuşturmasın
Halk,
Karşı dursun, toplansın!"
Celladın eli
Yakıcı kor gibi...

Ümötaliyev, *Kulak Sal* şiirinde, atom bombasının patlamamasını, halkın savaşın çıkmasına karşı koymasını dile getirmektedir.

Ümötaliyev'in şiirlerinde öne çıkan diğer bir tema, barıştır. "Savaştan sonra bu tema, bütün dünya yazarları gibi Kırgız şairlerinin eserlerinde de özel bir aşamaya gelmiştir" (Çotbayeva, 1968: 75). "Ümötaliyev, barış temalı şiirlerinde, SSCB'yi barışın dayanağı, dostluğun simgesi gibi betimlemektedir" (Çotbayeva, 1978: 71).

"Barış teması yalnız Sovyet edebiyatında değil barışı arzulayan tüm insanların edebiyatında kalıcı temalardan olmuştur. Çünkü sadece barış olan yerde huzur vardır" (Çotbayeva, 1978: 66). "Şair barış şiirlerinde, savaş zamanındaki halkın eziyetini göz önüne getirerek "barışı koru, savaşa yaklaşma" şeklindeki sloganı dile getirmektedir" (Çotbayeva, 1978: 70). Şairin bu türdeki şiirleri önem arz etmektedir.

Ümötaliyev'in savaştan sonraki eserlerinin en önemli temasını barış oluşturmaktadır. Şairin *Baldardı Biz Korgoybuz, Soguş Bolboyt, Soguştu Kaalooçulardın Tarihi, Sovettik Dañktuu Armiya, Tıñtık Üçün* ve pek çok şiiri,

milyonlarca insanın yer aldığı savaşa karşı durmak ve barış ortamına erişmek için yazılan şiirlerindedir. Çünkü içinde bulunulan toplumun barışa ihtiyacı artmıştır.

Ümötaliyev'in "... barışa ve halkın dostluğuna yazılan eserleri, şairin siyasi şiirlerinin sesini yükselterek içeriğini genişletmiştir. Böylece şairin savaştan sonraki şiirinin temasını geliştirmiştir" (Çotbayeva, 1978: 80). Cengiz Aytmatov'a göre Ümötaliyev, "... edebiyattaki politik tesirleri direkt kabul etmiştir. Olumlu olarak değerlendirildiğinde ona çok sadık ve kendi zamanının dalgasına katılan birisidir. Milli anlamda Kırgız edebi dünyasının ve şiirinin kurucularından biridir" (Ümötaliyev, 2003: 12).

"Komünist partinin ruhu yirmili yılların edebî eserlerinde en çok işlenen mevzulardır. Birçok eser V.İ. Lenin'e ithaf edilir" (Naskali, 1994: 29). Kırgız şairlerinin geleneği haline gelmiş olan Lenin'e ve Komünist Parti'ye şiirler yazma işine Ümötaliyev de katılmıştır. "... şair üstatlarının geleneğini devam ettirerek Lenin ve Komünist Parti hakkında şiirler yazmıştır. Onun yayımlanan kitaplarının neredeyse hepsinin ilk kısmı V. İ. Lenin ve Komünist Partiye yazılmış şiirlerle başlamaktadır" (Çotbayeva, 1978: 14). "Şairin Komünist Parti, Ekim Devrimi ve V. İ. Lenin hakkında yazdığı şiirleri gittikçe yüksek edebi ustalığa ulaşmıştır. Edebi estetik değeri yüksek şiirler kaleme aldığından şair, Kırgız Sovyet edebiyatının emektarlarından biri hâline gelmiştir" (Çotbayeva, 1978: 19).

Temirkul Ümötaliyev'in II. Dünya Savaşı'ndan sonra partiye Ekim devrimine ve V. İ. Lenin'e yazdığı şiirler, savaş öncesindekilere oranla sayı bakımından fazladır. Şair, *Aylanayın Partiyam*, *Lenin Çiygen Kitepten*, *Mına Zaman*, *Men Uuluñmun*, *Partiya Sen*, *Alkış Saga*, *Bolguñ Kelse*, *Iyık Maga*, *Oyumda Lenin Turganda*, *Sensiñ*, *Stymık Sezim* vb. şiirlerinde, Ekim devrimini, Komünist Parti'yi ve Lenin'i ele almıştır. "Onun komünizm yönetimine bağlılığını gösteren edebî estetik dil kullanımı, yerli yerinde olmuştur" (Çotbayeva, 1968: 85). Şairin *Lenin Desem* şiirinden alınan bölüme bakıldığında;

"... Lenin desem
Ünüm şaңduu ugulat,
Lenin desem
Tilim komuz — küü çıgat.
Kayrat aytıp,

... *Lenin desem*
Sesim şanlı işitilir,
Lenin desem
Dilim kopuz gibi melodi çıkarır,
Gayret deyip,

Könül otko cılınat,

Gönül ateşte yanıyor,

Cürök tolkup,

Yürek dalgalanıp,

Külük attay bulkunat...” (Ümötaliyev, 1969: 28). *Koşu atı gibi hareket ediyor...*

Ümötaliyev, Lenin’in adını söylediğinde, sesinin daha gür çıktığını, onun isminin şarkı sözü gibi melodili olduğunu ve Lenin’e gönül verdiğini ifade etmektedir.

Ümötaliyev’in özelliklerinden biri de çevirmen olmasıdır. Şair, Rus klasiklerinin ve pek çok yazarın eserini Kırgızcaya çevirmiştir. Bu kişilere, Heinen, Nizami Gencevi, A. Tsereteli, A. Puşkin, A. Tukay, S. Lorini, N. Tikhonov, M. Lahuti, Y. Şivaza ve diğerleri örnek verilebilir. Sovyet döneminin yetenekli şairi V. V. Mayakovski’nin *Vladimir İliç Lenin* ve *Cakşı* şiirlerini Kırgızca Türkçesine çevirmiştir. “Temirkul, şairlik ustalığını işte bu olağanüstü yetenekli şairlerden öğrenmiştir... Ukrayna şairlerinden Mikola Bacan’ın ve Platon Voronko’nun şiirlerini de çevirmiştir” (Ümötaliyev, 1954: 29). Ümötaliyev, kardeş milletlerden olan şairlerin eserlerini, Kırgız Türkçesine çeviri çalışmalarında bulunmuştur. Ümötaliyev, “Özbek halkının büyük şairi Ali Şir Nevai’nin “Layli cana Macnun (Leyla ve Mecnun)” adlı manzumesini Kırgız Türkçesine aktarım komisyonunda görev almıştır” (Ümötaliyev, 1954: 29). Başka şairlerin eserlerini çeviren Temirkul’un eserleri de “Rus, Ukrayna, Özbek, Kazak vb. halkların dillerine çevrilmiştir” (Ümötaliyev, 2015: 6).

Ümötaliyev’in çocuklara özgü yazdığı şiirler de önemli bir yere sahiptir. Şair, savaş sonrası dönemde çocuk şiirlerini çeşitli temalarda yazmıştır. “Onların gençlik eğilimleri, şiirlerinin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ümötaliyev’in ilk yazdığı şiirler arasında çocuk şiirleri de yer alır. O, çocuk şiirlerini derinlemesine ele alan bir şairdir” (Çotbayeva, 1968: 89) ve “Savaştan sonraki dönemde Kırgız Sovyet Çocuk Edebiyatında da önemli bir yere sahip olmuştur” (Çotbayeva, 1978: 93).

Ümötaliyev, “Kırgız Sovyet edebiyatının parçalanmaz bir kolu olan çocuk edebiyatında küçücük kahramanların örnek oluşturacak nitelikteki işlerini gösteren şiirler ve manzumeler yazarak gençlerin öğrenimine ve emeğe sevgi meselelerine katkı sağlamıştır” (Çotbayeva, 1978: 90). Ümötaliyev’in çocuk şiirlerinin çoğunda onların gençlik zamanları üzerinde durmuştur. “Şair, şiirlerini gençlerin eğilimlerine dikkat ederek, diyalog, monolog ve betimlemeler kullanarak ustalıkla şekillendirmiştir” (Çotbayeva, 1968: 89).

Ümötaliyev, savaş sonrasında çocuklara yazdığı şiirlerde, “... ülkenin, toplumun, dünyanın değiştiğini ve bu değişimlerin anne ve babaların kutsal emeğiyle ortaya çıktığını hatırlatır” (Çotbayeva, 1968: 88). Çocukları da bu “... emeğe saygı duymaya, onlar için yapılan zenginlikleri göz bebeği gibi korumaya, büyüklere saygılı olmaya, bilime çağırır” (Çotbayeva, 1968: 88). Bu şiirlere, *Aylanaga Karasak, Balalık, Basalı, Bizdin Salyut, Dayım Dayar Bolgula, Gül Ölkö, Kuttuktoo, Mektep, Menin Cerim, Soguş Bolboyt, Tergile Gülün* örnek verilebilir.

“Şair, çocukların düşünce dünyasını açığa çıkararak, tüm güzel gelenekleri sunan bir pedagoğ, aynı zamanda onların kendi dillerini doğru kullanmaya yönelten bir psikologdur” (Çotbayeva, 1968: 87). “Şair, daima çocuklar için eserler yazan çocukların şairi olmasa da, en çok onlar için yazan şairlerden biridir” (Çotbayeva, 1978: 92). “Temirkul Ümötaliyev’in “En Kıyımı Kimisi” (En Güçlüsü Hangisi) adlı uzun şiiri, halk arasında çocuklara anlatılan bir masalın çağdaş edebiyat anlayışında yeniden kaleme alınmasına örnek teşkil eder” (Duman, 2016: 429).

Ümötaliyev, çocuklar için şiir kitabı da yazmıştır. Şairin 1979 yılında yazdığı *Ptitsa-Velikan (Köpekbalığı)* adlı şiir kitabı, çocuklar için yazılan şiirleri içermektedir. 24 sayfadan oluşmakta ve anlatılmak istenen konu, çizimlerle ve resimlerle gösterilmektedir.

Ümötaliyev’in çocuklara verdiği önemi, şu dizeler açıklar niteliktedir:

“... Bala! Bala! Bala menen bülöbüz,   ... Çocuk! Çocuk! Çocuk ile aileyiz,
Bala külsö - baktılıubuz, külöbüz,   Çocuk gülse, bahıtlı oluruz, güleriz,
Kubanabız, kuçaktaybız, süyöbüz,   Seviniriz, sarılırız, severiz,
Kubanıçtın kuçagında cüröbüz...”   Sevinç içinde oluruz...”
(Ümötaliyev, 2003: 51).

Şair, *Bala* şiirinden alınan dörtlükte, ailenin çocukla var olduğu, çocuğun sevinci sayesinde sevinip, mutlu olunduğunu ifade etmektedir.

Çocuk şiirlerinin yanında, “T. Ümötaliyev, ömür, ölüm, hayat, dünya şiirleri yazan bir şairdir. Böyle şiirleri çoğunlukla 1960-70 yıllarında başlamış, miktarı artmış ve tema bakımından da birçok ilave yapılmıştır” (Çotbayeva, 1978: 89).

Salican Cigitov'a göre, Ümötaliyev, talihli bir kişi ve aynı zamanda talihli bir şair olarak nitelendirilmektedir. "Milli edebiyatın öncülerinden biri olmak herkese nasip olmayan bir durumdur. Önceden fakir olan Ümötaliyev, ilim ve irfan yoluna düşerek medeniyet meydanına katılmıştır. Daha önce rüyasında bile göremeyeceği bir makama sahip olmuştur. Yeni devrin talihli şairi olarak ün kazanmıştır" (Ümötaliyev, 1978: 4).

"Şairin "Soodager Menen Cılan'ı" A. Tokombayev'in "Taalay İzdegen İndus" manzumesiyle ünlenmiştir. Ancak Aalı Tokombayev şiirlerinde toplumsal içeriği işlemiş, Temirkul Ümötaliyev'in işlediği konular ise insani karakterler ile ilgili olmuştur" (Akmataliyev, 2002: 226).

Muhtar Borbugulov'a göre, "Sanatçının hayata, dünyaya her zaman dikkatle bakarak, yenilikler yapması gerekir. Hayatın yeni alanlarını göremese, onunla rahatlama, ona şaşırmasa, onunla heyecanlanmasa, sanatçı sanatçı olamaz" (Ümötaliyev, 1971a: 16). Ümötaliyev, pek çok ülke gezmiş, pek çok yer görmüş, bu yerler onun fikir dünyasını geliştirmiştir.

Memleketine karşı büyük ilgi ve sevgi duyan şair, "Kırgızistan hakkında, onun doğal güzelliği, tabiat zenginliği ile ilgili pek çok şiir yazmıştır. Fakat günler, yıllar ilerledikçe, Kırgızların dağlarının güzelliğine doymamış, her gördüğünde tekrar göresi, her baktığında tekrar bakası geldiğini, aşağıdaki şiirde satırlara dökmüştür" (Ümötaliyev, 1971a: 16).

"... Kündö karaym men seni mookum kanbayt,
Keçke karaym men seni közüm talbayt.
Kırgız kızı bozoyun karaganday,
Karagam köp boldu köönüm kalbayt..." (Ümötaliyev, 1971a: 76).

*... Her gün sana bakıyorum, doyamıyorum,
Her gece sana bakıyorum, gözümü alamıyorum.
Kırgız kızı delikanlısını görmüş gibi,
Çok baktım, ama gönlüm doymuyor...*

"... Alıs ketsem özünü sağınaym,
Cakın cürsöm bir kündö miñ karaym.
Suktandırıp körgöndü, kökkö cetip,
Tura berçi, altın too, kağılaym!..." (Ümötaliyev, 1971a: 77).

... Uzaklara gitsem seni özliyorum,
Yakınlarda olsam her gün bin defa bakıyorum.
Sevincimizin ölçüsü göklere ulaştı,
Hep böyle kal altın dağ hep böyle kal!...

Ümötaliyev, *Kırgız Toogo* şiirinden alınan bölümde, Kırgızistan'daki dağlara olan sevgisini anlatmaktadır. Şairin altın dağ olarak nitelendirdiği Kırgız dağlarına ne kadar baksa, bakmaya doyamadığını, uzağa gitse özlediğini, yakında olsa her gün sürekli baktığını ve baktıkça sevincinin arttığını ve mutlu olduğunu dile getirir.

“Temirkul Ümötaliyev’in mekânla ilgili birçok şiiri vardır. Ona bu yönüyle ithaf şiirlerinin ustası da denebilir” (Akmataliyev, 2002: 243). Kırgızstan, Moskva, Ala-Toogo, Frunze Şaarı Menim Şaarım gibi şiirleri örnek verilebilir.

Salican Cigitov'a göre, Ümötaliyev, “Zamanın edebî ihtişam standartları ve kalibinin dışına çıkamamıştır. Bu nedenle 30'lu yıllarda Kırgız şiir anlayışında ortalama seviyede bir şairdir. Ancak Temirkul, o yıllarda şiir meydanında çok azimli çalışmıştır. Şiirsel yaratıcılığın her bir tarzında kalemını sınamıştır. Şairlik kabiliyetini faydalandığı kaynaklardan da yararlanarak yavaş yavaş belli bir noktaya getirmiştir. Çalışmalarının neticesinde genç şair 30'lu yıllarda yazdığı “Aysuluu” manzumesiyle Kırgız şiirinin üst düzey şairleri arasına girmiştir (Ümötaliyev, 1978: 6) demektedir.

“Ümötaliyev, şiirinde eski düşünce tarzını bir kenara bırakarak yeniye benimseyen insan tipini yaratmıştır. Onun aktüel temalı ve büyük idealler aşıl原因an Aysuluu adlı uzun manzumesinin Kırgız şiirinin gelişmesinde büyük bir payı vardır” (Çengel, 1998: 377). Ümötaliyev, *Aysuluu* manzumesinin konusunu, Kırgızistan'ın Sovyet dönemindeki hayatından almıştır. O dönemde “Sovyet okulları, sosyal toplumda eğitim gören Kırgız gençlerinin eğitiminde yeni sevginin ve yeni sosyalist düşüncenin şiirde yer edinmesine hizmet etmiştir” (Çotbayeva, 1968: 41). Ümötaliyev de Sovyet okullarının yaptığı gibi şiirlerinin ana düşüncesini, “... çalışmayı, anavatanını sevmeye, rejimi canıyla koruma, Sovyet kadınlarının sosyal düzenin kurucularından olması gibi meseleler oluşturmuştur” (Çotbayeva, 1968: 41).

Ümötaliyev, sadece Kırgızistan'da değil pek çok ülkede de tanınır. Bunlardan biri de Macaristan'dır. Ümötaliyev, Macaristan'da Kırgız – Macar şairi olarak anılır. “Orada, onu büyük itibar ve saygıyla anılır. Macaristan'da şairin

pek çok şiiri üzerine, sanatçılığı, hayatı hakkında makaleler yazılmış, gazete ve dergilerde yayımlanmış ve radyolarda şiirleri okunmuştur” (Ümötaliyev, 1969: 21). “Macaristan’da Temirkul Ümötaliyev, şair, asker ve Avrupa’yı faşist kara salgından kurtaran Sovyet ordusunun, Sovyet ülkesinin temsilcisi olarak bilinmektedir.” (Ümötaliyev, 1969: 22).

Kırgızistan’da olduğu gibi Macaristan’da da önemli bir yeri olan Ümötaliyev adına pek çok şiir yazılmıştır. “Macar edebiyatının klasiği Sabo Lorints, gönülden yazdığı bir şiirini Temirkul Ümötaliyev’e göndermiştir. Bu şiir Macaristan İlimler Akademisi’nde yayımlanan derlemede yer alır. Şiire “Ümötali Temirkulga” adı verilmiştir” (Ümötaliyev, 1969: 22).

Ümötaliyev, savaş öncesinde, savaş döneminde ve savaş sonrasında halkın durumunu eserlerine almıştır. Emekçi insan onun savaş öncesi eserlerinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle Ümötaliyev, “1968 yılında “Kırgız Halk Şairi” unvanını almıştır” (Ümötaliyev, 2015: 3).

“Şair Temirkul Ümötaliyev’in şairliği, toplumsal yönü, dürüst çalışması ve diğer olumlu yönleriyle Lenin, Emgek Kızıl Tuu, Kızıl Yıldız, iki defa Şeref nişanı ve Halk dostu nişanları, Ekim devrimi nişanı ve birçok madalya ile ödüllendirilmiştir” (Ümötaliyev, 2015: 6). Temirkul, “1982 yılında “Too Güldörü” adlı kitabından dolayı Kırgız Cumhuriyetinin Toktogul devlet ödülünü almıştır” (Ümötaliyev, 2015: 3).

Ümötaliyev’in edebî şahsiyetinde II. Dünya Savaşı’nın önemli bir durum teşkil ettiği görülmektedir. Ümötaliyev’in şiirlerinde temalar, savaş öncesi, savaş dönemi ve savaş sonrası olarak üç döneme ayrılabilir. Savaş öncesi dönem; emek, kadın, dostluk konularında, savaş dönemi; emek, savaş, askerlik, kahramanlık, vatan konularında ve savaş sonrası dönem; emek, Lenin, Komünist Parti, Ekim Devrimi, barış, dostluk, çocuk konularında şiirler yazdığı dönemdir.

2.3. Eserleri

Temirkul Ümötaliyev, V. İ. Lenin, Komünistlik parti ve Ekim Devrimi’ni yüceltme, Sosyalistlik II. Dünya Savaşı ve onu savunma, emek, kadın, peyzaj, barış, uluslararası halkların dostluğu, ahlak, maneviyat, çocuk ve felsefi konularda şiirler yazmıştır. Kadınlar hakkında manzumeler, Kırgız halkının vatansever

geleneğinin delili olan *Kubat* ve *Kanışbek* adlı manzumeleri ve *Ak Altın Cönündö Ir*, *Kızıl-Car* ve *Kunduzkan* adlı destanları yazmıştır.

Savaş konulu şiirler: *1418 Kün*; *Baatır*; *Baatırdın Ölümü*; *Ceñiş Irları*; *Ceñiş*; *Komsomol Bileti*; *Kün Tutulbayt*, *Ay Batpayt*; *Soguş*; *Üç Baatır Cönündö Ir...*

Çocuk ve gençlere yazdığı şiirler: *Aylanaga Karasak*; *Balalık*; *Basalı*; *Bizdin Salyut*; *Cazadlı*; *Dayım Dayar Bolgula*; *Gül Ölkö*; *Kuttuktoo*; *Mektep*; *Menin Cerim*; *Soguş Bolboyt*; *Tergile Gülün*; *Ubakit Kımbat*; *Uyku*; *Ürönçünün Iri...*

Bazı yerlere özgü şiirler: *Ak-Buura*; *Alay*; *Aravan*; *Bizdin Cer*; *Cañı-Colgo*; *Donbass*; *Frunzem*; *Kırgız Toogo*; *Moskva*; *Ritsa*; *Taşken*; *Tegen*; *Turkstan...*

Kişiyeye özgü şiirler: *Bolotbek*; *Kaynazarova Zuurakanga*; *Lenin Desem*; *Nazım Hikmetke*; *Raymonda...*

Kadın konulu şiirler: *Anın İsmi*; *Atanın Kızı*; *Ayal Cönündö Ir*; *Aysuluu*; *Aysuluu*; *Ayşa*; *Bolgondur*; *Cıpar*; *Ene*; *Enege*; *Kanışbek*; *Kırgız Ayalı*; *Nogoeva Cönündö Oda*, *Sen Çok Cerde*; *Sensiz...*

Emek içerikli şiirler: *Cılkıçı*; *Kaynazarova Zuurakanga*; *Koyçu Kelin*; *Pahtaçı Kız*; *Traktorçu Carkımbay...*

Barış şiirleri: *Caşa Tınçtı*; *Tınçtı Köçösü*; *Tınçtı Tuusu Celbirep...*

Siyasi şiirler: *Alkış Saga*; *Aylanayın Partiyam*; *Bolguñ Kelse*; *Iyık Maga*; *Lenin Çiygen Kitepten*; *Men Uuluñmun*; *Mına Zaman*; *Oyumda Lenin Turganda*; *Partiya Sen*; *Sensiñ*; *Stymık Sezim...*

2.3.1. Kırgız Türkçesiyle Yazdığı Eserler

Ümötaliyev, Temirkul (1935); *I Irlar Cıynagı*, Kırgızmambas, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1936); *II Irlar Cıynagı*. Kırgızmambas, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1938); *Güldör Ölkösü*, Kırgızmambas, Kazan - Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1950); *Cırgal Turmuş Irları*, Kırgızmambas, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1954); *Emgek Gülü*, Kırgızmambas, Frunze.

- Ümötaliyev, Temirkul (1954); *Toktogul*, Kırgızstan Mamlekettik Basması, Bişkek.
- Ümötaliyev, Temirkul (1958); *Çıgarmalar Cıynagı (Tom 1)*, Kırgızmambas, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1959); *Çıgarmalar Cıynagı (Tom 2)*. Kırgızmambas, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1959); *Köñül Irları*, Kırgızmambas, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1967); *Irlar Cana Poemalar Cıynagı*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1969); *Torgoy Tañşık: Tandalgan Irlar, Poemalar*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1971a); *Çıgarmalardıń Eki Tomduk Cıynagı (Tom 1)*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1971b); *Çıgarmalardıń Eki Tomduk Cıynagı (Tom 2)*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1974); *Cürök Ündöyt Canı Irlar*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1978); *Ceñiş Marşı*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1979); *Ptitsa-Valikan*, Mektep, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1983); *Too Güldörü*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1984); *Ir Tünöğü*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1989a); *Tandalmalar: 2 Tomduk: Irlar Cana Poemalar (1. Tom)*, Adabiyat, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1989b); *Tandalmalar: 2 Tomduk: Irlar Cana Poemalar (2. Tom)*, Adabiyat, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek.
- Ümötaliyev, Temirkul (2015); *Okurmandın Kitep Tekçesi Seriyası: Temirkul Ümötaliyev (6. Tom)*, (Hz. Abdıldacan Akmataliyev ve Malina Kasımgeldiyeva), İmak – Ofset, Bişkek.

2.3.2. Rusça Eserleri

- Ümötaliyev, Temirkul (1947); *Serdtsye Kirgiza*, Sov. Pisatel', Moskova.
- Ümötaliyev, Temirkul (1955); *Dorojnaya Pesnya: Stihi*, Kirgizgosizdat, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1958); *Dorojnaya Pesnya: Stihi i Poemi*, Sov. Pisatel', Moskova.

Ümötaliyev, Temirkul (1958); *Beloye Zoloto: Stih i Poemi*, Kirgizgosizdat, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1958); *Tri Legendi*, Kirgizuçpedgiz, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1961); *Vesenniye Struni: Stihotvoreniya i Poemi*, Kirgizgosizdat, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1969); *Zdes' Naçalo: Stih*, Mektep, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1972); *Kirgizskiye Pevtsı: Stih i Poemi*, Hudoc. Lit., Moskova.

Ümötaliyev, Temirkul (1975); *Jizn' Zimi: Stih*, Sov. Pisatel', Moskova.

Ümötaliyev, Temirkul (1979); *Ptitsa Velikan: Skazka*, Mektep, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1982); *Zveni Komuz: Stihotvoreniya i Poema*, Hudoc. Lit., Moskova.

Ümötaliyev, Temirkul (1982); *Gorniye Tsveti: Stih i Poema*, Kırgızstan Basması, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1983); *Sto Voprosov u Mal'çonki: Stihotvoreniya*, Mektep, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1985); *Preobraceniye: Lirik i Poemi Raznih Let.*, Kırgızstan Basması, Frunze.

2.3.3. Kırgız Türkçesine Çeviri Eserleri

Ümötaliyev, Temirkul (1948); *Şivaza Y.: Çınıdagi Cazuu: Irlar Cıynagı*, Kırgızmambas, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1953); *Mayakovskiy V. V.: Vladimir İliç Lenin: Poema*, Kırgızmambas, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1954); *Abulkasım Lahuti: Irlar Cana Poemalar*, Kırgızmambas, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1954); *Kupala Yanna: Irlar*, Kırgızmambas, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1955); *Mayakovskiy V. V.: Cakşı*, Kırgızmambas, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1956); *Tihonov N. S.: Irlar*, Kırgızmambas, Frunze.

Ümötaliyev, Temirkul (1958); *Tursun-Zade Mirza: İndiyalık Ballada*, Kırgızmambas, Frunze.

Bu bölümde, Temirkul Ümötaliyev'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri, alt başlıklar altında açıklanmıştır.

Yetimhanede büyüyen Ümötaliyev'in hayatı boyunca pek çok kurum ve dergide üstlendiği öğretmenlik, editörlük, başkanlık ve başkan yardımcılığı görevlerini aldığı yerler belirtilmiştir.

Ümötaliyev, şairliğinin yanında II. Dünya Savaşı'nda asker olarak yer alması ve gazi unvanı almasıyla da bilinmektedir. Ümötaliyev'in savaşta yer alması onun hayatında ve edebî bakış açısında önemli etki oluşturmaktadır.

Şair, pek çok konuda şiir yazmıştır. Şiirlerinin konusu sadece Kırgızlarla sınırlı kalmayıp dünyayı içine almaktadır. Bu konular içerisinde savaş, kadın, emek, barış ve çocuk konuları dikkat çekmektedir.

Ümötaliyev'in eserleri, Kırgız Türkçesiyle yazdığı, Rusça eserleri ve başka dillerden yaptığı çeviri eserler liste hâlinde verilmiştir. Şair, Rus ve dünya edebiyatında önemli eserlerin çevirilerini yapmıştır. Kendi eserleri de başka dillere çevrilmiştir.

Ümötaliyev, hem edebî kişiliği ve aldığı görevlerdeki başarıları hem de savaş gazisi olması sebebiyle aldığı pek çok ödül ve madalya açıklanmıştır.

3. TEMİRKUL ÜMÖTALİYEV’İN ŞİİRLERİNDE KELİME DÜNYASI

Şairler ve yazarlar, hayat görüşlerini, düşüncelerini, bulunduğu durumu ve şartları eserlerine yansıtır. Şairin veya yazarın eserlerindeki kelime dünyası, onun görüş ve düşüncelerini anlayabilmek için fikir sunmaktadır. Bu bakımdan her şair veya yazarda olduğu gibi Kırgız şair Ümötaliyev’in de görüşlerini, düşüncelerini ve bakış açısını eserlerinden anlamak mümkün olabilir.

Temirkul Ümötaliyev’in “Emgek Gülü” (1954), “Torgoy Tañşık” (1969), “Çıgarmalardın Eki Tomduk Cıynağı (Tom I-II)” (1971), “Ceñiş Marşı” (1978), “Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor” (2003), “Okurmandın Kitep Tekçesi Seriyası: Temirkul Ümötaliyev (6. Tom)” (2015) adlı yayınlanmış kitaplarından seçilen 50 şiir incelenmiştir. Bu şiirlerin farklı temalarda yazılmış olmasına dikkat edilmiştir.

Ümötaliyev’in seçilen 50 şiirinde toplam kelime sayısı 8949 ve tekrarsız (farklı) kelime sayısı 1965’tir. Toplam kelime sayısı içerisinde tekrarsız kelimelerin ortalama kullanım sıklığı 4,55’tir. Bu oran, Ümötaliyev’in seçilen şiirlerinde bir kelimeyi ortalama 4,55 kez kullandığını göstermektedir.

Kelime kullanım oranı 1’e yaklaştıkça şairin / yazarın kelime hazinesinin zenginliği ortaya çıkar. Yani metin içerisinde geçen her bir kelimenin sadece bir kez kullanılması, şairin / yazarın zengin kelime hazinesinin varlığını gösterir.

Günümüzde birçok şairin / yazarın kelime dünyasını ortaya çıkarmak amacıyla çalışmalar yapılmaktadır. Bu sayede, Ümötaliyev’in kelime dünyasının diğer şairlere göre, darlığını veya genişliğini tespit etmek mümkündür. Tablo 3.1’de Ümötaliyev’le kelime dünyası tespit edilmiş olan şairlerin şiirlerinde kelime kullanım oranları karşılaştırılmıştır. Bu oranlar, 1’e yakın olandan başlayarak uzak olana doğru sıralanmıştır.

Tablo 3.1: Şairlerin Eserlerinde Kelime Kullanım Oranı

Hazırlayan	Çalışmanın Türü	Çalışmanın Adı	Yıl	Kelime Kullanım Oranı
Osman Arıcan	Yüksek Lisans Tezi	Süyünbay Eraliyev’in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası	2007	3,1
Gülsüm Saldere	Yüksek Lisans Tezi	Abdurrahim Karakoç’un Sevda Şiirlerinde Kelime Dünyası	2001	3,4

Sevgi Mangan	Yüksek Lisans Tezi	Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Seçme Lirik Şiirlerinde Kelime Dünyası	2016	3,6
Funda Afşar	Yüksek Lisans Tezi	Ahmet Hâşim'in Şiirlerinde Kelime Dünyası	2004	4,4
Sunay Deniz	Yüksek Lisans Tezi	Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası	2014	5,5
Yudum Görmüş	Yüksek Lisans Tezi	Yûnus Emre Dîvânı'nın Kelime Dünyası	2003	9,8

Ümötaliyev ile diğer şairlerin kelime kullanım oranları karşılaştırıldığında; Ümötaliyev'in kelime kullanım sıklığı, Cemal Süreya ve Yunus Emre'ye göre az; Süyünbay Eraliyev, Abdurrahim Karakoç, Bedri Rahmi Eyüboğlu ve Ahmet Hâşim'e göre fazladır.

Toplam kelime sayısı, tekrarsız kelime sayısı ve kelimelerin ortalama kullanım oranının tespit edilmesi üslup çalışmalarında önemli rol oynamaktadır.

“Dil çalışmalarında sanatçının kalitesi ve verimliliği kullanılan farklı kelime sayısı ile ölçülür. Bir yazar, yüzlerce eser yazabilir fakat yazarın kullandığı farklı kelime sayısı, toplam kelime kadrosuna oranla çok azsa, bu sanatçının kendi kendini tekrarladığını, aynı kelimeleri âdeta bir çerez gibi kullandığını gösterir” (Saldere, 2001: 36).

Farklı kelime kullanım oranı bakımından Ümötaliyev'in kendi içinde tekrara çok fazla düşmediği ve Kırgız Türkçesinin kelime hazinesinin zenginliğinden yararlandığı söylenebilir.

3.1. Kelimelerin Kullanım Şekilleri ve Sıklık Değerleri

Kelimelerin sıklık değerleri, şairin / yazarın bir kelimeyi ne kadar çok kullandığı ve o kelimenin tüm kelimelerin kullanım sıklığı sıralamasında kaçınıcı sırada yer aldığı konusunda önem teşkil eder. “Sıklık (Fr. fréquence) gerçekte bir istatistik terimidir. Ancak istatistik yöntemler dilbilim gibi birçok alanda kullanılmaktadır. Dilbilim açısından sıklık belli uzunlukta bir metinde veya sözlü konuşmada (söylem) aynı dil olgusu veya biriminin gerçekleşme sayısıdır” (Aydın, 2006: 118). Bu bakımdan şair / yazar, bir kelimeyi veya aynı anlama gelen birden çok kelimeyi fazlaca kullanıyorsa, o anlam üzerine yoğunlaştığı ve okuyucuya bir ileti sunduğu söylenebilir.

Kelimelerin kullanım sıklığını göstermek için dizin programları kullanılabilir. Fakat çok fazla kelime inceleneceği zaman bu tür programları kullanmanın riskli yanları vardır. Yazılış bakımından aynı olup anlam bakımından

farklı olan kelimeler (göstergeler) vardır. Bu kelimelerin sınıflandırılması, semantik boyutta yapılmalıdır.

Bir kelimeye şekil olarak bakıldığında tek bir anlama karşılık geldiği düşünülse de bazı kelimelerin ardında gizlenen birden çok anlam barındırdığı görülmektedir. “Her dilde olduğu gibi Türkçede de kelimelerin büyük bir çoğunluğu çokanlamlıdır. Özellikle Türkçede yeni kökler yapmak mümkün olmadığından (kopyalama ve uydurma hariç) var olan kök hâlindeki kelimeler yeni anlam alanları kazanırlar” (Hirik, 2017: 55). “Çokanlamlılık sıklık kavramıyla yakından ilgilidir. En sık rastlanan birimler, çokanlamlılığın en yoğun düzeye ulaştığı öğelerdir. Bağlam ve durum, kullanım düzleminde çokanlamlılığı dengeleyici ve anlam belirsizliğini giderici etkenlerdir” (Günay, 2007: 196). İsimlerin yanında kelime olarak ele alınan “Fiiller de dilde çoğunlukla tek bir hareketi karşılamayarak çokanlamlı bir hâle gelirler. Fiillerin çokanlamlı hâle gelmesinde birçok neden bulunmaktadır. Bu nedenlerden en başta geleni fiilin dildeki kullanım sıklığıdır. Kullanım sıklığı kelimenin anlam alanına doğrudan etki eden bir faktördür” (Hirik, 2017: 55).

Çok anlamlılığın olması, dil göstergesinin varlığını gösterir. “Dil göstergesi gösterenle gösterilenin birleşiminden oluşan bir bütündür. Gösteren genel olarak işitim imajının, gösterilen ise kavramın karşılığıdır” (Aydın, 2006: 36). Saussure’e göre dilde her şey gösterge olabilir. Bu bakımdan dilde en çok kullanılan kelimeler tespit edilerek bu kelimeler içerisinde en sık tekrar eden göstergeler, gösterenleri ile birlikte açıklanmalıdır.

Kelimelerin kullanım sıklığının incelenmesi sonucunda ulaşılan veriler,

“... metnin konusunun belirlenmesine, yazar ya da şairin üslûbuyla ilgili bilgilerin elde edilmesine de kaynak oluşturur. Metinde en çok yer alan kavramların gösterenlerinin sıklık sayısı, metin içi dünyanın verileriyle analiz edilmesine imkân sağlar. Metinde yer alan sözcüklerin sıklık durumunun tespiti metnin içeriğinin anlaşılmasına katkı sağlarken metni oluşturan temel öge olan sözcüklerin metinselliğe hangi ölçüde katkıda bulunduğunu...” (Karadüz, 2004: 1609)

açıklamaya yardımcı olur. Bundan dolayı, metinlerdeki kelimelerin kullanım sıklıklarının tespit edilmesi önemli bir yere sahiptir.

Bir dildeki tüm kelimelerin sıklıklarının tespit edilmesi, uzun bir süreç ve kapsamlı bir çalışma gerektirir. Bu tür çalışmalar, alanında belli bir yetkinliğe erişmiş büyük bir grupla mümkündür. Bu bakımdan çalışmada yalnızca şair Ümötaliyev'in şiirlerindeki kelimeler ve göstergeler, kullanım sıklığı bakımından ele alınmıştır. Şiirlerde en sık tekrarlanan kelimeler, sıklığı çoktan aza doğru sıralanarak Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2: Ümötaliyev'in Şiirlerinde En Sık Tekrarlanan Kelimeler

Sıra	Kelime	Kullanım Sıklığı
1	bir	175
2	de-	114
3	tur-	97
4	bol-	94
5	cer	92
6	kör-	83
7	men	77
8	kün	71
9	kel-	69
10	sen	68
11	ayt-	65
12	cok, el	62
13	kal-	60
14	çık-	59
15	ber-	57
16	kara-	54
17	bar, ket-, köp	51
18	da, öz	50
19	söz	48
20	cat-, gül	46
21	al, menen	45
22	caş, kol	44
23	al-, cür-	43
24	bul, kız	41
25	cürök, köz	40
26	bil-	38
27	ak	37
28	ay, bar-	36
29	bak, kim	35
30	biz	33
31	can, cet-	32
32	ar, dos, kıl-	31
33	baş, too, uk-	30
34	col, coo, ır, kayra, oy, suluu	28
35	suu	27

36	bala, oylo-, sal-	26
37	bulbul, caz-, kül-, tart-, tüş-	25
38	bas-, bardık, çaç-, iş, kan	24
39	baarı, koy-, uşul, köñül, tün	23
40	at, kaç-, köl, süygön, tañ, uç-	21
41	başka, büt, koş-, üy	20
42	aldı, emes, kez, Kırgız, oşol	19
43	dağı, cak	18
44	altın, at-, büt-, cigit, kara, öt-	17
45	az, birge, cay, ceñ-, çın, düynö, kişi, Lenin, tiy-	16
46	bet, cara-, eki, ene, er, kerek, nur, öl-, sura-, ün	15
47	aç-, cıldız, es, kanat, kızıl, kök, küü, oltur-, teñ, üçün	14
48	boy, ce-, çoñ, emi, et-, karma-, kuş	13
49	baatır, biyik, can-, cık-, çert-, duşman, eç, iç, kat, koy, mañday, oyno-, sayra-, şaar, taş, tuğan	12
50	emgek, iy-, kaday, kaygı, kelin, kuban-, küy-, ot, ömür, sez-, şumkar, tap-, tıñşa-	11

Bazı kelimeler (birincil veriler), şairin düşünceleri, görüşleri, üslubu ve bakış açısı ile ilgili bilgi verirken bazıları (ikincil veriler) ise bu konuda vasıfsızdır. Bu nedenle kelime dünyası araştırmalarında birincil veriler, ikincil verilere göre daha fazla önem taşır. Ümötaliyev'in kelime dünyası incelenirken birincil ve ikincil veriler ele alınmıştır.

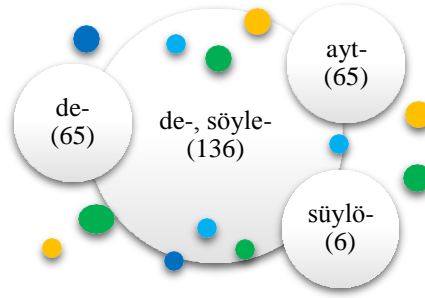
3.1.1. Birincil Veriler

Ümötaliyev'in görüşlerini, düşüncelerini, üslubunu ve bakış açısını tespit etmeye yardımcı olan kelimeler, birincil veriyi oluşturur. Bu verilerin ilki, şairin 50 şiirde 8949 kelimenin 894'ünü 1 defa kullanmasıdır. Ümötaliyev'in sözcük dağarcığı düşünüldüğünde, şair toplam kelime sayısının yaklaşık %10'u kadar tekrarsız kelime kullanmıştır. Bu durum, şairin kelime hazinesinin geniş olduğunu gösterir. Şair, kelime çeşitliliğine önem vermekte ve şiirlerde aynı anlama gelen fakat şekil olarak farklı kelimeleri (sinonimleri), şiirlerinin 10'da birini oluşturacak şekilde yer vermiştir.

3.1.1.1. Ayt-, De- ve Süylö- Kelimeleri

Şair, eserlerinde aynı anlama gelen (sinonim) üç kelimeyi bir arada kullanmıştır. *de-*, *süylö-* ve *ayt-* kelimelerinin üçü de *de-*, *söyle-* anlamlarını içerir. Bu kelimeler, şairin şiirlerinde diyalog üslubuna yer verdiğini göstermektedir.

Şekil 3.1: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Ayt-, De- ve Süylö- Kelimelerinin Kullanımı

Şair *de-* ve *ayt-*'ı 65'er, *süylö-* kelimesini ise 6 kez kullanmıştır. Şairin bu kelimeleri toplam 136 kez kullanması, onun düşüncayı açıklayarak ve hikâye ederek anlattığını gösterir. Şair, gördüklerini yorumlayarak dile getirir.

Kayda Olturam şiirinin

“... – «Tuura!» dedi cıldız köktö cımııdap,
«Tuura!» deşti calbıraktar şuudurap...” (Ümötaliyev, 1971b: 355).

... “Doğru” dedi yıldız gökyüzünde gülümseyerek,
“Doğru” dedi yapraklar hışırdayarak...

dizelerinde, *de-* kelimesi, söyle- anlamında kullanılmıştır. Şair, *de-* kelimesiyle, kendi düşüncelerini yıldız ve yaprakların sözleri gibi ifade etmektedir. Ümötaliyev, burada yıldızı kişileştirmiş ve intak sanatını kullanmıştır.

Raymonda şiirinin

“... Bir söz ayttı,
Kayra tarttı
Stantsiya tarapka...”
(Ümötaliyev, 1954: 264).

... Bir söz söyledi,
Tekrar hareket etti
İstasyon tarafına...

bölümünde, *ayt-* kelimesi, Raymonda'nın konuşma eylemini belirtmiştir. Şair, kişinin sözünü söyledikten sonra istasyon yönüne tekrar hareket ettiğini anlatmıştır.

Eki Barçın şiirinin

“... Kayra baştan kız cönündö boldu kep,
Biri süylöp, ugup biri küldü köp...” (Ümötaliyev, 1971b: 324).

... Tekrar kızlarla ilgili oldu söz,
Biri söyledi, biri dinledi, çok güldü...

dizelerinde, *süylö-* kelimesi, *de-* ve *ayt-* kelimelerinde olduğu gibi kişinin konuşma eylemini göstermiştir. Şair, birinin kızlarla ilgili söz söylediğini, birinin dinlediğini ve çok güldüğünü aktarmaktadır.

Ümötaliyev, *de-*, *ayt-* ve *süylö-* kelimelerini kullanırken bir kişi veya nesnenin konuşmasını aktarır gibidir. Fakat şair, kendi düşüncelerini, söylemek istediklerini, bu kişi ve nesneler yoluyla okuyucuya bildirmektedir.

3.1.1.2. Bar ve Çok Kelimeleri

Ümötaliyev, şiirlerinde bazı zıtlık unsurlarını bir arada kullanmıştır. Bu zıtlık unsurlarından şiirlerde en yaygını, *bar* ve *cok* kelimeleridir. Türkiye Türkçesinde *var* ve *yok* olan *bar* ve *cok* kelimeleri, bir varlığın, kavramın, düşüncenin zıt kutuplarını oluşturur.

Şekil 3.2: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Bar ve Çok Kelimelerinin Kullanımı

bar (51)	cok (62)
-------------	-------------

Şiirlerde *bar* 51, *cok* ise 62 kez yer alır. Şair, *bar* ve *cok* kelimelerini temel anlamlarıyla kullanmıştır. Şair, *cok* ve *bar* ile mevcut olma veya olmama durumunu kastetmiştir. Yani; *cok*, bir şeyin veya kişinin mevcut olmama durumunu, *bar* ise, bir şeyin veya kişinin mevcudiyetini ifade eder.

Biri Kem Düynö şiirinin

“... Kee bir kuştun tuuru *cok*,
Kee biröönün pulu *cok*
Bardığı toluk bolso da
Kişi *bar*, kee bir kunu *cok*...”
(Ümötaliyev, 2003: 174).

... *Bazı kuşların yuvası yok*,
Bazılarının parası yok
Her şeyi tam olsa da
Bazı kişiler var, hesabı yok...

dörtlüğünde, *bar*'la kişinin varlığı ve *cok*'la zenginliğin kıymetinin, yuvanın ve paranın olmaması ifade edilir. Şair, burada, zenginlik ve fakirlik zıtlığından hareketle dizelerini oluşturmuştur.

Bulbul Meken şiirinin

“...– Düynödö akındar köp,- dedi bagban,-
Bulbulday bagban işin üngö salgan.
Biri *cok*... Çın söz uşul-biri da *cok*,
«*Bar*» degen arın satıp aytat calgan...” (Ümötaliyev, 2015: 177).

... *Dünyada şair çoktur, dedi bahçivan,*
Bülbül gibi bahçivan da işini sese katar.
Biri yok... Doğru söz bu, biri de yok,
“Var” diyen vicdanını satıp yalan söyler...

dizelerinde, *bar*, bir kişinin varlığını, *cok* ise yokluğunu gösterir. Şiirde, dünyada çok şair olduğunu söyleyen bahçivanın işini bülbül gibi ses çıkararak yaptığı ifade edilmiştir. Fakat bir şairin bile bahçivan gibi işini sesle yapmadığı ve yaptığını iddia edenlerin de vicdanlarını satarak yalan söylediği anlatılır.

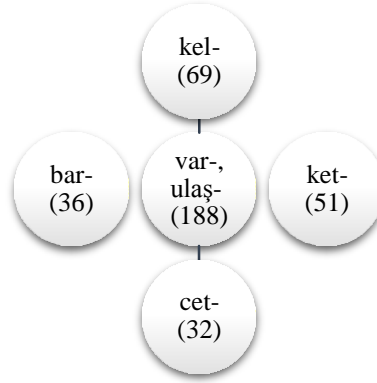
Ümötaliyev, şiirlerde, *cok*'u *bar*'a göre daha fazla kullanmıştır. Bu durum, şairin varlıktan çok yokluğa işaret ettiğini gösterir. Şairin yokluk içinde büyümesi ve büyüdüğünde de yoksulları görmesi, şiirlerinin arka planında da yokluktan şikâyet etmesi okuyucuya yansımaktadır.

3.1.1.3. Bar-, Cet-, Kel- ve Ket- Kelimeleri

Ümötaliyev'in şiirleri incelendiğinde, dikkat çeken diğer bir özellik, eş anlamlı birkaç kelimenin kullanılmasıdır. Şairin aynı anlama gelen farklı kelimeleri kullanarak kelime tekrarına düşmemeye çalıştığı söylenebilir. Ümötaliyev, şiirlerde *bar-*, *cet-*, *kel-* ve *ket-* kelimelerini sıklıkla kullanmıştır. Bu kelimeler, birlikte incelendiğinde, bir yere *var-*, *ulaş-* anlamını ifade eder.

Şekil 3.3: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Bar-, Cet-, Kel- ve Ket- Kelimelerinin Kullanımı

Ümötaliyev, şiirlerinde, Şekil 3.3'te de görüldüğü gibi, *bar-* 36, *cet-* 32, *kel-* 69 ve *ket-* kelimesini 51 kez kullanmıştır. Şiirlerde, bir yere *var-*, *ulaş-* içerikli kelimelere toplam 188 kez yer verilmiştir.

Tyan'-Şandiktarga şiirinin

“...Coo bütö elek, kayra ketip *baramın*,
Atkarılat senin koygon talabıñ.
Alp kökürök erler menen bir cürüp,
Alışkanga kızıl kırgın salamın...” (Ümötaliyev, 1978: 52).

... *Düşman henüz bitmedi, tekrar giderim,
Senin bu talebin yerine geliyor.
Kahraman yürekli askerlerle birlikte,
Savaşta kızıl kırgın salacağım...*

dizelerinde, Ümötaliyev, düşmanın henüz bitmediğini, bu nedenle tekrar savaş meydanına varıp kahraman yürekli askerlerle düşmanı yok etmek istediğini ifade etmiştir.

Camgırduu Küzdö Taalada şiirinin

“... Atılat keçke, atılat,
Cer-tokoy küyöt çatırap.
Uç-tübünö köz *cetpeyt*,
Can bilbeyt kaçan basılat...”
(Ümötaliyev, 1978: 105).

... *Atılır gece, atılır,
Yer orman çatırdayarak yanar.
Uç tepelere göz ulaşmaz,
Can bilmez ne zaman basılır...*

dörtlüğünde, tepenin uç noktasının gözün görüş mesafesinden daha yüksekte olduğundan görüşün tepeye ulaşmadığı söylenmiştir.

Kün Tutulbayt, Ay Batpayt adlı şiirinin

“... Sel cürgüzüp akkan kandan, köz caştan
Soguş menen duşman *keldi* Batıştan.
Tartınbadı: talagandan kıştaktı,
Tınç catışkan kempir-çaldı atıştan...” (Ümötaliyev, 1954: 85).

... *Kandan, gözyaşından oluşan sel aktı*
Batı'dan savaş için düşman geldi.
Çekinmedi: köyü yağmalamaktan,
Masum ihtiyar kadınları da önüne kattı...

dörtlüğünde, bölgeye savaş için Batı'dan düşmanın geldiği ve vatana felaketler getirdiği aktarılmıştır. Düşman köye vardığında, kanın ve gözyaşının sel gibi aktığı, köyün yağmalandığı, ihtiyarlara, kadınlara bile acınmadığı anlatılmıştır.

Baatırdın Ölümü şiirinin

“... Kamaştır şıbıraşıp salıp üngö ... *Sazlar fısıldaşarak ses yaydı,*
Ulanıp kabar *ketti* ayga, küngö!...” *Uzayarak Ay'a, Güneş'e haber ulaştı!...*
(Ümötaliyev, 1978: 43).

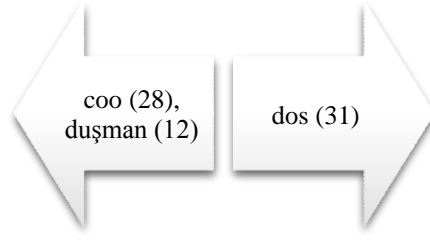
mısralarında, şair, sazların fısıltı seslerini yayılarak Ay ve Güneş gezegenlerine haber ulaştığını ifade etmiştir.

Ümötaliyev, şiirlerinde *bar-*, *cet-*, *kel-* ve *ket-* kelimelerini sıklıkla kullanmıştır. Şairin şiirlerde, birinin veya bir şeyin bir yere ulaştığı ve ulaşmak istediği yerleri anlattığı görülür.

3.1.1.4. Coo, Duşman ve Dos Kelimleri

Ümötaliyev'in eserlerindeki zıtlık unsurlarından biri de dost ve düşmandır. Şair, askerî düşman olarak kullandığı *coo*, *duşman* ve dost anlamındaki *dos* kelimelerini şiirlerde Şekil 3.4'te gösterildiği gibi sıklıkla kullanmıştır.

Şekil 3.4: Ümötaliyev'in Şiirlerinde *Coo*, *Duşman* ve *Dos* Kelimelerinin Kullanımı

Ümötaliyev'in şiirlerinde askerî düşman olarak *coo* 28 ve *duşman* 12 toplam 40 kez, dost anlamına gelen *dos* ise 31 kez yer alır.

Bolotbek şiirinin

“... Bir az toktop baarın baykap karadı, ... *Biraz durup hepsini gözetledi,*
Coo körünsö koldo dayar caragi...” *Düşman görünse, elinde silahı hazır...*
(Ümötaliyev, 1978: 60).

dizelerinde, *coo* kelimesi, askerî anlamdaki düşmana karşılık olarak kullanılmıştır. Düşmanın gelişinin izlendiği ve görüldüğü an saldırıya hazır olduğu ifade edilir.

Baatırdın Ölümü şiirinin

“... Boronbay bombu ırgıtıp alga bardı, ... *Boronbay bomba fırlatıp ileri gitti,*
Karmaştı, kas *duşmanga* kırgın saldı...” *Yakaladı, düşmana kırgın saldı...*
(Ümötaliyev, 1978: 42).

mısralarında, şair, savaşta Boronbay'ın düşmana karşı bomba atarak ilerleyip onu bozguna uğrattığını anlatmıştır.

Dostun Belegi şiirinin

“... Kırgızstan! Saga kelgen bul belek
Çoyun emes, *dostun* cürök kanınan!
Dostu dosu artık köröt canınan,
Cakın köröt, cakındardın baarınan!...” (Ümötaliyev, 2003: 98).

... *Kırgızistan! Bu hediye sana*
Dökme demir değil, dostun yürek kanundan!
Dost dostunu değerli görür canından,
Yakın görür, yakınlarının hepsinden!...

dörtlüğünde, şair, dostun dostunu yakınlarından daha yakın gördüğünü ve canından kıymetli olduğunu söyler. Ümötaliyev, Kırgızistan'a dostun kanından oluşan hediyein geldiğini belirterek dostluğun önemine dikkat çeker.

II. Dünya Savaşı döneminde yaşadığı ve asker olduğu için Ümötaliyev'in şiirlerinde savaşın etkisi görülmektedir. Şiirlerde geçen *coo* ve *düşman*, askerî anlamdaki düşmandır. Şair, şiirlerde savaş tasviri yapmakta ve dostluğun önemini belirtmektedir.

3.1.1.5. Cürök Kelimesi

Kırgız Türkçesindeki *cürök* kelimesi, Türkiye Türkçesinde yürek ve kalp kelimelerine karşılık gelmektedir. Genel olarak, “kalp/yürek/gönül gibi kelimeler eş anlamlı (yakın anlamlı) kelimelerdir. Bir dilin söz varlığı içinde gerçekten eş anlamlı kelimeler yoktur. Eş anlamlı sayılan kelimeler arasında daima bir anlam farkı bulunur, bu yoksa bile kullanılış farkı vardır” (Aydın, 2006: 49). Bu durum Ümötaliyev'in şiirlerinde de gözlenmiştir. Ümötaliyev, şiirlerde *cürök* kelimesini 40 kez kullanmıştır. Bu kullanımlar incelendiğinde, *cürökün köñülle* benzerliği, fakat kullanımları bakımından birbirinden farklılığı görülmüştür.

Ritsa şiirinin

“... Ceeginde oşol kişi baskandıktan ... *O kişi kenarında yürüdüğü için*
Ritsa köl *cürögümö* boldu cakın. *Ritsa gölü yüreğime yakın oldu.*
Ötüşüp al kişi ötkön kapçıgaydan *O kişi ilerleyip, dağ geçidinden geçtiğinden*
Bul kölgö aşığışar dalay akın...” *Bu göle oldukça çok şair gelir...*
(Ümötaliyev, 1954: 301).

dörtlüğünde, şair, *cürök* kelimesini soyut anlamda kullanmıştır. Ritsa gölünün kenarında sevilen kişi yürüdüğü için göl yüreğe yakın olmuştur. O kişi, gölden sonra dağ geçidinden geçtiği için pek çok şairin Ritsa gölüne geldiği söylenmiştir. Yüreğe yakın olmakla kastedilen ise, Ritsa gölüne karşı olumlu duyguların hissedilmesidir.

Camgırduu Küzdö Talaada şiirinin

“... Cok, cok... beker turgan cok, ... *Yok, yok... boş duran yok,*
Zordukka moyun sungan cok. *Zorbalığa boyun eğen yok.*

Cürögündö canıp ot,
Mıltığına salıp ok...”
(Ümötaliyev, 1978: 104).

*Yüreğinde ateş yanmış,
Silahına mermiyi vermiş...*

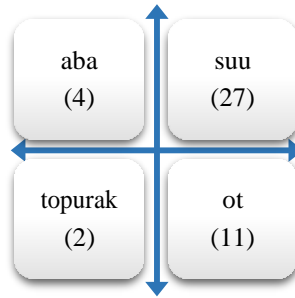
dizelerinde, *cürök* kelimesi, yine soyut anlamda kullanılmıştır. Şair, yürekte ateşin yandığını ifade etmiştir. Yürekte ateşin yanmasıyla askerin savaşma isteği kastedilmiştir. Bu kullanımda *cürök*, isteklerin ve arzuların gerçekleştiği mekândır.

Şairin *cürök*'ü organ olan kalp anlamında kullanımında kullanmadığı, tamamen soyut anlamda kullandığı görülmüştür. *Cürök* kelimesinin şiirlerdeki kullanımı, *könül* ile benzerlik gösterse de arada kullanım ve anlam farkı bulunmaktadır.

3.1.1.6. Dört Ana Element

Ümötaliyev'in şiirlerde *anâsır-ı erbaa* olarak bilinen dört ana elementi (hava, su, toprak ve ateş) kullandığı görülmüştür. “Varlık âlemi bu dört ana öğeden ibarettir... Bu dört öğe, insanların karakter ve mizaçlarına hâkim olarak kabul edilirdi. Buna göre ateşin tabiatı sıcaklık, suyun yaşlık, havanın soğukluk ve toprağın da kuruluktur” (Pala, 2012: 23). Bu bakımdan dört ana element, insan yaşamı için önem arz etmektedir.

Şekil 3.5: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Dört Ana Elementin Kullanımı

Şiirlerde, dünyada canlı varlığının sürdürebilmesi için gerekli olan *suu* (su) 27, *ot* (ateş) 11, *aba* (hava) 4 ve *topurak* (toprak) 2 kez kullanılmıştır. Şairin dört ana elementten en çok suya yer verdiği görülmüştür.

Ritsa şiirinin

“... Kavkazdın közü misal calcıldagan
Bul Ritsa kögörgön köl çakan gana.

Suu agat ayagınan şarkıragan,
Suu menen alda kayda ketet sanaa... (Ümötaliyev, 1954: 300).

... *Kafkas kişinin gözü gibi parlayan*
Bu Ritsa gölü biraz mavileşmiş.
Su akar, arkasından çağlayan,
Su ile uzaklara gider keder...

dörtlüğünde, su, akışkanlığından dolayı taşıyıcı bir unsur olarak ele alınmıştır. Şair, mavileşen Ritsa gölünün Kafkasların gözü gibi parladığını ve arkasından çağlayarak suyun aktığını dile getirmiştir. Suyun insanların kederini uzaklara taşıdığı anlatılmıştır.

Betteşip Bir Turuş Bar şiirinin

“... *Ot* küygön ötkür közündö,
Çağılğan bar sözündö,
Düñgürötkön düynönü
Zor kubat bar özündö —
Baatırım bar, şerim bar!...”

... *Ateş yakmış cesur gözünde,*
Yıldırım etkisi var sözünde,
Gümbürdetmiş dünyayı
Güç kuvvet var özünde
Kahramanım var, aslanım var!...

(Ümötaliyev, 2015: 101).

mısralarında, Ümötaliyev’in *ot* kelimesini soyut anlamda kullandığı görülmüştür. Cesur kişinin gözlerindeki hırs ve öfke dolu bakışlar, şiirde ateşle ve yıldırımla ifade edilmiştir.

Isık-Köl Cergesi şiirinin

“... *Köl* celpigen çağımduu salkın *aba* ... *Gölü dalgalandıran hoş serin hava*
Kan cötkürgön darttuuga tabar arga... *Kan öksüren dertli bulur deva...*

(Ümötaliyev, 2003: 23).

dizelerinde, Isık Göl’ün temiz havasının şifa verme özelliğine yer verilmiştir. Şair, gölü dalgalandıran hoş ve serin havanın kan öksüren dertliye güç, kuvvet verdiğini anlatmıştır.

Kaynarova Zuurakanga şiirinin

“... Kayra-kayra aydattıñ,
İş bütöbü urunbay.
Topuragın cumşarttıñ
Ak buudaydın ununday...”
(Ümötaliyev, 1954: 177).

... Tekrar tekrar sürdürdün,
İş biter mi çalışıp didinmeden.
Toprağı yumuşattın
Ak buğdayın unu gibi...

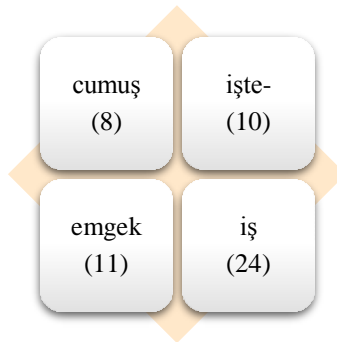
dörtlüğünde, *topurak*, ihtiyaç duyulan tarım üretimin gerçekleştirilmesinde ana madde olarak kullanılmıştır. Burada, toprak tekrar tekrar sürülerek buğday unu gibi yumuşak hâle getirildiği ifade edilmiştir.

Hava, su, toprak ve ateş, tüm canlıların yaşamı ve dünyanın devamlılığı için gerekli olan en temel unsur olduğundan şair, şiirlerde bu unsurlara yer vermiştir.

3.1.1.7. Emek İfade Eden Kelimeler

Emek unsuru ve işçi sınıfı, Ümötaliyev’de özel bir yere sahiptir. Şair, hayatının her döneminde, bu konuyu şiirlerine taşımıştır. Özellikle savaş öncesi dönemde yazdığı şiirlerde sıklıkla görülmektedir. Hatta bu konudaki şiirleri, *Emgek Gülü* adlı şiir kitabında toplanmıştır. Emeğin ve emekçinin savunucusu olan Ümötaliyev’in şiirlerinde emek ifade eden kelimeler, sıklıklarıyla Şekil 3.6’daki gibi tespit edilmiştir.

Şekil 3.6: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Emek İfade Eden Kelimeler

Ümötaliyev, şiirlerde, *cumuş* (çalışma, iş) 8 ve *iş* 24; *emgek* (emek, çalışma) 11; *işte-* (çalış-) ise 10 olmak üzere, toplamda 53 kez emek ifade eden kelime kullanmıştır. Bu durum şairin çalışmaya, işçiliğe ve emeğe ne kadar çok önem verdiğini ortaya koyar.

Bütökünü Uşul Tar Zaman şiirinin,

“... Kıştağtağı kara bakka el toldu, ... Köydeki geniş bahçeye halk doldu,
Caş karısı kalbay tögöl toptoldu. Genç yaşlı kalmadan eksiksiz toplandı.
Cumuş iştep bir birinen talaşıp Birbiriyle atışarak iş işledi (çalıştı)
Biri ot caksa, biri cıgıp koy soydu...” Biri ateş yaksa, biri devirip koyun kesti...
(Ümötaliyev, 1971a: 391).

dörtlüğünde, köydeki emekçi insanların genç yaşlı fark etmeksizin imece usulüyle çalıştığı anlatılmıştır.

Altın Saray, Gül Bakça şiirinin

“... Andan beri bir kança cıdar öttü,
Bulut öndüü taralıp kaygı ketti.
Öz emegin ır kılıp el ırdagan
Emgekçiye bak külgön zaman cetti...” (Ümötaliyev, 2015: 56).

... O zamandan beri kaç yıl geçti,
Kaygı, bulut gibi yayılarak gitti.
Kendi emegini şiir yaptı, halk söyledi
Emekçiye bahçenin güldüğü vakit yetişti...

mısralarında, kaygılı olunan savaş ve kıtlık döneminin üzerinden birkaç yılın geçtiği ve kaygının gittiği ifade edilmiştir. Bunun sonucunda, tarımla uğraşan emekçi insanlar için hasat zamanının yardımı yetiştiği anlatılmıştır.

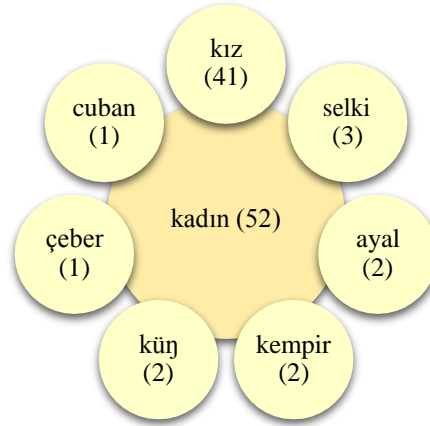
Şair, gördüğü emekçi insanların yaşadığı sıkıntıları, çektiği çileleri, aynı zamanda verilen emeğin güzelliğini iç içe vermiştir. Ümötaliyev, bu insanların sevinçlerini ve hüznelerini hasat mevsimine göre dile getirmiştir.

3.1.1.8. Kadın Kelimesi

Kadının edebî eserlerde yer alması, kadına verilen değeri gösterir. Ümötaliyev, şiirlerinin bir kısmında, *kadın*'a işçi, çalışan, emekçi ve kahraman olarak yer vermiştir. Bunların dışında *kadın*, anne, sevgili, abla, kardeş olarak da görülmektedir.

Şekil 3.7: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kadın Kelimesinin Kullanımı

Ümötaliyev'in şiirlerde, *kadına* 52 kez yer verdiği, Şekil 3.7'de gösterilmiştir. Şiirlerde; *kız* 41, *selki* (olgun kız, güzel kız) 3, *ayal* (kadın) 2, *kempir* (yaşlı kadın) 2, *künj* (köle kadın, cariyeye) 2, *çeber* (eli iş yapmaya yatkın usta kadın) 1 ve *cuban* (genç kadın) 1 kez kullanılmıştır. Bu değerler, şairin kadına önem verdiğini, aynı zamanda onu toplumun bir parçası olarak ortaya koyduğunu gösterir. Ümötaliyev, bazı şiirlerini kadınlara ithaf etmiştir.

Caş Künjün Esten Ketebi şiirinin

“... Ayluu tündü şat kılıp
Kızdar külöt katkıp.
Cetip barsam, ker attı
Alçañdata bastırıp,
Selkinçekke kıstadı
Taanış *selki* şaştırıp...”

(Ümötaliyev, 1971a: 143-144).

... *Aylı gecede (ay ışığında) mutluluktan*
Kızlar güler konuşur.
Gitsem, koyu doru atla
Heybetli adım atarak
Salıncağa kadar götürdü
Tanıdık güzel kız şaşırarak...

dizelerinde, kadın, güzelliği bakımından ele alınmıştır. Ay ışığında mutlu olan kızların gülüşleri ve atın heybetli adımlarıyla güzel kızların yakınına gitmesi ve salıncağa binmeleri anlatılır.

Ayal Cönündö Ir şiirinin

“... Bilsek da güldöy caynaşın,
Bilbeybiz *ayal* kayratın:
Boşonboyt keçke cumuştan,

... *Bilsek de çiçek gibi güzel gözükeni,*
Anlamayız, kadın çabanı:
Gece yaralarına kadar işi bitmez,

Çarçabayt tike turuştan,
Ar iştin tabat aylasın...”
(Ümötaliyev, 2015: 143).

*Vazgeçmez, dik duruştan,
Her işin bulur, çıkar yolunu...*

mısralarında kadının emeğinin görmezden gelindiği, gece dahi çalışma hâlinde olduğu, her işe bir çıkar yol bulduğu, bu kadar işe rağmen yorulmayıp dik durabildiği anlatılmıştır. Şair, kadına değer verilmesi ve kadının emeklerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini ifade eder.

Tyan’-Şandıktarga şiirinin

“... Aç köz coonu keş Soñ-Kölgö ötközböym,
Arpa, Aksaydın kök şiberin tepsetpeym.
Kempir, çaldı acıratıp kımızdan,
Kelin, *kızga kündün* künün körsötpöym...” (Ümötaliyev, 1978: 53).

*... Açgözlü düşmanı geniş Soñ Göl’den geçirmem,
Aksay’ın arpa ve gök buğdayını çiğnetmem.
Kocakarıyı, yaşlıyı kımızdan ayırmam,
Geline, kıza esareti göstermem...*

dörtlüğünde, şair, düşmanı Soñ Göl’den geçirmeyeceğini, Aksay’daki çifçinin emeği olan arpa ve buğdayını çiğnetmeyeceğini, gelin ve kızları cariye olarak kullanmalarına izin vermeyeceğini dile getirir. Ümötaliyev, düşmanı sınırdan geçirtmemek için mücadele edilmesine ve kadınların korunmasına dikkat çekmiştir.

Komuzçu şiirinin

“... Çıga bersin küü küçöp,
Taşşiy bersin üç içek,
Kayra meni çaşartçı,
Kolu *çeber* iniçek...”
(Ümötaliyev, 1971a: 139).

*... Çıksın nağme kuvvetlenerek,
Çeşitli ahenklere girsin ağızda,
Tekrar beni gençleştirsın,
Eli usta arkadaş (kadın)...*

dörtlüğünde, kadın, eli işe yatkın, usta, becerikli arkadaş olarak nitelendirilmiştir. Şair, becerikli kadının kendisini gençleştirdiğini ifade etmiştir.

Kaynazarova Zuurakanga şiirinin

“... İşiñdi körüp iştegen
Kırgız too zalkar kubandı.
Kantıp maktaym söz menen
Cer eesi baatır *cubandı!*...”
(Ümötaliyev, 1954: 178).

... *İşine bakıp çalışmış*
Kırgız dağları çok sevinmiş.
Nasıl öveyim sözle
Yerin sahibi kahraman genç kadını!...

mırsalarında, kahraman genç kadının işine bakıp çalıştığı için Kırgız dağlarının sevindiği ifade edilmiştir. Yerin sahibinin kahraman genç kadınların olduğunu söyleyen şair, bu kadınlara övmek için sözün yetersiz olduğunu dile getirir. Burada, kadınların işini layığıyla yerine getirdiği için övülmesi ve değer verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Ümötaliyev, şiirlerde *kadının* pek çok yönünü ele alınmıştır. Ümötaliyev, emek ve işçilikte kadına önemli bir pay verir ve onlara hak ettiği saygının gösterilmesi gerektiğine dikkat çeker.

3.1.1.9. Kırgız Kelimesi

Kırgızlarda, Kırgız dendiğinde topluluk, çokluk bildirir. Bu, etno-lengüistik bir kelime olarak kabul edilir. Kırgız kelimesinin kökeni ve anlamı konusunda çeşitli görüşler vardır. Bu kelimeye “Çin tarihi kaynaklarında “Gengün” ve “Hia – Kia – Sseu” şeklinde...” (Dıykanbayeva, 2010: 205) karşılık gelmektedir. “Radloff, *Kırgız* adının *kırk* ve *yüz* sayı adlarından meydana geldiğini iddia etmiş, Şupka ise kelimeyi *kırk+guz* (<oğuz) “kırk oğuz” biçiminde izah etmiştir” (Baştaş ve Kutlu, 2016: 11). Kırgız kelimesinin kökeni konusunda bazı araştırmacılar, bu kelimenin “... “kır” ve “kez” sözünden geldiğini ileri sürmektedir. “Kır” terimi, Kırgızcada “dağ tepesi” anlamına gelmektedir. Bu halk da hep dağlarda gezerek, göçerek hayatlarını sürdürdükleri için “kır gez” olarak adlandırılmıştır... Bu fikre inananlar arasında Uygur tarihçisi Kaşkarlı Emir Asan da vardır” (Dıykanbayeva, 2010: 207). Kırgız kelimesinin kökeni konusunda diğer bir görüş, kırk kız ile ilgili efsanelerdir. Kırk kızla ilgili efsanelere göre, çeşitli olaylar sonucu kırk kız hamile kalır. “Bu kırk kızdan doğan çocukların neslinden Kırgızlar oluşur” (Dıykanbayeva, 2010: 208). Başka bir görüş ise, *kırk* kelimesine *+ız* çokluk ekinin getirilmesi sonucu *kırgız* kelimesinin meydana gelmesidir.

Kırgız kelimesi, tüm Kırgız halkını içine alan genel bir anlama sahiptir. Bu kelime, Kırgızlarda daha çok çokluk eki getirilmeden kullanılır. Bu durum, Ümötaliyev'in şiirlerinde de görülür. Ümötaliyev'in Kırgız kelimesini kullanımı Tablo 3.3'te gösterildiği gibidir.

Tablo 3.3: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kırgız Kelimesinin Kullanımı

Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
Kırgız + Ø	= Kırgızlar	18
Kırgız + dar	= Kırgızlar	1
Toplam		19

Ümötaliyev, Kırgız kelimesini, 19 kez kullanmıştır. Bu kullanımların 18'inin eksiz, sadece bir tanesinin ekli olduğu görülmektedir. Bu durum, genel olarak hem gramatikal hem de geleneksel olarak kendi toplumunun düşüncesine sahip olduğunu gösterir.

Cer şiirinin

“... *Kırgızdar* eelep catkan cer,
Manastı süyüp katkan cer...”
(Ümötaliyev, 2015: 62).

... *Kırgızların sahip olduğu yer,*
Manas'ı seven yer...

dizelerinde, Kırgız kelimesi, +dar çokluk ekiyle kullanılmıştır. Şair, *Kırgızdar* kelimesiyle Kırgız halkını ifade etmektedir.

Camgırduu Küzdö Talaada şiirinin

“... *Camgırduu küzdü togotpoy,*
Canına coonu colotpoy,
Izırınat er kırgız,
Körüngön menen oy coktoy...”
(Ümötaliyev, 1978: 105).

... *Güzü yağmursuz olmaz,*
Peşinde düşman eksik olmaz,
Yumrukla saldırır kahraman Kırgız,
Görsen içinde düşmanlık olmaz...

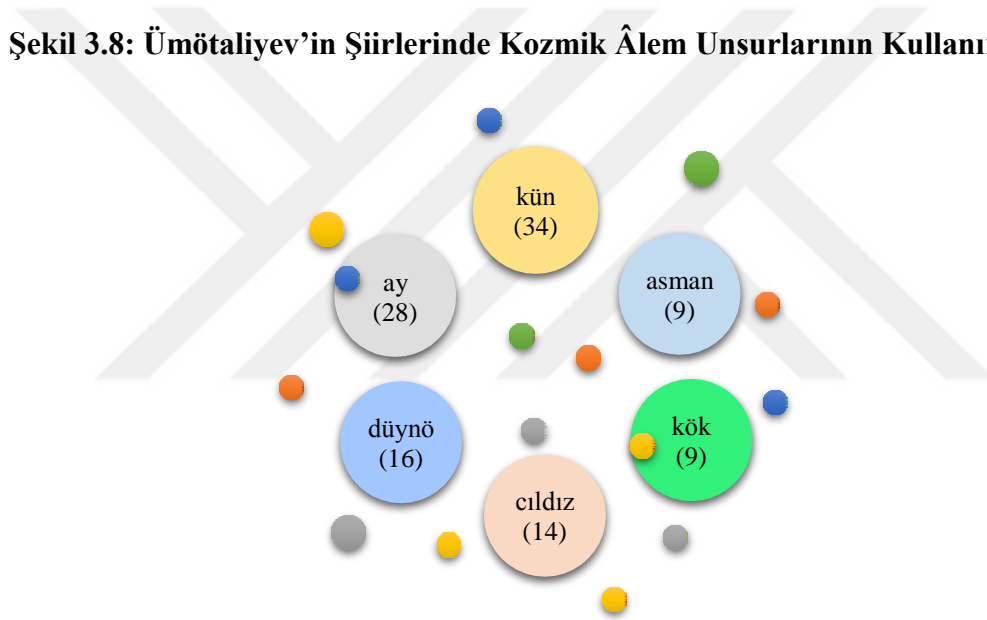
dörtlüğünde, Kırgız kelimesi, eksiz kullanılmıştır. Kırgızistan'ın sürekli düşmanla mücadele hâlinde olduğu ve Kırgız kahramanlarının düşmana her zaman hazır olduğu anlatılır.

Ümötaliyev'in 8949 kelimedenden oluşan 50 şiirinde Kırgız kelimesi, sadece *bir* kez çokluk eki alarak kullanılmıştır. Şairde bu kullanım standart bir durum oluşturmamaktadır. Söz konusu kelime ve ek, büyük oranda çokluk eki getirilmeden yer verilmiştir.

3.1.1.10. Kozmik Âlem Unsurları

Kozmik âlem unsurları, "Edebiyat tarihiyle yaşıt olarak edebî türlerin her birine girebilmiş... benzetme unsuru olarak kullanımından dolayı en çok da şiirde kendine yer bulabilmiştir" (Gülüm, 2014: 520). Pek çok şair tarafından kullanılan kozmik âlem unsurlarına Ümötaliyev'in şiirlerinde de rastlanır. Şair, bu unsurları, bazen benzetme amaçlı bazen gerçek anlamıyla kullanmıştır.

Şekil 3.8: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kozmik Âlem Unsurlarının Kullanımı

Ümötaliyev'in şiirlerde *kün* (güneş) 34, *düynö* (dünya) 16, *cıldız* (yıldız) 14, *kök* (gökyüzü) 9 ve *asman* (gökyüzü) 9 ve *ay* 28 kez olmak üzere toplamda 110 kez kozmik âlem unsurunun kullandığı tespit edilmiştir.

Oktyabrga şiirinin

"...Tüştö tiygen *kün* nuru
Nuruña senin teñ emes..."

(Ümötaliyev, 1954: 146-147).

... *Öğleyin değen güneş ışıǵı,*
Senin ışıǵına denk değil...

dizelerinde, *kün*, güneş anlamında kullanılmıştır. Şiirde, öğle güneşinin ışığının bahsi geçen kişinin saçtığı ışığa denk olmadığı ifade edilir. *Kün* kelimesi, şiirde,

ışığıyla ısınılan ve ışığından faydalanılan gök cismi olarak yer verilmiştir.

Kün Tutulbayt, Ay Batpayt şiirinin

“... Menin künüm—caynap külgön Stalin
Bargan sayın çaçat nurun aşırıp,
Men işenem kün tutulbayt, ay batpayt,
Kelgen coonu ketiremin kaçırıp...” (Ümötaliyev, 1954: 86).

*... Benim güneşim, gülüşü güzel gözüken Stalin'dir.
Gittiği her yere ışığını arttırarak saçar.
Ben inanıyorum, güneş tutulmaz, ay batmaz.
Gelen düşmanı kaçırırım...*

dörtlüğünde, Stalin, güneş olarak nitelendirilmiştir. Stalin'in ışığının her yere yayıldığı, güneşin tutulmadığı ve ayın batmadığı söylenmiştir. Güneş'in önüne ay gelerek tutulma yaşandığında ve ay battığında dünyanın önemli ışık kaynağı kaybolur. Şiirde bu durum, Stalin'in varlığının diğer insanlar için vazgeçilmez olduğu ifade edilir.

Camgırduu Küzdö Talaada şiirinin

“... Tuman basıp cer betin,
Caşrat düynö kelbetin
Cañı kelgen kelindey,
Körgözböy şuru, bermetin...”
(Ümötaliyev, 1978: 104).

*... Duman bastığında yeryüzünü,
Gizliyor dünya endamını
Yeni gelmiş gelin gibi
Göstermez mercanı, inciye...*

mısralarında dünya, yeni evlenmiş geline benzetilmiştir. Dünyanın yeni gelin gibi değerli madenlerini ve endamını, yeryüzünü duman kaplayarak gizlediği ifade edilmiştir.

Ömürbektin Comogu şiirinin

“Oturduk supasında Ömürbektin,
Ömürbek şarap sunat, aytat:—içkin!
Meltireyt meerin tögüp *cıldızduu* tün,
Söz tıñşap turgandığın sezbeyt eç kim...” (Ümötaliyev, 2015: 72).

... Oturduk Ömürbek'in sofrasına,
Ömürbek şarap sunuyor, "İçin!" diyor.
Parlıyor, sevgisini dökerek yıldızlı gece,
Söz dinlediğini hiç kimse hissetmez...

dizelerinde, yıldızın kişiselleştirildiği görülmüştür. Şair, Ömürbek'in sofrasına oturup şarap içtikleri yıldızlı gecenin sevgisinden parladığını ve konuşulanları dinlediğini anlatır.

Alkış şiirinin

“... Şiş çokusu kökkö tiyip,   ... Sivri dağ tepesi göğe değer,
Askasında oynop kiyik,   Kayasında oynar geyik,
Kırgız toonun atasınday   Kırgız dağının atası gibi
Şumkar uya turat biyik...”   Doğan yuvası bulunur büyük...
(Ümötaliyev, 1954: 145).

dörtlüğünde, *kök* kelimesinin gökyüzü olarak kullanılmıştır. Tepesi gökyüzüne kadar uzanan yüksek dağın kayalarında geyiklerin oynadığı ve Kırgız dağının atası gibi büyük doğan yuvasının bulunduğu ifade edilmiştir.

Ferganadan Kaytarda şiirinin

“... Koştoştı saydan suular ün uguzup,
Kök asman külündödü közün kısıp...” (Ümötaliyev, 2015: 48).

... Vedalaştı nehir suları ses çıkararak,
Mavi gökyüzü gülümsedi gözünü kısarak...

mısralarında, asman kişiselleştirilmiştir. Nehir suları ses çıkararak şaire veda etmiştir, gökyüzü de gözlerini kısarak tebessüm etmiştir. Şair, mavi gökyüzüne, insana özgü göz kısma eylemini yüklemiştir.

Birçok şairde olduğu gibi kozmik âlem ve tabiat unsurlarına Ümötaliyev de şiirlerde yer vermiştir. O, bu unsurları, daha çok benzetme ve kişileştirme yaparak kullanmıştır.

3.1.1.11. Köñül Kelimesi

Ümötaliyev, şiirlerinde *köñülü* 23 kez kullanmıştır. Bu kullanım dikkat çekici orandadır. Türkiye Türkçesinde *köñül*, “gönül, kalp, arzu, muhabbet, dikkat, ruhî halet, keyif” (Yudahin, 2011: 503) kelimelerine karşılık gelmektedir. “Gönül ve kalp kelimeleri her ne kadar eş anlamlı gibi görünse de aralarında nüans vardır. Kalbin somut bir tarafı vardır” (Arıcan, 2007b: 174). “... gönül, somut veya soyut pek çok kavramla kavramsallaştırılır ve... gönle kişilik atfedilerek... canlı bir varlık gibi telakki edilir” (Akbalık, 2013: 23). “Gönül kavramı Dîvan edebiyatımızın önemli mazmunları arasındadır. Bu kavramın gerek mecazlı kullanımlara yatkınlığı, gerekse farklı anlamlar taşıması belki de şairlerin başucu kelimeleri arasına girmesine sebep teşkil etmiştir” (Arıcan, 2007b: 173). Divan edebiyatında *gönül*'e yaralı, hasta, sevgilinin evi ve tüm acıların yaşandığı yer gibi sıfatlar verilmiştir. “Gönül âşığın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı yerdir. İnsanın yaşaması için gönle olan ihtiyaç ve can mefhumu ona daha da önemli bir yer hazırlar. Gönül bir hitap yeridir. Âşık gönlüyle konuşur, dertleşir” (Pala, 2012: 168). Divan edebiyatında gönül, “... daha çok bir mekân olarak somutlaştırılır... mekânlar gönül tasavvurunun şekillenmesinde araçsallaştırılır... mekânların kıymeti şüphesiz o mekânlara atfedilen anlam ve yüklenen değerler sebebiyledir” (Akbalık, 2013: 23). Ümötaliyev'in şiirlerinde ise *köñül*'ün acı, hüznü, kaygı ve kederin; arzuların yaşandığı yer ve hitap yeri olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Suluu Kız şiirinin

“... Calt karasa kokustan	... Bir anlık baksa aniden
Cark etet tañ atkanday!	Ansızın ışık saçar tan atar gibi!
Külüp koyso akırın,	Gülse yavaşça,
<i>Köñüldön</i> kaygın kaçkanday!...”	<i>Gönülden</i> kaygın gitmiş gibi!...”

(Ümötaliyev, 1971a: 152).

dizelerinde, *köñül*, acı, üzüntü, kaygı ve kederin yaşandığı yer olarak kullanılmıştır. Sevgilinin ani bakışı şafak sökerken yayılan ışığa benzetilmiştir. Onun gülüşünün gönüldeki acıyı, hüznü ve kederi yok ettiği ifade edilmiştir.

Tokuu Kombinatu şiirinin

“... İyirgeni bir kündö,
Tokuganı kününö
Kança pahta boldu eken?—
Suroo kelet *köñülgö*...”
(Ümötaliyev, 1954: 253).

... *Eğirmesi bir gün*
Dokuması her gün
Ne kadar pamuk oldu?
Soru geliyor gönle...

dörtlüğünde, *köñüle* soru sorulmuştur. Bu bakımdan *köñül*, hitap yeri olarak kullanılmıştır. Yünün bir günde eğildiği, her gün dokunduğu söylenmiştir. Bu süre içerisinde ne kadar pamuğun olduğu sorulmuştur.

Çınım Uşul şiirinin

“... Meni sen oşondo da bilgeniñ cok,
Akırı kaday cansıñ *köñülü* tok.
Ce barıp, ce kat cazıp söz aytalbay -
Calındap cürök küydü boldum men çok...” (Ümötaliyev, 2015: 82).

... *Beni sen o zaman da anlamadın,*
Gönül tok nasıl yansın ki,
Ne geldi, ne mektup yazdı, anlatmadı
Alevlendi, yürek yandı, kor oldum...

mısralarında, *köñül*, arzu ve isteklerin yaşandığı yerdir. Gönül tok ifadesi, sevme-sevilme isteği olmayan sevgiliye atfedilmiştir. Şiirde, sevgilinin aşığı anlamadığı ve aşığın sevgiliye derdini anlatamadığı için yüreğinin yanıp kor olduğu anlatılmıştır.

Ümötaliyev’in şiirlerinde *köñül*, *köñül böl-* (itibar et-), *köñül bur-* (dikkati çek-, dikkat et-), *köñül cılıt-* (memnun ol-, sevindir-), *köñül ber-* (özen-, meşgul ol-) gibi deyimlerde de kullanılmıştır.

Çınım Uşul şiirinin

“... Seni estep solup cattım, kelgeniñ cok,
Karıpka *köñülüñdü bölgönüñ* cok.
Kat cazdım, suu üstünö agıp ketti,
Anı sen okur eleñ körgönüñ cok...” (Ümötaliyev, 2015: 81).

... Seni hatırlayıp soluyorum, gelmedin,
Garibe itibar etmedin.
Mektup yazdım, su üstünde akıp gitti,
Onu sen okuyacaktın, görmedin...

dörtlüğünde, *köñül böl-* deyimiyile sevgilinin kendini garip olarak niteleyen aşığa itibar etmediğı, ona önem vermediğı ifade edilir. Sevgilisinin gelmemesi ve yazdığı mektubu görmemesinden dolayı, aşığın aşk acısından solup gittiğı anlatılmıştır.

Tattuu Cana Şirin şiirinin

“... Çın ele tolkup ırdadım,
Oşondogu ırlarım:
— «Süyğönüm ır, öz ölköm,
Köpkö köñül burbadım.
Dastan kılar bekemin
Eldin körgön cırgalın»...”
(Ümötaliyev, 1971a: 143).

... İçten şiir söyledim,
İşte o şiirlerim:
«Sevdiğim şiirler, kendi ülkem,
Uzun zaman dikkatimi çekmedi.
Destan olur mu acaba
Halkın görülen refahı»...

dizelerinde, *köñül bur-* deyimiyile, dikkat çekmek anlamında kullanılmıştır. Şair, halkın refahının destanlaştırılabileceğini, bu durumun uzun zaman kimsenin dikkatini çekmediğini söyler.

Çolponu Kırgız Köğünün şiirinin

“... Çıga kalıp buluttan,
Köñülündü cılıtkan.

... Çıkıyor buluttan,
Gönlünü sevindiren...

Caykı kündöy külgönü,
Carık kılğan düynönü...”
(Ümötaliyev, 1969: 127).

Yaz günü gibi gülmesi,
Aydınlatıyor dünyayı...

mısralarında, *köñül cılıt-* deyimiyile, gönlü sevindirmek, ısıtmak anlamında kullanılmıştır. Şair, güneşin bulutların arasından çıkıp onu mutlu ettiğini ve güneşin yaz günündeki gibi dünyayı aydınlattığını ifade eder.

Yine aynı şiirin devamındaki

“... İlimge *berip köñülün*,
Elge arnagan ömrün...”
(Ümötaliyev, 1969: 129).

... *İlme gönünü vermiş*,
Ömrünü halka adanmış...

dizelerinde, *köñül ber-*, bir uğraşla severek meşgul olmak anlamında kullanılmıştır. İlimle meşgul olup ömrünü halka adayan kişiden bahsedilmiştir.

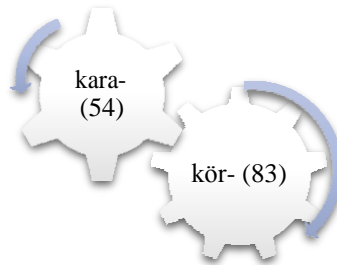
Köñül kelimesi, Divan edebiyatında olduğu gibi çağdaş edebiyatta da soyut mekân olarak kullanıldığı görülür. *Köñül*, Ümötaliyev’in şiirlerinde ise *köñül*’ün acı, hüznün, kaygı ve kederin; sevinç, zevk ve mutluluğun; arzu ve isteklerin yaşandığı yer ve hitap yeri olarak kullanılmıştır.

Köñül kelimesinin Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kırgız Türkçesinde de deyimleştiği ve yaygın kullanımı dikkat çeker. Ümötaliyev de *köñül* kelimesini sıklıkla farklı anlam ve işlevlerde kullanmıştır.

3.1.1.12. Kör- ve Kara- Kelimeleri

Ümötaliyev, eserlerinde, *kör-* (gör-) ve *kara-* (bak-) kelimelerini sıklıkla kullanmıştır. Gör- ve bak- tam olarak birbirinin yerine kullanılmaz. Bak- bir yöne gözü çevirmek, gör- ise göz çevrildiğinde karşıdaki bir şeyin farkına varmak, algılamaktır. Dolayısıyla bak- ve gör- anlam derinliği, farkı açısından ayrı kulvardadır.

Şekil 3.9: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Kör- ve Kara- Kelimelerinin Kullanımı

Ümötaliyev’in şiirlerinde, *kara-* 54, *kör-* 83 toplamda 137 kez bakılan ve görülen şeyler ifade edilmiştir.

Altın Saray, Gül Bakça şiirinin

“Neçen sonun bul bakta, baarın *kördüm*,
Bir bukası bir kırday malın *kördüm*.
Arpa, sulu, ak buuday, kürüç, taruu,
Toodoy, toodoy üyülgön danın *kördüm...*” (Ümötaliyev, 2015: 57).

*Ne kadar güzel bu bahçe, her şeyi gördüm,
Bir öküzü bile dağ gibi, hayvanları gördüm.
Arpa, çavdar, ak buğday, pirinç, darı,
Dağ gibi, dağ gibi yığılan başağı gördüm.*

dörtlüğünde, şair, doğada gördüklerini tasvir etmiştir. Ümötaliyev, bahçede bir öküz, dağ gibi bir hayvan, arpa, çavdar, buğday, pirinç, darı ve başağı gördüğünü söyler.

Ritsa şiirinin

“... Kılçayıp ulam *karaym* öyüzünö,
Karaymın kiçinekey cıgaç üygö.
Al üydü ornotsom deym cürögümö,
Sürötün tartsam deymın könjülümö!...” (Ümötaliyev, 1954: 300).

*... Geçmişi düşünerek her zaman bakarım öteye
Bakarım küçücük ağaç eve.
O evi koysam diyorum yüreğime,
Fotoğrafını çeksem diyorum gönlüme!...*

dizelerinde, şair, geçmişi düşünerek karşısında gördüğü küçük ağaç eve baktığını, evin kendisinde uyandırdığı histen dolayı o evi yüreğine koymak ve gönlüne yerleştirmek istediğini söylemiştir.

Ümötaliyev, çevresinde baktığı yerleri ve gördüğü şeyleri şiirlerine taşımıştır. Şair, manzaraya, peyzaja ve tabiat tasvirine yer vermiş ve okuyucuyu bir yere bakmaya ve görmeye yöneltmiştir. O, bakan, baktığı şeyi gören ve fark eden bir karaktere sahiptir. Bu durum onun ciddi bir gözlemci olduğunu gösterir.

3.1.1.13. Lenin Kelimesi

Sosyal realizmin bir göstergesi olarak Lenin, Kırgız şairlerinin şiirlerinde oldukça fazla yer edinmektedir. “Propaganda dönemin şartları ve durumu göz önüne alındığında şiirin bir parçasıydı. Çünkü temelde rejim yanlısı olsun veya olmasın şiirler, belli bir sansürden geçerek basılıyordu. Şiir kitaplarının “methiye” bölümleri bulunmaktaydı” (Arıcan, 2013b: 198). Bu bölümlerde Lenin’e ve rejime övgü içerikli şiirler yazılmaktaydı. Birçok Kırgız şairde olduğu gibi Ümötaliyev’de de Lenin’e yazılan şiirler bulunmaktadır. Şair, eserlerinde Lenin kelimesini 16 kez kullanmıştır. Lenin kelimesinin şiirlerde az kullanılması, onunla ilgili şiirlerinin az olduğundan değildir. Lenin isminden çok karakterine söylenen övgü içerikli sözlerle şiirlerde yer alır.

Mugalimdin Süygön Sözü şiirinin

“... *Leninde* körünbögön calgız nerse:

Eç kaçan bolgon emes baası «caman»...” (Ümötaliyev, 1971b: 14).

... *Lenin’de* görünmeyen tek şey:

Hiçbir zaman kıymeti «kötü» olmuş değil...

mısralarında, Lenin’de görünmeyen tek şeyin kötü bir karaktere sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle Lenin, her zaman olumlu ve kıymetli bir zat olarak anılmıştır.

Caş Kişi şiirinin

“... Baktıлуу bizdin caştar öz cerinde,

Al üçün alkış aytat *Leninge!*

(Ümötaliyev, 1971a: 240).

... *Bizim gençler şanslı, kendi yerinde,*

Onun için övgü söylenir Lenin’e!...

dizelerinde, şair, gençlerin kendi memleketinde yaşadıkları için şanslı olduklarını ve bunun Lenin sayesinde gerçekleştiğini ifade eder. Bu nedenle Lenin hakkında övgü içerikli sözlere şiirlerde fazlaca yer verilir.

Kırgız edebiyatında, II. Dünya Savaşı ve sonrası dönemde propaganda amaçlı olarak şairler, Lenin’e övgü şiirleri yazmıştır. Bu şairler arasında Temirkul Ümötaliyev de yer almaktadır. Şairin şiirlerinde Lenin önemli bir yere sahiptir ve şair, Lenin’den övgüyle bahsetmiştir. Bu durumu, aynı zamanda dönemin bir gerçekliği olarak da kabul etmek gerekir.

3.1.1.14. Men Kelimesi

Ümötaliyev, şiirlerde kullanım sıklığı bakımından ilk 50 kelime arasında yer alan *meni* (ben), 77 kez kullanmıştır. Bu kullanım, kelime olarak mendir, ek olarak birinci teklik kişiler, bu sayıya dâhil edilmemiştir. *Men*, şiirlerde en sık kullanılan ilk 10 kelime içerisinde 7. sıradadır. *Menin* bu kadar sık kullanılması, tesadüfî bir durum değildir. “Çünkü insan öğrendiği, tanıdığı ve yeni karşılaştığı her şeyi yorumlar. Yorumlarken kendi bakış açısından yola çıkarak o işi yapar. Yani "ben" merkezlidir” (Arıcan, 2011: 963). Bu bakımdan Ümötaliyev, şiirlerine duygu ve düşüncelerini katarak öznel ifadelerle yer vermiştir.

Enege şiirinin

“... *Men* aytamin: «Er uuluş
Celbiretip kötöröt!»
Bagında gül açıldı,
Cer kubanıp, kün külöt!...”
(Ümötaliyev, 1971a: 126).

... *Ben* söylüyorum: «Kahraman oğlun
Dalgalandıroyor!»
Bahçende çiçek açtı,
Yer sevindi, güneş güldü!...

dörtlüğünde, şair, annelere kahraman oğlunun savaşı kazandığını anlatmaktadır. Savaşın kazanılmasının sonucunda bahçede çiçeğin açtığını, yerin sevinip güneşin güldüğünü söylemiştir. Burada şair, *men aytamin* diyerek kendi düşüncelerini vurgulayarak ifade eder.

Tokuu Kombinatu şiirinin

“Fabrikasınan Taşkentin
Tokuuçu kızdı *men* kördüm:
Köödöy kara kaşına
Közü tüşör körgöndün!...”
(Ümötaliyev, 1954: 254).

Fabrikasında Taşkent'in
Dokumacı kızı ben gördüm:
Kap kara kaşına
Gözü düşer görenin!...

mırsalarında, şair, Taşkent'teki fabrikada dokumacılık yapan kızını gördüğünü ve dokumacı kızın kap kara kaşını görenin onda gözü kalacağını anlatır.

Şiirlerde, şairin kendi gözlemlerini okuyucuya birinci tekil kişi olarak aktardığı görülmüştür. Dönemin şartları düşünüldüğünde *men* kelimesi, daha da önem arz eder. *Men*, bireyselliği gösterir.

3.1.1.15. Miktar İfadeleri

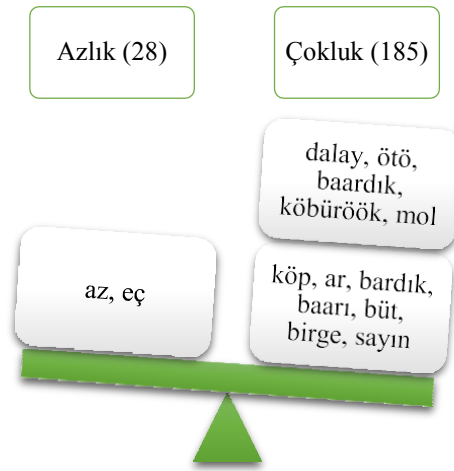
Ümötaliyev'in şiirleri incelendiğinde dikkat çeken diğer bir özellik, miktar ifadelerinin fazlaca kullanılmasıdır. Bu miktar ifadeleri, şiirlerde toplam 213 kez kullanılmıştır. Bu durum şairin bir şeyin derecesini ölçerek belirtmek istediğini gösterir. Bu tür ifadeler, anlamı pekiştirmek için kullanılır. Şiirlerdeki miktar ifadelerinin kullanım sıklıkları, çoktan aza doğru sıralanarak Tablo 3.4'te gösterilmiştir.

Tablo 3.4: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Miktar İfadelerinin Kullanım Sıklığı

Sıra	Kelime	Türkiye Türkçesindeki Karşılığı	Kullanım Sıklığı
1	köp	çok	51
2	ar	her	31
3	bardık	tüm, her şey	24
4	baarı	bütün, hepsi	23
5	büt	bütün, tamamen	20
6	az	az	16
7	birge	birlikte, beraber	16
8	eç	hiç	12
9	sayın	her, her bir	9
10	dalay	çok, birçok	5
11	ötö	aşırı, çok	3
12	baardık	herkes, hepsi	1
13	köbürök	daha çok	1
14	mol	çok, bol	1
15		Toplam	213

Şairin kullandığı 15 miktar ifadesinin ilk 5 kelimesi, çokluk bildirmektedir. Bunlar, azlık ve çokluk olarak ayrılarak Şekil 3.10'da gösterilmiştir.

Şekil 3.10: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Miktar İfadelerinin Kullanımı

Şair şiirlerde, Şekil 3.10'dan anlaşılacağı üzere çokluk, azlığa göre 6 kat daha fazladır. Azlık bildiren ifadeler, sadece az ve eç kelimeleridir ve toplamda 28 kez kullanılmıştır. Çokluk bildiren ifadeler ise dalay, ötü, baardık, köbüröök, mol, köp, ar, bardık, baarı, büt, birge ve sayındır ve toplam 185 kez şiirlerde ele alınmıştır.

Kütö Tür şiirinin

“... Kötörüp mılık cügüröt,
Köñülündö kaygısı az...”
(Ümötaliyev, 1971a: 332).

... Silah kaldırarak yürüyor,
Gönlünde kaygısı az...

dizelerinde, korkusuzca, silah kaldırarak yürüyen kişinin gönlündeki kaygının azlığı ifade edilmiştir.

Bütökönü Uşul Tar Zaman şiirinin

“...— Eç maksatsız kaçıp cürgön carabayt,
Korkpogula — çıçkan murdu kanabayt...”
(Ümötaliyev, 1971a: 390).

... Hiç sebepsiz kaçma boşuna,
Korkma, farenin burnu kanamaz...

mısralarında, eç (hiç) azlık ifadesi, ortada sebep olmadığını göstermektedir. Şair, sebep yokken kaçıp giden kişiye derin mânâda, “Sen fare olduğun için burnun kanamaz, kaçmana gerek yok” demektedir.

Kayda Olturam şiirinin

“...Andan kiyin *köp* ötpöstön aradan, ... *Ondan sonra çok geçmeden aradan,*
Tandap alıp cigitterdi caragan. *Uygun olan yiğitleri seçip,*
Ciberiştı komandirlik mektepke, *Gönderdi komutanlık okuluna,*
Azır, mına, okup cüröm kalañdan...” *İşte, şimdi okuyorum, senin şehrinde...*
(Ümötaliyev, 1971b: 353).

dizelerinde, *köp* (*çok*) çokluk ifadesi, geçen zamanın miktarını belirtmek için kullanılmıştır. Şair, aradan çok zaman geçmeden askerlik için uygun olan yiğitlerin seçilip komutanlık okuluna gönderildiğini ve kendisinin de o okula gidenler arasında olduğunu ifade etmiştir.

Altın Saray, Gül Bakça şiirinin

“... *Ar* kay cerden asmanga suu atılıp, ... *Her yerden gökyüzüne su fişkirir,*
Ar cerinde *ar* türdüü gül açılıp...” *Her yerinden her türlü çiçek açar...*
(Ümötaliyev, 2015: 57).

mısralarında, *ar* (*her*) çokluk ifadesiyle tüm yerler, çeşitli çiçekler ifade edilmiştir. Gökyüzüne her yerden su fişkirtılarak, yeryüzünün her tarafında çeşit çeşit çiçeğin açtığı söylenmiştir.

Kaysı Şaytan şiirinin

“... Cakşılık ötsün aldığa! ... *İyilik geçsin öne!*
Bardık el cetsin baktığa!...” *Tüm halk erişsin mutluluğa!...*
(Ümötaliyev, 2003: 180).

dizelerinde, *bardık* (*tüm, hepsi*) çokluk ifadesiyle halkın tamamı kastedilmiştir. Şair, iyiliğin öne geçerek bütün halkın mutluluğa erişmesini istemiştir.

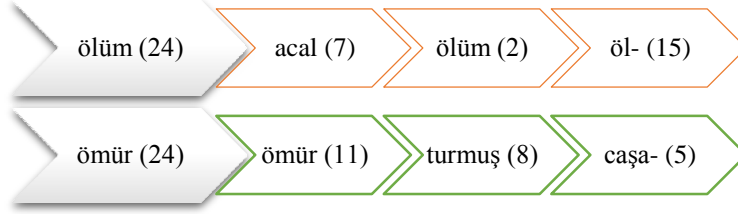
Çokluk ifadelerinin fazlaca kullanılması, Kırgız edebiyatının bir özelliğidir. Bu yönüyle şairin Kırgız kültürünün bir özelliğini bünyesinde barındırdığı söylenebilir.

3.1.1.16. Ölüm ve Ömür İfade Eden Kelimeler

Ümötaliyev’in şiirlerinde ölüm ve ömür ifade eden kelimeler dikkat

çekmektedir. Şiirlerde ölümü ifade eden acal (ecel), ölüm ve öl-; ömrü ifade eden ömür, turmuş (hayat) ve çaşa- (yaşa-) kelimelerinin kullanımları sıklıklarıyla Şekil 3.11’de gösterilmiştir.

Şekil 3.11: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Ölüm ve Ömür İfade Eden Kelimeler

Ümötaliyev, şiirlerde ölüm ve ömür ifadelerine 24’er kez yer vermiştir. Şairin ölüm ve ömrü aynı oranda kullandığı görülmüştür.

Bolotbek şiirinin

“... Tapşırmanı orundatıp arstan er,
Faşistterdi *acal* menen «sıyladı»...” (Ümötaliyev, 1978: 61).

... *Görevi yerine getiren aslan kahraman,
Faşistleri ölümle «ağırladı»...*

dizelerinde, şair, kahraman askerlerin sınıra gelen faşistleri, ölümle karşıladığını ve böylece görevini yerine getirdiğini söylemiştir.

Baatırdın Ölümü şiirinin

“... Bardık el Boronbaydı aytat-süyüp,
Ölgönün meken üçün otko küyüp.
Caş baldar atın cattap ırdap cüröt,
Esteşet kızıl tuular başın iyip ...” (Ümötaliyev, 1978: 43).

... *Tüm halk Boronbay’i severek anlatıyor,
Öldüğü vatan için ateş yakarak.
Gençler onun adını şarkı olarak söylüyor,
Kızıl bayraklar başını eğerek hatırlıyor...*

dörtlüğünde, tüm halkın Boronbay’ın öldüğü yer için ateş yakıp onu severek anlattığı, gençlerin Boronbay’ın adını şarkı olarak söylediği ve kızıl bayrakların başını eğerek Boronbay’ı hatırladığı anlatılmıştır.

Balerina şiirinin

“... Zamananın erkin kuşu, uça ber, ... Zamanın özgür kuşu, uçuver,
Cırgal *turmuş* sürötü bar körkündö...” *Refah hayatın resmi var görkeminde...*
(Ümötaliyev, 1969: 106).

dizelerinde, şair, huzurlu ve refah hayatı, bağımsızlığın ve özgürlüğün sembolü olan kuşun ihtişamlı uçuşunda resim gibi görmüştür. Şair burada, aslında SSCB'nin sancağını resmetmektedir.

Caz Mayramı şiirinin

“... Cumuşçuga cumuşçu ... İşçiye işçi
Kayrat koşot, küç koşot. Gayret verir, güç verir.
Carattı cañı *turmuştu*, Kurdu yeni hayatı,
Ayga, küngö kol sozot. Aya, güneşe el uzatır.
Sovyettik kişi kelet dep Sovyetler geliyor diye
Kün kızı karap col tosot...” Güneş kızı yola bakar...
(Ümötaliyev, 1971b: 38).

mısrarlarında, şair, yeni hayatın beğenildiğini ifade etmiştir. Bu yeni hayatla kastedilen savaşın bitip düşmanın gittiği zamanki refah hayattır.

Ümötaliyev'in ölümü ve yaşamı aynı derecede önemseddiği şiirlerinden anlaşılmaktadır. Şairin bu kelimeleri aynı oranda kullanmasına sebep onun II. Dünya Savaşı döneminde yaşaması ve savaşta asker olarak yer almasıdır. Çünkü savaş döneminde mücadele içinde bulunan şair ölümle burun buruna gelmiştir. Savaş sonrasında ise ölümler son bulup yeni hayat başlamıştır. Bu yeni hayat da şiirlerde yer almıştır. Ümötaliyev'e göre, ölüm ve ömür birbirinden ayrı tutulamayacak öneme sahiptir.

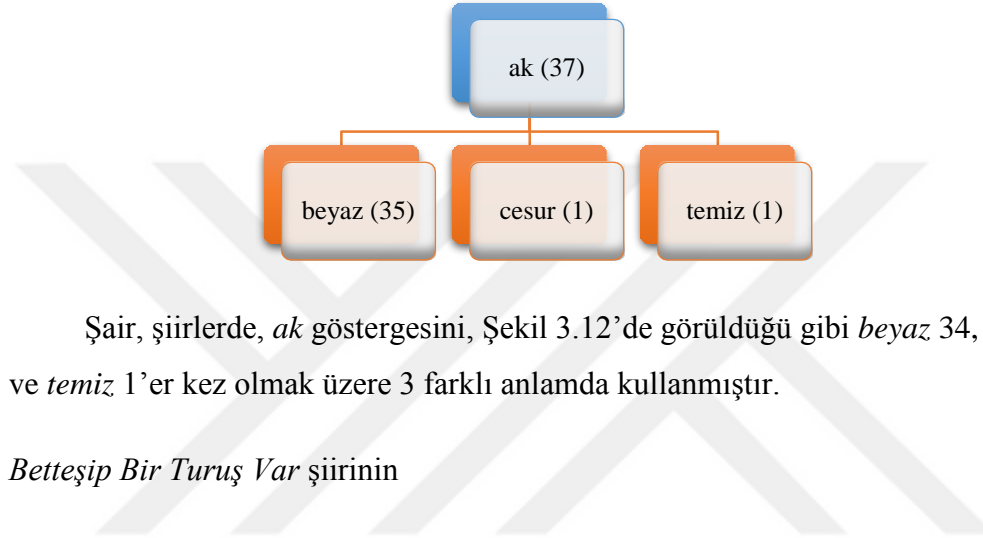
3.1.1.17. Göstergeler

Gösterge, gösterilen ve gösterenin bir araya gelmesiyle ortaya çıkar. Göstergeler dizgesi olarak görülen dilde her şey gösterge olabilir. Bu bakımdan göstergeleri şiirlerde sıklıkla görmek mümkündür. Çoğu şairin şiirlerinde olduğu gibi Ümötaliyev'de de göstergelere rastlanır. Bu göstergeler, ak, bol-, caş, cer, cigit, de-, el, kök, kün, tün, men ve sendir. Göstergeler, alt başlıklarda açıklanmıştır.

3.1.1.17.1. Ak Göstergesi

Ak göstergesi, Kırgız Türkçesi için önemli bir yere sahiptir. *Kırgız Sözlüğü*'nde *ak* göstergesi, “1. Beyaz... 2. Temiz, namuslu... 3. Masum, suçsuz... 4. Süt, süt mahsulleri... 5. Yumurta akı... 6. Aktar, sis. II, 1. Hakikat, hakikî, haklı... Tanrı” (Yudahin, 2011: 11) şeklinde açıklanmıştır. Ümötaliyev'in şiirlerinde *ak* göstergesi, 37 kez kullanılmıştır.

Şekil 3.12: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Ak Göstergesi

Şair, şiirlerde, *ak* göstergesini, Şekil 3.12'de görüldüğü gibi *beyaz* 34, *cesur* ve *temiz* 1'er kez olmak üzere 3 farklı anlamda kullanmıştır.

Betteşip Bir Turuş Var şiirinin

“... Asinganım beş atar
Aydalımda çarkırar,
Aldımda tulpar atım bar
Ak köbük çaçıp şalkıldar...
Emneden kemim bar?...”
(Ümötaliyev, 2015: 102).

... Kuşandığım beş atar
Dışarıda parlar,
Önümde savaş atım var
Beyaz köpük saçarak gevşer...
Neden eksikim var?...

dizelerinde, *ak* göstergesi, beyaz renk olarak kullanılmıştır. Ak, atın geviş getirirken ağzından saçtığı köpüklerin rengini göstermektedir.

Caş Kişi şiirinin

“... Eh! deşse *ak* cüröktör kanı kaynap, ... Eh! dense *ak* yüreklerin kanı kaynar,
Celdeti faşistterdin kılıç kayrap,
Cönötöt tutkundardın lagerine,
İştetet, arı-beri kıynayt aydap...”
(Ümötaliyev, 1971a: 241).

... Eh! dense *ak* yüreklerin kanı kaynar,
Faşistlerin cellatı kılıç biler,
Esirlerin karagâhına yönelir,
Orada burada zorla çalıştırılır...

dörtlüğünde, *ak* göstergesi, cesur, korkusuz anlamında kullanılmıştır. Eh denildiğinde, faşistlerin celladı olan cesur kişilerin savaşma arzusu dile getirilir. O kişilerin kılıcını bileyerek esirlerin çalıştırıldığı karargâha gitmesi anlatılır.

Frunze Şaarı—Menin Şaarım şiirinin

“... Kelin kirgen *ak* üydöy barktuu şaarım,
Baatır turgan çoŋ üydöy daŋktuu şaarım...” (Ümötaliyev, 1971a: 71).

*Gelinin girdiği temiz ev gibi değerli şehrim,
Kahramanın oturduğu yüce ev gibi ünlü şehrim...*

dizelerinde, *ak* göstergesi, temiz anlamındadır. Şair, şiirde Frunze'nin gelin giren temiz ev gibi değerli ve kahramanın oturduğu yüce ev gibi ünlü olduğunu ifade etmektedir.

Ümötaliyev'in şiirlerinde, *ak* göstergesi daha çok renk olarak ilk anlamda kullanılmıştır. Bunun yanında cesur ve temiz anlamlarıyla da şiirlerde yer alır.

3.1.1.17.2. Bol- Göstergesi

Ümötaliyev, şiirlerde, *bol-* göstergesini 94 kez kullanmıştır. *Bol-*, şairin en sık kullandığı kelimelerin dördüncü sırasında yer alır. Bu bakımdan *bol-*, önem arz etmektedir.

Bol- kelimesi, *Kırgız Sözlüğü* 'nde;

“1. olmak... 2. maksada uygun, kâfi olmak... 3. şu veya bu kılıta, şekilde gözükmek... 4. bitirmek... 5. muvaffakiyetli olmak... 6. sebep olmak... 7. muvafakat etmek... 8. bol! çabuk, tez!... 9. bolo! (önde gelen mahrutî şekille beraber)... 10. mak/mek eklerle *bol-* fiili lüzum – gereklilik yahut niyet, kast ifade eder... 11. uçu uçu ekleriyle ve üçüncü şahsın hal ve istikbal zamanlarıyla birlikte *bol-* fiili subjunctif (iltizamî siyga) şekli yapar” (Yudahin, 2011: 126-127)

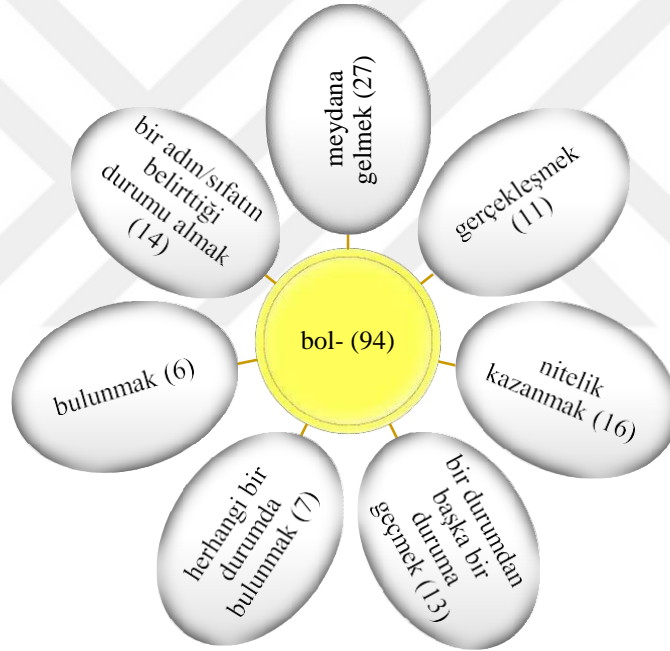
şeklinde 11 maddede açıklanmıştır. *Bol-* kelimesinin Türkiye Türkçesinde karşılığı *ol-* şeklindedir. *Türkçe Sözlük* 'te *ol-*;

“1. Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak... 2. Gerçekleşmek veya yapılmak. 3. Bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak... 4. Bir şeyi elde etmek, edinmek... 5. Bir durumdan başka bir duruma geçmek. 6. Herhangi bir durumda bulunmak. 7. Uygun düşmek, yerinde görülmek... 8. Yetişmek, olgunlaşmak... 9. Hazırlanmak, hazır duruma gelmek... 10. Bulunmak... 11. Geçmek, tamamlanmak... 12. Sürdürmek, yürütmek... 13. Bir kuruluşla, örgütle ilgili bulunmak, mensup olmak... 14. Yaklaşmak, gelip çatmak... 15. Bir şey, birinin

mülkiyetine geçmek... 16. Ek fiilin geniş zamanı olan -dır (-dir) anlamında kullanılan bir söz... 17... Sarhoş olmak... 18. (-e) uymak, tam gelmek... 19. (-den) yitirmek, elinden kaçırmak... 20. (-den) Bir yerde doğmuş, yaşamış olmak... 21. (-e) Bir olayla karşılaşmak, başına kötü bir şey gelmek... 22. (-e) yol açmak... 23. Bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak... 24. (yar) Sıfat-fiil eki almış kelimelerle birlikte başlama, bitirme vb. bildiren fiilleri oluşturur... 25. (yar) Hastalığa yakalanmak, tutulmak..." (TDK, 2011: 1798)

şeklinde 25 maddede açıklanmıştır. *Bol-* kelimesi, *Kırgız Sözlüğü* 'nde 11 maddede açıklanırken, *Türkçe Sözlük* 'te 25 maddede açıklanmıştır. *Bol-*, Ümötaliyev'in şiirlerinde 7 farklı anlamda kullanılmıştır. Bir kavramın birden çok anlam içermesi onun çok anlamlı olduğunu gösterir. Bu bakımdan *bol-*, gösterge olarak ele alınmıştır.

Şekil 3.13: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Bol- Göstergesinin Kullanımı

Ümötaliyev, *bol-* göstergesini 7 farklı anlamda ele almıştır. *Bol-*, Şekil 3.13'te görüldüğü gibi; meydana gelmek 27, gerçekleşmek 11, nitelik kazanmak 16, bir durumdan başka bir duruma geçmek 13, herhangi bir durumda bulunmak 7, bulunmak 6 ve bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak 14 kez toplamda 94 kez kullanılmıştır.

Ömürbektin Comogu şiirinin

"... Keş talaa, tım-tırs *boldu* toktop celi,
Toktoldu kamıştardın celpingeni..." (Ümötaliyev, 2015: 73).

... Geniş tarlalarda, rüzgâr durunca sessizlik oldu.
Kamışlar sesleri durdu...

dizelerinde, *bol-* göstergesi, *meydana gelmek* anlamında kullanılmıştır. Tarlada rüzgârın durması sonucunda sessizliğin meydana geldiği ifade edilmiştir.

Bütkönü Uşul Tar Zaman şiirinin

“... Ceñiş *bolboyt*, kaldı ümütüm üzülüp,
Eç paydasız keregi emne tögüp kan...” (Ümötaliyev, 1971a: 390).

... *Zafer olmayacak, ümidim tükendi.*
Yok yere kan dökmenin gereği ne...

mısralarında, *bol-* göstergesi, *gerçekleşmek* anlamında kullanılmıştır. Zafer olmayacak ifadesiyle, zaferin gerçekleşmeyeceği yani savaşın kazanılamayacağı ifade edilmiştir. Bundan dolayı ümidin tükendiği ve savaşın kan dökmeye gerek olmadığı anlatılmıştır.

Enege şiirinin

“Enem — elim, kırgızım! Erkin çolpon cıldızım. Cigit boldu karaldıñ, Tulku boyu baarı altın...” (Ümötaliyev, 1971a: 125).	... <i>Annem, halkım, Kırgızım!</i> <i>Özgür zühre yıldızım.</i> <i>Yiğit kölen oldu,</i> <i>Vücudunun tamamı altın...</i>
---	---

dörtlüğünde, *bol-* göstergesiyle, *nitelik kazanmak* ifade edilmiştir. Vücudunun her yeri altın olan delikanlı kişi, Kırgız halkının, annelerin ve zühre yıldızının kölesi olarak nitelendirilmiştir.

Kazak Eline şiirinin

“... Sarı arka güldöp, caşıl tör, Güldüü bak <i>boldu</i> kumduu cer...” (Ümötaliyev, 1954: 155).	... <i>Çorak tepe çiçeklenerek yeşil yayla oldu,</i> <i>Çiçekli bahçe kurak yer oldu...</i>
---	--

dizelerinde, *bol-* göstergesi, *bir durumdan başka bir duruma geçmek* anlamında kullanılmıştır. Şiirde, kurak yerin çiçeklerle donatılmış yeşil bir yaylaya, çiçekli bahçenin de kurak yere dönüştüğü ifade edilmiştir.

Baatırdın Ölümi şiirinin

“... Biz ceñip, orustardı tügötköndö ... *Biz yenip, Rusları tükettiriken*
Sen barıp öz eliñe bek bolup kal...” *Sen gidip kendi halkına bey olarak kal...*
(Ümötaliyev, 1978: 42).

dizelerinde, *bol-* göstergesi, *herhangi bir durumda bulunmak* anlamında kullanılmıştır. Şiirde, Ruslar, yenilip yok edildiğinde, bahsi geçen kişinin halkın önderi konumunda bulunması ifade edilmiştir.

Biri Kem Düynö şiirinin

“... Biri kem düynö uşunday, ... *Biri kem dünya işte,*
Biri *bolso*, biri *cok*. *Biri varsa, biri yok*
At akılduu, tili *cok*. *At akıllı, dili yok.*
Adam az, içte kiri *cok...*” *İnsan az, içinde kusuru yok...*
(Ümötaliyev, 2003: 174).

dörtlüğünde, *bol-* göstergesi, *bulunmak, var olmak* anlamında kullanılmıştır. Şiirde, dünyada hep bir şeylerin eksik olduğu ifade edilmiştir. Bir kişinin olup diğer kişinin olmadığı (öldüğü), atın akıllı olup dilinin olmadığı ve kusursuz insanın az olduğu anlatılmıştır.

Caz Mayramı şiirinin

“... Suu col beret biz keçsek, ... *Su yol verir, biz geçsek,*
Too col beret biz ötsök. *Dağ yol verir biz geçsek.*
Kommunizm; bizdin çek, *Komünizm; bizim sınır,*
Oşol çekke biz cetsek: *O sınıra biz varsak:*
Cer, kün cakın dos *bolot*, *Yeryüzü, güneş yakın dost olur,*
Karañğı burçtar *cok bolot*, *Karanlık köşeler yok olur,*
Kütüp turat keleşek!” *Bekliyor istikbal!*
(Ümötaliyev, 1971b: 39).

dizelerinde, *bol-* göstergesi, *bir adın veya sıfatın belirttiği durumu almak* anlamında kullanılmıştır. Şiirde biz ile kastedilen Sovyet askerleridir. Akarsudan ve dağdan geçerken suyun ve dağın onlara yol verdiği; onlar komünizmin sınırına ulaştığında yeryüzü ile güneşin dost ve karanlık köşelerin yok olacağı, istikbâlin onları

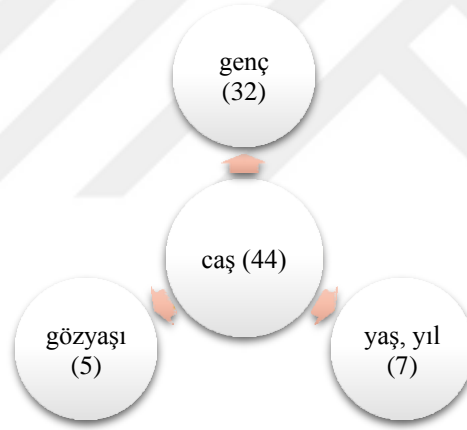
beklediği anlatılmıştır. *Bol-*, *dost* kelimesine getirilerek yer ve güneşin dostluğuna ve *yoka* getirilerek karanlık köşelerin yokluğuna dikkat çekilmiştir.

Ümötaliyev'in şiirlerinde *bol-* göstergesi, meydana gelmek, gerçekleşmek, nitelik kazanmak, bir durumdan başka bir duruma geçmek, herhangi bir durumda bulunmak, bulunmak ve bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak üzere toplam 7 anlamda kullanılmıştır. Şairin şiirlerinde, *bol-* göstergesiyle farklı bir anlam kümesi oluşmuştur.

3.1.1.17.3. Caş Göstergesi

Ümötaliyev'in şiirlerinde *caş* göstergesinin 44 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Şair, şiirlerde *caş* göstergesini genç, yaş, yıl ve gözyaşı anlamında kullanmıştır.

Şekil 3.14: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Caş Göstergesinin Kullanımı

Şairin şiirlerinde *caş* göstergesi, *genç* 32, *yaş, yıl* 7, *gözyaşı* 5 kez olmak üzere 3 farklı anlamda görülmüştür.

Suluu Kız şiirinin

“... Kaşları kara bir başka
Kagazga kalam tiygendey,
Eki közü canaşa
Elektor şamı küygöndöy!
Caloorup karayt calcıldap
Caş bozoydu süygöndöy...”
(Ümötaliyev, 1971a: 151).

... Kaşları kara bir başka
Kâğıda kalem değmiş gibi,
İki gözü yanaşık
Elektrik lambası yakmış gibi!
Aciz aciz bakıyor parlayarak
Genç adama âşıkmuş gibi...

dizelerinde, *caş* göstergesi, genç olarak kullanılmıştır. Kızın kaşlarının kâğıda kalem değmiş gibi; gözlerinin elektrik lambası yakmış gibi; bakışlarının intizarla parlayarak genç adama âşık gibi olduğu ifade edilmiştir.

Raymonda şiirinin

“... Oşol kezde	... <i>O vakit</i>
On segizge	<i>On sekizi,</i>
Arañ caşı tolso da,	<i>Cılız yaşı dolsa da,</i>
Cürögündöy,	<i>Yüreği gibi,</i>
Cazgı güldöy	<i>Bahar gülü gibi</i>
Nazik, cumşak bolso da...	<i>Nazik, yumuşak olsa da...</i>
Eldi süygön	<i>Halkı seven</i>
Suluu D'en	<i>Güzel beden</i>
Raymonda baatır kız”	<i>Raymonda kahraman kız...</i>

(Ümötaliyev, 1954: 266).

dizelerinde, *caş* göstergesi, yaş, yıl olarak kullanılmıştır. *Raymonda*'nın on sekizinci yaşına girse de, yüreği, bahar gülü gibi nazik olsa da halkını seven kahraman kız olduğu ifade edilmiştir.

Bala şiirinin

“... Kubanıçıñ kaygı menen almaşat,
Kabagındı bulut kaptayt, bolboy şat,
Külküñ çögöt köz *caşındın* kölünö,
Akıl sanaa tokoyunda adaşat” (Ümötaliyev, 2003: 51).

... *Sevincini kaygıyla değiştirir,*
Gözkapağını bulut kaplar, mutlu olunmaz,
Gülüşün gözyaşının gölüne batar,
Akıl, düşünce ormanında yolunu kaybeder.

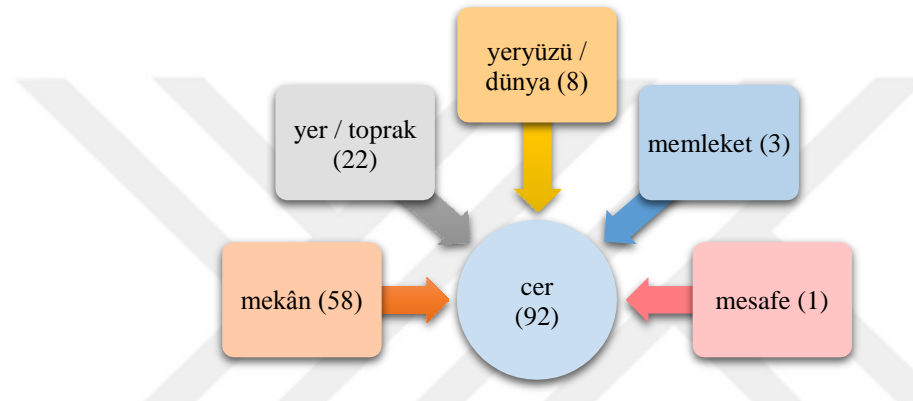
dörtlüğünde, *caş* göstergesi, hüznün ve mutsuzluk anında gözden akan yaş olarak kullanılmıştır. Sevincin yerini kaygının aldığı, mutsuzluğun hâkim olduğu, gözyaşının göl gibi aktığı ve aklın düşünceler içinde kaybolduğu anlatılmıştır. Şiirin derin anlamında, savaş döneminin mutsuzluğu ve umutsuzluğu anlaşılmıştır.

Ümötaliyev, *caş* göstergesini çoğunlukla genç anlamında kullanmıştır. *Caşın* gözyaşı anlamında kullanıldığı şiirlerde, bazen doğrudan bazen derin yapıda savaşın bıraktığı olumsuz atmosfer hissedilmektedir.

3.1.1.17.4. Cer Göstergesi

Ümötaliyev'in şiirinde en sık tekrar eden kelimelerin beşincisi 92 kez kullanılan *cer* göstergesidir. Şairin *cer* göstergesiyle ifade ettiği şey; memleket, yeryüzü / dünya, mesafe, yer/ toprak ve mekândır.

Şekil 3.15: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Cer Göstergesinin Kullanımı

Şairin şiirlerde, *cer* göstergesini mekân 58, yer/ toprak 22, yeryüzü / dünya 8, memleket 3 ve mesafe 1 kez olmak üzere 5 farklı anlamda kullandığı tespit edilmiştir.

Cer şiirinin

“...Ak-Buura, Narın akkan *cer*,
Ar kim körsö cakkan *cer*.
Arstan Manas bir kezde
Ak şumkar taptap salgan *cer*
Ak kuunu karmap algan *cer*,
Boz kıroo tüşkön keç küzdö
Börünün izin çalgan *cer*...”
(Ümötaliyev, 2015: 62).

... Ak Buura, Narın 'ın aktığı yer,
Her kim görse hoşa giden yer.
Aslan Manas 'ın bir defasında
Ak doğan koşturup bıraktığı yer
Ak kuğuyu yakaladığı yer.
Boz kırağının düştüğü güz gecesinde
Kurdun izini yok eden yer...

dizelerinde, *cer* göstergesi, *mekân* anlamında kullanılmıştır. Şair, *cer* göstergesiyle Kırgızistan'ı kastedmiştir. Şiirde, Kırgızistan'ın tasviri yapılmıştır.

Ürönçünün İrı şiirinin

“... Caz keldi, mına, sebemin,
Cerge karız beremin.
Cer cebeyt menin akımdı,
Cer bilet dostu, cakındı...”
(Ümötaliyev, 2015: 32).

... *İşte, bahar geldi, ekerim,
Yere borç veririm.
Yer yemez benim hakkımı,
Yer bilir dostu, yakını...*

dörtlüğünde, *cer* göstergesi, *yer / toprak* anlamında kullanılmıştır. Şiirde toprağa tohum ekerek borç verildiği, toprağa ne ekilirse onun biçildiği, toprağın hak yemediği, nankör olmadığı ve dostunu bildiği ifade edilmiştir.

Caş Kişi şiirinin

“... Kırk etpey çoñ asman too başın iyse,
Cer beti elektordun nurun kiyse...” (Ümötaliyev, 1971a: 239).

... *Ses çıkarmaz koskocaman gökyüzü, dağ başını eğse,
Yeryüzü elektriğin ışığını giyse...*

dizelerinde, *cer* göstergesi, *yeryüzü / dünya* anlamında kullanılmıştır. Yeryüzü elektriğin ışığına bürünse de dağ başını eğse de gökyüzünün ses çıkarmadığı ifade edilmiştir.

Süyömün şiirinin

“... Suusamırdı, Alaydı,
Isık Köldü, Aksaydı
Ottoy ısıq süyömün:
Tuulgan *cerim* al menin!...”
(Ümötaliyev, 1954: 289).

... *Suusamır’ı, Alay’ı,
Isık Göl’ü, Aksay’ı,
Bütün kalbimle severim:
Orası doğduğum yer benim!...*

dörtlüğünde, *cer* göstergesi *memleket* anlamında kullanılmıştır. Memleket olarak kastedilen ise Kırgızistan’dır. Şair, Suusamır, Alay, Isık Göl ve Aksay’ın yer aldığı Kırgızistan’ı memleketi olduğu için sever.

Caş Kişi şiirinin

“... İş izdep şaardan şaarga ketip cürgön,
Cöö basıp uzak *cerge* cetip cürgön,

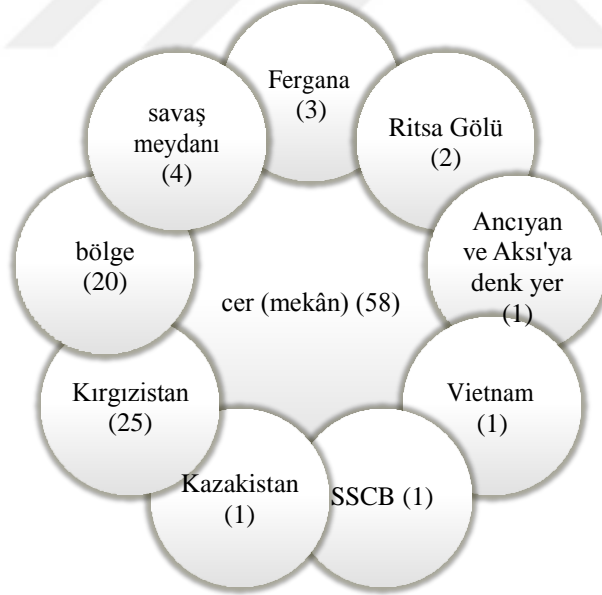
Eç caydan eç bir cumuş taba albastan,
Ölsök dep kara candan keçip cürgön...” (Ümötaliyev, 1971a: 240).

... İş araya araya şehirden şehre gidiyor,
Yaya yürüyüp uzun mesafe gidiyor,
Hiç yerde hiçbir iş bulmadan,
Ölsek diyerek kıymetli canından geçiyor...

dizelerinde, *cer* göstergesi, *mesafe* anlamında kullanılmıştır. Şiirde, kişinin uzun uzun boyunca yürüdüğü ifade edilmiştir. Genç kişinin iş aramak için şehir şehir dolaştığı, uzun mesafe yürüdüğü, hiçbir yerde iş bulamadığı ve ölmeyi istediği anlatılmıştır.

Şair, eserlerinde *cer* göstergesini *mekân* anlamında 55 kez kullanmıştır. Mekândan kastedilen Kırgızistan, mahal, savaş meydanı, Fergana, Ritsa Gölü, Kazakistan, SSCB, Vietnam, Ancıyan, Aksı'dır.

Şekil 3.16: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Cer Göstergesinin Mekân Anlamında Kullanımı

Ümötaliyev, *cer* göstergesiyle *mekân* anlamında Kırgızistan 25, bölge 20, savaş meydanı 4, Fergana 3, Ritsa Gölü 2, Kazakistan, SSCB, Vietnam, Ancıyan ve Aksı'ya denk yer 1'er kez olarak kullanmıştır. Şair, bu kullanımlarda, en çok Kırgızistan'ı ele almıştır. Bu durum, Kırgızistan'ın şairin yaşadığı yer ve memleket sevgisinden kaynaklanır.

Cer şiirinin

“... Kızıp ketip Semetey
Kastaşkan coosun atkan *cer*.
Ak buuday sepse öngön *cer*,
Adamga bakıt bergen *cer*...”
(Ümötaliyev, 2015: 63).

... *Kızan Semetey*'in
Düşmanla savaştığı yer.
Ak buğday serpildiğinde büyüyen yer,
İnsana mutluluk veren yer...

dörtlüğünde, *cer* göstergesi, mekân anlamında Kırgızistan olarak kullanılmıştır. Semetey'in kötülük eden düşmanla savaştığı ve verimli topraklara sahip yer olarak anlatılmıştır.

Tyan'-Şandiktarga şiirinin

“... Barbagan *cer*, baspagan col kalbadı,
Catsam, tursam koldon tüspöy caragım...” (Ümötaliyev, 1978: 52).

... *Gitmedik yer, basmadık yol kalmadı*,
Yatsam, kalksam elden düşmüyor silahım...

mısralarında, *cer* göstergesi, bölge olarak kullanılmıştır. Şiirde, silahla yatıp, silahla kalkarak her yere gidildiği, gidilmeyen bir bölgenin kalmadığı anlatılmıştır.

Bolotbek şiirinin

“... Cıldızduu tün tınçı ketti termelip, ... *Yıldızlı gecenin sakinliği gitti*,
Küyüp uçkan snaryadka col berip. *Bekleyip uçan mermiye yol verdi*.
Sıylap cattı kara *cerdi* kan menen, *Onurlandırıyor kara yeri kan ile*,
Acal tilep okko karşı coo kelip...” *Düşman ölüm istedi, mermiye göğüs gerdi*...
(Ümötaliyev, 1978: 60).

dörtlüğünde, *cer*, *kara* kelimesinin yanına getirilerek savaş meydanı anlamında kullanılmıştır. *Kara cer*, mermilere karşı göğüs geren düşmanın kanının aktığı savaş meydanı olarak aktarılmıştır. Şiirde, yıldızlı gecede düşmanla yaşanan çatışmanın tasviri yapılmıştır.

Ferganadan Kaytarda şiirinin

“... Kıybasmın ölsöm dağı özdön catka,
Tiktedi *cerdin* körkü altın pahta...” (Ümötaliyev, 2015: 47).

... Acımam, ölsem de artık yabancıya,
Besledi o yerin güzelliğini altın pamuk...

dizelerinde, *cer* göstergesi, Fergana olarak kullanılmıştır. Fergana’da pamuk üretimi, geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Bu dizelerde, Fergana’nın güzelliğini altın gibi pamuğun arttırdığı ifade edilmiştir.

Ritsa şiirinin

“... Bul *cerge* neçen iret kelsem dağı ... *Buraya ne zaman gelsem*
Talbasmin ar bir taşın karagandan. *Yorulmam her bir taşını izlemekten.*
Barı bir körgüm keler Ritsanı, *Ritsa’nın hep yerini göresim gelir,*
Estermin kelgendigin uluu adam!...” *Hatırlarım geldiğini o yüce insanın!...*
(Ümötaliyev, 1954: 301).

mısralarında, *cer* göstergesiyle kastedilen Ritsa Gölü’dür. Şair, Ritsa Gölü’nün her bir taşını görmekten yorulmadığını ve hep göresinin geldiğini ifade etmiştir. Yüce insan olarak nitelendirilen kişi Lenin’dir.

Raymonda şiirinin

“... Frantsiya ... *Fransa*
V’etnamga *Vietnam’a*
Duşman emes, kas emes. *Düşman değil, hasım değil.*
Ukpas ıydı, *Dinlemez ağlamayı,*
Tuybas mundu *Duymaz bunu*
Dülöy emes kenebes. *Sağır değil, dikkat etmez.*
Bötön *cerdin,* *Yabancı yerin,*
Bölök eldin *Başka halkın*
Ayaldarı, baldarı, *Kadınları, çocukları,*
Biz sıyaktuu *Bizim gibi*
Çaşoogo akıluu, *Haklı yaşamaya*
— İştöp erkin caydarı. *Çalışıp özgür baharları.*
Suluu kızdar! *Güzel kızlar!*
Koluktular! *Gelinler!*
Süygülö tınç turmuştu...” *Sevin huzurlu hayatı...*
(Ümötaliyev, 1954: 265).

bölümünde, *cer* göstergesiyle kastedilen Vietnam'dır. Fransa'nın Vietnam'a düşman olmadığı fakat Vietnam'daki ağlayan kadınları, çocukları duymazdan geldiği ifade edilmiştir. Şair, Vietnam halkının da Sovyet halkı gibi haklı bir şekilde yaşamaya çalışmasını ve huzurlu hayatı sevmesini söylemiştir.

Süyömün şiirinin

“... Kömürü taşıy çaçılğan,
Neftisi suuday atılğan
Kırgız cerin süyömün:
Bir burçu sovyet *cerinin!*...”

... *Kömürü taş gibi saçılan,
Petrolü su gibi atılan,
Kırgız yerini severim:
Bir köşesi Sovyet yerinin!*...

(Ümötaliyev, 1954: 289).

dörtlüğünde, *cer* göstergesi, SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) olarak kullanılmıştır. Şair, kömürü taş gibi saçılan, petrolü su gibi akan Kırgız topraklarını sevdiğini ve bu toprakların Sovyetlerin bir köşesi olduğunu ifade etmiştir.

Kaysı Şaytan şiirinin

“... Ancıyan, Aksı çölkömö
Teñdeş *cer* kaysı ölködö?
Karasañ közüñ kubanat
Kar ketken çaşıl köktömdö...”

... *Ancıyan ve Aksı bölgeme
Denk yer hangi ülkede?
Baksan gözün sevinir
Karın eridiği yeşil ilkbaharda...*

(Ümötaliyev, 2003: 181).

mısralarında, *cer* göstergesi, Kırgızistan'ın Ancıyan ve Aksı bölgelerine denk görülen yer olarak kullanılmıştır. Ümötaliyev, bu bölgelere denk olabilecek yerin hangi ülkede olduğunu sormaktadır. Şair bunu sorarken derin anlamda cevabı da vermiştir. İlkbaharda bakıldığında insanın gözünü gönlünü sevindiren Ancıyan ve Aksı bölgelerine hiçbir yerin denk olamadığı ifade edilmiştir.

Dostun Belegi şiirinin

“... Kara çoyun - Kazakstan *cerinen*,
Cumuşçunun akkan mañday terinen,
Coldoştordun ottoy ısıq deminen,
Kalıpka tüşüp, şırkırağan, erigen!...”

... *Kara demir Kazakistan yerinde,
İşçinin akan alın terinden,
Yoldaşların ateş gibi sıcak nefesinden,
Kalıba dökmüş, paralanmış, erimiş!*...

(Ümötaliyev, 2003: 98).

dizelerinde, *cer* göstergesiyle kastedilen Kazakistan'dır. Kara demirin Kazakistan'da, işçinin alın terinden ve yoldaşların sıcak nefesiyle kalıba dökülerek eridiği söylenmiştir. Burada şair, demirin şekil alma aşamalarını anlatarak emeğin ve işçiliğin önemini ifade etmiştir.

Ümötaliyev'in şiirlerde *cer* göstergesini çeşitli anlamlarda kullandığı görülmüştür. Şair, *ceri* en çok mekân olarak kullanmıştır. Şiirlerde bu mekânlar çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Bunlardan şairin doğup büyüdüğü Kırgızistan, kullanım sıklığı en çok olan yerdir.

3.1.1.17.5. Cigit Göstergesi

Şairin şiirlerinde en sık tekrar eden ilk 50 kelime içinde yer alan *cigit* göstergesi üç farklı anlamda toplam 17 kez kullanılmıştır.

Şekil 3.17: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Cigit Göstergesinin Kullanımı

Şekil 3.17'de görüldüğü gibi, Ümötaliyev, *cigit* göstergesini, korkusuz, gözü pek kişi anlamında 2, kahraman 6 ve genç erkek, delikanlı 9 kez kullanmıştır. Şair, *cigiti*, en çok genç erkek, delikanlı anlamında şiirlerde yer vermiştir.

Koş şiirinin

... A körökçö kan cötkürüp ölümün...

Coo aldı dep kantip tirüü kelemin...

Uyalbastan *cigitmin* dep, men anan

Süygönümdün cüzün kantip körömün..." (Ümötaliyev, 2003: 76).

... Öyle olmaktansa kan öksürüp öleyim daha iyi...

Düşman önünden nasıl sağlam geleyim...

Ben sonra utanmadan kahramanım diye,

Sevgilimin yüzüne nasıl bakayım...

dörtlüğünde, *cigit* göstergesi, kahraman anlamında kullanılmıştır. Şair, savaşta yenilip sağ salim yurduna geri gelmektense kan öksürüp ölmeyi yeğlemektedir. Savaşı düşman kazanırsa kahramanım diye utanmadan sevgilisinin yüzüne nasıl bakacağını ifade etmiştir.

Çolponu Kırgız Köğünün şiirinin

“Urmat kılsañ özünđü, *Onurlandıracsan kendini,*
Ugup tur *cigit* sözümđü: *Delikanlı dinle sözümü:*
Moynuna şuru takpagan, *Boynuna mercan takmamış,*
Betine upa cappagan. *Yüzüne pudra sürmemiş.*
Kızartıp endik sürtpögön, *Kırmızıya boyayıp allık sürmemiş,*
Kılık-coruk kütpögön...” *Ahlak sahibi olmuş...*
(Ümötaliyev, 1969: 127-129).

dizelerinde, *cigit* göstergesi, genç erkek, delikanlı anlamında kullanılmıştır. Şair, delikanlılara sözünü dinlemesini söyleyerek güzel ahlaklı kızın tarifini yapmıştır.

Kün Tutulbayt, Ay Batpayt şiirinin

“... Öçüröm deyt cıldızımı asmandan,
Kaçırım deyt tuygunumdu askamdan.
Tantıbasın, korkok *cigit* men emes
Kol kötörüp turup berçü şaşkandan...” (Ümötaliyev, 1954: 86).

*... Söndürürüm diyor yıldızımı gökyüzünden,
Kaçırırım diyor beyaz atmacamı kayamdan.
Boş konuşmasın, ben korkak yiğit değilim
Elini kaldırdı şaşkınlıktan...*

mısralarında, *cigit* göstergesi, korkusuz, gözü pek kişi olarak kullanılmıştır. Şair, gökyüzündeki parlayan yıldızın ışığını söndürmekle, beyaz atmacaları kaçırmakla tehdit edildiğini söylemiştir. Burada şair, SSCB'nin yıkılmayacağını kastetmiştir. O, düşmana boş konuşma, ben korkusuz yiğidim dediğinde düşmanın şaşkınlıktan teslim olduğunu ifade etmiştir.

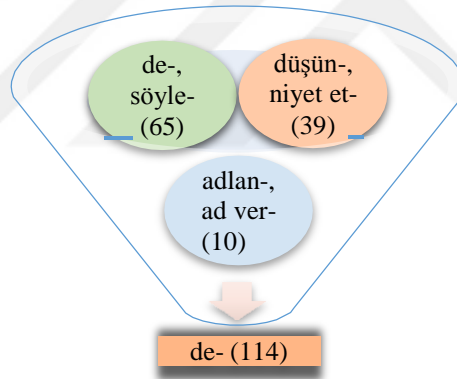
Ümötaliyev'in *cigit* göstergesini, genç erkek, delikanlı olarak kullandığı ve gençliğe seslendiği görülmüştür. Şairin *cigiti*, kahraman ve korkusuz, gözü pek kişi olarak kullanması, savaş döneminde yaşamasıyla ilişkilendirilebilir.

3.1.1.17.6. De- Göstergesi

Ümötaliyev'in şiirlerinde en sık tekrar eden kelimelerden ikincisi *de-*'tir. Şair, *de-* göstergesini 114 defa kullanmıştır. O, duygu ve düşüncelerini şiirlerine aktırırken *de-* göstergesini sıkça kullanma ihtiyacı duymuştur.

Kırgız Sözlüğü'nde *de-* kelimesi, üç madde olarak ele alınmıştır. "1. demek; söylemek... 2. tesmiye etmek; ad vermek; tesmiye edilmek; adlanmak; tesmiye edilmiş, adlanmış olmak... 3. düşünmek; niyet etmek; bir gaye gözetmek" (Yudahin, 2011: 300-301) şeklinde üç anlamı olan *de-* göstergesi, şairin şiirlerinde bu üç anlamda da kullanılmıştır.

Şekil 3.18: Ümötaliyev'in Şiirlerinde De- Göstergesinin Kullanımı

Ümötaliyev, şiirlerde, *de-* göstergesini *de-*, *söyle-* anlamında 65, *adlan-*, *ad ver-* 10 ve *düşün-*, *niyet et-* 39 toplamda 114 kez kullanmıştır.

Çolponu Kırgız Köğünün şiirinin

“... Suluu kelin bar *deseñ*,
Kırgızdan çıkkan al *deseñ*

... *Güzel gelin var desen*,
Kırgızlardan çıkmış o desen

İşenbeyt elem eç kaçan,
Ceñilbeyt elem talaşsañ...”

Güvenmezdim hiçbir zaman
Yenilmezdim dalaşsañ...

Ümötaliyev, 1969: 127).

dizelerinde, *de-* göstergesi, *de-*, söyle- anlamında kullanılmıştır. Burada, güzel gelinin olduğu ve bu gelinin Kırgızların içinden çıktığı anlatılmaktadır. Şair, düşmanın sözüne hiçbir zaman güvenmediğini, bundan dolayı da savaşta yenilmediğini söyler.

Bütünü Uşul Tar Zaman şiirinin

“... Mamarasul ubadasın aktadı: ... *Mamarasul sözünü doğruladı:*
Tün içinde col baştadı, kaytpadı,   *Gece vakti yol başladı, dönmedi,*
Karap turgan acalga da ciberdim —   *Bekleyen ölüme de gönderdim*
Bardı tüp-tüz, korkup kayra tartpadı,   *Dümdüz gitti, korkmadı, tekrar dönmedi,*
Emi munu basmaçı *dep* aytat kim,   *Şimdi ana basmacı diye kim der,*
Tuura çıktı munun bardık aytkanı...”   *Doğru çıktı, onun tüm anlattıkları...*
(Ümötaliyev, 1971a: 390).

mısralarında, *de-* göstergesi, adlan-, ad ver-, tesmiye et- anlamında kullanılmıştır. Şiirde, gece yola çıkıp geri dönmeyene basmacı adı verildiği söylenmiştir. Şair, bu adı vererek anlatanın kim olduğunu sormakta ve Mamarasul’un anlattıklarının tümünün doğru olduğunu ifade etmiştir.

Camgırduu Küzdö Talaada şiirinin

“... Alga karay bassam *deyt*,   ... *İleriye doğru gitsem diyor,*
Arbaşkandı atsam *deyt*.   *Kavga etmeyi bıraksam diyor.*
Atamız Lenin çırarın   *Atamız Lenin’in ışığını*
Ar bir üygö caksam *deyt...*”   *Her bir evde yaksam diyor...*
(Ümötaliyev, 1978: 105).

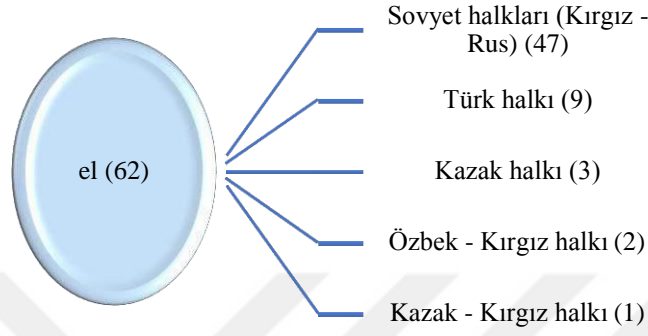
dörtlüğünde, *de-* göstergesi, düşün-, niyet et- anlamında kullanılmıştır. Şiirde, ileri doğru gitmeyi, kavga etmeyi bırakmayı ve Lenin sevgisini herkese aşlamayı düşünmek ifade edilmiştir.

Şairin *de-* göstergesini sıklıkla kullanması rastgele bir durum değildir. Çünkü milyonlarca birleşim içerisinden *de-* şekline dönüşmesi, dilin özelliğiyle ilgili olmasının yanında şairin bu kelimeyi tercih etmesi, üslup açısından önemli bir durumdur. Şair, duygu ve düşüncelerini gerek kendi gerekse bir başkasının sözü gibi ifade ederken *de-* göstergesine sıklıkla başvurmuştur.

3.1.1.17.7. El Göstergesi

Ümötaliyev'in şiirlerinde dikkat çeken diğer bir unsur, *el* göstergesidir. Halk, millet anlamına gelen *elin* şiirlerde 62 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Şair, *eli* beş farklı anlamda kullanmıştır.

Şekil 3.19: Ümötaliyev'in Şiirlerinde El Göstergesinin Kullanımı

Şair, *el* göstergesiyle Sovyet halklarını 47, Türk halkını 9, Kazak halkını 3, Özbek – Kırgız halkını 2 ve Kazak – Kırgız halkını 1 kez ifade etmiştir.

Taalayı Zor El Bizde şiirinin

“... Colbaşçısı özünön
Taalayı zor *el* bizde.
Kolbaşçısı özünön
Maytarılbas *el* bizde.
Sayra, bulbul, *el* körkün,
Sayra güldüü cer körkün!...”
(Ümötaliyev, 1971a: 100).

... *Rehberi kendisinden*
Talihi büyük halk bizde.
Komutanı kendisinden
Eğrilmez halk bizde.
Öt, bülbül, halkın güzelliğini,
Öt, çiçekli yerin güzelliğini!...

dizelerinde, şair, *el* göstergesiyle Sovyet halklarına işaret etmiştir. Sovyet halklarıyla kastedilen Kırgızlar ve Ruslar'dır. Kırgızlar, şairin yaşadığı dönemde kendilerini Sovyet halkı olarak görmekteydi. Bu nedenle şair, Kırgız halkını, Sovyet halklarından biri olarak ifade etmiştir.

Nazım Hikmetke şiirinin

“... Kelişpeyt atındı ukkuları
Türk *elinin* düşmandarı:
Faşistter,

... *Adını dinleyesi gelmez*
Türk halkının düşmanları:
Faşistler,

Kan içkiçter,
Celdet itter...”

(Ümötaliyev, 1954: 268).

*Kan içiciler,
Cellat köpekler...*

bölümünde, *el* göstergesiyle Türk halkı ifade edilmiştir. Türk halkının faşist, kan içici ve cellat köpek olarak nitelendirilen düşmanlarının Nazım Hikmet’in adını bile duymayı istemedikleri söylenmiştir.

Kazak Eline şiirinin

“... Örgöünü çeçse bir çeçken,
Özön boylop bir köçkön,
Kelin, kızı sırdaşıp,
Bizdin süyüü bir deşken
Kalın *elge* ırdaşıp,
Toktogul, Cambul birge öskön...”
(Ümötaliyev, 1954: 154).

*... Dügün evini seçse birlikte seçmiş,
Nehir boyunca gidip birlikte göçmüş,
Gelin, kız sırdaş olmuş,
Bizim sevgimiz aynı demiş.
Kalabalık halka şarkı söyleyerek,
Toktogul, Cambul birlikte büyümüş...*

mısralarında, *el* göstergesiyle Kazak halkı kastedilmiştir. Şiirde, Kazaklarda, düğün evinin birlikte seçildiği, nehir boyunca birlikte göçüldüğü, gelin ve kızın sırdaş olduğu ve Toktogul’un Kazaklara şarkı söylemesinden dolayı adının Cambul ile birlikte anıldığı dile getirilmiştir.

Kaysı Şaytan şiirinin

“... Bir tuuganday *el* elek,
Kaysı şaytan azgırdı?
...
Dat baspagan altınday.
Özbek, kırgız cürögü!...”
(Ümötaliyev, 2003: 181).

*... Kardeş gibi halklık,
Hangi şeytan kışkırttı?
...
Küf tutmayan altın gibidir.
Özbek, Kırgız yüreği!...*

bölümünde, *el* göstergesiyle Özbek ve Kırgız halkı kastedilmiştir. Özbek ve Kırgız halkının kardeş ve küflenmeyen altın gibi olduğu ifade edilmiştir.

Dostun Belegi şiirinin

“... Uyultulgan çoyundan bekem bul dostuk,
Şiretilgen bolotton bekem çımında.

Mınday dostuk *elderin* süygön ırında,
Cañıruuçı kılımdan arı kılımgı!...” (Ümötaliyev, 2003: 100).

... Bükülen demirden sağlam bu dostluk,
Kaynak yapılan çelikten daha sağlam.
Böyle dostluk halkların sevgi şiirlerinde,
Geçen yüzyıldan gelecek yüzyıla!...

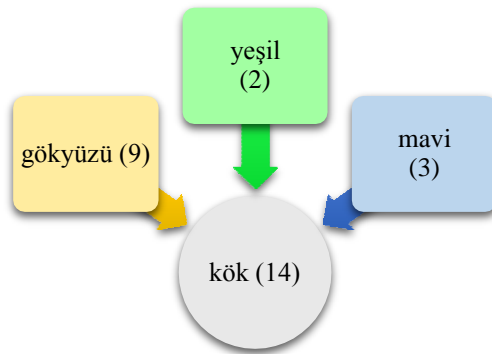
dörtlüğünde, *el* göstergesiyle Kazak ve Kırgız halklarına işaret edilmiştir. Bu halklarının dostluğunun bükülen demirden ve kaynaklanan çelikten daha sağlam olduğu ve bu dostluğun yüzyıllar boyunca şiirlerde yer aldığı anlatılmıştır.

Ümötaliyev, *el* göstergesiyle çoğunlukla Sovyet halklarını ifade etmiştir. Ümötaliyev’in yaşadığı dönemde Kırgızlar, Sovyetler Birliği’ne bağlıydı. Kırgızistan, Ümötaliyev’in vefat ettiği yıl, 31 Ağustos 1991’de, Sovyetler Birliği’nden ayrılarak bağımsızlığına kavuşmuş. Bu nedenle şair, Kırgızları, hep Sovyet halkı içerisinde görmüştür.

3.1.1.17.8. Kök Göstergesi

Ümötaliyev’in şiirlerinde *kök* gösterge olarak öne çıkar. *Kırgız Sözlüğü*’nde *kök* maddesi, “1. gök... 2. lâcivert, mavi... 3. yeşil...” (Yudahin, 2011: 498) şeklinde verilmiştir. Şair, *kök* göstergesini, Şekil 3.20’de gösterildiği gibi gökyüzü, mavi ve yeşil anlamlarında kullanmıştır.

Şekil 3.20: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Kök Göstergesinin Kullanımı

Ümötaliyev, şiirlerde *kök* göstergesine 14 kez yer vermiştir. Bunun 9’u gökyüzü, 3’ü mavi ve 2’si yeşil anlamındadır.

Komuzçu şiirinin

“... Cerde emes, biyik *köktösüñ*,
Canıñdan kızdar ketpesin.
Kozgop, tüzöp koyduñ beym
Cürögümdün tepkesin...”
(Ümötaliyev, 1971a: 139).

... *Yerde değıl, büyük göktesin*,
Yanıñdan kızlar gitmesin.
Oynatarak, düzerek koydun mu ki
Yüreğimin keman köprüsünü...

dörtlüğünde, *kök* göstergesi, gökyüzü anlamında kullanılmıştır. Gökyüzü yüceliğı, büyüklüğü gösterir. Şair, kopuzcunun değerini, yüceliğini, *yerde değıl, büyük göktesin* şeklinde dile getirmiştir. Kopuzcunun şairin yüreğinin keman köprüsünü oynattığı söylenmiştir. Yüreğin keman köprüsünün oynatılmasıyla kopuzcunun kopuz çalarken şairde olumlu hislere sebep olduğu ifade edilmiştir.

Komuzçu şiirinin

“... Caşıl tör ugup caykalsın,
Kök deniz ugup çaypalsın
Ağın suu ugup saydağı
Şarkırıp dobuş kaytarsın...”
(Ümötaliyev, 1971a: 140).

... *Yeşil yayla dinleyerek sallansın*,
Mavi deniz dinleyerek çalkalansın
Çaydaki akarsu dinleyerek
Çağlayarak ses göndersin...

dizelerinde, *kök* göstergesi, deniz rengi olan mavi anlamında kullanılmıştır. Şair, kopuz sesini dinleyip yeşil yaylanın sallanmasını, mavi denizin çalkalanmasını, akarsuyun çağlayarak ses göndermesini istemiştir.

Frunze Şaarı—Menin Şaarım şiirinin

“... *Kök* şiberdüü keñ tördöy salkın şaarım,
Öz enemdey cürökkö cakın şaarım.
Turgan cayı ısmınday Frunze erdin
Çañ cukpagan taptaza altın şaarım...” (Ümötaliyev, 1971a: 71).

... *Yemyeşil geniş yayla gibi güzel şehrim*,
Annem gibi yüreğe yakın şehrim.
Kahramanın durduğu yer ismi gibi Frunze
Tozlanmayan tertemiz altın şehrim...

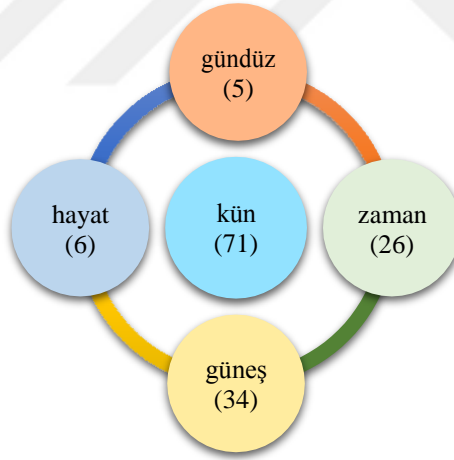
mırsalarında, *kök* göstergesi, ot rengi olan yeşil anlamında kullanılmıştır. Şair, Frunze şehrinin güzelliklerini anlatmıştır. Frunze, yemyeşil geniş yaylaya, anneye, kahramanın durduğu yere benzetilmiş ve tertemiz altın şehir olarak ifade edilmiştir.

Ümötaliyev, şiirlerde *kök* göstergesini en çok gökyüzü anlamında kullanmıştır. Şairin gökyüzünü yüceliği ve büyüklüğü ifade etmek için kullandığı anlaşılmiştir. *Kökün* mavi ve yeşil rengi temsil ettiği ve derin anlam oluşturmadığı görülmüştür.

3.1.1.17.9. Kün ve Tün Göstergeleri

Ümötaliyev, şiirlerde *kün* göstergesini, 71 kez kullanmıştır. *Kırgız Sözlüğü*'nde *kün*, “1. güneş... 2. gün... 3. zaman... 4. hava durumu... 5. hayat...” (Yudahin, 2011: 537-538) şeklinde beş maddede açıklanmıştır. Ümötaliyev'in şiirlerde, *künü* dört anlamda kullandığı görülmüştür. Şekil 3.21'de *kün* göstergesinin şiirlerdeki anlamları, kullanım sıklıklarıyla gösterilmiştir.

Şekil 3.21: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kün Göstergesinin Kullanımı

Şair, *kün* göstergesini güneş 34, zaman 26, hayat 6 ve gündüz 5 olmak üzere dört farklı anlamda toplam 71 kez kullanmıştır.

Balerina şiirinin

“... Kol çapkanda kayra çıksın calcıldap,
Közün canıp elektrdoy balıldap.
Karap turgan caş cüröktü eziltip,
Kündöy betiñ kan tamganday albırat...” (Ümötaliyev, 1969: 105).

... Alkışladığında tekrar çıksın parlayarak,
Gözün yanıp elektrik gibi alevlenerek.
İzleyen genç yürekler ezilerek,
Güneş yüzün kan damlar gibi kızartıyor...

dizelerinde, *kün* göstergesi, güneş olarak kullanılmıştır. Şair, balerinin gözünü elektriğe, kızaran yüzünü güneşe benzetmiş ve alkışlandığında tekrar sahneye çıkmasını istemiştir.

Frunze Şaarı—Menin Şaarım şiirinin

“... Appak caylar asmandan tüşkön kuttay,
İliç çırak balbıday sar cıldızday,
Suktantasıñ *kün* sayın uşul meni,
Köz aldımday boy cetken suluu kızday...” (Ümötaliyev, 1971a: 71).

... *Bembeyaz yerler, gökyüzünden düşmüş kut gibi,
İliç lambası alevlenerek kayan yıldız gibi,
O her gün bana imrensin,
Gözümün önünde büyüyen güzel kız gibi...*

bölümünde, *kün* göstergesi, zaman anlamında kullanılmıştır. Frunze'nin karla kaplı yerleri kutup yıldızına ve Lenin'in ışığı (Lenin'in insanlar üzerinde yaydığı olumlu etki) kayan yıldızına benzetilmiştir. Şair, kendisine imrenilmesini istediğini ifade etmiştir.

Cer şiirinin

“... Abaltan caylap kelgen cer,   ... *Eskiden beri yurt edindiğim yer,*
Ata-babam körgön cer.   *Ecdadımın gördüğü yer.*
Acal cetip, *kün* bütsö,   *Ölüm gelse, hayat bitse,*
Ak kepindep kömgön cer...”   *Ak kefen giydirilip gömüleceğim yer...*
(Ümötaliyev, 2015: 62)

dörtlüğünde, *kün* göstergesi, hayat, ömür anlamındadır. Şair, ecdadının da yaşadığı, ölüm geldiğinde kefene sarılıp gömüldüğü yeri (Sovyet toprakları) ifade etmiştir.

Çolponu Kırgız Köğünün şiirinin

“... Kanıkey aga teñ emes,
Al kööhar bolso, Cañıl cez.
Teñdeşi cok bir eles,
Nur çaçsa *kün*-*tün* kemibes...”
(Ümötaliyev, 1969: 128).

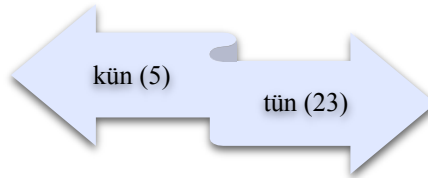
... *Kanıkey ona denk değıl,*
O cevher olsa, Canıl bakır.
Dengi olmayan bir silüet,
Işık saçsa gece-gündüz eksilmez...

mısralarında, *kün* göstergesi, gündüz anlamında kullanılmıştır. Kanıkey’i cevher, Cañıl’ı bakır olarak niteleyen şair, Kanıkey’in hiçbir yerde dengi olmadığını ve gece gündüz ışık saçsa ışığın eksilmeyeceğini ifade etmiştir.

Ümötaliyev, *kün* göstergesini en çok güneş ve zaman anlamında kullanmıştır. Güneş anlamındaki kullanımlarda şair, güneşi benzetme unsuru olarak ele almıştır.

Ümötaliyev’in şiirlerinde zıt unsurların bir arada kullanılması dikkat çeken bir durumdur. Bu zıtlıklardan *kün - tün*, şiirlerde farklı anlamlar içerir. Şiirlerdeki *kün* ve *tün* kullanım sıklıklarıyla Şekil 3.22’de gösterilmiştir.

Şekil 3.22: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Kün ve Tün Göstergeleri

Şiirlerde, *kün* (gündüz) 5 ve *tün* (gece) ise 23 kez kullanılmıştır. *Kün* ve *tün*, bir arada kullanıldığında gündüz ve gece anlamının dışına çıkar.

Bütökönü Uşul Tar Zaman şiirinin

“... Köptön beri cardam bolboy eç kaydan
Künü-tünü kaçıp cürüp ketti aylam...” (Ümötaliyev, 1971a: 390).

... *Çoktan beri yardım gelmiyor hiçbir yerden*
Gece-gündüz bulamadım çıkar yolu...

dizelerinde, *kün* ve *tün*, süreklilik anlamında kullanılmıştır. Şiirde, uzun süre hiçbir yerden yardım edilmediği için umudun tükendiği ifade edilmiştir. *Kün-tün*, sürekli olan bir umutsuzluğu gösterir.

Ömürbektin Comogu şiirinin

“...İt bolso... bilesiñ go özüñ anı,
Ekige arañ ele cetse sanı:
Irkırayt birin körüp ekinçisi,
Kün-tünü oylogonu kara canı...”
(Ümötaliyev, 2015: 74).

... Köpek olsa... Bilirsin sen onu,
İkisine zar zor yetse miktarı:
Biri görüp ikincisi hırlıyor,
Gece-gündüz düşündüğü kara canı...

dörtlüğünde, yine *kün* ve *tün* göstergeleri bir arada görülmüştür. Burada *kün* ve *tün* zaman anlamı vermektedir. Köpeğin gece gündüz yani her zaman yemek yemeyi düşündüğü ifade edilmiştir.

Kün ve *tün* birbirine zıt kavramlar olmalarına rağmen, bir araya geldiklerinde bazen süreklilik ve zaman anlamı verdiği görülmüştür.

3.1.1.17.10. Sen Göstergesi

Ümötaliyev, şiirlerde, *sen* göstergesini 68 kez kullanmıştır. Ümötaliyev, *sen* göstergesiyle bir şeye veya kişiye seslenir, işaret eder. Seslenen ve işaret edilenler, şiirlerde kullanım sıklıklarına göre sıralanarak Tablo 3.5’te gösterilmiştir.

Tablo 3.5: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Sen Göstergesinin Kullanımı

Gösterilen Şey / Kişi	Kullanım Sıklığı
sevgili	20
kahraman / asker	17
Frunze	6
Zuurakan Kaynazarova	4
cömert kişi (Alıkul Osmonov)	4
Kırgızistan	4
Isık Göl	2
Nazım Hikmet	2
kızıl gül	1
Ömürbek	1
Borombay	1
kardeş	1
Kazakistan halkı	1
kopuz çalan kişi	1

yeşil yayla	1
Tyan-Şan (Tanrı)	1
düşman	1
Toplam	68

Şairin şiirlerinde, *sen* göstergesinin gösterileni olarak sevgili 20, kahraman / asker 17, Frunze 6, Zuurakan Kaynazarova, cömert kişi (Alıkul Osmonov) ve Kırgızistan 4'er, Isık Göl ve Nazım Hikmet 2'şer, kızıl gül, Ömürbek, Borombay, kardeş, Kazakistan halkı, kopuz çalan kişi, yeşil yayla, Tyan-Şan (Tanrı) ve düşman 1'er kez kullanılmıştır.

Al'bomgo Cazuu şiirinin

“... Körünö kalıp appak cüzün çarkıgan,
Nazik belin baydamtalday buralıp,
Sen köçödö baratkada, artıñdan,
Kanday bakıt, karap tursam kubanıp!...” (Ümötaliyev, 2015: 79).

... *Işık saçan bembeyaz yüzün görünüyor,
Nazik belin esneyen ince dal gibi kıvrılmış,
Sen sokakta giderken arkandan,
Nasıl mutlu bakıyorum sevinerek!...*

mısralarında, *sen* göstergesiyle yüzü bembeyaz ışık saçan, ince belli sevgili kastedilmiştir. Şair, bu kişi sokakta yürüdüğünde arkasından sevinerek baktığını söylemiştir.

Oktyabrga şiirinin

“... Bir gana *sen* dep kaygı ceyt,   ... *Sadece sen diye kaygı duyuyor,*
Tezireek coosun ceñse deyt,   *Düşmanı çabucak yense diyor,*
Tezireek kaytıp kelse deyt,   *Çabucak geri gelse diyor,*
Tilegi *sensin* suluunun...”   *Dileği sensin güzelin...*
(Ümötaliyev, 1971a: 332-333).

dizelerinde, *sen* göstergesiyle gösterilen askerî anlamdaki kahramandır. Güzel kızın kahraman için kaygı duyduğu, düşmanı çabuk yenip geri dönmesini istediği ifade edilmiştir.

Frunze Şaarı – Menin Şaarım şiirinin

“... *Sensin* menin beşigim cumşak, kenen,
Saga bölöp termetken kırgız enem
Aldan kütkön taalaydı cıttandırıp
Orop-çulgap köp gülgö: “Öskün!” degen ...” (Ümötaliyev, 1971a: 70).

... *Sensin benim yumuşak, geniş beşigim,*
Sana sarıp sallamış Kırgız annem
Gelecek talihi koklatıp
Sarıp sarmalayıp çiçek gibi: “Büyüsün!” demiş...

dörtlüğünde, *sen* göstergesinin gösterilene, Kırgızistan’ın Frunze şehridir. Şiirde, Frunze, yumuşak ve geniş bir beşiğe benzetilmiştir. Kırgız annelerin çocuklarını ona sararak salladığı söylenmiştir.

Kaynazarova Zuurakanga şiirinin

“... *Sen* iştediñ talıkpay, ... *Sen* yorulmadan çalıştın,
Tuugan cer *saga* ant berdi.— *Doğduğun yer sana yemin etti.*
Kapa kılбай, taarıntpay, *Sıkıntı vermez, darıltmaz,*
Köñ alıp, kayra—kant berdi ...” *Gübre alıp tekrar şeker verdi...*
(Ümötaliyev, 1954: 178).

dörtlüğünde, *sen* göstergesiyle II. Dünya Savaşı zamanında yaşamış olan siyasetçi Zuurakan Kaynazarova kastedilmiştir. Şiirde, Zuurakan’ın vatanı için bıkmadan usanmadan çalıştığı söylenmiştir.

Coomartka şiirinin

“... Maktanışat Puşkini dep kırgızdım,
Gülü ele deyt bizdin cırgal turmuştuñ.
«Gül turmuştu» kün üç ubak ırdaşat,
Uşul caştar *seni* kantip unutsun...” (Ümötaliyev, 2015: 68).

... *Kırgızların Puşkin’i diye övünüyor,*
Bizim refah hayatımızın çiçeğiydi diyor.
Günde üç vakit “Çiçek hayatı” şarkısını söylüyor,
Bu gençler seni nasıl unutsun...

dizelerinde, *sen* göstergesiyle gösterilen cömert kişidir. Şiirden anlaşıldığına göre, bu kişi, Kırgız halkı için önemli bir yere sahiptir. Şair, bu kişinin ismini şiirde vermemiştir. Fakat *Kırgızların Puşkin'i* ifadesi, cömert olarak nitelendirilen kişinin Alıkul Osmonov olduğunu gösterir. Kırgız edebiyatında Alıkul Osmonov, *Kırgızların Puşkin'i* olarak adlandırılmaktadır.

Cer şiirinin

“... Kuştay uçsam üstündön,   ... *Kuş gibi uçsam üstünden,*
Kubanasıj körüp *sen!*   *Sevinirsin gördüğünde sen!*
Ölböy turup, duşmanga   *Ölmeyen düşmana,*
Bereminbi *seni men!...*”   *Vereyim mi seni ben!...*
(Ümötaliyev, 2015: 63).

dizelerinde, *sen* göstergesiyle kastedilen Kırgızistan’dır. Şair, Kırgız topraklarının üzerinden kuş gibi uçmak istediğini ve burayı düşmana vermek istemediğini ifade etmiştir.

Koş şiirinin

“... Koş, Isık-Köl, kan maydanga baramın,
Kayda cürsö oyu *sende* balañdın.
Eger uksañ erdik kıldı degen söz,
Oşol bolor *saga* salgan salamım...” (Ümötaliyev, 2003: 76).

... *Koş, Isık Göl, savaş meydanına gidelim,*
Nerede hareket etse çocuğunun aklı sendedir.
Eğer kahramanlık yaptı diye söz işitirsen,
Odur işte sana selamım

mısralarında, şair, *sen* göstergesiyle Isık Göl’ü ifade etmiştir. Şiirde kahraman gençler nereye giderlerse gitsinler aklının Isık Göl’de olduğu ve onların yaptığı kahramanlıkların Isık Göl’e selam niteliği taşıdığı anlatılmıştır.

Nazım Hikmetke şiirinin

“... *Sen* dağı türk elin süydüñ, dosum,   ... *Sen de Türk halkını sevdin, dostum,*
Türk cumuşçu çin coldoşuñ: *Türk işçi asıl yoldaşın:*

Küröştö,
Köp işterde
Ceñişterge...”

Savaşta,
Çok işte,
Zaferlere...

(Ümötaliyev, 1954: 269).

bölümünde, *sen* göstergesiyle seslenen Nazım Hikmet'tir. Şair, Nazım Hikmet'in de Türk halkını sevdiğini, savaşta, zaferlerde, çok işte, onun asıl yoldaşının Türk işçi olduğunu söylemiştir.

Ümötaliyev, şiirlerde anlam aktarımını göstergeler üzerinden sağlamıştır. Gösterge, işitim imgesi (gösteren) ve anlamın (gösterilen) birleşmesi durumunda ortaya çıkar. Bu duruma şairin şiirlerinde de karşılaşılmıştır.

Tablo 3.6: Ümötaliyev'in Şiirlerindeki Göstergeler

İşitim imgesi (Gösteren)	Anlam (Gösterilen)	Gösterge
a.k	beyaz, cesur, temiz	ak
b.o.l-	meydana gelmek, gerçekleşmek, nitelik kazanmak, bir durumdan başka bir duruma geçmek, herhangi bir durumda bulunmak, bulunmak ve bir ad veya sıfatın belirttiği durumu almak	bol-
c.a.ş	genç, yaş / yıl, gözyaşı	caş
c.e.r	mekân (Kırgızistan, bölge, savaş meydanı, Fergana, Ritsa Gölü, Kazakistan, SSCB, Vietnam, Ancıyan ve Aksı'ya denk yer), yer / toprak, yeryüzü / dünya, memleket ve mesafe	cer
c.i.g.i.t	korkusuz, gözü pek kişi, genç erkek, delikanlı, kahraman	cigit
d.e-	de- / söyle-, düşün- / niyet et-, adlan- / ad ver-	de-
e.l	Sovyet halkları, Türk halkı, Kazak halkı, Özbek – Kırgız halkı, Kazak – Kırgız halkı	el
k.ö.k	mavi, yeşil, gökyüzü	kök
k.ü.n	hayat, güneş, zaman, gündüz	kün
s.e.n	sevgili, kahraman / asker, Frunze, Zuurakan Kaynazarova, cömert kişi (Alıkul Osmonov), Kırgızistan, Isık Göl, Nazım Hikmet, kızıl gül, Ömürbek, Borombay, kardeş, Kazakistan halkı, kopuz çalan kişi, yeşil yayla, Tyan-Şan (Tanrı) ve düşman	sen

Ümötaliyev'in şiirlerinde, ak, bol-, caş, cer, cigit, de-, el, kök, kün ve sen olarak toplam 10 gösterge önem teşkil etmektedir. Bu göstergelerin oluşumunda rol oynayan işitim imgeleri ve anlamlar, Tablo 3.6'da gösterilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, işitim imgesini oluşturan seslerin anlamla birleşmesiyle göstergeler meydana gelmiştir. Örneğin; c, i, g, i, t sesleriyle oluşan işitim imgesi,

korkusuz, gözü pek kişi, genç erkek, delikanlı, kahraman anlamlarıyla bütünleştiğinde kök göstergesini oluşturmuştur.

3.1.2. İkincil Veriler

Bir dilin gereği olarak kullanılan bazı kelimeler, şairin / yazarın kelime dünyası içerisinde ikincil veriyi oluşturur. “... üslûp tarafıyla birinci dereceden önem arz etmeyen kelimelerin (ikincil veriler)...” (Arıcan, 2018: 543) her şairin ve yazarın eserlerinde olduğu görülür. Bu kelimelere Ümötaliyev’in şiirlerinde de rastlanır. İkincil veriler, dilin kendi iç sorumluluğuna bağlı olarak kullanılır. Yani, bunlar, yazının ya da içeriğin oluşturulmasında içerik değeri olmayan unsurlardır.

3.1.2.1. Bir Kelimesi

Şairin şiirlerindeki ikincil verilerin ilki, *birdir*. Şair, Türkçede yaygın olarak görülen *bir* kelimesini 175 kez kullanmıştır. Bu kelime, bir dilin gerekleri içerisinde yer almasından dolayı şairin üslubunu yorumlama konusunda ikincil veri oluşturur.

Frunze Şaarı—Menin Şaarım şiirinin

“... Bak içinde olturgan sen *bir* suluu,
Men aşığıñ kanbagan kumar bolup...” (Ümötaliyev, 1971a: 71).

... Bahçe içinde oturan sen *bir* güzel,
Ben arzu eden, doymayan aşığıñım...

mısralarında, *bir* kelimesiyle kişinin teklifi belirtilmiştir. Şair, bahçede oturan güzel kızın aşığı olduğunu ifade etmiştir.

Kazak Eline şiirinin

“...Uktabadık, tün kattık, ... Uyumadık, bütün gece gittik,
Uunun daamın *bir* tattık, Zehirin tadını birlikte tattık,
Canaşa kazıp okoptu, Birlikte kazıp siperi,
Coo colun tosüp *bir* cattık...” Düşmanın yolunu beklerken birlikteydik...
(Ümötaliyev, 1954: 155).

dizelerinde, *bir* kelimesiyle birliktelik ifade edilmiştir. Şiirde, Kırgız ve Kazak halkının düşmana karşı birlikte hareket ettiği anlatılmıştır.

Şairin kelime dünyası için ikincil veri olan *bir* kelimesi, şiirlerde bazen tekliği bazen çokluğu bazen de birlikteliği ifade eder.

3.1.2.2. Da Kelimesi

Ümötaliyev'in şiirlerinde görülen ikincil verilerden ikincisi, *da* 50 kez kullanılmıştır. En sık tekrar eden kelimeler arasında 18. sırada yer almıştır. *Da*, şiirlerde edat ve bağlaç olarak görev almıştır. Dilin gereği olarak sıklıkla kullanılan bu kelime, şairin üslubunu açıklama konusunda vasıfsızdır.

Kaysı Şaytan şiirinin

“... Öltürdüm dep, maktanba,   ... Öldürdüm diye, övünme,
Seni *da* biröö öltüröt.   Seni *de* biri öldürür.
Töö bolsoj *da* çöktüröt.   Deve olsan *da* çöktürür.
Kanıjdi cerge töktüröt...”   Kanını yere döktürür...
(Ümötaliyev, 2003: 181).

dörtlüğünde, *da* kelimesi, cümleleri anlam bakımından birbirine bağlama görevinde kullanılmıştır. Şair, şiirde düşmana seslenmiştir. Ümötaliyev, düşmanın öldürdüğü için kendisiyle övünmemesini, onu da birinin öldürüleceğini ve deve olsa bile yere çöktüreceğini söylemiştir.

Caş Kişi şiirinin

“... Nan kerek, kiyim kerek, üy *da* kerek,
Birok *da* anı kay mart beker beret?...” (Ümötaliyev, 1971a: 240).

... *Ekmek lazım, giysi lazım, ev de lazım,*
Fakat onu da hangi mert bedavaya verir?...

mısralarında, *da* kelimesi, lazım olduğu ifade edilen ekmeğe ve giysiye evi ekleme görevindedir. Şair, ekmeğin, giysinin ve evin lazım olduğunu ve bunları kimsinin bedavaya vermeyeceğini ifade etmiştir.

Ümötaliyev'in üslubu bakımından birincil veri olmayan *da* kelimesi, dilin gerekleri arasında olması sebebiyle bazen cümleleri bazen kelimeleri birbirine bağlama görevinde kullanılır.

3.1.2.3. Menen Kelimesi

Şairin şiirlerinde sıkça görülen ikincil verilerden birisi, *menen* (ile)dir. *Menen*, kullanım yerine göre bazen edat bazen bağlaç olabilir. Ümötaliyev, şiirlerde, *meneni* 45 kez kullanmıştır.

Bütökünü Uşul Tar Zaman şiirinin

“... Kara bulut, muzdak camgır küz öttü,
Izgaarı küç ak kar, kök muz kış ketti,
Darıyaga ördök *menen* kaz konup,
İrçı bulbul bakta sayrar caz cetti...” (Ümötaliyev, 1971a: 391).

... *Kara bulut, soğuk, yağmur, sonbahar geçti,
Soğuğu kuvvetli beyaz kar, mavi buz, kış gitti,
Nehire ördek ile kaz indi,
Şarkıcı bülbül bahçede ötüyor ilkbahar geldi...*

dörtlüğünde, *menen*, ördek ve kazın birlikteliğini gösterir. Şiirde, soğuk, yağmurlu sonbaharın ve soğuk, karlı kışın geçtiği, baharın gelmesiyle ördek ve kazın nehre indiği, bülbülün öttüğü söylenmiştir.

Bala şiirinin

“... Uykun kaçat coo cakadan alganday,
Ooruyt cürök, tilip murçtan salganday,
İylasınçı... Sızdayt söögün çıdabay,
Ciligiñdi balta *menen* carganday...” (Ümötaliyev, 2003: 51).

... *Uykun kaçar, düşman sahadan almış gibi,
Ağrır yürek, dilip acı biber sürülmüş gibi,
Ağlasın... Sızlar kemiğin dayanmaz,
İliğini balta ile yarmış gibi...*

mısralarında, *menen*, eylemin vasıta aracılığıyla yapıldığını göstermektedir. Şair, çocuk ağladığında, kişinin uykusunun düşmanın topraklardan almış gibi kaçtığını, yüreğin acı biber gibi ağrıdığını ve kemiğin iliği balta aracılığıyla yarılmış gibi sızladığını anlatmaktadır.

Şairin şiirlerinde, *menen*, işin birlikte ve bir şeyin vasıtasıyla yapıldığını ifade ederken kullanılmıştır. *Menen*, tıpkı bir ve da gibi sıklıkla kullanılır.

3.1.2.4. Emes Kelimesi

İsimlerden sonra gelerek o ismi olumsuz yapan ve bazı kiplerden sonra olumsuz çekim için kullanılan *emes*, Türkiye Türkçesinde anlam bakımından *değile* karşılık gelmektedir. Ümötaliyev’in şiirlerinde *emes*, 19 kez kullanılmıştır.

Dostun Belegi şiirinin

“... Çoyun *emes*, temir *emes*, cez *emes*,
Bul başkaça baalap ölçöp, çenebes...” (Ümötaliyev, 2003: 99).

... Dökme demir değil, demir değil, bakır değil,
Bu farklı, kıymet biçerek ölçülmez...

dizelerinde, dostluğun kıymetinin ölçülemediği, dökme demir, demir ve bakırla eş değerde olmadığı ifade edilmiştir.

Kırgız Türkçesinde sıklıkla kullanılan *emes*, şairin düşünce dünyasını açıklama konusunda birincil veri değildir.

3.1.2.5. Diğer Kelimeler

Ümötaliyev’in şiirlerinde şairin üslubunu ifade etmede birincil veri olmayan diğer ikincil veriler, şiirlerde kullanım sıklığına göre sıralanarak Tablo 3.7’de verilmiştir.

Tablo 3.7: Ümötaliyev’in Seçme Şiirlerindeki İkincil Veriler

Kelime	Anlamı	Kullanım Sıklığı
dağı	da, de, dahi, bile (karşılaştırma ifadesidir)	18
üçün	için (amaç ve sebep ifadesidir)	14
emi	şimdi (anı bildiren zaman ifadesidir)	13
arı	ötede, orada, şurada (mesafe ifadesidir)	9
go	herhâlde (şüphe ifadesidir)	8
murun	önce (zaman ifadesidir)	7
birok	ama, fakat, ancak, oysa (zıtlık ifadesidir)	6
elek	henüz, şimdi (anı bildiren zaman ifadesidir)	6
kiyin	sonra (zaman ifadesidir)	6

sıyaktuu	gibi (benzerlik ifadesidir)	6
ce	veya (bağlama ifadesidir)	4
gana	yalnız, sadece (sınırlandırma ifadesidir)	4
eger	eğer (şart ifadesidir)	3

Ümötaliyev'in dağı, üçün, emi, arı, go, murun, birok, elek, kiyin, sıyaktuu, ce, gana ve eger kelimeleri kullandığı tespit edilmiştir. Bu kelimeler, şairin üslubunu ortaya çıkarmada ikincil veri oluşturur. Dağı karşılaştırma yapmak; ce, iki şeyi birbirine bağlamak; üçün, amacı ve sebebi; emi, murun, elek ve kiyin zamanı; arı, mesafeyi; go, şüpheli bir durumu; birok, zıtlığı; sıyaktuu, benzerliği; gana, bir şeyin sınırlılığını; eger, şart durumunu ifade etmek için kullanılmıştır.

3.2. Ümötaliyev'in Şiirlerinde Karşılaşılan Diğer Veriler

Ümötaliyev'in şiirleri incelendiğinde, birincil ve ikincil veri dışında sıklık değeri yüksek diğer unsurlarla da karşılaşılır. Bu veriler, farklı işlevleri yerine getirir. Bunlar, ek ve kelime olarak görülür. Şiirlerdeki +DAy ve +LİK ekleri, kelimelerle birleşime girdiği zaman bir üslup göstergesi olabilir. Yalancı eş değerler ise, lehçeler arası anlam olayıdır. Şairin en sık kullandığı ilk 10 kelime Türkiye Türkçesinde belirtilen en sık tekrar eden 10 kelimeyle karşılaştırıldığında da kelime etnisite anlamında veri sunacaktır.

3.2.1. Şiirlerde En Sık Kullanılan 10 Kelimenin Türkiye Türkçesindeki Sıklık Değeri Karşılaştırması

Şairin en çok kullandığı ilk 10 kelimedenden dördünün Türkiye Türkçesinde en çok kullanılan ilk 10 kelime içerisinde bulunduğu tespit edilmiştir. Ümötaliyev'in eserlerinde en çok tekrarlanan 10 kelimenin Türkiye Türkçesindeki sıklıkları Tablo 3.8'de gösterilmiştir.

Tablo 3.8: Ümötaliyev'in Şiirlerinde En Çok Tekrarlanan 10 Kelimenin Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüklerindeki Sıklıkları

Kelime	Ümötaliyev'in Seçme Şiirleri		Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (G. Ölker)		Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü (İ. Göz)	
	Sıralama	Sıklık	Sıralama	Sıklık	Sıralama	Sıklık
bir	1	175	2	28157	1	29286
de-	2	114	13	3977	8	5419
tur- (kalk-)	3	97	-	-	-	-

bol- (ol-)	4	94	4	20515	3	20844
cer (yer)	5	92	32	2750	23	3366
kör- (gör-)	6	83	41	2544	31	2750
men (ben)	7	77	27	2895	7	5829
kün (güneş)	8	71	-	-	-	-
kel- (gel-)	9	69	11	4641	17	4033
sen	10	67	75	1343	71	1652

Ümötaliyev’in seçme şiirlerinde en sık geçen ilk 10 kelime, İlyas Göz’ün “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü” ile karşılaştırıldığında; bir, de-, bol- (ol-) ve men (ben) kelimeleri, Ölker’in sözlüğünde ise, bir ve bol- (ol-) kelimeleri, Türkiye Türkçesinde en sık kullanılan ilk 10 kelimenin içerisinde yer alır. Türkiye ile Kırgızistan arasında coğrafi bir komşuluk olmamasına rağmen fonetik ve morfolojik farklılıkları hesaba katmadan arada %40 oranında ortaklık bulunması, Türk lehçelerinin birçok bakımdan aynı dil ailesinin bir parçası olduğunu gösterir. Bir kelimesi, Türkçenin gereksinimlerinden biri olmasından dolayı Türk lehçelerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu nedenle şairin üslubu konusunda, birincil veri sunmamaktadır. Fakat de-, bol- ve men kelimeleri, birincil veri olarak şairin üslubunu açıklamada önem teşkil etmektedir.

3.2.2. Yalancı Eşdeğerler

Tur- kelimesi, Kırgız Türkçesinde, ayakta durmak, kalkmak, hareket etmek, yaşamak; Türkiye Türkçesinde ise, sabit kalmak, hareketsiz olmak anlamlarında kullanılmaktadır. Bu bakımdan Ümötaliyev’in şiirlerindeki *tur-*, Türkiye Türkçesindeki *dur-* kelimesine karşılık gelmemektedir. Arada ses benzerliği dışında anlam benzerliği bulunmamaktadır. Dil bilimi açısından bu tür kelimelere yalancı eşdeğer adı verilir.

Yalancı eşdeğer, iki dil veya lehçe arasında kelimenin şekil bakımından aynı, anlam bakımından farklı olması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Tarihi bilinmeyen bir zamanda Türkçeden ayrılmış olan Türkçenin lehçelerinden Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında pek çok yalancı eşdeğer kelime vardır. “Ana dili Türkiye Türkçesi olan bir okuyucu, Kırgız Türkçesi ile yazılmış bir metni okuduğunda hemen kendi dilindeki anlamı ile anlamaktadır. Aslına bakılırsa bu durum tüm Türk lehçelerindeki aktarmalarda yaşanan büyük sorunlardan biridir” (Dıykanbayeva, 2017: 2259). Yalancı eşdeğer sorununun “... odak noktasında

“aynı kökenden gelme” bulunmaktadır. Dolayısıyla bu ifade ile daha çok aynı kökenden gelen sözcüklerdeki anlam farklılıkları (kısmen benzeşenler veya benzeşmeyenler) ve bunlara bağlı olarak ses durumları kastedilmektedir” (Özeren, 2014: 115). Kırgız Türkçesinde, “Türkiye Türkçesindekiyle aynı gösterene sahip, farklı anlamda birçok gösterge olduğu tespit edilmiştir. Bunların bir kısmı tamamen aynı gösterene sahipken bir kısmı benzer gösterene... sahip olan sözcüklerdir” (Delice, 2013: 133). Ümötaliyev’in incelenen şiirlerinde karşılaşılan yalancı eşdeğerler şiirde geçen kelimelerin Kırgız Türkçesindeki anlamı ve Türkiye Türkçesindeki sessel benzerinin anlamı Tablo 3.9’da gösterilmiştir.

Tablo 3.9: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Karşılaşılan Yalancı Eşdeğerler

Sıra	Şiirlerde Geçen Kelimeler	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi
1	<i>bar</i>	var	bar (eğlence yeri)
2	<i>caman</i>	kötü	yaman, güç
3	<i>çaş</i>	genç	yaş, ıslak
4	<i>caz</i>	ilkbahar	yaz
5	<i>çok</i>	kor, göz	çok
6	<i>emi</i>	şimdi	emmi, amca
7	<i>işte-</i>	çalış-	işle-
8	<i>izde-</i>	ara-	izle-
9	<i>kol</i>	el	kol
10	<i>kök</i>	gökyüzü	kök
11	<i>kötör-</i>	kaldır-	götür-
12	<i>kün</i>	güneş	gün
13	<i>okşo-</i>	benze-	okşa-
14	<i>ot</i>	ateş	ot
15	<i>oy</i>	düşünce	oy, rey
16	<i>taza</i>	temiz	taze
17	<i>teñ</i>	denk	ten
18	<i>tur-</i>	kalkmak	dur-
19	<i>tün</i>	gece	dün
20	<i>zor</i>	büyük, ihtişamlı	zor, güç,

Ümötaliyev’in eserleri incelendiğinde bar, caman, çaş, caz, çok, emi, işte-, izde-, kol, kök, kötör-, kün, okşo-, ot, oy, taza, teñ, tur-, tün ve zor olmak üzere toplam 20 yalancı eşdeğer tespit edilmiştir. Bunlardan caman, çaş, caz, emi, işte-, izde-, kötör-, kün, okşo-, taza, teñ, tur- ve tün kelimeleri benzer gösterene sahipken; bar, çok, kök, kol, ot, oy ve zor kelimeleri ise aynı gösterene sahip kelimelerdir. Bu

nedenle şairin eserleri Türkiye Türkçesine aktarılırken yalancı eşdeğer olan kelimelere dikkat edilerek anlamlarının doğru verilmesi gerekmektedir.

3.2.3. +DAy Ekli Kelimeler

Ümötaliyev'in şiirlerinde +DAy ekli kelimelerin önemli ölçüde kullanılması dikkat çekici bir durumdur. “Her dilde anlatımı güçlendirmek, canlı kılmak için yararlanılan dil olaylarından biri de benzetmedir. Benzetme bir nesnenin niteliğini bir eylemin özelliğini daha iyi anlatabilmek ve onu canlandırabilmek için bir başka nesneden yararlanmaktır” (Aydın, 2006: 102). Türkiye Türkçesindeki karşılığı *gibi* olan +DAy eki, “Eski Türkçe teg edatından gelmiştir” (Çengel, 2017: 111). İsimlere getirilerek sıfat ve zarf yapan +DAy eki, birine veya bir şeye olan benzerliği ifade etmek için kullanılmaktadır. Ümötaliyev'in şiirlerinde kullandığı +DAy ekli kelimeler Tablo 3.10'da verilmiştir.

Tablo 3.10: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Geçen +DAy Ekli Kelimeler

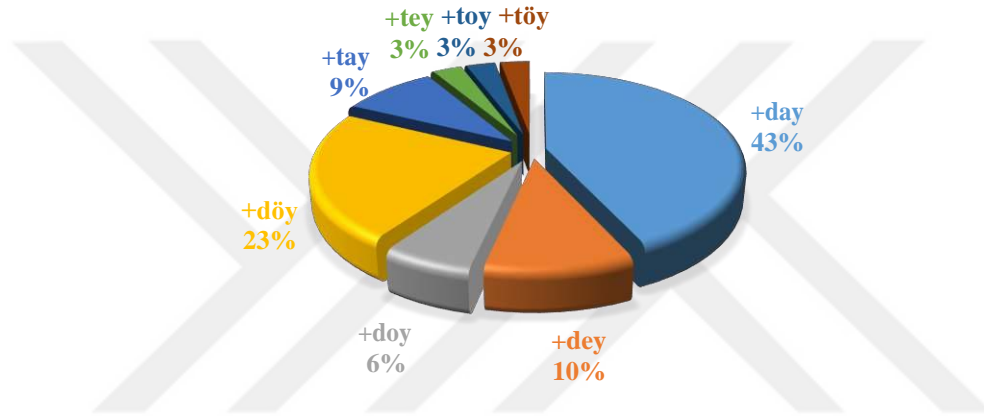
açkanday	camaltayım	ısmınday	kuştay (4)	suusunday
akkanday	canday	içkendey	kuttay	süygöndöy
alganday	canınday	ilingendey	kuuday	şumkarday
altınday (2)	carganday	ingendey	kümüştöy	tamganday
anday	catkanday (2)	işengendey	kümüştöy (2)	tapkanday
ardagımday	cayılıganday	iygendey	kündöy (7)	tartçuday
atkanday	cıkkanday	kalganday (2)	künündöy (2)	taştay
attay	cıldızday	kanattuuday	kürüçtöy (2)	tayday
ayday (4)	coktoy	kanpettey	küygöndöy	tikkendey
aynektey	corgodoy (2)	kaptaganday	küzgüdöy	tiktegendey
baladay	cumurtkaday	karçıgaday	lenindey	togunday
balbanday	cuurattay	karegindey	munarday	tolkununday
baratkanday	cünündöy	karmaganday	murunkuday	toodoy (6)
barday	cürögündöy	kelindey	nurunday	töödöy
basığınday	çağılganday	keltirçüdöy	ogunday	tördöy
baskanday	çıbıktay	ketçüdöysün	oktoy	turganday (2)
bayçeçektey	çıgarçuday	kılıçınday	olturganday	tuuganday
baydamdalday	çıkkanday	kırday	ottoy (2)	türdöy
bermettey	çınarday	kırgooldoy	öçpöçüdöy	ulaktay
bıçaktay	çıraktay	kızganganday	özgörtköndöy	uşunday (4)
bilgendey	çoğunday	kilemdey	özündöy (2)	uuzday
birdey (2)	çoktoy	korkkuday	paraşyuttay (2)	uzarganday
bölüşköndöy	degendey (2)	koygondoy	salganday	ünündöy

bulbulday	elektroy	köödöy	sımaptay	üydöy (2)
burganday	emedey	köpölöktöy	sınaganday	Toplam: 174
buzulbastay	enemey	körgöndöy	Soñ Köldöy	
büt köndöy	güldöy (5)	közdöy	suluuday	
bütpögöndöy	gülündöy	kurçunday	suuday	

Ümötaliyev'in 50 şiirinde +DAy eki, +day 75, +dey 18, +doy 11, +döy 39, +tay 16, +tey, +toy ve +töy olarak 5'er kez kullanılmıştır. Şairin şiirlerinde +DAy ekinin kullanıldığı toplam 174 kelime tespit edilmiştir. +DAy ekinin kullanım şekilleri grafik 1'de görüldüğü gibidir.

Grafik 3.1: Ümötaliyev'in Şiirlerinde +DAy Ekinin Kullanımı

Benzetme yapılmak istenen isimlere getirilen +DAy eki, tonlu ünsüzle biten kelimelere d'li, tonsuz ünsüzle biten kelimelere t'li şekilde gelmektedir. "Oldukça işlek olan ekin Kırgız yazı dilinde ses uyumuna göre düz ve yuvarlak ünlü şekilleri kullanılmaktadır" (Başdaş ve Kutlu, 2016: 114). Şairin de +DAy ekini en çok +day şeklinde kullandığı görülmüştür.

Al'bomgo Cazuu şiirinin

"... Kündüz körsöm—tüştö tiygen *kündöysün*,
Tündö körsöm—on beşi tolgon *aydaysın*,
Kışta körsöm — caykı açılğan *güldöysün*,
Cazda körsöm—cañı *türdöy* caynaysın..." (Ümötaliyev, 2015: 78).

... *Gündüz görsem, öğle güneşi gibisin,*
Gece görsem, ayın on beşi gibisin,
Kışın görsem, yazın açılan çiçek gibisin,
Baharda görsem, yeni açmış gibi güzel gözükürsün...

dizelerinde, +DAy ekli kelimeler benzerlik anlamı katmıştır. Sevgili, güneşe, aya, çiçeğe ve güzel gözüken şeylere benzetilmiştir.

Kırgız Türkçesi'nde, birini veya bir şeyi, birine veya bir şeye benzetmek için kullanılan +DAy ekinin Ümötaliyev'in şiirlerinde fazlaca kullanılması, şairin şiirlerinde benzetmelere çokça yer verdiğinin bir göstergesidir.

3.2.4. +Lİk Ekli Kelimeler

Ümötaliyev'in şiirlerinde dikkati çeken diğer bir görünüş, +Lİk ekinin sıklıkla kullanılmasıdır. “Başlıca yer, alet, miktar ve soyut kavram adları yapan tarihî +Lİk ekinin Kırgız yazı dilinde çeşitli ses olaylarına bağlı olarak meydana gelen değişken şekilleri kullanılmaktadır” (Başdaş ve Kutlu, 2016: 115). Kırgız Türkçesinde sıkça kullanılan bu ek, ünlüyle biten isimlere +lık, +lik, +luk, +lük; tonlu ünsüzle bitenlere +dık, +dik, +duk, +dük; tonsuz ünsüzle bitenlere +tık, +tik, +tuk, +tük şeklinde getirilerek kullanılır.

Kırgız Türkçesinde isme getirilen +Lİk eki, isimde anlam değişikliği yapmaktadır. +Lİk ekinin bu şekilde anlam değişimi yapması durumu, “... şair, yazar ve entelektüellerin dili kullanmada önemli ölçüde yer edinmiş bir hususiyettir. Edebî eserlerde kullanılan bu yapı özellikle üslup açısından da önemli gösterge olarak değerlendirilebilir” (Arıcan, 2016: 98).

+Lİk eki, “Bir yere mensubiyet ifade eden vasıf isimleri... bir yere veya bir zaman, bir araca ait olmayı ifade eden sıfatlar... sıfatlardan soyut isimler... şahıslara bağlı olmayan meslek isimleri... topluluk isimleri... nesne isimleri... yer isimleri... bitki ve hayvan isimleri yapar” (Çengel, 2017: 115-116). Ümötaliyev'in şiirlerinde de bu sınıflandırmaya rastlanır.

Bir yer adına getirilen +Lİk eki, o yere mensup olma ismi yapar; Ferganalık (Ferganalı), Ancıyandık (Ancıyanlı), Aksılık (Aksılı) gibi.

Zaman ifadesine eklenen +Lİk eki, zamanı belirten sıfatlar yapar; cıldık (yıllık), tündük (gecelik) gibi.

+Lİk eki eklendiği kelimeyi meslek ismi yapar; komandirlik (komutanlık) gibi.

Sıfata getirilen +LİK eki, soyut isim yapar; açkılık (açlık), cakşılık (iyilik), cattık (yabancılık), cooluk (düşmanlık), çındık (doğruluk), dostuk (dostluk), erdik (yiğitlik), erkelik (şımarıklık), karağılık (cahillik), kıyındık (zorluk), kişilik (insanlık), korduk (horluk), kulduk (kölelik), suluuluk (güzellik) gibi.

Tekil olan kelimeye +LİK eki getirilerek topluluk ismi yapılır; caştık (gençlik), bardık (varlık, tüm), baardık (herkes, hepsi), birdik (birlik) gibi.

Bir kelimeye getirilen +LİK eki o kelimeyi nesne ismi yapar; cooluk (mendil, baş örtüsü), sıylık (hediye, ödül) gibi.

Sonuç olarak üçüncü bölümde, şiiirlerdeki kelimelerin kullanım şekilleri ve sıklık değerleri incelenmiştir. Birincil veriler, ikincil veriler ve diğer veriler olmak üzere üç alt başlıkta ele alınmıştır.

Birincil veriler; ayt-, de-, süylö-; bar ve çok; bar-, cet-, kel- ve ket-; coo, düşman ve dos; cürök; dört ana element; emek ifade eden kelimeler; kadın; Kırgız; kozmik âlem unsurları; köñül; kör- ve kara-; Lenin; men; miktar ifadeleri, ölüm ve ömür ifade eden kelimeler; göstergelerdir. Göstergeler; ak, bol-, caş, cer, cigit, de-, el, kök, kün, tün ve sendir.

İkincil veriler; bir, da, menen, emes, dağı, üçün, emi, arı, go, murun, birok, elek, kiyin, sıyaktuu, ce, gana ve eger kelimeleridir.

Ümötaliyev'in şiiirlerinde karşılaşılan diğer veriler; şiiirlerde en sık kullanılan 10 kelimenin Türkiye Türkçesindeki sıklık değeri karşılaştırması, yalancı eşdeğerler, +DAY ekli kelimeler, +LİK ekli kelimelerdir.

Ümötaliyev'in şiiirlerinde toplam kelimelerin tekrarsız kelimelere oranı tespit edilmiştir. Şairin kelime kullanım oranıyla diğer şairlerin kelime kullanım oranları karşılaştırılmıştır.

Ümötaliyev'in şiiirlerinden tespit edilen veriler, şekil, tablo ve grafik içerisinde gösterilmiştir ve örnek verilerek açıklanmıştır.

4. TEMİRKUL ÜMÖTALİYEV’İN ŞİİRLERİNDEKİ KELİMELEİN ANLAM BİLİMİ AÇISINDAN SINIFLANDIRILMASI

Anlam, insanların duygu ve düşüncelerini kelimelerle ifade ederken zihinlerinde oluşan hayal benzeri bir tasavvurdur. Dil biliminin alt dalı olan anlam bilimi tarafından incelenen bu tasavvur, kelimelerin bazen eş anlamlılık ve çok anlamlılık gibi özellikleriyle ortaya çıkar, bazen de anlamının dışına çıkarak kendini gösterir. “Anlambilim araştırmaları her zaman sözcüklerin anlamına yönelik olmuştur. Anlam açısından sözcük ilk temel birimdir” (Kıran ve Kıran, 2013: 291). Bu bakımdan kelimeler, anlam bilimi açısından önemli parçalardır.

Dilin temelini oluşturan kelimelerin anlam bilimi açısından sınıflandırılması, şairlerin / yazarların hangi konular üzerine ve ne sıklıkla kelimeleri kullandığı, kelimelerin anlam örgülerinin açığa çıkarılması bakımından önemlidir. Bu nedenle şairlerin / yazarların eserlerindeki kelimeler, anlam bilimi açısından sınıflandırılmalıdır. Çalışmanın kapsamı nedeniyle bu bölümde sadece Temirkul Ümötaliyev’in seçme şiirlerindeki kelimelerin anlam bilimi açısından sınıflandırılması yapılmıştır.

Kelime dünyası çalışmalarında kelimelerin kullanım sıklıklarının dilin anlam dünyasını anlaşılır kılması bakımından önemli bir yeri vardır. “Dil içerisinde sıklık derecesi diğerlerine göre daha yüksek olan kelime diğer kelimelere nazaran birtakım değişikliklere maruz kalacaktır. Yani kelime ne kadar çok kullanılırsa biçim ve anlam bakımından da o kadar değişikliğe uğraması imkân dâhilindedir” (Hirik, 2017: 57).

Kelime sınıflandırmasının yapıldığı çalışmalar incelendiğinde, isimlerin tematik açısından sınıflandırıldığı, fiillerin ise, hareket, oluş, kılış fiilleri ana başlıkları altında toplandığı gözlemlenmiştir. Fiillerin de isimler gibi tematik yani anlam bakımından sınıflandırılması mümkündür. Bu tür çalışmalara User’in, Koç’un ve Hirik’in çalışmaları örnek oluşturur.

User, Köktürk ve Ötügen Uygur Kağanlığı yazıtlarının söz varlığını, Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Öğeleri, Konulara Göre Adlar ve Konulara Göre Fiiller olmak üzere 3 ana başlıkta incelemiştir. “Özel Ad Bilgisi ve Dil Bilgisi Öğeleri: Kişi Adları; Yer Adları; Kavim ve Boy Adları; Niteleme Adları; Tarz Durum Bildiren Adlar; Yer-Zaman Sözcükleri; Zamirler ve Dil Bilgisi Görevleri” (User, 2009: 131-206) olarak 9 alt başlıkta incelenmiştir. “Konulara Göre Adlar: Zaman; Gökyüzü, Hava Olayları; Bitkiler; Hayvanlar; İnsan Bedeni; Coğrafya; Gündelik Yaşam Öğeleri; Birey, Toplum, Halk, Devlet, Siyaset, Savaş; Sayı Adları; Kavramlar; Varlıkların Olma ve Bulunmaları ve Olasılık” (User, 2009: 211-329) olarak 12 alt başlıkta ele alınmıştır. Fiilleri, Konularına Göre Fiiller ana başlığında toplayan User, “Temel Kılış, Oluş, Durum; Fiziksel Gereksinim; İnsan ve Bedeni; Duygu, Zihin; Devlet; Politika, Diplomasi; Savaş; Yerleşim, Yurt Tutma; Etkileşim, İletişim; Avcılık; Evlilik; Cenaze; İş, Hizmet; Kalkınma; Ad, Unvan; Kıtık; Yasa, Ceza; Sanat; Kozmogoni, Din, İnanç; Doğa, Meteoroloji, Hava; Hayvanlar; Yardımcı Fiiller; Konusal Alanı Belirlenemeyenler” (User, 2009: 331-418) şeklinde 23 alt başlıkta tematik olarak incelemiştir.

Koç, Azerbaycan Türkçesindeki fiilleri, “1. Hareket (Behavioural) fiilleri... 2. Konuşma-İletişim (Verbal) fiilleri... 3. Düşünme-İdrak (Mental) fiilleri... 4. Durum (Material) fiilleri” (Koç, 2018: 80) şeklinde 4 ana başlıkta ele almıştır.

Hirik, fiilleri, “Duygu barındıran fiiller (Süreç içeren duygu fiilleri, Son sınır vurgulayan duygu fiilleri, Anlık duygu fiilleri), Durağanlık belirten fiiller, Duygu çıktısı fiiller, Karşılıklı yapılan fiiller, Söyleme dayalı fiiller, Varlıkla ilgili fiiller, Olumlu ya da olumsuz sonuç barındıran fiiller, Hareket barındıran fiiller” (Hirik, 2018: 133) olmak üzere 8 ana başlıkta vermiştir.

İncelenen çalışmalarda User’in sınıflandırması, Ümötaliyev’in kelime dünyası için yapılacak sınıflandırmaya örnek teşkil eder. Temirkul Ümötaliyev’in seçilen 50 şiirindeki kelimeler, şairin kelime dünyasını ortaya koymak için anlam bilimi açısından sınıflandırılır. Kelimeler, isimlerin ve fiillerin anlam bilimi açısından sınıflandırılması şeklinde iki başlık altında incelenmiştir.

4.1. İsimlerin Anlam Bilimi Açısından Sınıflandırılması

Genel olarak isimler, varlık ve olguları ifade eden kelimelerdir. “İsimler, canlı, cansız bütün varlıkları, somut ve soyut bütün kavramları, tek tek ya da cins cins karşılayan, varlıkların ve kavramların veya bir oluş, kılış ya da durumun adı olan kelimelerdir” (Vural ve Böler, 2012: 183).

Ümötaliyev’in şiirlerinde 5829 isim ve isim soylu kelime mevcuttur. Ümötaliyev’in şiirlerindeki isimlerin anlam bilimi açısından sınıflandırması yapılırken isimlerin yaklaşık yarısının anlam birliği oluşturamaması nedeniyle anlamsal bir sınıfa alınamamıştır.

Ümötaliyev’in seçme şiirlerindeki isimler, aile ve akrabalık, maden, hayvan, kişilere verilen vasıf, meslek, nesne, eşya, araç ve gereç, sayı, yer isimleri; duygularla, hava olayları ve mevsimlerle, renklerle, savaş ve askerlikle, tabiatla, vücutla, zaman kavramıyla ilgili isimler; özel isimler (kişi, millet, ülke, şehir ve yer isimleri), yer – yön bildiren isimler olmak üzere 19 alt başlıkta incelenmiştir.

4.1.1. Aile ve Akrabalık İsimleri

Toplu hâlde yaşamaların ilk oluşumlarından itibaren, toplumlarda aile ve akrabalık ilişkilerinin gerçekleştiği bilinir. Aile ve akrabaların birbirlerine hitap edişleri, topluluklar arasındaki akrabalık ilişkilerini tespit etme konusunda veri sunar. Aynı zamanda, aile ve akrabaların birbirlerine hitap ederken kullandıkları kelimeler, dilin temel söz varlığını oluşturur.

Türk lehçeleri arasındaki akrabalık incelenirken temel söz varlığını oluşturan aile ve akrabalık isimleri, önemli veri kaynağıdır. “Temel sözcükler, diğer sözcüklere göre zihinde anlam olarak daha kuvvetli yer tutarlar. Karışık dil özelliği göstermeye başlayan kimi lehçelerde, kullanımdan düşme eğilimi yüksek olan kelimelerin yan kelimeler olduğu; temel kelimelerin ise anlam gücüne bağlı olarak kullanımlarını sürdürdükleri görülür” (Açık, 2010: 2).

Aile ve akrabalık ilişkilerine fazlaca önem veren Türk toplumunda büyüklere karşı saygıya özen gösterilir. “Türk kültüründe özellikle genç insanların yaşlı insanlara saygı göstermesi bağlamındaki akrabalık önemli bir rol oynamaktadır. Bu ilişkilere büyük bir önem verilmektedir. Bu ilişkiler büyük bir özenle her zaman

geliştirilip korunmaktadır” (Aykut ve Miljković, 2016: 10). Kırgızlar, anne, baba ve büyüklere saygıyı eksik etmeyen, büyüğün sözünün üstüne söz söyleyip karşı gelmeyen, büyüğün sözüne itaat eden ve büyüğe karşı saygısız davranışlar göstermemeye dikkat eden bir toplumdur. Bu durum, Kırgız şairlerin ve yazarların eserlerinde vurgulanarak ifade edilir.

Kırgız şair Ümötaliyev için aile ve akrabalık ilişkilerinin önemli bir yeri vardır. Küçük yaşta ailesinden ayrılarak yetimhanede büyüyen şairin hayat görüşünde ve şiirlerinde bu durumun etkisi hissedilir. Ümötaliyev, annesizliğin nasıl bir duygu olduğunu kendinde özümseyerek gençlere yazdığı şiirlerde annenin önemine, anneye, babaya ve büyüklere saygıya, yer verir. Tablo 4.1’de görüleceği üzere, şiirlerde aile ve akrabalık isimleri sıkça kullanılmıştır.

Tablo 4.1: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Aile ve Akrabalık İsimlerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	bala	çocuk	26
2	ene	anne	15
3	tuugan	kardeş, hısım, akraba	12
4	kelin	gelin	11
5	ata	ata, baba	10
6	uul	oğul	8
7	apa / apake	anne	4
8	atake	baba	3
9	cete	dede	2
10	agay	amca	2
11	koluktu	gelin	1
12	boordoş	akraba	1
13	baba	baba	1
14	aga	abi, ağa	1
Toplam			97

Ümötaliyev’in şiirlerinde aile ve akrabalık isimleri 97 kez kullanılmıştır. Ümötaliyev, anne ve babanın önemi, büyüklere saygı, nasihat ifadeleri kullanarak çocuklara seslenmiştir. Bu bakımdan onun şiirlerinde aile ve akrabalık isimlerinin en sık kullanılan kelimesi, çocuktur. Şair için önemli yeri olan anne ve baba kavramları, şairin şiirlerindeki aile ve akrabalık isimleri arasında ilk üç kelime içerisinde yer alır. Ümötaliyev’in şiirlerinde anne 19 ve baba 14 kez kullanılmıştır. Annesiz ve babasız büyüyen şairin şiirlerinde, anne ve babaya verdiği önem ve

duruma karşı duyduğu hassasiyet, şiirin arka planında anne ve baba kelimelerini sıkça kullanımından anlaşılır.

4.1.2. Bitkilerle İlgili İsimler

Tabiatın bir parçası olarak bitkiler, yüzyıllardır varlıklarını sürdürmektedir. İnsan ve hayvan yaşayışında beslenme ve şifa özellikleriyle bilinen bitkilere her toplumda kullanım şekline ve özelliğine bağlı olarak isimler verilmiştir. “... insanın yakın çevresinde bulunan varlıklardan biri olan bitkilerle ilgili sözcüklerin bir dilin temel söz varlığının yansıdığı önemli sözlüksel unsurlardan olduğu söylenebilir” (Doğan, 2011: 8). Dilin söz varlığını oluşturması bakımından bitkilerle ilgili isimler, şairlerin kendi dillerinde yazdığı şiirlerde gözlenebilir.

Bitkiler, şiirlerde bazen benzetme amacıyla, bazen anlamı pekiştirme amacıyla, bazen de gerçek anlamlarıyla kullanılmıştır. Tabiatı şiirlerine taşıyan şairler, yaşadıkları yerde bulunan pek çok bitkiye şiirlerinde yer verir. Diğer şairler gibi Ümötaliyev de şiirlerinde dilin temel söz varlığı içerisindeki bitkilerle ilgili isimleri kullanmıştır. Ümötaliyev’in şiirlerindeki bitkilerle ilgili isimler, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Bitkilerle İlgili İsimlerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	gül	çiçek	46
2	buuday	buğday	6
3	pahta	pamuk	6
4	çöp	ot, kuru ot	5
5	şak	dal	4
6	arpa	arpa	3
7	calbırak	yaprak	3
8	cıgaç	ağaç	3
9	kürüç	pirinç, çeltik	3
10	bayçeçek	kışın açan çiçek	2
11	çınar	çınar ağacı	2
12	kayıñ	kayın ağacı	2
13	tal	dal	2
14	tokoy	orman	2
15	tukum	tohum	2
16	ürön	tohum	2
17	acırik	ot, diken	1

18	bür	tomurcuk	1
19	dan	başak, ekin	1
20	egin	ekin	1
21	sulu	çavdar	1
22	şıbak	kır pelini, ot	1
23	şiber	sık ot	1
24	taaru	darı	1
Toplam			101

Ümötaliyev, 24 bitki ismini toplamda 101 kez kullanmıştır. Şiirlerde, bitkilerle ilgili isimlerden en sık kullanılanı çiçek anlamındaki *güldür*. Şair, gülü bazen bir şeye benzetme bazen bir ismi niteleme amacıyla şiirlerinde fazlaca yer vermiştir. Ümötaliyev, çiftçi bir ailenin çocuğu olmasından dolayı, bulunduğu bölgedeki bitkilere ve bitkilerle ilgili isimlere hâkimdir. Yaşamını Kırgızistan'da geçirmiş olan Ümötaliyev, Kırgızistan coğrafyasında yetişen ve halkın geçim kaynağı olan *buuday, pahta, arpa, kürüç, dan, egin, sulu, şiber* ve *taaru* gibi tarım ürünlerine şiirlerinde sıklıkla yer vermiştir.

4.1.3. Duygularla İlgili İsimler

Duygular, şairin içinde bulunduğu ruh hâlinin, kişiliğinin ve hayatının yansıması olarak şiirlerde yer alır. Bilindiği üzere Ümötaliyev, çocukluk döneminden itibaren sıkıntılar içinde yaşamıştır. Onun ailesinden küçük yaşta ayrılması, çocukluk dönemindeki sıkıntıları ve toplumdaki olaylar, şiirlerinde olumsuz duygulara yer vermesine neden olmuştur. Fakat şair, şiirlerinde tamamen olumsuz duygulara bürünmemiştir. Hatta şiirlerinde olumlu duygular içeren isimler, olumsuz duygular içeren isimlerden daha fazladır. Ümötaliyev, çocukluk dönemindeki sıkıntılara takılı kalmamış, hayata olumlu bakmayı hayat görüşü hâline getirmiştir. Şairin şiirlerindeki duygularla ilgili isimler, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.3'te gösterilmiştir.

Tablo 4.3: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Duygularla İlgili İsimlerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	cürök	yürek	40
2	könül	gönül/ arzu, istek	23
3	bakıt, baktı	mutluluk	15
4	kaygı	kaygı, acı, dert, üzüntü	11
5	tınç	barış, huzur, sakin	9
6	erkin	özgür, bağımsız	8

7	taalay	talih, kader, kısmet, baht	8
8	süyüü	sevgi, aşk	6
9	aman	emin, güvenli	5
10	cırgal	zevk, refah	5
11	kubanıç	sevinç, kıvanç	5
12	çer	kederli, üzgün	4
13	ep	mutlu, şen	4
14	ümüt	umut	4
15	cağımduu	hoş	3
16	sanaa	endişe, keder	3
17	şat	şad, mutlu, şen	3
18	tamaşa	zevk, eğlence	3
19	uyat	ayıp, utanç	3
20	erk	irade, özgürlük	2
21	ıza	küskünlük, dargınlık	2
22	kapa	keder, sıkıntı	2
23	kargış	sinir, lanet	2
24	meer	sevgi, aşk	2
25	meyli	arzu, istek	2
26	muñduu	kederli	2
27	narın	narın, hassas	2
28	neet	niyet	2
29	meyil	kişilik, haysiyet	2
30	sıymık	gurur, onur	2
31	şattık	şenlik, sevinç, neşe	2
32	taba	öc alır gibi sevinme	2
33	talap	talep, istek, dilek	2
34	tilek	dilek, istek, arzu	2
35	açkalık	açlık	1
36	açuu	acı	1
37	azap	acı, keder	1
38	beybak	bahtsız	1
39	cek	kin, nefret	1
40	darttuu	dertli	1
41	erkelik	şımarıklık	1
42	ırazı	hoşnut	1
43	ıy	ağlama	1
44	kaar	kahr, hiddet, gazap	1
45	keşik	baht, talih	1
46	kişilik	insanlık, kibarlık	1
47	korduk	horluk, hor görme	1
48	korkunuçtuu	korkunç	1
49	kuunak	şen, memnun	1
50	kümön	kuşku, şüphe	1

51	momun	sakin, mütevazî	1
52	sezgi	sezgi, sezi	1
53	sezim	algı, duygu, his	1
54	suz	hüzünlü	1
55	sürdüü	korkunç	1
56	şapar	haz, zevk	1
57	şek	şüphe	1
58	şok	şuh, muzip	1
59	tentek	şuh, muzip	1
60	ubay	iyilik, merhamet, nezaket	1
61	ubayım	endişe	1
62	zar	acı acı ağlama	1
Toplam			220

Şair, şiirlerinde duygularla ilgili 220 isme yer vermiştir. *Cürök* ve *könül*, duyguların yaşandığı yer olması sebebiyle duygu ifade eden isimler içerisine alınmıştır. Ümötaliyev'in şiirlerindeki duygu ifadelerinin çoğu olumlu, 41'i ise olumsuz anlamdadır. Olumlu ve olumsuz duyguların bir arada kullanılması, şairin dünyayla iç içe bir hayat yaşadığını ve dünyadan kopuk olmadığını gösterir. Dünyaya olumlu bakan şairin şiirlerinde de olumlu bakış açısı hâkimdir.

4.1.4. Hava Olayları ve Mevsimlerle İlgili İsimler

Hava olayları, bölgeye göre farklılık gösterir. Bu farklılıklar, bölgenin sahip olduğu iklim koşullarından kaynaklanır. “İklim, yeryüzünde pek çok faaliyeti doğrudan etkileyen önemli faktörlerden biridir. Nüfusun dağılışı, yerleşmeler, tarım, sanayi, ticaret, turizm faaliyetleri büyük oranda iklimle ilgilidir” (Özcan, 2015: 181). Farklı iklimlerin görüldüğü yerlerde farklı yaşayış şekilleri görülür. İklimler, bireylerin düşünce ve duygularını da etkiler. Yazları sıcak, kışları ılık geçen yerdeki insanlar, duygu ve düşüncelerinde rahat ve pozitif olabilir. Fakat yazları serin, kışları soğuk geçen bir yerde ise insanların duygu ve düşüncelerinde karamsarlık, soğuk, kasvetli hava hissedilir.

Ümötaliyev'in doğumundan ölümüne kadar yaşamını geçirdiği Kırgızistan'da iklim, yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve sert geçer. Kırgızistan'da, coğrafi oluşum gereği, karasal iklimin hâkim olduğu bilinir. Kış aylarının soğuk ve sert geçmesi şairlerin şiirlerinde sıklıkla yer alır. Ümötaliyev'in şiirlerinde tespit edilen hava olayları ve mevsimlerle ilgili isimlerin kullanımı ve sıklıkları, Tablo 4.4'teki gibidir.

Tablo 4.4: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Hava Olayları ve Mevsimlerle İlgili İsimlerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	cay	yaz	16
2	caz	bahar, ilkbahar	9
3	cel	yel, rüzgâr	7
4	küz	güz, sonbahar	7
5	salkın	serin, rüzgâr	7
6	bulut	bulut	6
7	kış	kış	5
8	şamal	yel, rüzgâr	5
9	camgır	yağmur	4
10	kar	kar	4
11	möngü	buzul	4
12	cazğı	ilkbahar	3
13	sel	sel	3
14	muzdak	soğuk, buz gibi	2
15	ızgaar	soğuk, rüzgâr	1
16	kıroo	kırağı	1
17	köktöm	ilkbahar	1
18	munar	sis	1
19	muz	buz, don	1
20	serüün	serin	1
21	şüüdürüm	çiy, nem	1
Toplam			89

Şair, hava olayları ve mevsimlerle ilgili 21 ismi toplamda 89 kez kullanmıştır. Bu isimlerin büyük bir kısmını kış aylarının hava olayları oluşturur. Ümötaliyev'in doğup büyüdüğü Kırgızistan ikliminin soğuk ve kasvetli havasını da şiirlerine yansıttığı görülmüştür.

4.1.5. Hayvan İsimleri

Hayvan isimlerinin dilin söz varlığında önemli bir yeri olduğu bilinir. “Kültürün hayvan adları üzerinde önemli etkileri vardır. Kültürdeki gelişmeler dilde kullanılan kelimeleri de etkilemektedir. Özellikle tarihî süreç içerisinde yaşanan din ve coğrafya değişiklikleri kültürün taşıyıcısı olan dili önemli oranda etkilemiş ve bu durum hayvan adlarında da kendini göstermiştir” (Uçar, 2013b: 2). Eski çağlardan beri insanlar, etinden sütünden beslenme, postundan eşya ve

giyinme, gücünden yük taşıma ve ulaşım amacıyla hayvanlardan faydalanmıştır. Günümüzde de hayvanların bu amaçlarla kullanımını devam ettirmektedir.

Hayvanlar, kullanım amaçları nedeniyle, şairlerin ve yazarların eserlerinde yer edinmektedir. Şairler ve yazarlar, hayvan isimleriyle bazen benzetme yapar bazen de doğayı tasvir eder.

Ümötaliyev'in şiirlerinde pek çok hayvan ismine rastlanılır. Şair, hayvan isimlerini hem benzetme amaçlı hem de doğrudan doğanın bir unsuru olarak kullanmıştır. Ümötaliyev'in şiirlerinde geçen hayvan isimleri ve kullanım sıklıkları, Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Tablo 4.5: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Hayvan İsimlerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	bulbul	bülbül	25
2	kuş	kuş	17
3	koy	koyun	12
4	şumkar	doğan, sungur	11
5	it	köpek	9
6	arstan	aslan	6
7	mal	hayvan	6
8	akkuu	kuğu	4
9	külük	koşu atı	4
10	tulpar	savaş atı, kanatlı at, yürük at	4
11	ulak	oğlak	4
12	uy	inek	4
13	acidaar	ejderha	3
14	bürküt	kartal	3
15	corgo	yorga, at	3
16	kaz	kaz	3
17	kiyik	geyik	3
18	balık	balık	2
19	barçın	kartal yavrusu	2
20	colbors	kaplan	2
21	çımçık	serçe	2
22	duldul	düldül, yorulmaz yarış atı	2
23	kaman	yaban domuzu	2
24	köpölök	kelebek	2
25	kunduz	kunduz, su samuru	2
26	töö	deve	2
27	tuygun	beyaz atmaca	2
28	aarı	arı	1
29	ayban	hayvan	1
30	boto	deve yavrusu	1
31	börü	kurt	1

32	bugu	geyik	1
33	buka	öküz	1
34	buura	deve aygırı	1
35	canıbar	canavar, hayvan	1
36	cılkı	at	1
37	çebiç	bir yaşında keçi yavrusu	1
38	çıçkan	fare, sıçan	1
39	ingen	dişi deve	1
40	karçıga	şahin, doğan, atmaca	1
41	kelemiş	tarla faresi	1
42	kırgıl	sülün, kuş	1
43	kozu	kuzu	1
44	münüşkör	kartal	1
45	ördök	ördek	1
46	tay	tay	1
47	tülkü	tilki	1
48	ülül	salyangoz	1
Toplam			162

Ümötaliyev, 48 hayvan ismini 162 kez kullanmıştır. Şiirlerde, atların önemli bir yeri olduğu görülmüştür. Ümötaliyev, şiirlerinde *külük* (koşu atı), *tulpar* (savaş atı), *corgo* (yorga), *duldul* (yorulmaz yarış atı), *cılkı* (yılki at) ve *tay* olmak üzere altı at ismini 15 kez kullanmıştır. Ümötaliyev'in yaşadığı bölgede atlar, savaşta, yük taşımacılığında ve ulaşımda kullanılan bir hayvan olmasından dolayı bölge halkının yaşamlarını kolaylaştırır. Bu bakımdan atlara çeşitli adlar verilmiştir. Şairin şiirlerinde atlarla ilgili farklı isimlerin olması, onun yaşadığı bölgeyle ve kültürle ilgili bir durumdur.

4.1.6. Kişilere Verilen Vasıf isimleri

İnsanlar, özellikleri, nitelikleri ve eylemleri nedeniyle bir takım isimlerle adlandırılır. Kişiye bu isimlerin bazıları doğuştan bazıları sonradan verilir. Kişinin kız / erkek olarak nitelendirilmesi veya doğuştan sağır ve dilsiz olması, doğuştan verilen isimlerdir. Kişinin psikolojik, fizyolojik ve duygusal durumu, eylemleri sonucunda isimler verilmektedir. Bunlar, kişilere verilen vasıf isimleri olarak ifade edilmektedir.

Şairin ve yazarın eserlerinde, kişilere vasıf isimleri verilir. Bu isimleri yazarlar, eserlerinde kişi kadrosunu arttırmak için ve şairler, şiirlerine gerçeklik katmak için kullanır. Diğer şairler ve yazarlar gibi Ümötaliyev'in şiirlerinde de vasıf isimleri görülmüştür. Ümötaliyev'in şiirlerinde kişilere verilen vasıf isimleri, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Tablo 4.6: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Kişilere Verilen Vasıf İsimlerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	kız	kız	41
2	dos	dost, arkadaş	31
3	suluu	güzel	28
4	kan	kan, hun, hakan	24
5	süygön	sevgili	21
6	cigit	yiğit	17
7	er	erkek	15
8	aşık	aşık	5
9	basmaçı	katil, rejim karşıtı, yenilikçi	5
10	bay	bey, efendi	5
11	calcal	sevgili	4
12	car	yar, dost	4
13	coldoş	yoldaş, arkadaş	4
14	karıya	ihtiyar, aksakal	4
15	abişka	yaşlı, ihtiyar	3
16	alp	kahraman	3
17	ee	efendi, sahip	3
18	karı	ihtiyar	3
19	kavaler	kavalye	3
20	nazik	nazlı, nazik	3
21	selki	olgun kız, güzel kız	3
22	şer	güçlü, kuvvetli	3
23	ayal	kadın	2
24	bozoy	delikanlı, genç	2
25	içkiç	ayyaş, çok içen	2
26	kempir	kocakarı, yaşlı kadın	2
27	kıraan	hilekâr, kurnaz	2
28	korkok	korkak, ödle	2
29	künj	kadın köle, cariye	2
30	ötkür	cesur, atılgan, çevik	2
31	aksakal	aksakal, eşraf	1
32	algır	inatçı, kurnaz	1
33	amalduu	becerikli	1
34	azamat	yiğit	1
35	caydarı	cesur	1
36	cetim	öksüz, yetim	1
37	cuban	genç kadın	1
38	çal	ihtiyar	1
39	çeber	eli işe yatkın kadın, usta	1
40	daanışman	danişmend, ilim irfan sahibi	1
41	dülöy	sağır	1
42	ege	efendi, sahip	1
43	elpek	hamarat, çevik, atik	1
45	eme	kocakarı	1

46	iniçek	arkadaş	1
47	işterman	çalışkan	1
48	karakçı	yağmacı, haydut, eşkıya	1
49	kayran	sevgili, kıymetli	1
50	kemenger	akıllı, önder	1
51	korkunçak	korkak	1
52	körkoo	çakal, canavar ruhlu	1
53	kul	kul, köle, esir	1
54	kunu	obur	1
55	mas	sarhoş	1
56	naadan	cahil	1
57	sarañ	cimri, pinti	1
58	süyüktüü	sevgili	1
59	tilsiz	dilsiz	1
60	uuru	hırsız	1
61	uuzday	narın, nazik	1
Toplam			278

Ümötaliyev'in şiirlerinde, kişilere verilen 61 vasıf ismi toplam 278 kez kullanılmıştır. Şairin şiirlerindeki vasıf isimlerin çoğunluğu sonradan verilen isimlerdir. Bu isimlerin büyük bir kısmı ise, kişilerin toplumsal ilişkileri, duygusal durumu ve eylemleri sonucunda verilen isimlerden oluşur.

4.1.7. Maden İsimleri

Maden isimlerinin madencilikle ilgili eserler dışında edebî eserlere de girdiği bilinmektedir. Yazarlar, eserlerinde maden isimlerini genellikle gerçek anlamda kullanır. Şairler ise, şiirlerinde gerek benzetme yapmak için gerek gerçek anlamda yer verir.

Kırgızistan'da ekonomiye katkı sağlayan önemli maden yatakları bulunur. Bunlar içerisinde altın madenleri büyük bir öneme sahiptir.

Şairler ve yazarlar, buldukları bölgede var olan şeyleri eserlerine taşırlar. Bu bakımdan Ümötaliyev'in şiirlerde Kırgızistan'daki madenlere yer vermesi olağan bir durumdur. Ümötaliyev'in şiirlerindeki maden isimleri ve kullanım sıklıkları, Tablo 4.7'de görüldüğü gibidir.

Tablo 4.7: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Maden İsimlerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	altın	altın	17
2	çoyun	dökme demir	6

3	bermet	inci, servet	3
4	kümüş	gümüş	3
5	bolot	çelik	2
6	cez	bakır, teneke	2
7	kömür	kömür	2
8	sımap	cıva	2
9	şuru	mercan	2
10	mramor	mermer	1
11	neft	petrol	1
12	temir	demir	1
13	tuz	tuz	1
Toplam			43

Ümötaliyev, şiirlerde 13 maden ismini toplamda 43 kez kullanmıştır. şairin şiirlerinde en sık kullanılan maden, *altındır*. Ümötaliyev'in Kırgızistan'da yaşaması ve Kırgızistan ekonomisinde etken olan altını şiirlerinde sıklıkla kullanması, onun çevresindeki önemli şeyleri şiirlerine taşıdığının göstergesidir. şair, şiirlerinde, altına genellikle sarı rengi, parlaklığı ve değeri bakımından karşılaştırma ve benzetme amaçlı olarak yer verdiği görölmüştür.

4.1.8. Meslek İsimleri

Dilin kelime hazinesi içerisinde çeşitli meslek isimlerinin önemli bir yeri vardır. Meslekler, yaşanılan bölgenin ve dönemin ihtiyaçları sonucunda ortaya çıkar. Askerî ve güvenlik, eğitim-öğretim, avcılık, sağlık, spor, sanayi, tarım ve hayvancılıkla ilgili pek çok meslek, ihtiyaçlar doğrultusunda çeşitli isimlerle adlandırılır.

şairlerin / yazarların eserlerinde meslek isimleri görölür. Çoğu şairin / yazarın eserlerindeki meslek isimlerinin dönemle ve onun bulunduğu bölgeyle ilgisi vardır. Savaş döneminde ve savaşın olduğu yerde bulunan şairin / yazarın eserinde, askeri anlamdaki meslek isimleriyle veya sanayi döneminde ve sanayi bölgesinde bulunan şairin / yazarın eserinde, makineci, mühendis gibi meslek isimleriyle daha sık karşılaşılır. Bu da sanatçının çevresinden ayrı düşünölmemesini gerektirir.

Ümötaliyev'in şiirlerde kullandığı meslek isimleri, onun yaşadığı dönem ve bölge arasında ilişki olduğunu göstermiştir. şairin şiirlerinde yer alan meslek isimleri ve kullanım sıklıkları Tablo 4.8'de göröldüğü gibidir.

Tablo 4.8: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Meslek İsimlerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	cumuşçu	işçi	7
2	cooker	asker	6
3	komuzçu	kopuzcu	6
4	akın	şair, ozan	5
5	bagban	bahçıvan	5
6	celdet	cellat, işkenceci	4
7	koycu	çoban	4
8	asker	asker	3
9	ırçı	şarkıcı, meddah	3
10	incener	mühendis	3
11	mergen	nişancı, avcı	3
12	ofitser	subay, zabıt	3
13	professor	profesör	3
14	tokuuçu	çulha, dokumacı	3
15	balban	pehlivan, güreşçi	2
16	colbaşçı	rehber	2
17	çeçen	söz ustası, konuşmacı	2
18	kolbaşı	komutan	2
19	dürbölöñ	doktor, hekim	2
20	añçı	avcı	1
21	bilgiç	bilirkişi, uzman	1
22	koyçuman	koyun çobanı	1
23	körçü	mezarıcı	1
24	küzötçü	bekçi, nöbetçi	1
25	maşinist	makinist, makineci	1
26	mugalim	öğretmen	1
27	okuuçu	öğrenci	1
28	pahtaçı	pamukçu	1
29	paşa	paşa	1
30	sakçı	koruyucu, bekçi	1
31	saktooçu	koruyucu, bekçi, muhafız	1
32	soldat	asker	1
Toplam			81

Ümötaliyev, şiirlerinde 32 meslek ismini toplamda 81 kez kullanmıştır. Şairin şiirlerinde farklı meslek isimlerinin varlığı, bulunduğu dönemin bir özelliğidir. Savaş döneminde yaşayan Ümötaliyev, şiirlerinde askerî mesleklere ağırlık vermiştir. Bu durum, Ümötaliyev'in II. Dünya Savaşı döneminde yaşamış olmasının ve savaşta subay olarak yer almasının sonucudur. Şair, yaşadığı dünyayı şiirlerde sıkça tasvir etmiştir.

4.1.9. Nesne, Eşya, Araç ve Gereç İsimleri

Şairler ve yazarlar, dış dünyayı şiirlerine taşıyarak eserlerine gerçeklik katar. Gündelik yaşamda görülen ve kullanılan nesne, eşya, araç ve gereçlerin eserlerde yer alması, şair veya yazarın dış dünyadan kopuk olmadığını ve dış dünyaya göndermelerde bulunduğunu gösterir. Söz konusu durum, Ümötaliyev'in şiirlerinde de mevcuttur. Şiirlerde geçen nesne, eşya, araç ve gereç isimleri ve sıklıkları, Tablo 4.9'da gösterilmiştir.

Tablo 4.9: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Nesne, Eşya, Araç ve Gereç İsimlerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	taş	taş	12
2	çırak	lamba, mum	7
3	selkinçek	salıncak	5
4	komuz	kopuz	4
5	şam	lamba, mum	4
6	atkı	boru	3
7	kalam	kalem	3
8	kezdeme	kumaş	3
9	kiyim	elbise, giyim	3
10	nerse	nesne, eşya	3
11	süröt	resim, fotoğraf	3
12	tereze	pencere	3
13	vagon	vagon	3
14	aynek	ayna	2
15	cooluk	mendil, başörtüsü	2
16	eşik	kapı	2
17	kagaz	kağıt	2
18	kamış	kamış, saz	2
19	kayık	kayık, sandal	2
20	kitep	kitap	2
21	kum	kum	2
22	örmök	dokuma tezgahı	2
23	parovoz	buharlı lokomotif	2
24	stanok	tezgah	2
25	tabak	tahta çanak	2
26	atılas, atlas	atlas, ipek	2
27	al'bom	albüm	1
28	avtomobil'	otomobil	1
29	buyla	çubuk	1
30	buyum	nesne, her türlü eşya	1
31	cele	ip	1
32	cıloo	dizgin, yular	1
33	cün	yün	1
34	çıbık	çubuk	1

35	depter	defter	1
36	dorbo	çanta	1
37	etek	etek	1
38	kap	çuval	1
39	kapka	kapı	1
40	kerebet	yatak, karyola	1
41	keçek	giyim, elbise	1
42	kepin	kefen	1
43	kımkap	işlemeli, simli kumaş	1
44	kilem	halı	1
45	mala	mala, sürgü	1
46	mamık	kuş tüyü	1
47	mık	çivi	1
48	oçok	ocak	1
49	oturguç	oturak, sandalye	1
50	paraşyut	paraşüt	1
51	samolyot	uçak	1
52	sar	uçurtma	1
53	satin	satın	1
54	sep	çeyiz	1
55	şar	küre, top	1
56	şatı	merdiven	1
57	şayı	ipek, atlas	1
58	şeyşep	yatak çarşafı	1
59	tañış	bağ, ip	1
60	telefon	telefon	1
61	togun	jant, ispit	1
62	töşök	yatak, döşek	1
63	traktor	traktör	1
64	ütük	ütü	1
65	zoo	kaya	1
Toplam			121

Ümötaliyev, şiirlerinde 65 nesne, eşya, araç ve gereç ismini toplamda 121 kez kullanmıştır. Dış dünyayı şiirlerine taşıyan şairin şiirlerinde bu sayının fazla olması şaşırtıcı bir durum değildir. Çünkü Ümötaliyev, gördüğü her türlü nesne, eşya, araç ve gereçlere edebî estetik değer katarak şiirlerinde yer vermiştir. Bu bakımdan şair, yaşadığı çevreden bağımsız düşünülemez. Onun şiirlerinde çevresindeki kişisel eşyalar, ev eşyaları, ulaşım araçları, dokuma tezgâhı, kitap, ip, taş, çivi vb. nesne, eşya, araç ve gereçlere ait isimleri sıklıkla görmek mümkündür.

4.1.10. Özel İsimler

Genel olarak isimler, “...öteden beri, gösterdikleri nesnelere tek bir kişi, belli bir varlık ya da düşünce oluşuna göre özel ad... ve aynı türden varlıkların tümünü

anlatan tür adı... olmak üzere ikiye ayrılır” (Aksan, 2009b: 85). Özel isimler, kişi, millet, ülke, şehir, yer, kurum ve din gibi çeşitli isimleri içerisinde barındırır. Her bir kişinin benzerlerinden ayıran farklı bir isimle adlandırıldığı gibi her bir millet, ülke, şehir ve yer de farklı isimlerle adlandırılır.

Çevresinde gördüklerini eserlerine taşıyan şairlerin / yazarların eserlerinde özel isimlere yer verdikleri görülür. Şairler / yazarlar, özel isimlerle eserlerinde özellikle kişi ve yer kadrosunu oluşturur. Kişi ve yer kadrosu geniş olan şairin / yazarın eserlerinde dış dünyadan fazlaca beslendiği anlaşılır. Ümötaliyev’in da şiirlerinde özel isimlere yer verdiği gözlenmiştir. Ümötaliyev’in şiirlerinde kullandığı özel isimleri; kişi isimleri, millet isimleri, ülke, şehir ve yer isimleri olarak üçe ayırmak mümkündür.

4.1.10.1. Kişi İsimleri

Şairlerin ve yazarların eserlerinde en sık kullandığı özel isimler, kişi isimleridir. Eserlerde yer alan kişi isimlerinin fazlalığı veya azlığı şairin / yazarın tercihine bağlıdır. Bir şair veya yazar, kişi isimlerini eserlerinde fazlaca kullanarak olay örüntülerini genişletir. Ümötaliyev’in şiirlerinde kişi kadrosunun genişliği, Tablo 4.10’da görüldüğü gibidir.

Tablo 4.10: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Kişi İsimlerinin Kullanımı

Sıra	İsim	Kullanım Sıklığı
1	Lenin	16
2	Aydar	6
3	Bolot	4
4	Boronbay	4
5	Ömürbek	4
6	Raymonda	4
7	Arstanbek	3
8	Arzimat	3
9	Gitler	3
10	Manas	3
11	Stalin	3
12	Carkınbay	2
13	Murat	2
14	Sarmat	2
15	Toktogul	2
16	Artur	1

17	Ayçürök	1
18	Bilalbay	1
19	Hikmet	1
20	Dzercin	1
21	Frits	1
22	Gülburak	1
23	İliç	1
24	Kankey	1
25	Mamarasul	1
26	Marks	1
27	Muratalı	1
28	Niyazalı	1
29	Puşkin	1
30	Semetey	1
31	Şermat	1
32	Taalaybek	1
Toplam		78

Ümötaliyev, şiirlerinde 32 farklı kişinin ismini toplamda 78 kez kullanmıştır. Şiirlerde kullanılan isimlerin bir kısmı gerçek kişilere ait, bir kısmı destan kahramanı bir kısmı ise yazar, şair ve siyasetçidir. İsimler içinde en sık tercih edilen Lenin'dir. Bunun sebebi, şairin yaşadığı dönemin gerçekliği olarak düşünülebilir. Çünkü o dönemde Lenin'e övgü içerikli şiir yazma gerekliliği vardı. Şair, başta Lenin olmak üzere bazı şahıslara şiirlerini ithaf etmiştir.

Şairin şiirlerinde kadın isimleri, erkek isimlerine göre çok az kullanılmıştır. Kadın isimlerinin kullanıldığı şiirler, savaş öncesi ve savaş sonrası döneme aittir. Bu da savaş döneminde önceliğin gençleri savaşa çağırır nitelikteki eserlere verilmesinden kaynaklanır.

4.1.10.2. Millet İsimleri

Millet, kültür, dil, yaşayış bakımından ortaklık gösteren ve tek bir devletin çatısı altında yaşayan / yaşayamayan topluluklardır. Türk milleti bu topluluklara verilebilecek en güzel örnektir. Her biri farklı bir devlet altında yaşayan Kırgız, Uygur, Özbek, Tatar, Kazak, Yakut vd. Türk milletini oluşturur.

Şairler ve yazarlar, kendi milletlerine eserlerinde sıklıkla yer verebilir. Bu durum, zamanın gerçeklerine bağlı olarak anlam kazanır. Kırgız Türkü olan Ümötaliyev, şiirlerinde birden çok millet adına yer verir. Şairin bulunduğu ülke ve

mensup olduğu millet itibariyle Türk akraba toplulukları, şiirlerinde en çok geçen millettir. Şairin yaşadığı dönemde Kırgızların etkileşim içinde olduğu diğer millet isimleri de şiirlerde geçtiği ve bazıları için şiirler yazdığı görülmüştür. Ümötaliyev'in şiirlerinde yer alan millet isimleri, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.11'deki gibidir.

Tablo 4.11: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Millet İsimlerinin Kullanımı

Sıra	İsim	Kullanım Sıklığı
1	Kırgız	19
2	Türk	8
3	Sovyet	4
4	Kavkaz	3
5	Orus	3
6	Özbek	2
7	Frantsuz	1
8	Kazak	1
9	Nemetster	1
10	Tatar	1
Toplam		43

Ümötaliyev, şiirlerinde millet isimlerini toplamda 43 kez kullanmıştır. Kırgız, Türk, Özbek, Kazak ve Tatar akraba topluluklarıdır. Ümötaliyev, ayrı devlet, tek millet olan Türk milletinin akraba topluluklarına şiirlerde yer vermiştir. Şiirlerdeki millet isimlerinin 31'ini bu akraba toplulukları oluşturur. Bunların dışında Ümötaliyev'in yaşadığı dönemde Kırgız toplumunun Sovyetlerin etkisi altında olması nedeniyle şair, şiirlerde Sovyet ve Ruslara da yer vermiştir. Yine şairin yaşadığı dönemler içerisinde II. Dünya Savaşının gerçekleşmesi, şiirlerde Fransızlara yer vermesinin nedeni olarak düşünülür.

4.1.10.3. Ülke, Şehir ve Yer İsimleri

Kişi isimleri gibi ülke, şehir ve yer isimlerine de şairler ve yazarlar tarafından eserlerde sıklıkla yer verilir. Şair ve yazar, ülke, şehir ve yerleri olumlu veya olumsuz yönleriyle ele alır. Bu durum, söz konusu yerlerin daha çok güzelliklerini ya da olumsuzluklarını anlatmak için tercih edilir.

Ümötaliyev'in de şiirlerde ülke, şehir ve yer isimlerine genişçe yer verdiği görülür. Şair, şiirlerinde birçok ülke, şehir ve yerden bahseder. Buralar, bazen güzelliğiyle, bazen savaş alanı olmasıyla, bazen de siyasi ve coğrafi önemden

dolayı şiirlerde yer alır. Şiirlerdeki ülke, şehir ve yer isimleri, sıklıklarıyla Tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Tablo 4.12: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Ülke, Şehir ve Yer İsimlerinin Kullanımı

Sıra	İsim	Kullanım Sıklığı
1	Ala Too	8
2	Narın	5
3	Isık Köl	4
4	Ritsa	4
5	V’etnam	4
6	Berlin	3
7	Frunze	3
8	Moskva	3
9	Oş	3
10	Soñ Köl	3
11	Aksay	2
12	Ancıyan	2
13	Fargana	2
14	Keñkol	2
15	Kırgızstan	2
16	Talas	2
17	Taşkent	2
18	Akbuura	1
19	Aksı	1
20	Al’pılar	1
21	Amerika	1
22	Arstanbap	2
23	Atbaşı	1
24	Cambul	1
25	Çartak	1
26	El’ba	1
27	Frantsiya	1
28	Karpat	1
29	Kavkaz	1
30	Kazakstan	1
31	Kreml	1
32	Namangen	1
33	Rossiy	1
34	SSSR	1
35	Suusamır	1
36	Volga	1
Toplam		74

Ümötaliyev’in şiirlerinde 7 ülke, 10 şehir ve 19 yer toplamda 74 kez kullanıldığı görülmüştür. Ülkeler, V’etnam (Vietnam), Kırgızstan (Kırgızistan), Amerika, Frantsiya (Fransa), Kazakstan (Kazakistan), Rossiy (Rusya) ve SSSR (SSCB)’dir. Şiirlerde, Almanya’nın Berlin, Özbekistan’ın Ancıyan, Fargana

(Fergana), Taşkent, Namangen, Rusya'nın Moskva (Moskova), Kırgızistan'ın Frunze, Oş, Talas ve Kazakistan'ın Jambul şehirleri ve Kırgızistan'ın Aksay, Aksı, Arstanbap, Suusamır ve Keňkol köyleri, Avrupa'nın Karpat dağı ve El'ba nehri, Özbekistan'ın Çartak ilçesi geçer.

Kırgızistan'da doğup büyüyen Ümötaliyev'in şiirlerinde, Kırgızistan'a komşu ülkelerin ve şehirlerin adı yoğunluktadır. Yakın coğrafyayı şiirlerinde işleyen şair, II. Dünya Savaşı döneminde yaşaması ve savaşta asker olarak bulunması, şiirlerde Fransa'ya, Almanya'ya ve bazı uzak şehirlere yer vermesine neden olmuştur.

4.1.11. Renklerle İlgili İsimler

Renklerin kaynağı doğadır. Doğa içerisinde renklerin her tonunu görmek mümkündür. Doğadaki temel renkler, gökyüzünün ve denizin mavi rengi, güneşin sarı rengi, güneşin doğuş ve batış anında ortaya çıkan kırmızı rengidir.

Renkler, görünenin ardında bazen farklı anlamların göstergesi olur. “Evensel niteliği olmakla beraber bazı renkler, farklı kültürlerde farklı anlam ve temsil değeri kazanıp buna göre kullanım sıklığı yaşayabilir” (Şahin ve Arzybaeva, 2018: 1540). Türklerde, ak, kara ve kırmızı, diğer renklere göre ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Ak, masumluluğun, dinginliğin ve temizliğin; kara, kötülüğün, ölümün, savaşın ve olumsuzlukların; kırmızı ise kan rengi olması nedeniyle savaşın, bayrağın, güneşin simgesi olarak kullanılır.

Şairler, renkleri kullanarak şiirlerinde farklı anlam dünyası oluşturur. Şairlerin renkleri, genellikle duyguların ve tabiatın tasvirinde kullandığı bilinir. Ümötaliyev, şiirlerde renkleri dikkati çekici oranda kullanmıştır. Şair, şiirlerinde belli renkleri yoğun olarak tercih etmiştir. Ümötaliyev'in şiirlerinde yer alan renklerle ilgili isimler ve kullanım sıklıkları, Tablo 4.13'teki gibidir.

Tablo 4.13: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Renklerle İlgili İsimlerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	ak	ak, beyaz	37
2	kara	kara, siyah	17
3	kırmızı	kırmızı	14
4	appak	bembeyaz	7
5	caşıl	yeşil	6

6	sarı	sarı	4
7	boz	boz	3
8	kök	mavi	3
9	gülgün	pembe	1
10	kuba	solgun, sarışın	1
11	sargıl	sarışın	1
Toplam			94

Ümötaliyev, şiirlerinde renklerle ilgili 11 ismi 94 kez kullanmıştır. Şairin şiirlerinde en sık kullanılan renk *aktır*. Ümötaliyev, temizliğin, masumluğun, berraklığın ve saflığın simgesi olan *akı* sıklıkla kullanmıştır. Şiirlerde en sık kullanılan ikinci renk ise *karadır*. Bu renk, ölümlerin, kötülüklerin ve olumsuzlukların yansıması olarak şiirlerde yer alır. Şairin en sık kullandığı üçüncü renk ise *kızıldır*. “Kırgız Türkçesinde kızıl kelimesi, kırgın kelimesinin önünde savaşın, mücadelenin çok şiddetli olduğunu anlatmaktadır” (Şahin ve Arzybaeva, 2018: 1547). Savaşta asker olarak yer alan Ümötaliyev’in kızıl rengi kırgın kelimesinin önünde kullanımı,

“... Korkpoy alga baramın, Coogo kırgın salamın, <i>Kızıl kırgın</i> maydanga Kirbey kantip kalamın, Kara toodoy coo menen Bir betteşip turuş bar!...” (Ümötaliyev, 2015: 102).	... <i>Korkmaz ileri giderim, Düşmana kırgın salarım, Savaş meydanına Girmeden nasıl dururum, Dağ gibi düşmanla Yüzleşme var!...</i>
---	--

dizelerinde görüldüğü gibidir. Şair, *kızıl kırgın* ifadesiyle savaş meydanındaki kanlı mücadeleyi betimleyerek, kendinin bu mücadele içine girmeden duramayacağını anlatır.

4.1.12. Savaş ve Askerlikle İlgili İsimler

Savaşlar, insanların hayatında yıkıcı etkiler yaratır. Savaşta ailesini, arkadaşlarını ve sevdiklerini kaybeden insanlar, bu durumun etkisini hayatlarında fazlaca hisseder. Savaş döneminde şairler ve yazarlar, savaşın görüntüsünü eserlere taşır. Şairler, askerleri cesaretlendirici nitelikte şiirler yazar.

II. Dünya Savaşı döneminde yaşamış ve savaşta subay olarak görev yapmış gazi Ümötaliyev’in şiirlerinde savaş döneminin etkisini hissetmek mümkündür.

Şairin şiirlerinde yer verdiği savaş ve askerlikle ilgili isimler, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.14’te verilmiştir.

Tablo 4.14: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Savaş ve Askerlikle İlgili İsimlerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	coo	düşman	28
2	baatır	kahraman	12
3	duşman	düşman	12
4	kas	düşman	7
5	cooker	asker	6
6	küröş	savaş	6
7	maydan	cephe, savaş alanı	6
8	ok	ok	5
9	kılıç	kılıç	4
10	asker	asker	3
11	kural	silah	3
12	mıltık	ateşli silah, tüfek	3
13	soguş	savaş	3
14	ştab	karargah, kurmay	3
15	tank, tanke	tank	3
16	aydoo	sürgün	2
17	bomba, bombu	bomba	2
18	carak	silah	2
19	granat	bomba	2
20	kolbaşçı	komutan	2
21	nayza	kargı, mızrak, süngü	2
22	okop	siper	2
23	öltürüü	adam öldürme, cinayet	2
24	uruş	dövüş, vuruş	2
25	atom	atom	1
26	bülük	savaş, çatışma	1
27	gospital	askerî hastane	1
28	kalkan	kalkan, siper, miğfer	1
29	kelte	eski zaman tüfeği, tifo	1
30	komandirlik	komutanlık	1
31	pulemyot	makinelî tüfek	1
32	snaryad	gülle, mermi	1
33	soldat	asker	1
34	sorguç	kan emici	1
35	tarp	leş, ceset kalıntıları	1
36	tetik	mihver, mekanizma, cihaz	1
37	tutkun	esir, tutsak	1
38	urum	vurma, vuruş	1
39	zambirek	ateşli silah	1
Toplam			137

Ümötaliyev, şiirlerinde savaş ve askerlikle ilgili 39 ismi toplam 137 kez kullanmıştır. Şiirlerindeki bu kelimelerden de anlaşılacağı üzere Ümötaliyev'in savaş ve askerlikle ilgili kelime dünyası geniştir. Bu durum, Ümötaliyev'in savaş döneminde yaşaması ve savaşta asker olarak yer almasından kaynaklanır. Şairin savaş döneminde yazdığı şiirlerin askerleri cesaretlendirici ve gençleri savaşa çağırır nitelikte olduğu görülmüştür.

4.1.13. Sayı İsimleri

Dillerin temel söz hazinelerinin içerisinde sayı isimlerinin önemli bir yeri vardır. Sayı isimleri, Türk lehçeleri arasında morfolojik ve fonetik farklılıklar dışında ortaklık gösterir.

Şairler ve yazarlar sayıları, bir şeyin miktarını ifade etmek ve bir ismi nitelenmek için kullanır. Çoğu şair ve yazar gibi Ümötaliyev'in şiirlerinde de sayı isimlerinin kullanıldığı görülmüştür. Şair, şiirlerde sayı isimlerinin bir hariç bir şeyin sayısal miktarını belirtmek için kullanılmıştır. Bir, bazen bir ismi niteler bazen miktar belirtir. Ümötaliyev'in şiirlerindeki sayı isimleri ve sıklıkları, Tablo 4.15'teki gibidir.

Tablo 4.15: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Sayı İsimlerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	bir	bir	176
2	eki	iki	19
3	beş	beş	10
4	miñ	bin	8
5	on	on	8
6	cüz	yüz	7
7	segiz	sekiz	4
8	üç	üç	4
9	altı	altı	2
10	ceti	yedi	1
11	cıyırma	yirmi	1
12	colku	birinci	1
13	gektar	hektar	1
14	tsentner	kental, 100 kg	1
Toplam			243

Ümötaliyev'in şiirlerinde 14 sayı ismi toplam 243 kez kullanılmıştır. Bu sayının çok olmasının sebebi, bir kelimesinin kullanım sıklığının fazla olmasıdır. Bir Türkçenin bir gereğidir. Türkçede bir kelimesi, bir şeyin nitelenmesi, rakamın yazılı karşılığı, topluluk bildirmesi bakımından sıklıkla kullanılmıştır. Bir bazen belirliliği bazen de belirsizliği ifade eder.

4.1.14. Tabiatla İlgili İsimler

Tabiat, canlı ve cansız tüm varlıkların bir arada bulunduğu sürekli yenilenen bir oluşumdur. Tabiatın temelini dört ana element olarak bilinen hava, su, ateş ve toprak oluşturur. Tabiat, bitki, dağ, deniz, hayvan, nehir, yol vb. her şeyi içinde barındırır. Tabiatın şair / yazar üzerindeki etkisi onların eserlerine yansır. Onlar eserlerde tabiat güzelliklerini, tabiat olaylarını ve tabiatın tanıtımını yapar. Bu nedenle şairler ve yazarlar, tabiattan ayrı tutulamaz.

Pek çok şair ve yazar gibi Ümötaliyev, tabiata şiirlerinde fazlaca yer vermiştir. Onun şiirlerinde tabiat; bitki, çöl, dağ, maden, deniz, hava olayları, hayvan, nehir, renk, ses ve yer gibi pek çok yönüyle görülebilir. Tabiat, çok geniş bir kavramdır. Dolayısıyla tabiat unsurları, çeşitli başlıklara ayrılmıştır. Bunların gerisinde kalanlar ise, *Tabiatla İlgili İsimler* başlığı altında Tablo 4.16'da gösterildiği gibi ele alınmıştır.

Tablo 4.16: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Tabiatla İlgili İsimlerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	bak	bağ, bahçe	35
2	too	dağ	30
3	col	yol	28
4	suu	su, nehir	27
5	köl	göl	21
6	ot	ateş	11
7	deñiz	deniz	7
8	say	nehir yatağı, dere	7
9	çoku	tepe, dağ tepesi	6
10	dayra, dariya	ırmak, nehir, derya	5
11	aba	hava	4
12	çöl	çöl	4
13	könj	tezek, gübre	4
14	tolkun	dalga	4
15	topurak	toprak	2

16	cayık	çayır	1
17	gölzar	gölzar, çiçek bahçesi	1
18	özön	dere yatağı	1
19	töbö	tepe	1
Toplam			199

Şair, şiirlerinde tabiatla ilgili 19 isme toplam 199 kez yer vermiştir. Tabiatla ilgili isimler içerisinde en sık kullanılan bak (bağ, bahçe) kelimesidir. Ümötaliyev'in şiirlerinde tabiatla ilgili isimler arasında suu, köl, deňiz, say, dayra, dariya, özön gibi kelimeler, toplamda 68 kez kullanılmıştır. Bu kullanımın tabiatla ilgili kelimelerin üçte birini oluşturduğu görülmüştür. Kırgızistan'da deniz olmadığından deniz, göl gibi tahayyül edilebilir. Fakat deniz olmayan yerdeki şairin şiirlerinde deniz kelimesini kullanmış olması dikkat çekicidir. Bu, duygusallığı barındıran bir metafor olarak da nitelendirilebilir.

Suyun hayatın devamlılığını sağlayan bir unsur olması, denizlerin enginliği, göllerin durgunluğu, nehirlerin akışı şiirlere canlılık katar. Şair, duygu ve düşüncelerini tabiat unsurlarıyla verir ve şiirlerinde tabiatı tasvir eder. Bu nedenle tabiat, onun şiirlerinde fazlaca görülür.

4.1.15. Vücutla İlgili İsimler

İnsan vücudu, tıp alanında olduğu kadar dil bilimi alanında da önemli bir yere sahiptir. Vücuttaki organ ve bölge isimleri, bir dilin temel kelime hazinesinin bir parçasını oluşturur. Sayı isimlerinde olduğu gibi vücutla ilgili isimlerin de Türk lehçeleri arasında ortaklığından söz edilebilir. Türk lehçelerinde, göz, kulak, baş, dil ve boyun gibi vücutla ilgili isimler, morfolojik ve fonetik farklar dışında ortaklık oluşturur.

Şairler ve yazarlar, eserlerinde, dış dünyaya ve insanların eylemlerine yer verirken vücutla ilgili isimleri kullanır. Örneğin şair veya yazarın bir kişinin eliyle veya gözüyle yaptığı hareketi ifade etmek için eli ve gözü kullandığı gibi pek çok vücut bölge ve organlarını eserlerine alır.

Ümötaliyev'in şiirlerinde vücutla ilgili isimler, genellikle organların ve vücut bölgelerinin işlevselliği bakımından kullanır. Ümötaliyev'in şiirlerinde geçen vücutla ilgili isimler, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.17'de gösterilmiştir.

Tablo 4.17: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Vücutla İlgili İsimlerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	kol	el	44
2	köz	göz	40
3	baş	baş	30
4	bet	yüz, yanak	15
5	mañday	alın	12
6	til	dil	9
7	çaç	saç	8
8	moyun	boyun	6
9	kaş	kaş	5
10	kulak	kulak	5
11	ooz	ağız	5
12	bel	bel	4
13	bilek	bilek	3
14	ireñ	beniz, ten	3
15	teri	deri	3
16	töş	döş, göğüs	3
17	con	bel kemiği, omurga	2
18	çükö	aşık kemiği	2
19	içek	bağırsak	2
20	kebete	çehre, surat	2
21	kökürök	yürek, kalp	2
22	kursak	kursak, karın, mide	2
23	sakal	sakal	2
24	sök	kemik	2
25	but	bacak	1
26	cülün	omurilik/ beyincik	1
27	den	ten, beden	1
28	kabırğa	kaburga	1
29	karek	gözbebeği	1
30	karın	karın, mide	1
31	kelbet	endam, çehre	1
32	kirpik	kirpik	1
33	mee	beyin	1
34	murun	burun	1
35	saamay	şakak	1
36	tiş	diş	1
Toplam			223

Ümötaliyev, şiirlerde 36 vücutla ilgili ismi, toplamda 223 kez kullanılmıştır. Şair, en çok *kol* (*el*), *köz* (*göz*), *baş* (*baş*), *bet* (*yüz*) ve *mañday* (*alın*) isimlerini kullanmıştır. Bunlar, savaş tasvirinde en sık kullanılan organlardır. Ümötaliyev, II. Dünya Savaşında yer aldığı için şiirlerinde savaş meydanı tasvirleri sıkça görülür. Savaş tasvirinde şair, gördüklerini, askerlerin mücadele anında elleriyle yaptıklarını, yüzden, alından ve baştan yaralanmalarını şiirlerine yansıtır.

Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin söz varlığı içerisindeki vücutla ilgili isimler karşılaştırıldığında bu iki Türk lehçesinde *göz, baş, dil, saç, boyun, kaş, kulak, bel, bilek, deri, kirpik* gibi vücut bölgesi ve organ isimlerinin ortak kullanıldığı görülmüştür.

4.1.16. Yer İsimleri

Yer isimleri, bölgeye göre değişiklik gösterir. Bir bölgede bulunan saray, okul, fabrika, karakol, istasyon, liman vb. yerler oranın gelişmişliğini gösterir. Şairler ve yazarlar, dış dünya ile iç içe oldukları için yaşadıkları yerleri eserlerine taşırlar.

Ümötaliyev, şiirlerinde yer isimlerini sıklıkla kullanılır. Şair, gördüğü, bulunduğu ve dile getirdiği pek çok yeri şiirlerine alır. Ümötaliyev'in şiirlerinde geçen yer isimleri ve sıklıkları, Tablo 4.18'de görüldüğü gibidir.

Tablo 4.18: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Yer İsimlerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	cer	yer	69
2	üy	ev	20
3	şaar	şehir	12
4	aska	yüksek kayalı dağ	9
5	uya	in, yuva	6
6	teskey	güneş görmeyen gölgeli yer	5
7	cayloo	yazlık otlak	4
8	cerge	anavatan, memleket	4
9	kıştak	köy, kışlak	4
10	kolhoz	kolhoz (kolektif çiftlik)	4
11	koroo	koyun ağılı	4
12	saray	saray, köşk	4
13	tör	yayla	4
14	adır	bayır, bölge	3
15	kampa	ambar, depo	3
16	talaa	tarla, alan, arazi	3
17	telegey	muhit, çevre	3
18	zavod	fabrika	3
19	ayıl	köy	2
20	fabrika	fabrika	2
21	karool	karakol	2
22	köçö	sokak, cadde, yol	2
23	mektep	okul	2
24	ordu	yer, konum	2
25	stantsiya	istasyon	2
26	tegirmen	değirmen	2

27	çarbak	kale	1
28	çölkö	bölge	1
29	gospital	askeri hastane	1
30	kalaa	şehir	1
31	kapçıgay	dağ geçidi, boğaz	1
32	kepe	kulübe, evcik	1
33	koktu	çukur, dağ çukuru	1
34	kumduu	kumlu, kumsal	1
35	lager	karargâh, kamp	1
36	meçit	mescit, cami	1
37	meykin	ova, düz	1
38	mürzö	kabir, mezarlık	1
39	örgöö	düğün evi	1
40	port	liman	1
41	sugum	koyu ormanla örtülen basık yer	1
42	tuur	kuş yuvası	1
Toplam			196

Ümötaliyev'in şiirlerinde 42 yer isminin kullanıldığı görülmüştür. Şair, bu yer isimlerini toplamda 196 kez kullanmıştır. Ümötaliyev şiirlerde, bu isimlerden en çok mekân, bölge, kısım anlamındaki *cere* yer vermiştir. Şiirlerdeki yer isimlerinin çoğunu üy, şaar, kıştak, saray, ayıl, kalaa, kepe, lager gibi yerleşim yerleri oluşturur.

4.1.17. Yer – Yön Bildiren İsimler

Yer – yön bildiren isimler, bir yer veya yön tarifi yapmak için kullanılır. Şairler ve yazarlar, eserlerinde yer, yön ifadelerini kullanarak yön tayininde bulunurlar. Ümötaliyev'in şiirlerinde de bu ifadeler görülür. Şairin şiirlerindeki yer – yön bildiren isimler, Tablo 4.19'da gösterilmiştir.

Tablo 4.19: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Yer – Yön Bildiren İsimlerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	aldı	ön	19
2	cak	yan, taraf	18
3	iç	iç, iç taraf	12
4	alga	ön, ileri	10
5	beri	buraya	10
6	arı	ötede	9
7	cakın	yakın, yan	9
8	üst	üst	9
9	art	arka	6
10	tüp	alt	6
11	tömön	aşağı	5
12	öñ	ön	4
13	astı	alt	3

14	ceek	kenar, kıyı	3
15	oŋ	sağ	3
16	öydö	yukarı	3
17	tarap	taraf	3
18	algı	önceki, baştaki	2
19	arka	arka, sırt	2
20	ayagı	arka	2
21	cön	yön	2
22	çet	kenar	2
23	aldan	önden	1
24	cogorku	yukarıdaki	1
25	ıldıy	aşağı	1
26	keri	geri, arka	1
27	ooruk	arka, arka taraf	1
28	öödö	yukarı	1
29	öyüz	öte, öteki kıyı	1
30	pas	alt, aşağı	1
31	sırt	dış taraf	1
32	sol	sol	1
33	uturu	karşı	1
Toplam			153

Ümötaliyev, şiirlerinde 33 yer – yön bildiren isme toplamda 153 kez yer vermiştir. Ümötaliyev, en çok ön, ileri, önceki, baştaki anlamlarına gelen *aldi*, *alga* ve *algı* kelimelerini kullanmıştır. Şair, şiirlerinde yer tayinini sıklıkla göstermiştir. Böylece bir yere yönelişi ve bir yerin gösterimini ifade etmiştir.

4.1.18. Yiyecek ve İçecek İsimleri

Canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan temel ihtiyaçlar arasında yiyecek ve içecekler, büyük önem teşkil eder. Şairler ve yazarlar, eserlerinde yiyecek ve içecek isimlerine yer verirler. Bu isimleri çoğunlukla eserlerde anlatılan konuyu pekiştirmek için kullanırlar. Bu durum, çoğu şair ve yazarda görüldüğü gibi Ümötaliyev’de de görülür. Ümötaliyev’in şiirlerindeki yiyecek ve içecek isimleri, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.20’deki gibidir.

Tablo 4.20: Ümötaliyev’in Şiirlerinde Yiyecek ve İçecek İsimlerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	alma	elma	6
2	nan	ekmek	5
3	aş	aş, gıda, yemek	4
4	bal	bal	4
5	cemiş	yemiş, meyve	4
6	şarap	şarap	4
7	tamak	yiyecek	4

8	daam	yiyecek, tat	3
9	kant	şeker	3
10	kımız	kımız	3
11	arak	rakı, votka	2
12	murç	siyah biber	2
13	örük	erik, kayısı	2
14	anar	nar	1
15	ancir	incir	1
16	apel'sin	portakal	1
17	cuka	yufka	1
18	cumurтка	yumurta	1
19	cüzüm	üzüm	1
20	çay	çay	1
21	karagat	siyah frenk üzümü	1
22	mömö	meyve, yemiş	1
23	ookat	gıda, erzak, rızık	1
24	salat	salata	1
25	şire	şurup, çeşni	1
Toplam			58

Ümötaliyev, şiirlerinde 25 yiyecek ve içeceği toplamda 58 kez kullanmıştır. Şiirlerde meyve isimlerinin çokluğu dikkat çekmiştir. Şiirlerde, alma, cemiş, örük, anar, ancir, apel'sin, cüzüm, karagat ve mömö meyve isimleri, farklı anlamlarda kullanılmaktan ziyade birincil anlamlarıyla kullanılmıştır.

Kırgızlarda yaygın olarak tüketilen ekmeğin genel adı *nandır*. Bu ekmeğe şairin şiirlerinde karşılaşılmıştır. Ekmeğin yanında Kırgızlara özgü içeceklerden biri olan *kımız* da şiirlerde görülmüştür. At sütünün mayalanmasıyla elde edilen kımız, Kırgızların önemli içeceklerindedir. Şiirlerde kullanılan yiyecek, içecek isimleri, daha çok nesne ve şeylerin karşılığı olarak kullanılmış, özel bir anlam içermemektedir.

4.1.19. Zaman Kavramıyla İlgili İsimler

Zaman, beş duyu organıyla algılanamayan bir oluşturdur. Bu oluş, insan zihninde meydana gelir. Zamanı var eden insan zihnidir. "... subjektif olarak zaman, geçmişin, şimdinin ve geleceğin içindeki yaşantılara ve bu yaşantıların bilincine dayanan üç boyutlu ve tarihsel bir hal iken, objektif olarak da keyfi bir saptama olmakla birlikte sabit olan bir an'a göre ölçülebilen soyut bir kavramdır" (Çil, 2011: 337). Zaman, insanlar tarafından saniye, dakika, saat, gün, ay, yıl, yüzyıl gibi belli kalıplara sokularak sınırlandırılır. İnsanlar, yaşamları boyunca her işini

sınırlandırılmış zaman içerisinde yapar. Bu bakımdan insan, zamana bağılı olarak yaşamını sürdürür. Şairler ve yazarlar, bu sınırlandırılmış zamana eserlerinde zorunlu olarak yer verir. Bazı eserlerde zaman bir anla sınırlandırılırken bazılarında uzun bir sürece yayılabilir.

Ümötaliyev'in şiirlerinde zaman kavramının sıklıkla kullanıldığı gözlenmiştir. Şair, bazen günün belli vakitlerini bazen de ayları ve yılları zaman ifadesi olarak şiirlerde kullanır. Ümötaliyev'in şiirlerinde yer alan zaman kavramıyla ilgili isimler, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.21'de gösterilmiştir.

Tablo 4.21: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Zaman Kavramıyla İlgili İsimlerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	kün	gündüz, zaman	31
2	tün	gece	23
3	tañ	tan, şafak, seher	21
4	kez	zaman, an, vakit	19
5	emi	şimdi	13
6	cıl	yıl	8
7	bügün	bugün	7
8	erteñ	sabah, yarın	7
9	murun	eski, önce	7
10	elek	şimdi, henüz	6
11	kiyin	sonra, itibaren	6
12	oşondo	o anda, o zamanda	6
13	zaman	zaman, vakit	6
14	azır	şimdi	5
15	keç	akşam, gece	5
16	ötkön	geçmiş, evvelki	5
17	soñ	son, sonra	5
18	zamat	an	5
19	dayım	daima, her zaman	4
20	May	Mayıs	4
21	tübölük	daima, her zaman	4
22	ulam	her zaman	4
23	carık	ansızın, birden bire	3
24	çak	zaman	3
25	münöt	dakika	3
26	anda	o zaman	2
27	kılım	yüzyıl, asır	2
28	kokus	ansızın, birdenbire	2
29	kündüz	gündüz	2
30	tap	zaman, vakit	2
31	tüş	öğle	2
32	zamana	zaman, çağ	2
33	zamatta	hemen	2
34	abaltan	evvelden, önceden	1

35	ansayın	hemen, o zaman	1
36	bayırkı	eski, ilkel	1
37	calt	kısaca, bir anlık	1
38	daroo	derhal, an, çabuk	1
39	erte	önce	1
40	ir	önce	1
41	İyul'	Temmuz	1
42	kezek	zaman	1
43	sekund	saniye	1
44	sıyra	zaman, vakit	1
45	şaka şuka	hemen, çabucak	1
46	tüştük	öğle vakti	1
47	ubak	vakit	1
Toplam			240

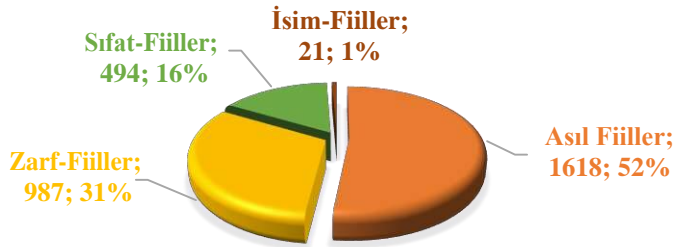
Ümötaliyev, şiirlerinde zaman kavramıyla ilgili 47 ismi, toplamda 240 kez kullanmıştır. Şiirlerde, *kün, tañ, tün, erteñ, keç, kündüz, tüştö* gibi tabiatta insan müdahalesi olmadan oluşan zaman ifadeleri sıkça yer alır. Bunun yanında zamanın bölümleri olan *cal, may, münöt, kılım, iyul', sekund* gibi isimler de görülür. Zaman, şairin algılayış biçimine göre değişir.

4.2. Fiillerin Anlam Bilimi Açısından Sınıflandırılması

Fiiller, hareketleri ve durumları ifade eden kelimelerdir. Bu kelimelere, çoğu dilde olduğu gibi sondan eklemeli bir dil olan Türkçede de ekler getirilerek yeni kelimeler türetmek mümkündür. Bundan dolayı, fiillerin kendi iç ve anlam özellikleri ayrı bir önem taşır.

Ümötaliyev'in şiirlerinde Grafik 4.1'de görüleceği üzere, asıl fiil 1618, zarf-fiil 987, sıfat-fiil 494 ve isim-fiil 21 toplamda 3120 fiil ve fiil soylu kelime mevcuttur.

Grafik 4.1: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Fiil ve Fiil Soylu Kelimeler

Ümötaliyev'in şiirlerinde fiil soylu kelimeler (fiilimsiler), tüm fiil ve fiil soylu kelimelerin toplamının yaklaşık yarısı kadardır. "Fiilimsilerin özellikle zarf-

fiillerin çokça kullanılması Kırgızcanın bir özelliğidir” (Arıcan, 2007: 98). “Zarf-fiiller hareket hali ifade eden fiil şekilleridir. Asıl hareketin yardımcı hareketini ifade ederler. Bu sebeptendir ki nesnelere hareket vasfını ortaya koyan zarf-fiiller şiire bir dinamizm bir aksiyon katmaktadır” (Arıcan, 2007: 88). Şiire dinamizm katmasından dolayı zarf-fiiller, özellikle içinde hareket barındıran şiirlerde sıklıkla görülür. Zarf-fiillerin yanında sıfat-fiiller de Ümötaliyev’in şiirlerinde yüksek oranda kullanılmıştır.

Ümötaliyev’in şiirlerinde isim-fiiller, sıfat-fiil ve zarf-fiillere göre daha az görülmüştür. Bunun nedeni, isim-fiillerin öltürü (öldürme, cinayet), süyüü (sevme, sevgi) gibi zamanla kalıplaştığı için isim olarak kullanılmasıdır.

Fiiller, anlam bilimi açısından sınıflandırılırken fiilimsiler, fiil kökü hâlinde ele alınmıştır. Sınıflandırmalarda yer alan al-, bar-, ber-, büt-, cat-, cet-, cür-, çık-, kara-, kel-, ket-, koy-, kör-, sal- ve tur- asıl fiil ve yardımcı fiil olarak ikiye ayrılmıştır. Yardımcı fiil sınıfındakiler, anlam bilimi açısından sınıflandırmaya dâhil edilmemiştir.

Ümötaliyev’in şiirlerindeki fiiller, akıl ve zihinle; artış ve azalışla; davranış ve iradeyle; devlet ve savaşla; duygularla; fiziksel ihtiyaçlarla; iş ve hizmetle; olumlu durumla; olumsuz durumla; sesle ve yansımaya; tarım ve hayvanla; temas durumuyla; yansıma durumuyla; yer edinme, konaklama ve inşa etmeyle; varlık, insan ve vücutla ilgili fiiller, duyu fiilleri, etkileşim ve iletişim fiilleri olmak üzere 16 alt başlıkta ele alınmıştır.

4.2.1. Akıl ve Zihinle İlgili Fiiller

İnsan akıyla düşünür, zihniyle konuyu anlar, kavrar, belleğe taşır ve sorunları çözer. Düşünme ve çözüm üretme özelliği sayesinde diğer canlılardan ayrılan insan, günlük hayatında aklına ve zihnine çokça ihtiyaç duyar. “Bir akıl kuramı mental durumları (inançlar, istekler, amaçlar, hayaller ve duygular) anlama yeterliliğidir. Bunlar, insanların yaptıkları şeyi niçin yaptıklarıyla ilgili düşünmenin doğal bir yolu olarak görülür” (Yaylagül, 2005: 21). Bu nedenle şairler, mental durumları aktarmak için akıl ve zihinle ilgili fiillere ihtiyaç duyar. Ümötaliyev de diğer şairler ve yazarlar gibi mental durumları ifade etmek için akıl ve zihinle ilgili fiillere

şiiirlerinde yer vermiştir. Ümötaliyev'in şiiirlerinde tespit edilen akıl ve zihinle ilgili fiiller, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.22'de gösterilmiştir.

Tablo 4.22: Ümötaliyev'in Şiiirlerinde Akıl ve Zihinle İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	bil-	bil-, anla-	38
2	oylo-	düşün-	26
3	caz-	yaz-	25
4	sez-	sez-, algıla-, farkına var-	11
5	oku-	oku-, öğren-	9
6	tüşün-	anla-, kavra-	7
7	izde-	ara-, araştır-	6
8	unut-	unut-	6
9	işen-	güven-	5
10	sana-	düşün-, aklına getir-	4
11	este-	hatırla-	3
12	kan-	kan-, tatmin edil-	3
13	ata-	adlandırıl-	2
14	çeç-	çöz-	2
15	kene-	dikkat et-, fark et-	2
16	taanı-	tanı-, itiraf et-	2
17	üyrön-	öğren-	2
18	aynı-	vazgeç-	1
19	cañıl-	hata yap-, yanıl-	1
20	süröttö-	tasvir et-	1
21	tamşan-	güzel bir şeyi hatırla-	1
22	taştaş-	vazgeç-	1
23	togo-	hesapla-	1
24	tüñül-	vazgeç-	1
25	uguz-	işittir-, bildir-	1
Toplam			161

Ümötaliyev, şiiirlerde 25 akıl ve zihinle ilgili fiili, toplam 161 kez kullanmıştır. Şiiirlerde, akıl ve zihinle ilgili fiillerin sıklıkla kullanılması, insanın akıl ve zihnine sürekli ihtiyaç duyması ve şiiirlere bunun yansıtılmasıyla ilişkilendirilebilir. Çünkü insan, işi akılla düşünerek, zihinle çözüm üreterek yapar.

4.2.2. Artış ve Azalışla İlgili Fiiller

Bir şeyin miktarının olumlu veya olumsuz yönde fazlaşması ve yükselmesi, artışı; düşmesi ise azalışı gösterir. Yaşamın gereği olarak bir şeyler bazen artar bazen azalır. Hayatın içindeki artış ve azalışlar, şairlerin ve yazarların eserlerinde yer edinirler. Bu durum Ümötaliyev'in şiiirlerinde de gözlenir. Şairin şiiirlerinde geçen artış ve azalışla ilgili fiiller, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.23'te verilmiştir.

Tablo 4.23: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Artış ve Azalışla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	ös-	büyü-, geliş-, art-	6
2	çogul-	toplan-, çoğal-	4
3	ön-	büyü-, geliş-	4
4	östür-	büyüt-, geliştir-	3
5	toptol-	yığıl-, birik-	2
6	art-	art-, çoğal-	2
7	kazanda-	çok sayıda ol-	2
8	köböy-	art-, çoğal-	2
9	çoḡoy-	büyü-	1
10	kemi-	eksil-, azal-	1
11	köptö-	artır-, çoğalt-	1
12	küçö-	artır-, çoğalt-	1
Toplam			29

Ümötaliyev'in şiirlerinde artış ve azalış bildiren 12 fiil, toplamda 29 kez kullanılmıştır. Bu fiillerin 28'i artış, 1'i ise azalış gösterir. Artış ifade eden fiillerin tamamına yakını anlam bakımından olumluluk ifade eder. Şairin zihninde gelişmeyi, artmayı, yükselmeyi, toplanmayı ve büyümeyi barındırdığı anlaşılır.

4.2.3. Davranış ve İradeyle İlgili Fiiller

Hareket, davranış, iş, oluş, kılış ve durum ifade eden fiiller, eserlere dinamizm ve canlılık katar. Bu bakımdan şairler ve yazarlar, eserlerinde sıklıkla davranış ve iradeyle ilgili fiillere yer verir.

Ümötaliyev'in şiirlerde davranış ve iradeyle ilgili fiillere genişçe yer verdiği görülmüştür. Pek çok fiil, davranış ve irade bildirir. Çalışmada, şiirlerdeki fiillerin gruplara ayrılmasından dolayı, çoğu davranış ve iradeyle ilgili fiil, diğer gruplara dâhil olmuştur. Başka bir gruba girmeyenler ise, burada toplanmıştır. Ümötaliyev'in şiirlerinde gözlenen davranış ve iradeyle ilgili fiiller ve kullanım sıklıkları Tablo 4.23'te gösterildiği gibidir.

Tablo 4.24: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Davranış ve İradeyle İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	tur-	kalk-	65
2	kel-	gel-	58
3	çık-	çık-, ileri hareket et-	52
4	ber-	ver-	44
5	ket-	git-	42

6	cür-	hareket et-, yürü-	31
7	al-	al-	28
8	tart-	çek-, sürükle-/ hareket et-	25
9	cat-	yat-	21
10	koş-	koş-	20
11	at-	at-, fırlat-	17
12	çert-	çal-, kopar-	12
13	oyno-	oyna-	12
14	kötör-	kaldır-	11
15	aylan-	çevir-, döndür-	8
16	çurka-	koş-	8
17	kayt-	dön-, geri dön-	8
18	atıl-	atıl-	7
19	min-	bin-	7
20	ırgı-	sıçra-, atla-	7
21	sun-	sun-, uzat-	7
22	süyö-	daya-, destekle-	7
23	bura-	çevir-, döndür-	6
24	arala-	dolaş-, gez-	5
25	kökölö-	şahlan-, yüksel-	5
26	alpar-	getir-	3
27	bayla-	bağla-	3
28	boylo-	boyunca git-	3
29	celpi-	çırp-, silk-	3
30	cıl-	hareket et-	3
31	ciber-	gönder-, yolla-	3
32	cönö-	yönel-, hareket et-	3
33	cügür-	koş-	3
34	kozgo-	oynat-, hareket ettir-	3
35	kuy-	dök-, akıt-	3
36	otur-	otur-	3
37	sız-	çiz-	3
38	sürö-	ilerlet-, destekle-	3
39	tanda-	seç-, iyisini ayırıp al-	3
40	tire-	daya-, destekle-	3
41	bulk-	ani hareket yap-	2
42	caykal-	bir yandan öbür yana salla-	2
43	çayka-	çalkala-, salla-	2
44	çuba-	birbiri ardınca git-	2
45	ızgı-	hızla dön-	2
46	kebel-	hareket et-, kımılda-	2
47	ker-	geri geri hareket et-	2
48	ozun-	ileri git-, ilerle-, öne geç-	2
49	serp-	sallan-, ani bir hareket yap-	2
50	süyrö-	sürükle-, sürü-	2
51	taş-, taşı-	taşı-, naklet-	2
52	termet-	salla-, dalgalandır-	2
53	ahtar-	tersine çevir-	1
54	bulga-	salla-	1
55	cort-	gez-, dolaş-	1

56	culun-	ileri atıl-	1
57	cutun-	ileri atıl-	1
58	çap-	hızlı koş-	1
59	daa-	cesaret et-, atıl-	1
60	kalt-	hareket et-	1
61	kıbıra-	ağır hareket et-	1
62	kıdır-	dolaş-, avare gez-	1
63	kürmöl-	dön-	1
64	salançda-	sark-	1
65	samsaala-	sark-, sallan-	1
66	sekir-	sıçra-, atla-	1
67	şile-	hareket ettir-	1
68	şilte-	salla-, baş salla-	1
69	tak-	tak-, as-	1
70	tötölö-	doğru yönde hareket et-	1
71	ulan-	devam et-, sür-	1
72	üyür-	çevir-, döndür-	1
73	zanğıra-	kaldır-, yukarı çek-	1
74	zımıra-	çok hızlı geç-	1
75	zırıl-da-	hızlı koş-	1
Toplam			605

Ümötaliyev, şiirlerde 605 davranış ve iradeyle ilgili fiil kullanmıştır. Şairin şiirlerde bu fiilleri sıklıkla kullanması, onun şiirlerinde hareketlilik olduğunu gösterir. Yani şair, şiirlerde insanların eylemlerini ve hareketlerini canlandırır.

Yardımcı fiiller, asıl fiilleri anlam ve işlev bakımından desteklemek için kullanılır. Bu nedenle yardımcı fiiller, tek başına bir davranış ve irade bildirmez. Hem asıl hem yardımcı fiil olarak kullanılan kel-, tur-, çık-, ber-, ket-, cat-, al-, cür-fiilleri davranış ve iradeyle ilgili fiiller içerisinde verilmiştir. Fakat bu fiillerin yardımcı fiil olarak kullanımları sınıflandırmaya dâhil edilmemiştir.

4.2.4. Devlet ve Savaşla İlgili Fiiller

Mensubu olunan devletin ve dönemin durumu, şairlerin ve yazarların eserlerine yansır. Onlar, yaşadıkları dönemle ilgili kelimeleri eserlerinde sıklıkla kullanır. Bu bakımdan savaş döneminde yaşamış bir şairin veya yazarın eserlerinde savaşla ilgili fiillerin fazlaca kullanılması şaşırtıcı bir durum değildir.

Ümötaliyev, şiirlerde devlet ve savaşla ilgili kelimeleri sıkça kullanmıştır. Bu durum, şairin savaş döneminde yaşamış olmasından kaynaklanır. Ümötaliyev'in şiirlerinde görülen devlet ve savaşla ilgili fiillerin kullanımları Tablo 4.25'te gösterilmiştir.

Tablo 4.25: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Devlet ve Savaşla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	kaç-	kaç-	21
2	ceñ-	yen-, kazan-	16
3	karma-	yakala-, el koy-	13
4	cık-	yen-, devir-	12
5	kapta-	her yandan kuşat-	6
6	alış-	dövüş-	5
7	küröş-	savaş-	5
8	talaş-	dalaş-, münakaşa et-	5
9	uruş-	dövüş-, kavga et-	5
10	basıl-	baskına uğra-	4
11	kama-	kuşat-, hapsed-	4
12	kıyra-	öl-	4
13	öltür-	öldür-, vur-	4
14	kastaş-	birbirine düşmanlık et-	3
15	tutul-	tutul-, yakalan-, ele geçiril-	3
16	ur-	vur-, döv-	3
17	aydat-	kovdur-, sürdür-	2
18	say-	sapla-, öldür-	2
19	sok-	vur-, döv-	2
20	talkala-	yen-, bozguna uğrat-	2
21	çulga-	kuşat-, sar-	1
22	ızırına-	yumrukla saldır-	1
23	kağış-	çatış-, kavga et-	1
24	katıl-	saldır-	1
25	kulat-	devir-, indir-	1
26	kurça-	kuşat-, çevir-	1
27	kurda-	kuşat-, çevir-	1
28	kutul-	kurtul-, halas ol-, sav-	1
29	oodarış-	attan devir-	1
30	taşırıl-	teslim edil-	1
31	tutkundal-	esir ol-	1
Toplam			132

Savaş meydanında subay olarak yer alan Ümötaliyev'in şiirlerinde 31 devlet ve savaşla ilgili fiil toplamda 132 kez kullanılmıştır. Bu fiillerin büyük bir kısmı olumsuz anlamdadır. Bu durum savaşın soğuk yüzünden kaynaklanır. Savaşla ilgili *yen-*, *kazan-* anlamında kullanılan *ceñ-*, *cık-*, *talkala-* ve *kurtul-* anlamındaki *kutul-* olumlu açıdan düşünülen fiillerdir.

4.2.5. Duygularla İlgili Fiiller

İnsanlar, yaşamları süresince olumlu ve olumsuz durumlarla karşılaşır. Bu durumlar sonucunda olumlu ve olumsuz duygular yaşanır. Sevinç, mutluluk gibi olumlu ve üzüntü, mutsuzluk gibi olumsuz duygular daima hayatın içindedir.

Şairler ve yazarlar, eserlerinde kendi duygularını bazen eserdeki karakterler üzerinden bazen de direkt olarak ifade ederler. Şairler, şiirlerinde duygu ifadelerine olumlu ve olumsuz olarak sıklıkla yer verir. Ümötaliyev'in şiirlerinde de aynı durum geçerlidir. Şair, şiirlerde hem olumlu hem de olumsuz duyguları bir arada kullanmıştır. Şairin sıkıntılı hayatı ve olumlu bakış açısı bu duyguların kullanımlarına yön verir. Ümötaliyev'in şiirlerinde tespit edilen duygularla ilgili fiiller, kullanım sıklıklarıyla birlikte Tablo 4.26'da gösterilmiştir.

Tablo 4.26: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Duygularla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	kül-	gül-	25
2	kuban-	sevin-	11
3	şaş-	şaş-, telaş et-	10
4	süy-	sev-	8
5	kork-	kork-	6
6	külün-	neşelice gülümse-	6
7	cada-	nefret et-, iğren-	4
8	ıyla-	ağla-	4
9	kaygır-	kaygılan-, hüzünlen-	4
10	kızgan-	kıskan-	4
11	ayan-	kendisine acı-	3
12	cılmay-	gülümse-	3
13	cımında-	gülümse-	3
14	erkele-	nazlan-, şımar-	3
15	suktan-	imren-, gıpta et-	3
16	tabal-	öç alır gibi sevin-	3
17	calooru-	aciz durumda bulun-	2
18	muñay-	kederlen-	2
19	süyün-	sevin-, hoşlan-	2
20	uyal-	utan-	2
21	açuulan-	sinirlen-, öfkelen-	1
22	aya-	acı-, merhamet et-	1
23	aybık-	sıkıl-, utan-	1
24	cadıra-	zevk duy-	1
25	cekte-	nefret et-	1
26	cinden-	delir-	1
27	düpüldö-	ağla-, bağır-	1
28	eñset-	şiddetli arzu uyandır-	1
29	erik-	can sıkıl-	1
30	ıkta-	şaşırt-	1
31	ırsakta-	sırt-	1
32	kakşa-	ağla-	1
33	keken-	kin besle-	1
34	keyit-	üz-	1
35	kılılda-	neşeli ol-	1
36	kıyış-	kıy-, acıma-	1

37	ökün-	pişman ol-, dövün-	1
38	örkөçтөн-	hırçınlaş-	1
39	sagın-	özle-	1
40	taarın-	darıl-	1
41	tišten-	hırslan-, dişleri sık-	1
42	ukmuştant-	hayrete düşür-	1
43	umtul-	arzu et-	1
44	uñulda-	hüngür hüngür ağla-	1
Toplam			132

Ümötaliyev, şiirlerinde duygularla ilgili 44 fiili, toplamda 132 kez kullanmıştır. Şiirlerdeki duygularla ilgili 132 fiilin 70'i olumlu, 62'si olumsuz anlam içerir. Ümötaliyev, şiirlerinde bu durumu neredeyse eşit derecede yansıttığı söylenebilir.

4.2.6. Duyu Fiilleri

Algılama, yorumlama ve çıkarım yapma gibi faaliyetler zihinde gerçekleşir. Bu faaliyetlerin zihinde gerçekleşebilmesi için görme, işitme, tatma, koklama, dokunma olarak bilinen beş duyuya ihtiyaç vardır. “İnsan sahip olduğu beş duyudan hareketle birtakım bilgileri edinir, çıkarımda bulunur ya da tahminde bulunur. Yani zihin süreci algı ile başlar. Zihnî algılama süreci duyularla gerçekleşirken bunların dildeki ifade karşılığı da duyu fiilleridir” (Hirik, 2017: 58). Kısaca, duyu fiilleri, beş duyu organının işlevlerini belirtmek için kullanılan fiillerdir.

Eserlerinde tabiat tasviri yapan şairler ve yazarlar, gördüklerini ve duyduklarını eserlerine yansıtırken duyu fiillerine yer verir. Ümötaliyev'in şiirlerinde de duyu fiillerinin yoğun bir şekilde kullanıldığı Tablo 4.27'deki gibi görülmüştür.

Tablo 4.27: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Duyu Fiillerinin Kullanımı

Duyu	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
Görme	kör-	gör-	72
	kara-	bak-, gözet-	47
	bak-	bak-, göz kulak ol-	3
	karan-	bakın-	3
	bayka-	gör-	2
	közdö-	gözetle-	1
	şıkaala-	gizlice bak-, gör-	1
	tikiy-	dikkatle bak-	1

İşitme	uk-	dinle-, işit-	30
	tıñşa-	dinle-, kulak ver-	11
	tuy-	duy-	1
Tatma	iç-	iç-	8
	tat-	tadına bak-, ye-	2
	cut-	yut-	1
Koklama	cıtta-	kok-	2
Dokunma	tiy-	değ-, dokun-	16
Toplam			201

Ümötaliyev, şiirlerde 8 görme duyusunu 130 kez, 3 işitme 42, 3 tatma 11, 1 koklama 2 ve 1 dokunma 16 olmak üzere toplam 16 duyu fiilini 201 kez kullanmıştır. Şair, şiirlerde en çok görme duyusuna başvurmuştur. Bu durum, şairin çevreyi hâkim bakış açısıyla izleyerek gördüklerini şiirlerine taşımasından kaynaklanır.

4.2.7. Etkileşim ve İletişim Fiilleri

Topluluk hâlinde yaşayan insanlar, duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktarma ihtiyacı duydukları için birbirleriyle sürekli olarak etkileşim içindedir ve iletişim kurma eğilimindedir. Yazılı, sözsüz ve sözlü olarak kurulabilen iletişim, toplum içerisinde önemli bir durumdur. Bu bakımdan şairler ve yazarlar, eserlerinde, duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarmak için iletişim fiillerini de kullanır. Ümötaliyev'in şiirlerinde etkileşim ve iletişim fiillerinin fazlaca kullanıldığı Tablo 4.28'de gösterilmiştir.

Tablo 4.28: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Etkileşim ve İletişim Fiillerinin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	de-	de-, söyle-	114
2	ayt-	anlat-, söyle-	65
3	sura-	sor-, rica et-	15
4	makta-	öv-	6
5	süylö-	söyle-, de-, konuş-	6
6	tañşı-	güzel ve akıcı konuş-	6
7	kaala-	iste-	4
8	azgır-	kandır-, kışkırt-	3
9	kezik-	karşılaş-	3
10	sırdaş-	birbirine sır söyle-	3
11	sıyla-	saygı duy-, onur ver-	3
12	taanış-	birisiyle tanış-	3

13	tile-	dile-, iste-	3
14	bildir-	bildir-, öğret-	2
15	coluk-	karşılaş-	2
16	körüş-	görüş-, karşılaş-	2
17	amandaş-	selamlaş-	1
18	arazdaş-	bozuş-, kavga et-	1
19	betteş-	yüzleş-, karşı karşıya gel-	1
20	okut-	öğret-	1
21	sanaş-	hesaplaş-, birlikte düşün-	1
22	suraş-	birbirini sor-	1
23	tantı-	çene çal-, boş sözler söyle-	1
24	üyröt-	öğret-	1
Toplam			248

Ümötaliyev'in şiirlerinde 24 etkileşim ve iletişim fiili, 248 kez kullanılmıştır. Şairin gördüğü ve duyduğu etkileşim ve iletişim durumlarını, kendi duygularını ve düşüncelerini okuyucuya sıklıkla aktardığı anlaşılmıştır.

4.2.8. Fiziksel İhtiyaçlarla İlgili Fiiller

İnsanların en temel fiziksel ihtiyaçları, yeme, içme, doyma, uyuma, uyanma, giyinme ve ısınmadır. İnsan, bu ihtiyaçlarını karşılayamazsa fiziksel sorunlar yaşayabilir. Bu nedenle fiziksel ihtiyaçların yeterli oranda karşılanması gerekir. Şairler ve yazarlar, insanların varlığı için önemli olan fiziksel ihtiyaçlara eserlerinde yer verir. Ümötaliyev'de de bu durum görülür. Şairin şiirlerinde gözlenen fiziksel ihtiyaçlarla ilgili fiillerin kullanımı Tablo 4.29'da verilmiştir.

Tablo 4.29: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Fiziksel İhtiyaçlarla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	ce-	ye-	13
2	ukta-	uyu-	5
3	kiy-	giy-	4
4	toy-	doy-	4
5	cılı-	ısın-	2
6	oygon-	uyan-	2
7	toyguz-	doyur-	1
8	uktat-	uyut-	1
9	ürgülö-	uyukla-	1
Toplam			33

Ümötaliyev, şiirlerinde fiziksel ihtiyaçlarla ilgili 9 fiile, toplam 33 kez yer vermiştir. Şiirlerde en sık kullanılan fiziksel ihtiyaç, yeme ihtiyacıdır. Fiziksel

İhtiyaçlar içerisinde en önemlisi beslenmedir. İnsanın varlığını sürdürebilmesi için öncelikle beslenme ihtiyacını gidermesi gerekir. Şairin şiirlerde en sık yeme ihtiyacını kullanması, beslenmenin zaruri olmasıyla ilişkilendirilebilir.

4.2.9. İş ve Hizmetle İlgili Fiiller

İnsanlar, ihtiyaçların karşılanabilmesi için bazı eylemlerde bulunur. Bu eylemler, yapılan iş ve hizmetlerdir. İnsanların eylemlerini eserlerine taşıyan şairler ve yazarlar, gözlemedikleri ve eserlerine taşıdıkları iş ve hizmetler üzerinden işçiliğe, emeğe ve emekçiye saygı duyulması gerektiğini okura yansıtır.

Ümötaliyev, emeğe ve emekçiye fazlaca önem veren bir şairdir. Onun II. Dünya Savaşı öncesi dönemde yazdığı şiirlerde emek ve emekçi büyük değere sahiptir. Şair, emekçi insanların iş ve hizmetlerini şiirlerinde sıklıkla kullanır. Ümötaliyev'in şiirlerinde iş ve hizmetle ilgili fiiller, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.30'da gösterilmiştir.

Tablo 4.30: Ümötaliyev'in Şiirlerinde İş ve Hizmetle İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	kıl-	yap-	31
2	aç-	aç-, göster-	14
3	iy-	eğ-, bük-	11
4	işte-	çalış-	10
5	küt-	bekle-, gözle-	9
6	sakta-	sakla-, koru-, gizle-	6
7	toku-	doku-, ör-	6
8	kura-	topla-, bir araya getir-	4
9	sat-	sat-, pazarla-	4
10	aşdı-	bekle-, koru-	3
11	korgo-	koru-, himaye et-	3
12	kur-	kur-, yap-	3
13	ötö-	hizmet et-	3
14	casa-	yap-, yarat-, düz-	2
15	cıyna-	topla-	2
16	cuur-	yoğur-	2
17	daldala-	sakla-, koru-	2
18	oro-	topla-, değiştir-	2
19	sür-	sür-, sıyır-	2
20	cıy-	yığ-, topla-	1
21	cire-	sök-, yüz-	1
22	çene-	ölç-	1
23	kızart-	kızart-, kırmızıya boya-	1
24	ölçö-	ölç-, tart-	1

25	suz-	kepçe ile çıkar-	1
26	şıpır-	süpür-, temizle-	1
27	tapta-	çalıştır-	1
28	tazala-	temizle-	1
29	töşö-	döşe-, ser-	1
30	tüy-	ör-, düğümle-	1
Toplam			130

Ümötaliyev, şiirlerde iş ve hizmetle ilgili 30 fiili, toplam 130 kez kullanmıştır. Emeğe ve emekçiye önem veren şairin şiirlerinde iş ve hizmetle ilgili fiillerin sıkça kullanılması tesadüfi bir durum değildir. Ümötaliyev'in şiirlerde emekçi insanların çabalarına, yaptıkları işlere ve hizmetlere ilişkin kullandığı fiillerden hareketle emeğe ve emekçiye verdiği önemi görmek mümkündür.

4.2.10. Olumlu Durumla İlgili Fiiller

Hayata olumlu bakan insan, her şeyi güzel görür. Hatta hayat, çok zor şartlarda geçse bile olumlu bakış açısına sahip olmak olumsuzlukları ikinci plana iter. Şairler ve yazarlar, bu durumu eserlerine yansıtırlar. Ümötaliyev'de de aynı durum söz konusudur.

Ümötaliyev, çok zor şartlarda yetişip dünya savaşı yaşamasına rağmen şiirlerinde yüksek denilebilecek oranda olumlu anlam içeren fiillere rastlanır. Ümötaliyev'in şiirlerinde tespit edilen olumlu durumla ilgili fiiller ve kullanım sıklıkları Tablo 4.31'de gösterilmiştir.

Tablo 4.31: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Olumlu Durumla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	cet-	yet-, var-, eriş-	30
2	bar-	var-, ulaş-	28
3	cara-	uygun ol-, hoşla git-	15
4	tap-	bul-, keşfet-	11
5	kir-	gir-	9
6	cetkir-	getir-, ulaştır-	6
7	başta-	başla-	5
8	körsöt-	göster-	4
9	tüz-	düz-, yoluna koy-	4
10	ayıktır-	iyileştir-	1
11	boşon-	serbest kal-	1
12	darıla-	tedavi et-	1
13	zımıray-	temiz ol-, derli toplu ol-	1
Toplam			116

Ümötaliyev'in şiirlerinde olumlu durumla ilgili 13 fiilin toplamda kullanım sıklığı 116'dır. Bu sayı daha yüksek çıkabilirdi. Fakat şiirlerdeki kelimeler anlam gruplarına ayrıldığı için olumlu anlam içeren fiillerin bir kısmı diğer gruplara dâhil olmuştur. Başka gruba girmeyen olumlu durumla ilgili fiiller ise burada verilmiştir. Şairin hayatının ve ülkesinin içinde bulunduğu olumsuzluklara rağmen olumlu durumlar şiirlerine yansımıştır.

4.2.11. Olumsuz Durumla İlgili Fiiller

Hayatta pek çok olumsuz durum yaşanabilir. Bunlar, insanların hayatında kalıcı izler bırakabilir. Hayatının büyük bir kısmı olumsuzluklar içerisinde geçen bir insan, dış dünyaya karşı genellikle olumsuz düşünceler içerisinde olur ve bu durum onun bütün hayatını etkileyebilir.

Şairlerin / yazarların eserlerinde olumsuz durumların kullanımları, onların hayat görüşüyle ilgili fikir verir. Şairlerin / yazarların hayatlarında olumsuzlukların fazla veya az olması, eserlerinin kelime kadrosunu etkiler. Ancak yine de her şairde olumlu veya olumsuz kelime kullanımı farklılık gösterir.

Ümötaliyev'in yaşadığı zorluklar, zaman zaman olumsuz kelimeler olarak şiirlerinde yer edinir. Şiirlerde tespit edilen olumsuz durumla ilgili fiiller, kullanım sıklıklarıyla birlikte Tablo 4.32'de verilmiştir.

Tablo 4.32: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Olumsuz Durumla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	tüş-	düş-, sark-	25
2	bas-	bas-, çigne-	24
3	çaç-	saç-, dağıt-	24
4	büt-	bit-, bitir-	11
5	kır-	kır-, kazı-	10
6	tök-	dök-	10
7	kaltır-	bırak-, terk et-	9
8	bat-	bat-	8
9	böl-	böl-, kes-	8
10	buz-	boz-, tahrip et-	8
11	kıs-	sıkıştır-, sık-	8
12	öç-	yok ol-, sol-, sön-	6
13	kıyna-	zorlan-	5
14	çök-	çök-, bat-	4
15	keç-	geç-, reddet-	4
16	kıy-	kıy-, kes-, acıma-	4

17	kuru-	kuru-, sol-	4
18	ayrı-	ayır-, ayrıl-	3
19	batır-	batır-	3
20	cul-	kopar-, yol-	3
21	kes-	kes-	3
22	üz-	kop-, kes-	3
23	acıraş-	ayrıl-	2
24	bastır-	bastır-	2
25	bögö-	engel ol-	2
26	car-	yar-, kır-, kes-	2
27	keçik-	gecik-	2
28	köm-	göm-, defnet-	2
29	kubala-	kov-, kovala-	2
30	sın-	kırıl-	2
31	taşta-	at-, fırlat-, savur-	2
32	toktot-	durdur-, kes-	2
33	tügöt-	tüket-, bitir-	2
34	adaş-	şaşır-, yolunu kaybet-	1
35	az-	yolu şaşır-, sapıt-	1
36	cap-	kapa-, ört-	1
37	caşın-	gizlen-, saklan-	1
38	caşır-	gizle-, sakla-	1
39	cemir-	boz-, yık-	1
40	cit-	kaybol-	1
41	cogot-	yitir-	1
42	iri-	çürü-, bozul-	1
43	kula-	düş-, yıkıl-	1
44	kuu-	kov-, kovala-	1
45	oñkolot-	altüst et-	1
46	tala-	soy-, yağma et-	1
47	tañ-	boz-, harap et-	1
48	tıšta-	dışla-	1
Toplam			224

Ümötaliyev'in şiirlerinde olumsuz durumla ilgili 48 fiil, toplam 224 kez kullanılmıştır. Şair, hem kendi hayatında hem de dışarıda gördüğü olumsuz durumları şiirlerine taşımıştır. Olumsuz kelimelerin yüksek çıkmasıyla II. Dünya Savaşı ve dönemin şiirleri ilişkilendirilebilir.

4.2.12. Sesle ve Yansımayla İlgili Fiiller

Ses, belli bir desibele ulaştığında insanların ve hayvanların duyabildiği titreşimlerdir. Bazı sesler, insanlar ve hayvanlar tarafından çıkartılırken, bazıları tabiattaki nesnelere hareket ettirilmesi sonucunda oluşur. Bu seslerin bazıları yansıma durumunda meydana gelir. Yansıma, ışığın veya sesin bir yüzeye temas ederek etrafa saçılması durumudur. Şairler ve yazarlar, eserlerinde tabiat tasviri

yaparken seslere ve yansımalara yer verir. Bunlar, şiirlere canlılık, ahenk ve hareket katar. Diğer şairlerde ve yazarlarda olduğu gibi Ümötaliyev'in şiirlerinde de bu durum fazlaca mevcuttur. Ümötaliyev'in şiirlerinde tespit edilen sesle ve yansımayla ilgili fiiller, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.33'te verilmiştir.

Tablo 4.33: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Sesle ve Yansımayla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	sayra-	öt-	12
2	ırda-	şarkı söyle-	10
3	çarkıra-	parla-	8
4	çañır-	çınla-, yankılan-	5
5	carcıl-da-	parla-, yansı-	5
6	çarkıl-da-	parla-, ışık saç-	5
7	meltire-	parla-, yaldıra-	4
8	çarkı-	parla-, ışık saç-	3
9	katkır-	kahkaha at-	3
10	kıykır-	haykır-	3
11	şarkıra-	çağla-, coş-	3
12	caltıl-da-	parla-, parıl-da-	2
13	cöktür-	öksür-	2
14	ırıl-da-	hırla-	2
15	mönkü-	gürle-	2
16	şıbıra-	fısılda-	2
17	unçuk-	seslen-, ses çıkar-	2
18	aptık-	kekele-	1
19	arkıra-	gürle-	1
20	bozdo-	bağır-, gürle-	1
21	cıltıl-	parla-, ışıl-da-	1
22	çatıra-	çatırda-	1
23	düñgürö-	gürle-, gümbürde-	1
24	ırkıra-	hırla-	1
25	ışkır-	ışık çal-	1
26	köşü-	sessiz ol-	1
27	kuldura-	mırıldan-	1
28	kübürö-	fısılda-	1
29	kütürö-	kıtırda-, kütürde-	1
30	maara-	mele-, sızlan-	1
31	şañkıl-da-	öt-	1
32	şañşı-	çığlık at-	1
33	şıldıra-	şarılda-	1
34	şıñgıra-	şıkırda-	1
35	şuudura-	hışırda-	1
36	şuulda-	hışıldı yap-	1
37	zıñgıra-	çınla-	1
38	zuulda-	mırıldan-	1
Toplam			94

Ümötaliyev, şiirlerinde, sesle ve yansımayla ilgili 38 fiili toplam 94 kez kullanmıştır. Bunların 56'sı yansıma fiillerden oluşur. 28'i sesin, 28'i ise ışığın yansımasıdır. Geri kalan 38 kullanım, insan ve hayvanların çıkardığı seslerden oluşur. Şair, seslerle ve yansımalarla şiirlerini ahenkli, canlı ve hareketli hâle getirmiştir.

4.2.13. Tarım ve Hayvanla İlgili Fiiller

Tarım ve hayvancılık, insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için yapılan önemli faaliyetlerdendir. Şairler ve yazarlar, yaşadıkları bölgelerin faaliyetlerini şiirlerine taşır. Bu bakımdan hayvanlar ve tarım bölgesinde yaşayan veya tarımla geçinen insanlar eserlerde görülür.

Ümötaliyev, tarımla geçinen bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Şair, tarım faaliyetlerini ve hayvanlarla ilgili eylemleri gözlemlemiş, bu gözlemlerini şiirlerinde okuyucuya yansıtmıştır. Ümötaliyev'in şiirlerinde görülen tarım ve hayvanla ilgili fiiller ve kullanım sıklıkları Tablo 4.34'te gösterilmiştir.

Tablo 4.34: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Tarım ve Hayvanla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	uç-	uç-	21
2	sep-	serp-, ek-, dik-	6
3	tikte-	besle-	6
4	ayda-	sür-, güt-	4
5	kaz-	kaz-	4
6	kögör-	göver-, yeşillen-, filizlen-	4
7	çaşar-	yeşer-	3
8	tara-	tara-, tırmıkla çalış-	3
9	tik-	dik-	3
10	aydal-	ekil-, sürül-	2
11	güldö-	çiçek aç-, filizlen-	2
12	otto-	otla-	2
13	bürdö-	yeşer-	1
14	cemde-	yemle besle-	1
15	sargay-	sarar-	1
16	solu-	sol-	1
17	sugar-	sula-	1
18	tülö-	tüyünü dök- ve değiştir-	1
Toplam			66

Ümötaliyev, şiirlerinde hayvanla ilgili 5 fiili, 31 ve tarımla ilgili 13 fiili, 35 kez, toplam 66 kez kullanmıştır. Ekonomik faaliyet olarak tarımla iç içe olan

Ümötaliyev'in tarım faaliyetlerini ve hayvanların eylemlerini yakından gözlemlene imkânı olmuştur. Bundan dolayı sosyal yaşantısının şiirlerine yansması hissedilir.

4.2.14. Temas Durumuyla İlgili Fiiller

İnsanlar veya hayvanlar, birbirleriyle iç içedirler. Bu nedenle bazen olumlu veya olumsuz temas durumları yaşanabilir. İnsanlar ve hayvanlar, sevgi duygusunu göstermek için birbirlerine sarılır ve öperler; kızgınlık anlarında tekme atar, çarpıp veya vururlar. Bu gibi temas durumlarıyla gündelik hayatta sıklıkla karşılaşılır. Gündelik hayatı eserlerine taşıyan şairler ve yazarlar, bu temaslara da eserlerinde yer verir. Ümötaliyev'in şiirlerinde kullanılan temas durumuyla ilgili fiiller, Tablo 4.35'te gösterilmiştir.

Tablo 4.35: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Temas Durumuyla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	kuç-	kucakla-, sarıl-	3
2	kına-	sımsıkı kucakla-	2
3	kıtıgıla-	gıdıkla-	2
4	öp-	öp-	2
5	sıla-	okşa-	2
6	tep-	tep-	2
7	çarp-	çarp-	1
8	kak-	çarp-, vur-	1
9	öbüş-	öpüş-	1
10	sürt-	sür-, sürt-	1
11	tayan-	dayan-, yaslan-	1
12	tepkile-	tekme at-, tep-	1
13	urun-	çarp-	1
Toplam			20

Ümötaliyev, şiirlerde temas durumuyla ilgili 13 fiili, toplamda 20 kez kullanmıştır. Bu fiillerin 7'si olumlu, 6'sı olumsuz anlamda kullanılmıştır. Şair, olumlu ve olumsuz temas fiillerini neredeyse aynı oranda şiirlerinde yer vermiştir. Bu durum, günlük hayatın içinde olumlu ve olumsuz durumların birbirine yakın oranda bulunmasından kaynaklandığı söylenebilir.

4.2.15. Yer Edinme, Konaklama ve İnşa Etmeyle İlgili Fiiller

İnsanların bir yer edinme ve kendini bir yere ait hissetme ihtiyacı vardır. Bu bakımdan insanlar yaşam şartları uygun olan bir yere yerleşir veya daha yaşanabilen

bir yere göç eder. İlk çağlardan itibaren insanlar, pek çok yere göç etmiş ve göç etmeye devam etmektedir. Göçler, eskiden daha çok iklim, su, savaş, yiyecek ve yerleşim temelli gerçekleşirken günümüzde eğitim, iş, ekonomik vb. sebeplere dayanır. Şairler ve yazarlar, bu göçleri ve yer edinmeleri eserlerinde belirtir. Ümötaliyev'in şiirlerinde de benzer sebepli yer ve yer edinmeyle ilgili fiillere rastlanır. Bu fiiller ve kullanım sıklıkları Tablo 4.36'da gösterilmiştir.

Tablo 4.36: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Yer Edinme, Konaklama ve İnşa Etmeyle İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	sal-	inşa et-, kur-	24
2	oltur-	otur-, yerleş-	14
3	koy-	koy-, yerleştir-, inşa et-	12
4	kon-	konakla-, gecele-	7
5	köç-	göç-, yerini değiştir-	4
6	orunda-	yerleş-	3
7	turguz-	koy-, yerleştir-, inşa et-	3
8	cayla-	yerleştir-	2
9	tünö-	gecele-, gece geçir-	2
10	kışta-	kışla-, kışı geçir-	1
Toplam			72

Ümötaliyev, şiirlerde 10 yer edinme, konaklama ve inşa etmeyle ilgili fiili, toplam 72 kez kullanmıştır. Şiirlerdeki bu fiillerin oranı yüksektir. Bu durum, Ümötaliyev'in yaşadığı bölgede gerçekleşen göçten ve insanların yaşayabilecekleri bir yer edinmelerinden kaynaklanır. Şair, yaşadığı durumları ya da çevresindeki gözlemlerini şiirlere taşıdığı görülür.

4.2.16. Varlık, İnsan ve Vücutla İlgili Fiiller

İnsanlar ve hayvanlar, doğumdan ölüme kadar dünyada varlığını sürdürmektedir. İnsanların ve hayvanların varlığı süresince vücutları değişim geçirmektedir. Bu değişimler, kendiliğinden veya insan müdahalesi sonucunda gerçekleşir. Örneğin, doğ- ve öl-, insanın kendi iradesi dışında gerçekleşen bir durumdur.

Varlığı, vücudun oluşumu, değişimi ve gelişimi, şairlerin / yazarların eserlerinde görmek mümkündür. Ümötaliyev de insanın varlığı ve vücuduyla ilgili

fiillere şiirlerinde yer verir. Ümötaliyev'in şiirlerinde tespit edilen varlık, insan ve vücutla ilgili fiiller, kullanım sıklıklarıyla Tablo 4.37'de verilmiştir.

Tablo 4.37: Ümötaliyev'in Şiirlerinde Varlık, İnsan ve Vücutla İlgili Fiillerin Kullanımı

Sıra	Kırgız Türkçesi	Türkiye Türkçesi	Kullanım Sıklığı
1	öl-	öl-	15
2	çaşa-	yaşa-	5
3	tal-	yorul-	4
4	carat-	yarat-	3
5	irme-	göz kırp-	3
6	ooru-	ağrı-	3
7	tın-	dinlen-	3
8	tuu-	doğ-, türe-	3
9	caralan-	yaralan-	2
10	kalçıl-da-	titre-	2
11	karış-	koca-, yaşlan-	2
12	törö-	doğur-, türe-	2
13	caral-	yaratıl-	1
14	çarça-	yorul-	1
15	çayla-	körleş-	1
16	kana-	kana-	1
17	kartay-	yaşlan-, ihtiyarla-	1
18	sızda-	sızla-, zonkla-	1
19	solkulda-	esne-	1
20	soy-	öldür-, kes-	1
21	talık-	yorul-	1
22	terde-	terle-	1
23	toņ-	don-, üşü-	1
24	tumçuk-	nefesi kesil-	1
25	tuul-	doğ-	1
26	zırkıra-	hasta ol-	1
Toplam			61

Ümötaliyev, şiirlerde varlık, insan ve vücutla ilgili 26 fiili, toplam 61 kez kullanmıştır. Ümötaliyev'in ele aldığı varlık, insan ve vücutla ilgili fiiller, sosyal hayatının göstergesidir. Şair, şiirlerini yazarken dış dünyadan bağımsız olamaz ve dış dünyada gördüklerini şiirlerine taşır. Ümötaliyev, insan ve hayvanların vücutlarında gerçekleşen değişimleri şiirlerinde gösterir. Şairin şiirlerindeki varlık, insan ve vücutla ilgili *öl-*, *caralan-*, *kana-* ve *sızda-* gibi fiiller, genellikle savaşta görülen durumlardır. Şiirlerde, *öl-*, *yaralan-*, *kana-*, *öldür-* gibi fiillerin kullanılması, savaşa katılan şair için ihtimal dışı bir durum değildir.

Sonuç olarak dördüncü bölümde, Temirkul Ümötaliyev'in şiirlerindeki kelimelerin anlam bilimi açısından sınıflandırılması yapılmıştır. Sınıflandırmada kelimeler, isim ve fiil olarak iki grupta anlam bilimi açısından ele alınmıştır. Şairin şiirlerinde anlam bilimi açısından sınıflandırmaya giren isim ve fiiller, grupları içerisinde tablolar hâlinde sunulmuştur.

Ümötaliyev'in seçme şiirlerinde toplam kelime sayısının 8949 kelime kullandığı tespit edilmiştir. Bu kelimeler, isim ve fiil olarak ikiye ayrılmış ve anlam bilimi açısından sınıflandırılmıştır. Ümötaliyev'in şiirlerindeki kelimelerin sınıflandırılması Tablo 4.38'de gösterilmiştir.

Tablo 4.38: Ümötaliyev'in Şiirlerindeki Kelimelerin Anlam Bilimi Açısından Sınıflandırılması

Anlam Grupları		Kullanım Sıklığı
İsimler	Aile ve Akrabalık İsimleri	97
	Bitkilerle İlgili İsimler	101
	Duygularla İlgili İsimler	220
	Hava Olayları ve Mevsimlerle İlgili İsimler	89
	Hayvan İsimleri	162
	Kişilere Verilen Vasıf İsimleri	278
	Maden İsimleri	43
	Meslek İsimleri	81
	Nesne, Eşya, Araç ve Gereç İsimleri	121
	Özel İsimler (Kişi İsimleri, Millet İsimleri, Ülke, Şehir ve Yer İsimleri)	195 (78, 43, 74)
	Renklerle İlgili İsimler	94
	Savaş ve Askerlikle İlgili İsimler	137
	Sayı İsimleri	243
	Tabiatla İlgili İsimler	199
	Vücutla İlgili İsimler	223
	Yer İsimleri	196
	Yer – Yön Bildiren İsimler	153
	Yiyecek ve İçecek İsimleri	58
	Zaman Kavramıyla İlgili İsimler	240
	Toplam İsim	
Fiiller	Akıl ve Zihinle İlgili Fiiller	161
	Artış ve Azalışla İlgili Fiiller	29
	Davranış ve İradeyle İlgili Fiiller	608
	Devlet ve Savaşla İlgili Fiiller	132
	Duygularla İlgili Fiiller	132
	Duyu Fiilleri	201
	Etkileşim ve İletişim Fiilleri	248
	Fiziksel İhtiyaçlarla İlgili Fiiller	33

İş ve Hizmetle İlgili Fiiller	130
Olumlu Durumla İlgili Fiiller	116
Olumsuz Durumla İlgili Fiiller	224
Sesle ve Yansımayla İlgili Fiiller	94
Tarım ve Hayvanla İlgili Fiiller	66
Temas Durumuyla İlgili Fiiller	20
Yer Edinme, Konaklama ve İnşa Etmeyle İlgili Fiiller	72
Varlık, İnsan ve Vücutla İlgili Fiiller	61
Toplam Fiil	2327
Toplam	5257

Ümötaliyev'in şiirlerindeki kelimeler, isim ve fiil olarak anlam bilimi açısından sınıflandırıldığında, sınıflandırmaya giren isim sayısı 2930 ve fiil sayısı 2327'dir. Ümötaliyev'in şiirlerinde 8949 olan toplam kelimenin 5257'si anlam bilimi açısından sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada, davranış ve irade ifade eden fiiller sıklıkları bakımından öne çıkmıştır. Bu durum, şairin şiirlerinde hareket üslubunun varlığını gösterir.

Şiirlerde, dilin temel söz varlığını oluşturan aile ve akraba, renk, sayı, yer, vücut ile ilgili ve özel isimler ve fiziksel ihtiyaçlarla ilgili fiiller, kullanım sıklığı bakımından öne çıkmaktadır. Bu durum, Ümötaliyev'in şiirlerde, dilin temel söz varlığına sıklıkla başvurduğunu gösterir.

Kelimelerin anlam bakımından incelenmesi sonucunda, isimler 220 ve fiiller 132 olmak üzere toplam 352 duygularla ilgili kelimenin kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, şairin duygularını şiirlere sıklıkla taşıdığının bir göstergesidir.

Duyguların dışında şair, tabiat unsurlarına da sıklıkla yer vermiştir. Bu tabiat unsurları, bitkiler 101, hava olayları ve mevsimler 89, hayvanlar 162, madenler 43, tabiat ile ilgili 199 isim ve tarım ve hayvanla ilgili fiiller 66 olmak üzere toplam 660 kez kullanılmıştır. Bu kullanım, şairin tabiatı ayrı düşünemeyeceğinin bir delili olarak gösterilebilir.

Dikkat çeken diğer bir durum, savaşla ilgili kelimelerin kullanımının fazlalığıdır. Savaş ve askerlikle ilgili 137 isim ve devlet ve savaşla ilgili 132 fiil, toplam 269 kez kullanılmıştır. Bunun sebebi olarak Ümötaliyev'in II. Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği subayı olması düşünülmektedir.

SONUÇ

Esere ve veriye bağlı leksiko-stilistik bir bakış açısı olan bu çalışmada, Temirkul Ümötaliyev'in 7 kitabından seçilen 50 şiiri üzerinden kelime dünyası ele alınmıştır. Şairin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ayrıntılı olarak araştırılmıştır.

Modern dil bilimi, yapısalcılık, gösterge bilimi, Prag Dilbilim Okulu, Rus biçimciliği, sözcük bilimi, sözcük anlam bilimi ve kelime dünyası konuları ana ve alt başlıklar şeklinde incelenmiştir. Türkiye ve dünyada modern dil biliminin yeri ve önemi ortaya konmuştur. Bu alanda yapılan çalışmalar tespit edilmiş, çalışmaların künyesi verilmiş, alanla ilgili çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Şairle ilgili olarak, Ümötaliyev'in hayatı boyunca gördüğü olaylar, hayat görüşünde, edebî bakış açısında, üslubunda, duygu ve düşüncelerinde etkili olmuştur. Ümötaliyev'in küçük yaşta yetim kalması, fakirlik içinde büyümesi, emekçi insanların yaşam mücadelesini görmesi, Sovyetler Birliği subayı olarak II. Dünya Savaşı'na yakından şahit olması, düşünce dünyasını şekillendiren olayların başında gelir.

Halkın şairi olarak anılan Ümötaliyev'in şiirlerinde, halkın başından geçen olaylar sıklıkla yer eder. Şair, şiirlerini sadece Kırgız halkına değil, Kazak, Özbek vd. halklara da yazmıştır.

Şiirlerde, savaş, kadın, emek, barış ve çocuk temaları öne çıkar. Özellikle emek teması önemli bir yere sahiptir. Hatta emek şiirlerinin toplandığı *Emgek Gülü* ve bir bölümü emek temalı şiirlerden oluşan *Cırgal Turmuş Irları* adlı şiir kitabı mevcuttur.

Ümötaliyev, hem Kırgız Türkçesiyle hem de Rusça olarak eser ortaya koymuştur. Ayrıca, Rus edebiyatının önemli eserlerini, Kırgız Türkçesine çevirmiştir. Şairin eserleri Macarcaya çevrilmiş ve birçok Türk lehçesine aktarılmıştır.

Ümötaliyev'in 50 şiirindeki kelimelerin istatistikleri çıkartılmış, şiirlerde kullanılan farklı kelime oranı tespit edilmiştir. Bu tespit önceki verilerle karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır.

Kelimelerin kullanım sıklıkları incelenmiş ve en sık kullanılan kelimeler yorumlanmıştır. Şairin görüş ve düşüncelerini yansıtan kelimeler ve göstergeler (birincil veriler), ikincil veriler ve diğer veriler olmak üzere üç alt başlıkta bölüm analizi yapılmıştır. Gerekli yerlerde tablo, şekil ve grafiklerle somutlaştırılmış, örnekler üzerinde çalışılmıştır.

Genel olarak bakıldığında, şairlerin / yazarların eserlerde kullandığı kelimelerin tesadüfi olmadığı ve onun bakış açısını, üslubunu, görüş ve düşüncelerini yansıttığı anlaşılmıştır. Ümötaliyev'in şiirlerde kullandığı kelimelerin şairin üslubunda çıkarımlar yapmada etkili olduğu görülmüştür. Şairin vurgu yaptığı, önemle üzerinde durduğu kelimelerin ve göstergelerin sıklık bakımından üst sıralarda yer aldığı gözlenmiştir.

Ümötaliyev'in üslubu konusunda fikir sunan birincil veriler; *ayt-, de-, süylö-*; *bar ve cok; bar-, cet-, kel- ve ket-;* *coo, düşman ve dos; cürök; dört ana element; kadın; Kırgız; kozmik âlem unsurları; köñül; kör- ve kara-; Lenin; men; emek, miktar, ölüm ve ömür ifadeleri; göstergeler* olarak ele alınmıştır.

Ümötaliyev'in şiirlerinde önem arz eden 10 gösterge tespit edilmiştir. Bunlar; *ak, bol-, caş, cer, cigit, de-, el, kök, kün ve sendir*. Bu göstergelerden en çok anlama (gösteren) sahip olan *sendir*. *Sen* göstergesinin sevgili, kahraman / asker, Frunze, Zuurakan Kaynazarova, cömert kişi (Alıkul Osmonov), Kırgızistan, Isık Göl, Nazım Hikmet, kızıl gül, Ömürbek, Borombay, kardeş, Kazakistan halkı, kopuz çalan kişi, yeşil yayla, Tyan-Şan (Tanrı) ve düşman olmak üzere toplamda 17 anlamı tespit edilmiştir. *Senden* sonra en fazla anlamı bulunan ise *cerdir*. *Cer* göstergesinin şiirlerde mekân (Kırgızistan, bölge, savaş meydanı, Fergana, Ritsa Gölü, Kazakistan, SSCB, Vietnam, Ancıyan ve Aksı'ya denk yer), yer / toprak, yeryüzü / dünya, memleket ve mesafe olmak üzere 13 anlamda yer aldığı ortaya konmuştur.

Şairin duygularını, düşüncelerini, söylemek istediklerini, gördüklerini, kişiler ve nesnelere yoluyla okuyucuya aktardığı anlaşılmıştır. Şair, bunu yaparken tabiat görüntülerinden yararlanmıştır.

Ümötaliyev, şiirlerinde zıtlıkları, dikkat çekici oranda kullanmıştır. Bar – cok (var – yok); dos – coo, duşman (dost – düşman); kün – tün (gece – gündüz); ölüm – ömür; azlık – çokluk gibi unsurlar en sık kullanılanlarıdır.

Ümötaliyev'in şiirlerinde en sık kullanılan 10 kelimenin Türkiye Türkçesindeki sıklık değeri karşılaştırıldığında, bir, de-, bol- (ol-) ve men (ben) kelimelerinin benzerlik göstermesi dikkat çekici oranda (%40) olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, Türk lehçelerinin ortak dilin parçaları olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Ümötaliyev'in şiirlerinde kullanılan kelimelerin anlam bilimi açısından sınıflandırılması yapılmış, kelimeler, isim ve fiil olarak iki gruba ayrılmıştır.

Şiirlerin anlam bakımından incelenmesi sonucunda, en çok davranış ve iradeyle ilgili fiillerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, şairin hareket üslubunu kullandığı ve gördüklerini tasvir ettiğini gösterir. Şiirlerde duygularla ilgili kelimelerin fazlaca kullanıldığı görülmüştür.

Şairin şiirlerde sıklıkla tabiat tasviri yapmasından dolayı tabiat unsurlarına yer verdiği tespit edilmiştir.

Ümötaliyev'in II. Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği subayı olması, savaşla ilgili kelimelerin şiirlerde fazlaca yer almasının sebebi olarak görülmüştür.

Çalışmasının dil bilimi alanına, kelime dünyasına, Temirkul Ümötaliyev'le ilgili bundan sonra yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açar, Rabia Berna (2013); “*Anar Rızayev’in Ak Liman Adlı Eserinde Dil ve Üslup*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Açık, Fatma (2010); “Özbek Türkçesiyle Türkiye Türkçesi arasında Aile Bireyleri ve Akrabalık İlişkileri ile İlgili Kelimelerin Eş Değerliği Bakımından Karşılaştırılması,” *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Bilkent Üniversitesi Yayınları, Ankara, s. 1-8.
- Adıgüzel, Emel (2014); “*Sosyal Antropolojiye Göre Akrabalık Sistemleri ve Türkiye Türkçesindeki Akrabalık Adları*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Adıgüzel, Nuri (2002); “Meşşai İslâm Filozoflarında "Tabiat" Kavramı,” *Dini Araştırmalar*, Cilt 5, Sayı 13, s. 41-56.
- Akalın, Şükrü Haluk (2010); “Sözcük Bilimi ve Sözlükçülük,” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt XCVIII, Sayı 698, s. 162-169.
- Akalın, Şükrü Haluk (yönetiminde) (2011); *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Akay, Recep (2005); *Dilbilgisi ve Stilistik, IV. Dil, Yazın ve Değişibilim Sempozyumu Bildirileri*, 17-19 Haziran 2005, Çanakkale, s. 187-194.
- Akbaba, Dilek Ergönenç (2012); “Nogay Türklerinde Kişi Adları,” *Dil Araştırmaları*, Sayı 10, s. 99-122.
- Akbalık, Esra (2013); “Yunus Emre’nin Şiirlerinde ‘Gönül’ İmgesi,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 26, s. 20-28.
- Akı, Serap Karakılıç (2015); “Aliasgar Kemal’in Kelime Dünyası,” *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 10, s. 181-219.
- Akmataliyev, Abdıldacan (2002); “*Ümötaliyev Temirkul*,” Kırgız Adabiyatının Tarihi: XX. Kılımdın Adabiyatı (20 – 60. Cıldar) (s. 218-245), Kırgız Cumhuriyetinin Ulusal Bilimler Akademisi, 6. Cilt, Bişkek.
- Akpınar, Ahmet (2014); “Anlambilimden Hareketle Öykü Çözümlemesi Sabahattin Ali’nin “Duvar” Adlı Öyküsünün Çözümlemesi,” *Turkish Studies*, Cilt 9, Sayı 9, s. 195-206.
- Aksan, Doğan (1994); “Anlambilim, İlgili Alanlar ve Türkçe,” *A.Ü. TÖMER Dil Dergisi*, Doğan Aksan Özel Sayısı, Sayı 16, s. 118-124.
- Aksan, Doğan (2004); *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Aksan, Doğan (2009a); *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim* (1. Cilt), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan (2009b); *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim* (2. Cilt), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Aksan, Doğan (2009c): *Her Yönlüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim* (3. Cilt), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan (2011); *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2013); *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2015a); *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2015b); *Türkçenin Sözcük Varlığı*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2017); *Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksoy, Gökçen Bilgin (2015); “*Âşık Elesger’in Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktulum, Kubilay (2013); “Tahsin Yücel’in Yalan Adlı Romanında Yapısal Dilbilimin ve Göstergebilimin İzleri,” *Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 13, s. 1-11.
- Altıok, Emrah (2018); “Sovyet Rejiminin II. Dünya Savaşı Dönemi Kırgız Edebiyatına ve Öskön Danikeyev’in Hikâyelerine Etkisi,” *TÜRÜK*, Yıl 6, Sayı 15 s. 235-246.
- Altuntaş, Ayşe (2018); “Gagavuz Türklerinde Bitki Adları ve Türkiye Türkçesiyle Karşılaştırılması,” *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8, s. 432-447.
- Alver, Mehmet (2008); “Necati Cumalı’nın “Bozkırda Bir Atlı” Şiir Kitabının Dil ve Üslubu Üzerine,” *Belleten*, Sayı 1, s. 7-30.
- Aman, Betül (2017); “*Nurmurat Sarıhanov’un Şükür Bağşı Povesti Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Apaydın, Özden (2012); “Kemalettin Kamu’nun Şiirlerinde Poetik Yapı: İmaj, Dil ve Üslup,” *Turkish Studies*, Cilt 7, Sayı 1, s. 215-232.
- Arıcan, Osman (2007a); “*Süyünbay Erallyev’in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Arıcan, Osman (2007b); ““Gönül”e Kelime Bilimi ve Anlam Bilimi Açısından Bir Bakış ya da Gönülden Felsefeye” *I. Genç Türkologlar Sempozyumu*, 12-14 Nisan 2007, Bişkek, s. 169-176.
- Arıcan, Osman (2011); “Sıklık Çalışmalarının Dil Öğretiminde Kullanılması: Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Hazırlık Sınıfı Örneği” 8. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, 9-13 Haziran 2010, Celalabat-Kırgızistan, s. 961-968.

- Arıcan, Osman (2013a); “Akbar Riskulov’un Şiirlerinin Üslup Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Arıcan, Osman (2013b); “Çağdaş Kırgız Şiirinin Stilistik Hususiyetleri Üzerine,” *Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 4, s. 193-199.
- Arıcan, Osman (2016); “Modern Kırgızcadaki “+LİK” Eki ve Kullanımı Üzerine,” *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 39, s. 95-101.
- Arıcan, Osman (2018); “Dil ve Üslup Üzerine,” Akademisyen Yayınevi Bilimsel Araştırmalar Kitabı: Sosyal Bilimler Dil ve Edebiyat (s. 1-12), Akademisyen Kitabevi, Ankara.
- Arıcan, Osman (2018); “15 Temmuz Sonrası Toplumsal ve Siyasi Uzlaşma Üslûbu: 7 Ağustos 2016 Yenikapı Mitingi,” *Uluslararası 15 Temmuz ve Darbeler Sempozyumu: Küresel Etkiler Medya ve Demokrasi (3.Cilt)*, 26-28 Ekim 2017, Kocaeli, s. 531-548.
- Arıkan, Seda (2009); “Göstergebilimsel Bir Çözümleme: Samuel Richardson’ın Pamela’sı,” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, s. 147-160.
- Arısoy, Sinem (2010); “Elçin’in Povestlerinde Dil ve Üslup,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arslan, Anıl (2018); “Türkçe Organ Adlarının Sonunda Yer Alan -n Ünsüzünün İşlevi,” *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, s. 297-312.
- Arslan, Nazmi ve Erhan Durukan (2014); “Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarında Söz Varlığı Unsurlarının İncelenmesi,” *International Journal of Language Academy*, Cilt 2, Sayı 4, s. 247-265.
- Arslan, Tolga (2011); “Gulam Sahi Vekilzade Andhoyi’nin Eserlerinde Kullandığı Dil ve Üslup,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Artun, Erman (2014); “Şair Mahtumkulu’nun Şiirlerinde Sanat, Estetik ve Üslup,” *Prof. Dr. Nimetullah Hafız Armağanı*, Kosova, s. 1-10.
- Asker, Naile (2019); “Âşık Şenlik’in Şiir Dünyası,” *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, s. 94-103.
- Atmaca, Emine (2009); “Kazak Türkçesinde “Göz” Organ İsmiyle Kurulmuş Deyimlerin Yapı ve Anlam Özellikleri,” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt IX, Sayı 2, s. 19-35.
- Avşar, Funda (2004); “Ahmet Haşim’in Şiirlerinde Kelime Dünyası,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydemir, Adem (2014); “Divanü Lûgat-it-Türk’te İnsan Vücuduna Ait Sözcükler,” *International Journal of Language Academy*, Cilt 2, Sayı 4, s. 412-444.

- Aydın, Erhan (2016); “Eski Türk Yazıtlarında Bitkiler ve Hayvanlar,” *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Cilt IX, Sayı 1, s. 1-51.
- Aydın, Mehmet (2006); *Dilbilim El Kitabı: Temel Kavram ve Konular*, Avrasya Yayınları, Bişkek.
- Aydın, Özgür (2013); “Türkiye’de Dilbilimin 80 Yıllık Serüveni,” 40. Yıl Yazıları (1972-2010) (s. 25-41), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Aykut, Ksenija ve Stefani Miljković (2016); Türkçede Akrabalık Adlarının Özellikleri, *Hikmet*, Sayı 28, s. 8-21.
- Balcı, Mustafa (2004); “Osman Türkay’ın Şiirlerinde Dil ve Üslup,” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balcı, Mustafa (2015); *Osman Türkay’ın Kelime Dünyası*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Banguoğlu, Tahsin (2011); *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Barthes, Roland (1979); *Göstergebilim İlkeleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Barut, Evren ve Mehmet Cem Odacıoğlu (2018); “Anlambilim Teorilerindeki Temel ve Yan Anlam Kavramları ve Anlambilim-Çeviribilim İlişkisi,” *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 11, Sayı XXXIII, s. 927-943.
- Baş, Bayram (2011); “Söz Varlığı İle İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler,” *TÜBAR*, Sayı XXIX, s. 27-61.
- Başdaş, Cahit (2006); “Türk Organ Adlarında Kelime Sonu –k Ünsüzü ve Çokluk,” *İlmî Araştırmalar*, Sayı 21, s. 45-57.
- Başdaş, Cahit ve Abdülmukaddes Kutlu (2016); *Kırgız Türkçesi: Ses ve Şekil Bilgisi*, Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım, Çanakkale.
- Başkan, Özcan (2003); *Bildirişim: İnsan-Dili ve Ötesi*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Başkan, Özcan (2003); *Lengüistik Metodu*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Bayazıt, Zeynep Zeliha (2018); “Türkçe Sayı Adları Üzerine Bir İnceleme,” *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, Cilt 3, Sayı 2, s. 27-34.
- Bayraktar, Nesrin (2000); “Artzamanlı Anlambilim Açısından Orhon Yazıtlarında Geçen Toplumsal Yaşamla İlgili Sözcüklerin Anlambilimsel Değerleri,” *Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, s. 209-218.
- Bayraktar, Nesrin (2013); “Türkçede Renk Adlarıyla Özel Ad Yapımı,” *Journal of Language and Linguistic Studies*, Cilt 2, Sayı 9, s. 95-114.
- Bayramova, Lala (2017); “Mehmed Aslan’ın Eserlerinde Dil ve Üslup,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayrav, Süheyla (1969); *Yapısal Dilbilim*, Multilingual Yayınları, İstanbul.

- Bekçioğulları, Fahri (2006); “Kazak Türkçesindeki Organ Adlarıyla İlgili Deyimlerin Türkiye Türkçesine Aktarımı,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Biçer, Derya (2018); “Ece Ayhan’ın Şiirlerinde Üslup,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siirt.
- Bilgegil, Zöhre (1986); “Halid Ziya Uşaklıgil’in Aşk-ı Memnu Romanında Üslup Çalışması,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Boz, Erdoğan (2009); “Sözlükbirimlerin Tanımlanmasına Anlambilimsel Bir Bakış,” *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 4, s. 172-183.
- Bozkurt, Ferdi (2014); “Sözlüklerdeki Temel Duygu Kavramlarının Yeniden Tanımlanması: Bir Yöntem Önerisi,” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, Cilt 1, Sayı 21, s. 25-34.
- Bozkurt, Kenan ve Hacer Bozkurt (2012); “Sayıların Gizemli Dünyası: Kültür ve Edebiyatta Sayı Sembolizmi,” *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 717-728.
- Can, Sabahattin (2018); “En-Nemir b. Tevleb’in Divanının Tema ve Üslup Açısından İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Civelek, Kamil (2007); “Le Clézio’nun “Göçmen Yıldız” Adlı Romanında Göstergibilimsel Kişi Çözümlemesi,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Cumakunova, Güلزura (2005); *Türkçö-Kırgızça Sözdük*, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek.
- Çağlar, Bilgehan (2012); “Bir İletişim Biçimi Olarak Göstergibilim,” *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, s. 22-34.
- Çakır, Cemal (2004); “Anlamın Bağlam Açısından İncelenmesi: Kökanlambilim ve Artanlambilim,” *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 24, Sayı 3, s. 245-255.
- Çakır, Mustafa (2009); “Bir Göstergibilimsel Çözümleme: Daniel Defoe’nun Moll Flanders’ı,” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 13, Sayı 2, s. 131-145.
- Çakmak, Cihan (2015); “Dîvânu Lugâti’t-Türk’te Vücut ve Organ Adları,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 41, s. 135-143.
- Çalışkan, Adem (2014); “Üslûp ve Üslûpbilim Üzerine-1: İlk Belirlemeler,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 34, s. 29-52.
- Çankaya, Selahattin (2014); *Kırgız Sözlüğü*, Bilge Yayıncılık, İstanbul.
- Çeker, Alper (2002); *Aramızdaki Muhibir: Dil, Ayışığı Kitapları*, İstanbul.
- Çelik, Celaleddin (2007); “Bir Kimlik Beyanı Olarak İsimler: Kişi İsimlerine Sosyolojik Bir Yaklaşım,” *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, s. 5-21.

- Çengel, Hülya Kasapoğlu (1998); “*Kırgız Türkleri Edebiyatı*,” Türk Dünyası El Kitabı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 158, 4. Cilt (s. 367-397), Ankara.
- Çengel, Hülya Kasapoğlu (2017); *Kırgız Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Çetin, Aybige Başeğmez (2016); “Abbas Sayar Romanlarında Tabiat Algısı,” *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu*, 5-7 Mayıs, Yozgat, s. 229-235.
- Çetin, Nurullah (2013); *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Kitap, Ankara.
- Çetinkaya, Bayram (2007); “Bağlam İçerisinde Yürek ve Kalp Sözcükleri,” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, s. 111-134.
- Çiçek, Mehmet (2014); “Dilbilimsel İlkeler Görsel Göstergelere Uygulanabilir mi?,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 32, s. 38-51.
- Çiftlikçi, Ramazan (1993); “*Yaşar Kemal: Yazar, Eser, Üslup*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Çil, Ayşe Ünal (2011); “Kur’an’da Zaman Kavramı,” *Kelam Araştırmaları*, Cilt 9, Sayı 1, s. 335-364.
- Çoşar, Asiye Mevhibe (2008); “Bir Adlandırma Ögesi Olarak Organ Adları,” *Turkish Studies*, Cilt 3, Sayı 4, s. 1049-1079.
- Çoştı, Feyza Ceyhan (2015); “Zaman Üzerine Bir Sınıflama Denemesi,” *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 2, s. 647-673.
- Çotbayeva, Turguncan (1968); *Temirkul Ümötaliyev*, Mektep, Frunze.
- Çotbayeva, Turguncan (1978); *Temirkul Ümötaliyevdin Çıgarmaçılığı: Monografiya*, Mektep, Frunze.
- Dağıstan, Tuğba (2010); “*Metin Altıok ve Şiirlerinin Yapı, Tema ve Üslup Bakımından İncelenmesi*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Delice, Tuna Beşen (2013); “Türkmen Türkçesinde Yalancı Eşdeğerler,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, s. 131-146.
- Demir, Ekrem (2013); “Hezârfen Hüseyin B. Ca’fer İstânköyî’nin Fihri’sü’l-Ervâm Adlı Eserinde Geçen Bitki Adları,” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı 46, s. 1-28.
- Demir, Fethi (2014); “Faruk Nafiz Çamlıbel’in Sanat Şiiri Üzerine Anlambilimsel/Göstergebilimsel Bir İnceleme,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 33, s. 71-79.
- Demirci, Metin (2011); “*Rızaeddin Fahreddin’in Edebi Eserleri Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirci, Metin ve Merve Denduş (2017); “Son Beş Yılda Türkiye’de Yayımlanan Dil Bilim Çalışmaları,” *III. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Tam Metin Kitabı*, 26 Ekim 2017, Asos Yayınevi, Kahramanmaraş.

- Demirci, Metin ve Mesut Gün (2012); “Rızaeddin Fahreddin’in Edebî Eserlerinde Üslup,” *The Journal of Academic Social Science Studies*, Cilt 5, Sayı 8, s. 429-458.
- Deniz, Sunay (2014); “*Cemal Süreya'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Derrida, Jacques (1994); *Göstergebilim ve Gramatoloji*, (Çev.: T. Akşin), Afa Yayınları, İstanbul.
- Dıykanbayeva, Mayramgül (2010); “Kırgız Adı Üzerine,” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 43, s. 205-210.
- Dıykanbayeva, Mayramgül (2017); “Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğerler,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 6, Sayı 4, s. 2256-2271.
- Dilaçar, Agop (1968); *Dil, Diller ve Dilcilik*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Doğan, Levent (2005); “Türk Dilinde Organ Adları Üzerine Bir İnceleme -Ana ve Ara Temel Kelimeler,” *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, s. 141-163.
- Doğan, Nuh (2011); “Vezirköprü ve Havza Ağızlarında Yabani Bitki Adları,” *Diyalektolog Ağız Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, s. 7-13.
- Doğan, Rümeyza (2018); “Tarihî Kıpçak Türkçesindeki Meslek Adlarının Çağdaş Kıpçak Grubu Lehçelerinden Karaçay-Malkar Türkçesindeki Görünümleri,” *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8 s.173-186.
- Duman, Gül Banu (2016); “Kırgız Halk Edebiyatının Çağdaş Kırgız Edebiyatına Tesirleri,” *V. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi / Sanat Etkinlikleri*, 13-16 Eylül, Komrat/Moldova, s. 425-430.
- Duman, Gül Banu ve Rabia Kahraman (2018a); “Kırgız Atasözlerinde At ve Kadın,” *İKSAD 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi / Kongre Tam Metin Kitabı*, 22-25 Kasım 2018, Gaziantep, s. 649-655.
- Duman, Gül Banu ve Rabia Kahraman (2018b); “Kırgız Atasözlerinden Hareketle Evlilik Müessesesi,” *İKSAD 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi / Kongre Tam Metin Kitabı*, 22-25 Kasım 2018, Gaziantep, s. 656-664.
- Duman, Gül Banu ve Serkan Furtun (2016); “Rüştü Onur’un Şiirlerinde Kelime Dünyası,” *İnsan, Kimlik, Mekân Bağlamında Zonguldak Sempozyumu Bildirileri*, 16-18 Ekim 2014, Zonguldak, s. 533-549.
- Duran, Ahmet (1998); “Türkçede Bazı Bitki Adlarının Veriliş Sebepleri,” *Türk Dili*, Sayı 555, s. 223-229.
- Duran, Özge Sönmezler (2013); “*Adil Kutuy’un Eserlerinde Dil ve Üslup*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eagleton, Terry (2014); *Edebiyat Kuramı Giriş*, (Çev.: T. Birkan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Efe, Kürşat (2018); "Bitki ve Hayvan İsimleri Sözlüklerinin Hazırlanmasında Çok Şekillilik ve Eş Seslilik," *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 14, s. 167-183.
- Efe, Kürşat (2018); "Tarihî Türk Lehçelerinde Alıntı Bitki İsimleri," *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 7, Sayı 17, s. 81-106.
- Emiroğlu, İbrahim (1998); "Kur'ân'da Akıl ve İnsan," *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı XI, s. 69-99.
- Eraslan, Musa (2016); "Ziya Osman Saba'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Ercilasun, Ahmet Bican (yönetiminde) (2012); *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Erdem, Mehmet Dursun (2009); "Göstergebilim (Semiotik) Açısından Rasim Özdenören'in "İt" Hikâyesi," *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 6, s. 121-169.
- Ergene, Oğuz (2017); "Kutadgu Bilig'de Özel Adlar," *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 58, s. 245-288.
- Ergin, Muharrem (2013); *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul.
- Erkman, Fatma (2008); *Dile Genel Bir Bakış*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Erol, Kemal (2014); "Necip Fazıl Kısakürek'in "Muhasebe" Şiiri Üzerine Anlambilimsel/Göstergebilimsel Bir Çözümleme," *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, Sayı 1, s. 390-408.
- Erol, Pelin Önder (2014); "Bir Toplumsal Göstergebilim Alanı Olarak Dil," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 31, s. 207-214.
- Erten, Mevlüt (2013); "Akıl-Zekâ Ayırımı Bağlamında Münafıkların Zihniyet Analizi," *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, s. 1-21.
- Eruz, Feride Gül (2006); "Yahya Kemal Beyatlı'nın Şiirlerinde Kelime Dünyası," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fakirulloğlu, Muhammed Ali İsmail (2016); "Kırgız Türkçesinde Duygu Fiilleri," Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Furtana, Filiz (2014); "Yapısalcılık Kuramı Bağlamında Kiraz Adlı Hikâye Üzerine Bir Değerlendirme," *Mavi Atlas*, Sayı 3, s. 39-52.
- Furtun, Serkan (2014); "Cahit Külebi'nin Şiirlerinde Kelime Dünyası," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Gökçe, Birsen (1976); "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme," *Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1-2, s. 46-67.

- Gökhan, Asuman (2011); "Sadık Hidayet'in "Lale" Adlı Öyküsüne Göstergebilimsel Bir Yaklaşım," *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1, s. 299-309.
- Görmüş, Yudum (2003); "Yunus Emre Divanı'nın Kelime Dünyası," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Göz, İlyas (2003); *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gül, Ekrem (2014); "Babürname'de Geçen Askerî Terimler Üzerine," *Belleten*, Cilt 1, Sayı 62, s. 27-103.
- Gülensoy, Tuncer (1991); "Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Dil ve Üslup," *I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, 21-23 Kasım 1990, Adana, s. 74-87.
- Gülüm, Emrah (2014); "Sünbül-Zâde Vehbî Dîvânı'nda (Sünbülîstân) Kozmik Unsurların Kullanımı," *Turkish Studies*, Cilt 9, Sayı 9, s. 519-546.
- Gümüştam, Gürkan (2010); "Kıbrıs Ağızlarında Organ Adlarıyla Kurulan Deyimler," *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 27, s. 249-295.
- Günay, Doğan (2002); *Göstergebilim Yazıları*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Günay, Doğan (2007); *Sözcükbilime Giriş*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Günay, Doğan (2018); *Bir Yazınsal Göstergebilim Okuması: Kuyucaklı Yusuf*, Papatya Bilim, İstanbul.
- Günel, Sezen (2016); "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Kelime Dünyası," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Güner, Galip (2010); "Kıpçak Türkçesindeki Meslek Adları Üzerine İçerik ve Yapı Bakımından Bir Sınıflandırma Denemesi," *Turkish Studies*, Cilt 5, Sayı 3, s. 1416-1448.
- Güneş, Bahadır (2016); "Kutadgu Bilig'deki Meslek ve Unvan Adlarının Derleme Sözlüğü'ne Yansımaları," *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 4, Sayı 5, s. 1532-1543.
- Güneş, Bahadır (2018); "Derleme Sözlüğü'ne Göre Trabzon, Rize ve Artvin İllerine Ait Bitki Adlarının Kavram Düzeyi," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 56, s. 39-49.
- Günşen, Ahmet (2011); "Necati Bey'in Dil ve Üslubuna Türkçenin Yeri," *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 63-86.
- Güven, Şahin (2013); "Dil, Anlam ve Çokanlamlılık," *Bilimname*, Sayı XXV, s. 69-100.
- Hazar, Mehmet (2013); "Türkiye Türkçesindeki Anlam Bilimi Bibliyografyası," *TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl 1, Sayı 2, s. 137-173.

- Hazar, Mehmet ve Mehmet Şengönül (2012); “Türk Kültüründe Sıfırdan Dokuza Kadar Sayı Adları ve Matematik Değerleri,” *BAL-TAM Türklük Bilgisi*, Sayı 17, s. 141-158.
- Hirik, Erkan (2017a); “Türk Dünyası Atasözlerinde Sayılar ve Anlam Alanları,” *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, Cilt 5, Sayı 1, s. 223-241.
- Hirik, Erkan (2017b); “Türkiye Türkçesi Duyu Fiillerinde Anlam ve Kelime Sıklığı İlişkisi,” *SUTAD*, Sayı 41, s. 53-74.
- Hirik, Seçil (2018); “Rol Kuramı İle Fiillerin Anlambilimsel Kategorilerinin İlişkisi: İyi ve Kötü Prens Öyküsü Örneği,” *Türkbilig*, Sayı 35, s. 125-142.
- Hisarcıklılar, Emel (2016); “Halit Ziya Uşaklıgil’in Hikâyelerinde Kahramanların Ruh Hallerinin Tabiat Algısına Etkisi,” *Curr Res Soc Sci*, Cilt 2, sayı 1, s. 1-9.
- İmer, Kâmile, Ahmet Kocaman ve A. Sumru Özsoy (2011); *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- İşcanoglu, İlknur Bayrak (2018); “Kırgız Aile ve Sosyal – Kültürel Hayatında Kadın,” *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, s. 358-366.
- Jangabilova, Zaure ve Elmira Hamitova (2013); “Türk ve Kazak Dillerinde Fiil Kökenli Antroponimlerin Leksik-Semantik Özelliği,” (Çev.: G. Ospanova), *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 1, Sayı 34, s. 50-62.
- Kabadayı, Ebru Tümer ve Alev Koçak Alan (2013); “Duygu Tipolojilerinin Tüketici Davranışları Üzerindeki Etkisi ve Pazarlamadaki Önemi,” *İşletme Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, s. 93-115.
- Kalkan, Nigar (2012); “*Dinis Bülekov’un Kılmışak ve Gümür BİR GİNÄ Romanlarının Üslup ve Anlam Bilimi Açısından İncelenmesi*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kalkandelen, Hilal (2008); “Türkçemizde Kullanılan Kişi Adları,” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2, s. 57-76.
- Kallimci, İsmail Turan (2002); “*Çağdaş Kırgız Şiiri ve Alıkul Osmonov’un Kırgız Şiirindeki Yeri*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Kapıcı, Funda (2013); “*Musa Celil’in Şiirlerinde Dil ve Üslup*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kara, Mehmet (1995); “*Ata Atacanov’un Şiirleri (1. Cilt Giriş-Metin-Aktarma) (2. Cilt İnceleme- Gramer Dizini)*,” Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaağaç, Günay (2013); *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Karabulut, Ferhat (2008); “Bir Gösteren Olarak Beden ve Dili: Göstergebilim Çerçevesinde Göç Romanı ve Dede Korkut Hikâyeleri’nin İncelenmesi,” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî*, Sayı 48, s. 69-90.

- Karabulut, Mustafa (2012); “Edebî Metinlerde Dil ve Üslûp İncelemeleri ve Edip Cansever’in Dil ve Üslûbunda Psikolojik Unsurlar,” *VII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, 24-28 Eylül 2012, Ankara, 1-17.
- Karabulut, Mustafa (2016); “Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerindeki Söz Varlığının Üslûpbilim Açısından İncelenmesi,” *I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 13-14-15 Ekim 2016, Elazığ, s. 1693-1711.
- Karabulut, Mustafa (2017a); “Necip Fazıl Kısakürek’in Şiirlerinde Üslûp Üzerine,” *IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 2-3-4 Kasım 2017, Malatya, s. 1-10.
- Karabulut, Mustafa (2017b); “Üslûp Tercihleri Bakımından Necip Fazıl Kısakürek Şiiri,” *IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu*, 2-3-4 Kasım 2017, Malatya, s. 710-720.
- Karadaş, Nergis (2015); “Zaman Kavramına Kuramsal Yaklaşımlar ve İnternet’te Şimdiki Zaman Olgusu,” *Folklor/Edebiyat*, Cilt 21, Sayı 83, s. 325-341.
- Karadüz, Ednan (2004); “Sözcük Sıklığı Çalışmalarının Önemi,” *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, 20-26 Eylül 2004, Ankara, s. 1605-1613.
- Karahan, Akartürk (2013); “Codex Cumanicus’ta Alt Anlamlılık (Hyponymy),” *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 39, s. 187-203.
- Karahan, Nurullah (2015); ““Açıl Sofram Açıl” Masalının Anlambilimsel Olarak İncelenmesi,” *I. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu*, 28-30 Mayıs, Mannheim – Germany, s. 2102-2111.
- Karakılıç Akı, Serap (2013); “*Aliasgar Kemal’in Tiyatro Eserlerinde Dil ve Üslup*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karakılıç Akı, Serap (2015); “Aliasgar Kemal’in Kelime Dünyası,” *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, Cilt 4, Sayı 10, s. 181-219.
- Kayalı, Bahar Keçeli (2014); “Zihin Kuramı ve Dil Arasındaki İlişki: Bir Derleme,” *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, Cilt 2, Sayı 15, s. 81-93.
- Kayaokay, İlyas (2015); “Rus Biçimciliği Kuramı İle Divan Şiirine Bakmak,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 39, s. 162-178.
- Kerimoğlu, Caner (2014); *Genel Dilbilime Giriş*, Pegem Yayınevi, Ankara.
- Kerimoğlu, Caner (2017); *Dilbilgisi ve Dilbilim Yazıları*, Pegem Yayınevi, Ankara.
- Khorshed, Mudhafar (2017); “Hamza Hamamcı’nın Kelime Dünyası,” *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 10, s. 236-247.

- Khorshed, Mudhafar Ahmed (2017); “*Kerküklü Yazar Hamza Hamamcı'nın Romanlarında Dil ve Üslup*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıdırbayeva R. Z. ve Asanaliev K. (2004); *Kırgız Adabiy İliminin Terimder Sözdüğü*, OCOO Firma “BİLD”, Bişkek.
- Kılıcı, Nihal (2003); “*Cemil Meriç'in Bu Ülke Adlı Eseri Üzerine Üslup İncelemesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, Sevda Önal (2018); “Yedi Sayısının Kültürel Arkaplanı Çerçevesinde Garîbnâme Mesnevisi'nin Yedinci Bölümü Üzerine Bir İnceleme,” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 86, s. 111-132.
- Kılıç, Veysel (2009); *Anlambilime Giriş: Temel Kavramlar*, Papatya Yayıncılık Eğitim, İstanbul.
- Kınacı, Cemile (2012); “Nergis Biray, Ahmet Baytursınulı Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslûp İncelemesi,” *Gazi Türkiyat*, Sayı 10, s. 409-412.
- Kıran, Ayşe Eziler (1990); “Dilbilim – Göstergebilim İlişkileri,” *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, s. 51-62.
- Kıran, Ayşe Eziler (2014); “Dilbilim, Anlambilim ve Edimbilim,” *Turkish Studies*, Cilt 9, Sayı 9, s. 719-729.
- Kıran, Zeynel (1986); *Dilbilim Akımları*, Onur Yayınları, Ankara.
- Kıran, Zeynel ve Ayşe Eziler Kıran (2013); *Dilbilime Giriş*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Kırgız Respublikasının Uluttuk İlimder Akademiyası (2010); *Kırgız Tilinin Sözdüğü*, Avrasya Yayınları, Bişkek.
- Kırkkılıç, Ahmet ve Abdülhak Halim Ulaş (2003); “Türkçe Öğretiminde Kelimeler Dünyası,” *TÜBAR*, Cilt XIII, s. 93-188.
- Koca, Ergün (2010); “Codex Cumanicus'taki Yansıma Sözcüklerin Leksiko-Semantik (Görev ve Anlam) Bakımdan Tahlili,” *Alatoo Academic Studies*, Cilt 5, Sayı 2, s. 87-93.
- Koca, Ergün (2012); “Dede Korkut Hikâyelerindeki Yansıma Sözlerin Leksiko-Semantik Analizi,” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt XII, Sayı 1, s. 393-408.
- Kocabay, Hatice (2010); “*Ahmet Hâşim Şiirlerinde Zaman*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kocaman, Ahmet (2006); *Dilbilim Temel Kavramlar, Sorunlar, Tartışmalar*, Dil Derneği Yayınları, Ankara.
- Koç, Elif (2018); “Azerbaycan Türkçesinde Fiillerin İsteme Göre İncelenmesi,” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, Cilt 2, Sayı 22, s. 73-87.
- Korkut, Ece (1996); “Şiirde Duygu Değeri ve “Aşk”,” *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 12, s. 31-35.

- Koyuncu, Ahmet (2011); “Levi-Stratuss Yapısalcılığı,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 26, s. 253-262.
- Köksal, A. Cüneyd (2011); “Hanefî Fıkıh Düşüncesinde Akıl Kavramı ve Dört Mertebeli Akıl Anlayışı,” *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 40, s. 5-44.
- Köse, Aynur (2014); “Değişimin Gölgesindeki Gelenek: Popüler Diziler ve Farklılaşan Ad Verme Kültürü,” *Milli Folklor*, Sayı 101, s. 291-306.
- Köse, Derya (2011); “*Gülzar Kandeyer’in On Eserinin Dil ve Üslup Yönünden İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Kula, Onur Bilge ve Cemal Sakallı (2005); “Göstergebilimsel Yaklaşım Yazınsal Alanda Ne Denli İşlevselleşebilir?,” *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, s. 21-26.
- Kula, Sedat ve Bekir Çakar (2015); “Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki,” *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12, s. 191-210.
- Kurt, Berker (2017); “Yazıtlardan Günümüze Organ Adları ve Bunların Türkiye Türkçesi Ağzlarına Yansımaları,” *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 6, Sayı 12, s. 48-61.
- Kuşdemir, Ayşegül (2009); “*Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur Romanında Dil ve Üslup*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Kuzan, Emrah (2016); “*Kırgız Şair Kasım Tınıstanov’un Şiirlerinin Dil ve Üslup Bakımından İncelenmesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Küçük, Salim (2010a); “Tarihî Türk Lehçelerinde Renk Adlandırmaları,” *Turkish Studies*, Cilt 1, Sayı 5, s. 556-577.
- Küçük, Salim (2010b); “Türkiye Türkçesinde Renk Adları ve Özellikleri,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 10, s. 420-427.
- Küçük, Salim ve Volkan Odabaş (2012); “Ordulu Şairler Örneğinde Özel İsimlerin Kültürler Arası Öğrenmeye Katkısı,” *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 7, s. 2305-2355.
- Küçük, Paki (2010); “Lügat-i Müşkilât-ı Eczâ’da Türkçe Bitki Adları,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 11, s. 401-415.
- Lüleci, Murat (2016); “*Edip Cansever Şiirinde Zaman Algısının Kaynakları: Bergson, Eliot ve Varoluşçuluk*,” Edebî Metinlerde Zaman Kavramına Dair İncelemeler (s. 93-116), Gazi Kitabevi, Ankara.
- Lye, John (2011); “Yapısalcılığın Bazı Öğeleri ve Edebiyat Teorisine Uygulaması,” (Çev.: A. Çalışkan), *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 17, s. 632-639.
- Mammadova, Gülzar (2018); “*Rüstem Behrudi -Şiirleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi-*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

- Mangan, Sevgi (2016); “Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Seçme Lirik Şiirlerinde Kelime Dünyası,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Memmedov, Yunus (2005); “Onomastik Birimlerle Lügat Birimleri Arasında Leksik-Semantik Alaka,” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt V, Sayı 2, s. 401-406.
- Mukambayev, Ceembay (2009); *Kırgız Tilinin Dialektolojikalık Sözdüğü*, Girne – Amerika Üniversitesi, Bişkek.
- Nalcıoğlu, Ahmet Uğur (2016); “Wolfgang Borchert’in Üç Öyküsünde Dil-Üslup-İçerik İncelemesi,” *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 56, s. 1-11.
- Narmatova, Gülzada (2011); “Molla Niyazın Eserlerinin İmla, Ses Bilgisi, Leksik Ve Semantik Analizi (Üç El Yaz I Kitabının Temellinde),” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Naskali, Emine Gürsoy (1994); “XX. Yüzyıl Sovyet Kırgız Edebiyatı,” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt 1, Sayı 505, s. 25-33.
- Naskali, Emine Gürsoy (1996); “Yirminci Yüzyıl Kırgız Şiiri,” *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı, Sayı 531, s. 998-1043.
- Naskali, Emine Gürsoy (2017); *Renk Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Nerimanoğlu, Kamil Veli (2012); “Peyami Safa: Dil ve Üslup Üzerine,” *Erdem*, Sayı 62, s. 171-177.
- Omorov A. ve Osmonova N. (2004); *Lingvistiklik Terminlerin Sözdük – Spravoçnigi*, Ak Calalabat Basmakanası, Calalabat - Bişkek.
- Onan, Bilginer (2016); “Söz Varlığı Terminolojisi Üzerine Bir Analiz Çalışması,” *Millî Eğitim*, Sayı 210, s. 11-29.
- Osmanova, Cüzökan, Kadıralı Konkobayev ve Şeralı Caparov (2001); *Kırgız Dilinin Deyimler Sözlüğü*, Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları: 4, İlmî Araştırmalar Dizisi: 1, Bişkek.
- Ödemiş, Zeynel (2017); “Tuva Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde İsimlerde Sayı (Teklik – Çokluk) Kategorisine Bir Bakış,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, s. 1443-1457.
- Ölker, Gökhan (2011); *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*, Kömen Yayınları, Konya.
- Önal, Mehmet (2008); “Edebî Dil ve Üslup,” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 36, s. 23-47.
- Önler, Zafer (1990); “XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri,” *Journal of Turkish Studies*, Fahir İz Armağanı I, Cilt 14, s. 357-392.
- Örnek, Nuray (2007); “İnci Aral'ın Romanlarının Tema, Yapı, Dil ve Üslup Yönünden İncelenmesi,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

- Özbyay, Hüseyin (1994); *Çolpan'ın Şiirleri (Metin-Aktarma-İnceleme)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Özbyay, Murat ve Deniz Melanlıoğlu (2008); "Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi," *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt V, Sayı I, s. 30-45.
- Özcan, Selay (2015); "Türk Atasözlerinde İklim, Mevsimler, Hava Olayları ve Halk Takvimi," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 36, s. 179-187.
- Özcan, Tarık (2012); "Tanpınar'ın Şiirlerinde Zaman Anlayışı," *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, s. 75-84.
- Özdemir, Osman (2017); "Psikiyatrik Açından Akıl ve Aklın Terbiyesi," *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, Cilt 1, Sayı 9, s. 115-121.
- Özer, Suat (2015); "Türkçede Anlam ve Kavram Terimleri Üzerine / Ogden ve Richards'ın Üçgenine Yeniden Bakmak," *International Journal of Language Academy*, Cilt 3, Sayı 1, s. 142-158.
- Özveren, Mehmet (2014); "Salar Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eşdeğer Sözcükler," *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, s. 111-127.
- Özveren, Mehmet ve İrfan Alan (2017); "Kırgız Türkçesinde Mental Fiiller," *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 61, s. 203-224.
- Özkan, Şeyda (2012); "Anadolu Türk Folklorunda Bitki Adlarının Veriliş Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özmkas, Utku (2009); "Charles Sanders Peirce'in Gösterge Kavramı," *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, s. 32-45.
- Özot, Gamze Somuncuoğlu (2017); "Yapısalcılık: Kuram ve Yöntembilimsel Sorunlar," *Turkish Studies*, Cilt 12, Sayı 30, s. 735-748.
- Öztaş, Duygu Melekşah (2015); "Müge İplikçi'nin Eserlerinde Dil ve Üslup," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Öztokat, Erdim (1990); "Anlam Çözümlemesi: Temel Fransızca'da "Duygu" Sözlüksel Alanı," *Dilbilim Dergisi*, Sayı 9, s. 155-176.
- Öztürk, Abdülkadir (2015); "Karay Leksikolojisi Üzerine," *Journal of Turkish Language and Literature*, Cilt 1, Sayı 2, s. 127-132.
- Özünlü, Ünsal (2001); *Edebiyatta Dil Kullanımları*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Pala, İskender (2012); *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Polat, Nazım H. (1984); "Fecr-i Atı Yazarı Şahabeddin Süleyman -İnsan, Eser, Üslup-," Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Rifat, Mehmet (1998); *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Rifat, Mehmet (2008); *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 2. Temel Metinler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Rifat, Mehmet (2009); *Göstergebilimin ABC'si*, Say Yayınları, İstanbul.
- Sabır, Murat (2018); "Kutb'un Hüsrev ü Şirin Mesnevisinin Dilindeki Türkçe Kelimelerin Leksik-Semantik Grupları," *TESAM III. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı*, 11-12 Ekim 2018, İstanbul, s. 353-362.
- Sağlam, Ferhat (2016); "Karaca Oğlan'ın Şiirlerinde Hayvan İsimleri," *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, Cilt 7, Sayı 2, s. 315-335.
- Sağlam, M. Halil (2018); "Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirlerinde Einfühlung (Özdeşeyim) İlişkisi Kurduğu Tabiat Unsurları," *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, s. 936-989.
- Saldere, Gülsüm (2001); "Abdurrahim Karakoç'un Sevda Şiirlerinde Kelime Dünyası," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarıipek, Doğa Başar (2017); "'İhtiyaç' Kavramı Ekseninde Sosyal Koruma: Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı," *İnsan & İnsan*, Sayı 12, s. 43-65.
- Saussure, Ferdinand de (2001); *Genel Dilbilim Dersleri*, (Çev.: B. Vardar), Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Sayar, Elif (2013); "Orhan Veli'nin 'İstanbul'u Dinliyorum' Şiiri Üzerinden İstanbul'u Göstergebilimsel Okumak," *Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 9, s. 2185-2200.
- Seçkin, Kuban (2009); "Yunus Emre'de Bakma ve Görme Biçimleri," *I. Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 8-10 Ekim 2008, Aksaray, s. 116-124.
- Selçuk, Bahir (2019); "Edip Ahmed'in Zihin Dünyası: İdrak Fiilleri," X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildiri Kitabı, 17-18 Ekim 2018, Eskişehir, s. 1403-1414.
- Sert, Göksel (2019); "Anlam Alanı ve Anlam Ezgisi Açısından Eş Anlamlı Durum Sıfatları: "Muhtemel" ve "Olası" Örneği," *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 8, Sayı 1, s. 93-121.
- Sev, İsmet Gülsel (2018); "Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Sayılar: "İki" Örneği," *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 14, s. 88-104.
- Sinan, Ahmet Turan ve Sezgin Demir (2010); "Gösterge Bilimsel Yöntemler Işığında Deniz Bank Reklamının Okunması," *Turkish Studies*, Cilt 5, Sayı 2, s. 1314-1332.
- Solmaz, Bünyamin (2002); "Sosyolojik Açından Hicri I-II. Asır İslam Toplumunda Sosyal Hayat ve Aile Yapısı," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Soydan, Serpil (2018); “Çağatay Türkçesinde Bazı Sayı İsimlerinin Kullanılışı ve Sayıların Gizemi,” *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 22 (Özel Sayı), s. 1797-1812.
- Soykan, Ömer Naci (2013); “Sözdizim ile Anlambilim Arasındaki Bağntıya Türkçe Açısından Bir Bakış,” *Kaygı Felsefe Dergisi*, Sayı 20, s. 139-152.
- Stam, Robert (2014); *Sinema Teorisine Giriş*, (Çev.: S. Salman ve Ç. Asatekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Subaşı, Derya Adalar (2012); “Renkler Ulamı Üzerine Türkçe ve Arapça Sözlük Tabanına Yönelik Gözlemler,” *Turkish Studies*, Cilt 2, Sayı 7, s. 963-977.
- Şahin, Dursun (2015); Tabiat Unsuru Olarak Şiirimizde Yayla ve Giresunlu Şairler, *Yayla Kültürü ve Yaylacılık Sempozyumu Bildirileri*, 6-7 Kasım 2014, Bilecik, s. 327-350.
- Şahin, Fırat (2017); “Sözcük Anlamına İlişkin Bir Bilişsel Anlambilim Analizi: Türkçede “Üzerinde, Üzerine, Üzerinden” İlgeçlerine İlişkin Görünümler,” *Anadolu Araştırma ve İnceleme Dergisi*, Sayı 1, s. 28-46.
- Şahin, Harun (2006); “*Cemil Meriç’in Eserlerinde Özel İsimler ve Özel Anlam Yüklenmiş Kelimeler*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Şahin, Hatice (2007); “Câmi‘Ü’l-Fürs Örneğinde XVI. Yüzyıl Bitki İsimleri,” *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Cilt 2, Sayı 2, s. 570-602.
- Şahin, Hatice ve Zhamila Arzybaeva (2018); “Renk Adlarının Pekiştirme İşlevine Dair (Kırgız Türkçesi Bağlamında),” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 7, Sayı 3, s. 1538-1557.
- Şahin, Savaş (2012); “Mental Fiil Kavramı ve Türkmen Türkçesinde Mental Fiiller,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 4, Sayı 1, s. 45-62.
- Şahin, Savaş (2018); “Türkmenistandaki Yer Adlarını Tematik Sınıflandırma Çalışması,” *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 15, s. 826-839.
- Şahin, Sedat (2014); *Göstergebilim ve Tarihsel Gelişimi*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Şengül, Mehmet Bakır (2011); “Romanda Zaman Kavramı,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 4, Sayı 16, s. 428-435.
- Tanç, Mustafa (2005); “Çağdaş Kıpçak Grubu Türk Lehçelerinde Bol- Yardımcı Fiilinin İktidar ve İmkan Bildirmesi Üzerine,” *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 19, s. 81-101.
- Tane, Vahit (1993); “*Mustafa Kutlu’nun Hikayelerinde Dil ve Üslup*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Taptap, Cansu (2018); “Turar Kocomberdivey’in “Kölçüktöğü Ay” Adlı Eserindeki Taklidî Kelime Dünyası Üzerine,” *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Sayı 11, s. 9-17.

- Taş, Songül (1993); “*Samim Kocagöz: Yazar, Eser, Üslup*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Taşdelen, Hasan (2009); “Meydânî’nin Mecme‘U’l-Emsâl’i Çerçevesinde Arap Deyim ve Atasözlerinde Bitkiler,” *Bilimname*, Sayı XVII, s. 265-280.
- Toklu, M. Osman (2013); *Dilbilime Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Toktonaliyev, K., T. Sadıkov ve T. Tokoyev (2010); *Kırgız Tilinin Sözdüğü*, Avrasya Yayınları, Bişkek.
- Topakkaya, Arslan (2012); “Zaman Kavramı Bağlamında Platon-Aristoteles Karşılaştırması,” *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 13, s. 219-231.
- Tökel, Dursun Ali (2007); “Divan Şiiri’ne Modern Metin Çözümleme Yöntemlerinden Bakmak,” *Turkish Studies*, Cilt 2, Sayı 3, s. 535-555.
- Turgunbayer, Caştegin (2016); *Kırgız Türkçesindeki İsim-Fiil Ekleri*, Sonçağ Yayınları, Ankara.
- Tüfekçi, M. Elif (2014); “Yapısalcı Yöntem ve Uygulama Alanları,” *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Cilt 17, Sayı 17, s. 50-66.
- Tümen, Şerif (2012); “*Mimar Dâvud Ağa’nın Hayatı, Eserleri ve Üslup Anlayışı*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Türk, Vahit (2006); “Türkçede ö-, öğ-, ögür-, öğren-, öğret- Kelimeleri,” *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, Sayı 4, s. 5-15.
- Türken, Nezihat (2013); “*Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirlerinde Kelime Dünyası*,” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Türkmen, Seyfullah (2009); “Türkî-i Basî’tin Söz Varlığı,” *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 5, s. 279-291.
- Uçan, Hilmi (2016); *Dilbilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Uçar, İlhan (2013a); ““Kavram-Çağrışım-Kelime” Bağlamında Bitki Adlarına Anlam Bilimsel Bir Yaklaşım,” *Turkish Studies*, Cilt 8, Sayı 1, s. 2671-2683.
- Uçar, İlhan (2013b); “Türkiye Türkçesinde Hayvan Adlarından Türetilmiş Bitki Adları,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, s. 1-19.
- Uluçay, Melike (2014); “Destan Şairi Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Söz Varlığı,” *Turkish Studies*, Cilt 9, Sayı 9, s. 1023-1034.
- Ulukan, Ayşe (2012); “Farklılığın Renk ve Sayılarda Buluşan Aynılığı,” *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 48, s. 165-190.
- Ulutürk, Betül (2015); “Kıpçak Türkçesi Söz Varlığındaki Meyve Vermeyen Ağaç Adları Üzerine Bir İnceleme,” *Bellekten*, Cilt 63, Sayı 2, s. 197-208.
- User, Hatice Şirin (2009); *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*, Kömen Yayınları, Konya.

- Usubaliyev, Beyşenbay (2007); *Kırgız Filologiyası Cana Filologdoru*, Avrasya Yayınları, Bişkek.
- Uulu, Tilek Şarşenbek (2015); “Manas Destanı’ndaki Bazı Sayı Yapıları ve Sayı İsimleri Üzerine,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, s. 122-137.
- Uysal, Ahmet E. (1964): “Edebiyat Açısından Doğu ve Batı Mistisizminde Zaman Düşüncesi,” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1-2, s. 71-99.
- Uzun, Engin (2000); *Evensel Dilbilgisi ve Türkçe Anaçizgileriyle*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Üçok, Necip (1947); *Genel Dilbilim: Lengüistik*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Ümötaliyev, Temirkul (1954); *Emgek Gülü*, Kırgızmambas, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1958); *Çıgarmalar Cıynağı (Tom 1)*, Kırgızmambas, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1969); *Torgoy Tañşık: Tandalgan Irlar, Poemalar*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1971a); *Çıgarmalardın Eki Tomduk Cıynağı (Tom 1)*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1971b); *Çıgarmalardın Eki Tomduk Cıynağı (Tom 2)*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1978); *Ceñiş Marşı*, Kırgızstan Basması, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1979); *Ptitsa-Velikan*, Mektep, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1989a); *Tandalmalar: 2 Tomduk: Irlar Cana Poemalar (1. Tom)*, Adabiyat, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (1989b); *Tandalmalar: 2 Tomduk: Irlar Cana Poemalar (2. Tom)*, Adabiyat, Frunze.
- Ümötaliyev, Temirkul (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek.
- Ümötaliyev, Temirkul (2015); *Okurmandın Kitep Tekçesi Seriyası: Temirkul Ümötaliyev (6. Tom)* (Hz. Abdıldacan Akmataliyev ve Malina Kasımgeldiyeva), İmak – Ofset, Bişkek.
- Ünal, Mehmet Fatih (2016); “Göstergebilimin Serüveni,” *Mütefekkir Dergisi*, Cilt 3, Sayı 6, s. 379-398.
- Üst, Sibel (2014); “Dilbilimsel İnceleme Yöntemleri ve Klâsik Türk Edebiyatı,” *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, s. 125-146.
- Üstünova, Kerime (2005); “Türkçede Zaman Kavramı ve İşlenişi,” *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 9 s. 187-201.
- Vardar, Berke (1968); *Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Vardar, Berke (yönetiminde) (1980); *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Vardar, Berke (yönetiminde) (1988); *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, ABC Kitabevi, İstanbul.
- Voloşinov, Valentin Nikolayeviç (2001); *Marksizm ve Dil Felsefesi*, (Çev.: M. Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Vural, Hanifi ve Tuncay Böler (2012); *Ses ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Yakar, Fatih (2018); “*Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinin Dil ve Üslup Bakımından İncelemesi (Metin-Aktarma-Eser İncelemesi)*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Yaman, Ertuğrul (2016); “Türkçenin Güncel Söz Varlığı,” *Millî Eğitim*, Sayı 210, s. 85-91.
- Yavuz, Serdar (2013); “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Akrabalık Adları,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, s. 71-91.
- Yaylagül, Özen (2005); “Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller,” *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, s. 17-51.
- Yaylagül, Özen (2015); *Göstergebilim ve Dilbilim*, Hece Yayınları, Ankara.
- Yelok, Veli Savaş (2007); “*Erkin Vâhidov'un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yelok, Veli Savaş (2008); “Erkin Vâhidov'un Kelime Dünyasına Bir Bakış,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, s. 442-470.
- Yıldırım, Ali (2004); “İslamın Tabiat Anlayışı ve Divan Şiirine Yansımaları,” *İlmî Araştırmalar*, Sayı 17, s. 155-173.
- Yıldırım, Nazlı (2015); “*Muhammedcan Raşidin'in Seçme Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup İncelemesi*,” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, Hüseyin (2016); “*Eski Uyurcada Mental Fiiller*,” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, Hüseyin (2017); “Türk Dilinde Fiillerin Semantik Sınıflandırılması Problemi,” *Journal of Turkish Language and Literature*, Cilt 3, Sayı 1, s. 337-362.
- Yıldız, Hüseyin (2018); “Atebetü'l-Hakayık'ta Algı Fiilleri,” *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt XV, Sayı 60, s. 163-181.
- Yılmaz, Kaan (2011); “Organ Adlarının Nesnelere Aktarılmasında Dil-Zihin İlişkisi,” *Turkish Studies*, Cilt 6, Sayı 2, s. 1083-1092.
- Yılmazoğlu, Fikriye (2013); “Türkiye Türkçesinde Geniş Zamana Anlambilimsel Bir Yaklaşım,” *Dil Dergisi*, Sayı 159, 62-69.
- Yudahin, K.K. (2011); *Kırgız Sözlüğü* (Çev.: A. Taymas), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Yuva, Hümeýra (2009); “Türk Şiirinde Zaman Teminin Değişimi,” *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 1, s. 1653-1717.

- Yücel, Tahsin (2005); *Yapısalcılık*, Can Sanat Yayınları, İstanbul.
- Yüçetürk, Gamze (2015); “*Endülüs Risâlelerinde İhvâniyyât: Dil, Üslup, İçerik*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zal, Ünal (2007); “*Gurbannazar Ezizov’un Şiirleri Üzerine Dil ve Üslup Çalışması*,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zariç, Mahfuz (2013); “Cahit Sıtkı Tarancı’nın Şiirlerinde ve Öykülerinde İmgeler, Üslup ve Tematik İlgiler,” *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 5, Sayı 10, s. 22-39.

EKLER

Ek 1: Temirkul Ümötaliyev'in Seçilen Şiirleri

	<u>Sayfa</u>
Al'bomgo Cazuu.....	204
Alkış.....	204
Altın Saray, Gül Bakça	205
Ayal Cönündö Ir	206
Baatırdın Ölümü	206
Bala	207
Balerina.....	208
Betteşip Bir Turuş Bar	208
Biri Kem Düynö.....	209
Bolotbek.....	209
Bulbul Meken	210
Bütkönü Uşul Tar Zaman	211
Camgırduu Küzdö Talaada	212
Caş Kişi.....	213
Caş Künüñ Esten Ketebi	214
Caz Mayramı.....	214
Cer.....	215
Coomartka.....	216
Çınım Uşul.....	216
Çolponu Kırgız Kögünün.....	217
Dostun Belegi	218
Eki Barçın	219
Enege	219
Ferganadan Kaytarda	220
Frunze Şaarı—Menin Şaarım	221
Isık-Köl Cergesi.....	221
Kayda Olturam.....	222
Kaynazarova Zuurakanga	223
Kaysı Şaytan	224
Kazak Eline.....	225
Komuzçu.....	226

Koş.....	227
Kün Tutulbayt, Ay Batpayt.....	228
Kütö Tur.....	228
Lenin Desem.....	229
Mugalimdin Süygön Sözü	230
Nazım Hikmetke	230
Oktyabrga.....	231
Ömürbektin Comogu	232
Raymonda	233
Ritsa	235
Suluu Kız	236
Süyömün	237
Şumkar Uya	237
Taalayı Zor El Bizde.....	238
Tattuu Cana Şirin	238
Tokuu Kombinatu.....	239
Traktorçu Carkınbay	240
Tyan'-Şandıktarga	240
Üröönçünün İrı.....	241

Al'bomgo Cazuu

Kündüz körsöm—tüştö tiygen kündöysün,
Tündö körsöm—on beşi tolgon aydaysın,
Kışta körsöm — caykı açılğan güldöysün,
Cazda körsöm—cañı türdöy caynaysın.

Ulam körsöm ulam meni suktantıp,
Cürögümdü magnitney tartasın.
Köz karaşın çağılğanday ıktatıp,
Kıyalımda maga koluñ artasın.

Bul düynödö senden artık çok bir can,
Eger bolso, aytçı, barıp köröyün.
Carkıldatıp tegi seni kim tuğan?
Al enenin aytkanına köneyün.

Şam cak dese senin catkan üyünö,
Oşol zamat on bügülüp çurkayın,
Öndür dese terezeñdin tübünö,
Güldör tigip, suu sebeyin kün sayın.

Şok kezinde keziktirse cergeden.
Kanday cigit saga köñül bölbögön.
Men taalaysız—seni murun körbögön,
Men baktıluu—seni körböy ölbögön.

Kayra kelse menin tentek çaş çağım,
Kubalasañ ketpes elem canıñdan.
Köl üstündö cumurtkaday appagım,
Ketet bele kolum senin dalıñdan.

Eger meni caktırbaşañ, süybösöñ,
Oşondo da baktılıumun deyt elem.
Bolot elem ar kün sayın bir körsöm,
Süyüü otu öçpöçüdöy içimen.

Körünö kalıp appak cüzün carkıgan,
Nazik belin baydamtalday buralıp,
Sen köçödö baratkanda, artıñdan,
Kanday bakıt, karap tursam kubanıp!

Maga cırgal üyü bolup bul düynö,
Özün menen olturganday sırdaşıp,
Söz oylosom cetet ele künügö
Tolkundasam al'bomuña ır cazıp.
1947 (Ümötaliyev, 2015: 78-79).

Alkış

Şiş çokusu kökkö tiyip,
Askasında oynop kiyik,
Kırgız toonun atasınday
Şumkar uya turat biyik.
Cok, cok, aska bir partiyaga
Alkış aytat başın iyip.

Beştaş menen cımıñdaşıp,
Mañdayınan kün nur çaçıp,
Büt cergemdin enesinden
Keñkol turat koynun açıp.
Al cınında partiya
İygilik tileyt alkış aytıp.

Azoo tayday sayda möñküp,
Keede beybaş, keede kölküp,
Karı Talas tınbay agat,
Caştın şattık küüsün çertip.
Alkış aytat partiyaga
İrazılık bildirgensip.

Alkış aytat Stalinge,
Kompartiya kemengerge,—
Kırgooldoy kulpundurup,
Kakır tüzdü orop gülgö,

Elsiz sayga el kondurup,
Şaň kirgizip, körk bergenge.

Şumkar uya başın iyet,
Çokusuna ay, kün tiyet,
Keň kol koynun açsa kenen—
Maňdayında bakıt külöt.
Talas ırdap, çalsa küüsün—
Zor kubanıçın özü bilet.

Aydın atı partiya,
Kündün atı partiya!
Külüp turgan baktı-taalay,
El kanatı partiya!
Irçı suunun kubanıçı,
Saltanatı partiya!
1946
(Ümötaliyev, 1954: 145-146).

Altın Saray, Gül Bakça

Atam ölgön, apam bar, bala kezim,
«Nan!» dep ıylaym, tolo elek akıl-esim,
«Cok» dep aytsa, ıylabay toktoy kalam,
Bolso kerek köp emes bir az esim.

Çırak may cok, bir künü erte çatıp,
Comok ayttı apakem baştı çatıp.
Köpkö çeyin tıňşadım uktabastan,
Kızıgına sözdördün ulam batıp...

— Akılga bay Arzımat, malga cardı,
«Aşıkımın — dep,— kızırğa»,— hanga bardı.
Kalıñına suradı han nısapsız
Altın saray, gül bakça, kaçça maldı.

Cok bolso da kolunda bir ulagı:
— Bolot,— dedi Arzımat,— munun baarı.—

Tünü menen iş bütüp taň kalarlık,
Erteň menen han tursa — baarı cañı.

Altın saray ornogon bir başkaça,
Bekemdigi buzulgus sel kaptasa.
Aldı-artında ar türkün gül açılğan,
Caraşarlık bir turgay miň maktasa.

Eşiginde canaşa eki çınar,
Bulbuldarı sayrasa kulak tunar —
Biriniki birine uçup ötöt,
Karap tursaň bir başka kanat kumar.

Kündö catkan sargayıp kum baskan çöl
Bügün bolup canaşa eki aydın köl.
Biriniki birine ırgıp ötüp,
Cıltıldeşat balıktar taştasıp töl!

Ataandaşıp büt köndöy aydın kölgö,
Şağın iyip ar türkün baylap mömö,
Taň kalarlık bak turat bir bötönçö,
Bal aarılar kuçaktap gülün öbö...

Semiz koylor ıksırayt koroo tolgon,
Müyüzdörün arkaytat uylar condon.
Kütüröşöt cılkılar örüşündö,
Kim, kay caktan keltirip üyrüp koygon?

«Duba menen Arzımat iştegen» dep,
Aytar ele apakem uşunu köp.
Munun özü turmuşta bolbos degem,
Kiyin oylop ookattın kaygısın cep.

Andan beri bir kaçça cıldar öttü,
Bulut öñdüü taralıp kaygı ketti.
Öz emgegin ır kılıp el ırdagan
Emgeçige bak külgön zaman cetti.

Moskvadan men kördüm bir sonun bak,
Köçüp kelip kalganday başka bir cak...
Tamşandırıp karatat körgöndördü,
Keremetpi azırkı biz turgan çak!

Neçen sonun bul bakta, baarın kördüm,
Bir bukası bir kırday malın kördüm.
Arpa, sulu, ak buuday, kürüç, taruu,
Toodoy, toodoy üyülgön danın kördüm.

Alma, cüzüm, apel'sin cep tügötküs,
Tattuu şire Soñ-Köldöy içip bütüks.
Pahta catat bir cakta munarlanıp,
Töböşünö kanattuu uçup cetkis.

Ar kay cerden asmanga suu atılıp,
Ar cerinde ar türdüü gül açılıp,
Tünü, künu bilinbey birdey carık,
Köz uyaltat tuş-tuşka nur çaçılıp.

Teñdeş tappaym ırdoogo salıştırıp,
Oydu tartat özünö kumar kılıp.
Bulbul tañşıp, catkanday ır canırıp,
Kızdar biylep, boy balkıyt küü tartılıp.

Ak saraylar ar cerde körköm aşkan,
Dubaldarı ar başka kımbat taştan.
Aynek töşöp koygondoy cerdin beti,
Söz cetişpeyt maktoogo büt bir baştan...

Oylonosuñ mıncanı tapkan kaydan,
Bolbos munu tañ kalap karabagan.
Dubası cok comokto aytilganday,
Kolu menen el özü casap algan!
(Ümötaliyev, 2015: 55-57).

Ayal Cönündö Ir

Bilsek da güldöy caynaşın,
Bilbeybiz ayal kayratın:
Boşonboyt keçke cumuştan,
Çarçabayt tike turuştan,
Ar iştin tabat aylasın.
Oygonot ak tañ öpköndö,
Dem alat çırak öçköndö.
Bir kolu oçok canında,
Bir kolu kolhoz malında,
Uy közdöyt camgır tökköndö.

Kızılçanı östüröt,
Kampaga buuday cetkiret,
Bir kolu üydö kir cubat,
Bir kolu pahta sugarat,
Beker ötpöyt beş münöt...

Sılık söz süylöp sızilat,
Bir kolu tamak bışırat.
Ekinçi kolu... Kılba şek,
Aylanıp aydı cürsün dep
Sputnik casap uçurat.

Beşeneden ter ketet.
Bir kolu beşik termetet.
Ekinçi kolu iş kılat,
Eritip bolot, küç kurap,
Büt düynönü termeltet!
(Ümötaliyev, 2015: 143-144).

Baatırdın Ölümü

Boronbay bombu ırğıtıp alga bardı,
Karmaştı, kas duşmanga kırgın saldı.
Ok tiyip oñ samna, kan köp ketip
Cıgıldı cüzdömöndöp, esten tandı.

Faşistler araj catkan caradardı
Ştabga, süyröy kaçıp, alıp bardı.
«Darılap» cara bolgon sanın tañıp,
«Es altıp», anan kiyin tergöögö aldı.

«Aytkıñıñ, kaysı cerde emne bar?
Akiña kaalagandın baardığın al...
Biz ceñip, orustardı tügötköndö
Sen barıp öz eliñe bek bolup kal»...

Boronbay kalçıldadı kanı kaçıp,
Kabagın karış tüydü kaarın çaçıp.
Bilk etpey tura berdi oşondo da,
Bir dağı söz aytkan cok sırım açıp.

Ofitser, turdu dağı köpkö karap,
Aldırdı türkün tamak, arak-şarap:
- Oylop kör, caş ekensin, ömür kımbat,
Cok debe, kızımat körsöt işke carap.

Boronbay ölümün dep sanabastan,
Aragın, türkün daamin karabastan,
Unçukpay, köz irmebey tura berdi,
Turganday tutkundalıp bir caş arstan...

Ofitser açuulandı cer tepkilep,
Kıynaldı kerektüü söz ayttıram dep.
Korkuttu, aldoo cardam kılbagın soñ,
Köp turbay öltürüünü kördü okşoyt ep...

Kıykırdı... eki-üç celdet kirip keldi,
- Colborstu uktatkıla! - Buyruk berdi
Süyröşüp, alıp çıgıp, kuu cıgaçka
Tañıştı, mık kağıştı, asıp kerdi.

Üstünö kara maydı çaçıp turup,
Ot koydu calbırttatıp, neeti kurup.

Cüröktü tilsiz calın urgan kezde
Kıykırdı küyüp turgan kolun sunup:

- Caşasın kommunistizm büt düynödö!
Cel külük oşol zamat koştı küügö,
Kamıştar şıbıraşıp salıp üngö
Ulanıp kabar ketti ayga, küngö!

Bardık el Boronbaydı aytat-süyüp,
Ölgönün meken için otko küyüp.
Caş baldar atın cattap ırdap cüröt,
Esteşet kızıl tuular başın iyip.
(Ümötaliyev, 1978: 42-43).

Bala

Bala! Bala! Bala menen bülöbüz,
Bala külsö - baktılıubuz, külöbüz,
Kubanabız, kuçaktaybız, süyöbüz,
Kubanıçtın kuçağında cüröbüz.

Balañ soodo küñün bolboyt külbögön:
Bayçeçeksin, cemiş baksın bürdögön,
Birok, caman... Birok, caman ceri bar:
Oorup kalsa salat kıyın dürbölön.

Kubanıçın kaygı menen almaşat,
Kabagındı bulut kaptayt, bolboy şat,
Külkün çögöt köz caşındın kölünö,
Akıl sanaa tokoyunda adaşat.

Uykuñ kaçat coo cakadan alganday,
Ooruyt cürök, tilip murçtan salganday
Iylasınçı... Sızdayt söögün çıdabay,
Ciligiñdi balta menen carganday.

Bala cuka, bala cumşak ülüldön,
Bala nazik kol tiygizbes cülündön,

Kubanıçı, kaygı-zarı canıñdın,
Bütökön öñdüü ayanıçtuu gülüñdön.

Saktagıla, saktagıla balanı,
Cölöp-süyöp takşalğança kadamaı.
Aman össün çalğın kanat cetilip
Ayga barçu boloçoktun adamı!
(Ümötaliyev, 2003: 51).

Balerina

Şapar tepseñ köpölöktöy uçasın
Kalkıp köktö kanattuuday sızasıñ.
Cetkirbesten kılıtdaysıñ corgodoy,
Keltirçüdöy kavalerdin ızasın.

Keede biyik sekiresiñ ulaktay,
Keede küñdöy çark etesiñ suratpay.
Birde turup meltireysiñ suz tartıp
Sır tabakka uyutulğan cuurattay.

Añdıp bargan mergençiğe attırбай
Arı karay köldö süzgön ak kuuday
Kalkıp ketip bara çatıp, bir kezde
Köz aldımдан cilt koyosuñ taptırбай.

Kol çapkanda kayra çıksın calcıldap,
Közün canıp elektrdoy balbildap.
Karap turgan caş cüröktü ezilip,
Küñdöy betiñ kan tamganday albırat.

Kulaç urup muzikanın kölüñdö,
Cürgönsüysiñ kubat berip ömürgö.
Ketçüdöysün kıtıgılap cüröktü,
Çagımduu bir tak kaltırıp köñülgö.

Çap dey tüşsöñ kavalerdin moynuna,
Kayra tüşüp, kolun alsañ koluña,

Menin özüm al kavaler sıyaktuu
Kelip turat gül töşögüm coluña.

Tartıp alıp elektrdin togunday,
Candırasıñ taş kömürdün çoğunday.
Birok ketseñ oşol boydon ketesiñ,
Beş atardın cetkirbegen ogunday.

Meyliñ, tegi, cetkirbesen cetkirbe,
Bardık cürök bir özünñün erkinde.
Zamananın erkin kuşu, uça ber,
Cırgal turmuş sürötü bar körküñdö.
1951
(Ümötaliyev, 1969: 105-106).

Betteşip Bir Turuş Bar

Kermede külük baylangan,
Kerige kiyik bayır alğan,
Biyik aska kök tirep
Bürkütü şaşıp aylangan —
Ala-Too, alay cerim bar!

Arstan Manas tukumu,
Ak bolottun tukulu,
Kayrap koyso kayradan
Kurçup turgan uturu
Baatır kırıgız elim bar!

Ot küygön ötkür közüñdö,
Çağılgan bar sözüñdö,
Düñgürötkön düynönü
Zor kubat bar özüñdö —
Baatırım bar, şerim bar!

Kelgen coo kaçan kutulğan,
Kolgo tüşkön, tutulğan,
Başınan baatır orus el —

Meni menen bir tuugan,
Bir tuugan, senin demin bar!

Asinganım beş atar
Aydalımda carkırar,
Aldımda tulpar atım bar
Ak köbük çaçıp şalkıdar...
Emneden kemim bar?

Tuyagı bütün tulparmın,
Kanatı bütün şumkarmın,
Acıdaar kelse aybıkpay
Alışuuga kuştarım —
Kolumda bolot kılıç bar!

Korkpoy alga baramın,
Coogo kırgın salamın,
Kızıl kırgın maydanga
Kirbey kantip kalamın,
Kara toodoy coo menen
Bir betteşip turuş bar!
(Ümötaliyev, 2015: 101-102).

Biri Kem Düynö

Telegeyi tegiz kim?
Biri çolok segizdin.
Barı birdey turabı
Bakta bışkan cemiştin?

Salayın dese kuşu cok
Armanın aytat uçu cok.
Ukkandın aynıyt köñülü
Aş içkendey tuzu cok.

Kee bir kızdın sebi cok,
Kee cigittin ebi cok,

Kee biröönün oozunda
Kişiler ugaar kebi cok.

Kee bir kuştun tuuru cok,
Kee biröönün pulu cok
Bardığı toluk bolso da
Kişi bar, kee bir kunu cok.

Biri kem düynö uşunday,
Biri bolso, biri cok.
At akılduu, tili cok.
Adam az, içte kiri cok.

Telegeyi tegiz kim?
Biri çolok segizdin,
Bir emçegi şişigen
Cañı tuugan çebiçtin.
(Ümötaliyev, 2003: 173-174).

Bolotbek

Cıldızduu tün tınçı ketti termelip,
Küyüp uçkan snaryadka col berip.
Sıylap cattı kara cerdi kan menen,
Acal tilep okko karşı coo kelip.

Er Bolotbek soylop alga cönödü,
Oygo tüşpöy bir gana işten bölöğü:
«Orundatpay tapşırılğan mildetti,
Baatır cigit atak-dañksız ölöbü?»

Nemetsterdin ştabına cakındap,
Degen öñdüü: «Emi Bolot akıl tap!»
Toktoy kaldı eki cagın karanıp,
Biröo tiktep turgansıdı şıkaalap.

Bir az toktop baarın baykap karadı,
Coo körünsö koldo dayar caragı.

Kalıp karool, kıygaç ötüp alıptır,
Een-erkin erdin eki tarabı.

Bet aldında dubal turat, uy turat,
Kirip çıgat, arı-beri «el» çubap.
Tınımı çok telefondor şıngırıp,
Kobur-kobur tüşünüksüz ün çıgat.

Cürök sogup tolundadı, kubandı,
Ildam bastı cazbay tiktep dubaldı.
«Şumkar uçup çabıttaçu kez uşul,
Emi, Bolot, cer suzdurgun bulardı!»

Okuuçu aytar, kim korkunçak, kim mıktı?
Bul küröştö kim cıgıldı, kim cıktı?
Terezege cakın barıp Bolotbek,
Granattı üstü-üstünö ırgıttı.

Şıldıradı terezeler birkırıp,
Çağ ızgıdı, cer solkuldap, üy kulap.
Köp ofitser dımı çıkpıy basılıp,
Köbü cattı sınıp butu zırkırıp.

Kas duşmandın bir ştabı kıyradı,
Can bere albay dalay frits tuyladı.
Tapşırmanı orundatıp arstan er,
Faşistterdi acal menen «sıyladı».

Dayım uşul er cigittin tunugu,
Meken üçün caralğan er çınıgı.
Özü dağı acal taptı kıraan er,
Uçup tiyip granattın sınıgı...
(Ümötaliyev, 1978: 60-61).

Bulbul Meken

Tünödüm Oş şaarına caydın künü,
Uykumdu tartıp alıp, köñülümdü.

Eeledi tınım bilbes bulbul ünü,
Kubultat ışkırıgı türkün küünü.

Ay carık, elektrik andan carık,
Ir tıñşayt carkırak tün kulak salıp.
Bak içi, arık boyu - biz catkan cer,
Atırın çaçat köp gül kurçap alıp.

Baktıga mas bolgonbu bulbul çeçen,
Buradı küü sonunun alda neçen.
Çaştıktın, suluuluktun, kişiliktin -
Irların tañşıtpaybı ugam deseñ.

Tıñşadım erip boyum, tolkup cürök,
Bir başka köñül çalkıp, köñül külöt.
Ansayın kıtıgılayt kubulcup ün,
Baygeden çıkarçuday meni süröp.

Çoñ arık, bayırkı arık suusu melt-kalt
Meltirep tañ kaltırat, oydu tartat.
Antkeni bulbul bilgen ır attarın
Esepteyt kumdu şilep, kumdu çaykap.

Canaşa kerebette catkan bagban,
Oygonup, mukam ündü tıñşap kalğan.
– Kandıyça ukkuluktuu, cagımduu bul? –
Söz saldım surabastı surap andan...

– Düynödö akındar köp,- dedi bagban, –
Bulbulday bagban işin üngö salğan.
Biri çok... Çın söz uşul-biri da çok,
«Bar» degen arın satıp aytat calğan.

Bulbul dos – bayırtadan bagban menen,
Ün alğan bagbandardın emgeginen.
Uykaşı ırlarının, özüm bilem,
Bağımdın san-miñ türkün güldörünön.

Gül ireñ bak içine tüşkön kündön,
Irçı kuş oşol zamat kelip körgön,
At koygon ılayıktap ar birine,
Mukam ün, ır uykaşı güldön öngön.

Albaybı anı bakka murun kelgen,
Keçikken karız almakçı anı kimden?
Düynödön ötöt akın surap bütpöy,
Irı köp gül attarın bulbul bilgen.

Oş gülzar, Oş cemiş bak – bulbul meken,
Irlardın tolkup taşkan kölünö teñ.
Köp kelsem, bak karasam, pahta tersem,
Maga da bir az ır, küü berer beken?!
(Ümötaliyev, 2015: 176-178).

Bütökönü Uşul Tar Zaman

Arstanbek baş, askerlerdin baarı da
Cakın kelip çoñ Çartaktın canına,
Kalgan ele Aydarbekti kütüşüp,
Arık boylop sıyra çıkkın talına.

Daldalanıp turgan ele bardığı,
Öböktöşüp attarının calına.
Aydar cetti tañ kokustan atkanday
Tura kaldı Arstanbekke bet mañday...

— Orundaldı tapşırmañız berilgen:
Karmap keldim uktap catkan cerinen!
Keldi mına özü dağı kor başı,
Karap körünj taanısañız öñünön!

Basmaçının ketkeni uşul argası,
Acıraştı işenişken «beginen».
Erteñ kelip kalgandarı caraşat
Kelbegender birden citip taraşat...

— Eç maksatsız kaçıp cürgön carabayt,
Korkpogula — çıçkan murdu kanabayt...
Pañsat koldo... Emi bizdin ökümöt
Kalganıñdı künöölüü dep sanabayt,

Kelip erteñ caraşpagan ökünöt.
Keldi zaman: el ceñiştı mayramdayt»
Mından başka art cagına bul kattın
Buyruk cazıp möörün bastım pañsattın:

«Köptön beri cardam bolboy eç kaydan
Künü-tünü kaçıp cürüp ketti aylam.
Ceñiş bolboyt, kaldı ümütüm üzülüp,
Eç paydasız keregi emne tögüp kan.

Buyruk kılam caraşkıla büt kelip:
Bol'şevikter öltürüşpöyt, kalat can.»
Kolun koydu: «Amanıñar silerdin»...
Kolgo tüşkön çasovoydon ciberdim.

Mamarsul ubadasın aktadı:
Tün içinde col baştı, kaytpadı,
Karap turgan acağa da ciberdim —
Bardı tüp-tüz, korkup kayra tartpadı,

Emi munu basmaçı dep aytat kim,
Tuura çıktı munun bardık aytkanı.
Süyüngöndön Arstanbektin közünön
Caş ırgıdı, öptü Aydardın betinen:

«Bizge da attı Rossiyde atkan tañ,
Küygönü uşul beşenede kavhar şam!
Bütökönü uşul ordu, tübü cok bolup
Bizdin akın Ötö cazgan tar zaman.

Kara bulut, muzdak camgır küz öttü,
Izgaarı küç ak kar, kök muz kış ketti,

Darıyaga ördök menen kaz konup,
İrçı bulbul bakta sayrar caz cetti.

Kün çıga elek cañı gana tañ atıp,
Namaz okup meçit caktan el kaytıp
Catkan kezde basmaçılar kelişti,
Mıltıktarın oozun tömön karatıp.

Cañıldık dep közdün caşın tögüştü,
Kaçıp cürüp kalgan belem cadaşıp!..
Arstan turup buyruk kıldı: «toy bolsun,
Erikken el ulak tartсын, oynosun».

Kıştaktağı kara bakka el toldu,
Caş karısı kalbay tügöl toptoldu.
Cumuş iştep bir birinen talaşıp
Biri ot caksa, biri cıgıp koy soydu.

Tam artınan moynun sozup karaşıp
Kızdar cürdü sinaganday bozoydu.
Arı, beri cetelendi külüktör,
Atın tokup şaşıp cattı cigitter.
(Ümötaliyev, 1971a: 389-391).

Camgırduu Küzdö Talaada

Kazandap uçat calbırak,
Paraşyuttay salbırıp.
Camgır kuyup, ölöñ çöp
Nımdanıшат balbırıp.

Tuman basıp cer betin,
Caşrat düynö kelbetin.
Cañı kelgen kelindey,
Körgözböy şuru, bermetin.

Munun barın közgö ilbey,
Kaygını sezip bilgendey,

Ujuldayt, bozdoyt muzdak cel
Botosu ölgön ingendey.

Süylöögö tili kürmölböy,
Tikiyet közü irmelbey,
Zorduguna tagdırdın
Söz aytpay başın iygendey...

Çatırçasın camınıp,
Conunan ıldıy suu agıp,
Talaada turat caş cooker,
Col tartçuday kamınıp.

Cok, cok... beker turgan cok,
Zordukka moyun sungan cok.
Cürögündö camp ot,
Mıltığına salıp ok...

Camgırduu küzdü togotpoy,
Canına coonu colotpoy,
Izırınat er kırgız,
Körüngön menen oy cокtoy.

Alga karay bassam deyt,
Arbaşkandı atsam deyt.
Atabız Lenin çıragın
Ar bir üygö caksam deyt.

Atsam deyt coonu, atsam deyt,
Ala-Toogo kaytsam deyt.
Columan çıgıp caş carım,
Ceñdim dep coonu aytsam deyt.

Kazandap uçat calbırak,
Paraşyuttay salbırıp.
Atılat tınbay zambirek,
Cer cañırtıp zañgırıp.

Atılat keçke, atılat,
Cer-tokoy küyöt çatırap.
Uç-tübünö köz cetpeyt,
Can bilbeyt kaçan basılat.

Oylonot, cooker oylonot,
Körünböy keñ Çüy, tolgonot.
Oşondo da ümüt çoñ,
«Cok bolot Gitler» dep koyet.
(Ümötaliyev, 1978: 104-105).

Caş Kişi

1
Taalayluu bizdin caştar, kaygısı;
Bilbesten önör, bilim kalgısı cok.
Kañça cıl okusa da erk özündö,
Okubay, naadan atak algısı cok.
Oyunda bardığı bar caş kişinin,
Boloçok zamanaga baş kişinin:

Aralap Ala-Toonu cürsö incener,
Altındın kenin kazıp külsö incener.
Eline kızmat iştep arbay-talbay,
Cerinde cırgap ömür sürsö incener.
Kıñk etpey çoñ asman too başın iyse,
Cer beti elektordun nurun kiyse.

Ar türkün kitep cazsa professor,
İlimden çırak caksa professor.
Dars berip eñ cogorku okuu cayda,
Özündöy kişi tapsa professor...
Kay biri andan öydö bolgusu bar,
Cıldızga cerden şatı koygusu bar.

Caş kişi oylogondun baarın kılát,
Ne kerek kuru-beker baarın surap.
Abanı cirep keesi uçup cüröt,

Tetigin bolot kuştun özü burap.
Cıldızdar cımınđaşat külün-külün
Degendey: «cer özgördü bugün türün».

Bul aytkan bizdin cırgap cerdegiler,
Cırgaldı kurup catkan eldegiler.
Ir menen mindan arı süröttölör, Ar
kaçan armansız go mendegiler.
Baktıluu bizdin caştar öz cerinde,
Al üçün alkış aytat Leninge!

2

İş izdep şaardan şaarga ketip cürgön,
Cöö basıp uzak cerge cetip cürgön,
Eç caydan eç bir cumuş taba albastan,
Ölsök dep kara candan keçip cürgön.
Caştar bar dalay-dalay indını öçkön,
Cete albay maksatına, kalgan köçtön.

Kay biri uuru kılıp tutuluşkan,
Kamalgan, erksizden buzuluşkan.
«Atışsa arkabızdan meyli» deşip,
Nan körsö koldon çıga cutunuşkan.
Açkalık arın alsa kayran caştın,
Körgönün cula kaçpay kaydan catsın...

Ötüşsö öödö-tömön koldo barlar,
Caldırap colun toroyt capcaş baldar.
Samsaalap kiyim cırtık, öñdörü azgan,
Nan surayt, andan başka kanday al bar,
Toyso deyt kurgan kursak uşul bugün,
Oydo cok, okuu tügül, ertenki kün.

«Nan kerek, kiyim kerek, üy da kerek,
Birok da anı kay mart beker beret?
Eñ murun biylik kerek tüşüngülö,
Kural al, küröşkö çık, koldon kelet!» —

Dep aytkan azamattar körüp catat,
Dalayı kamaktarda ölüp catat.

«Eh! deşse ak cüröktör kanı kaynap,
Celdeti faşistterdin kılıç kayrap,
Cönötöt tutkundardın lagerine,
İştetet, arı-beri kıynayt aydap.
Bul aytkan bölök ölkö — bizdin çette,
Bul üçün on min naalat Gitler itke.

3

Düynödö emgekçil çaş tilegi bir,
Duşmanga karşı sungan bilegi bir.
Moskvada kızıl tuunu celbiretken
«K. İ. M.» attuu şiretilgen tiregi bir.
Soguşka, kan tögüşkö karşı çıgıp,
Ceñebiz kastaşkandı çalıp çıgıp.

Al üçün SSSRdi korgo, çaştar!
Sezişsin, kaltırışsin neeti kastar.
Biriğip kıykırgıla «rotfront!»
Tüşüngön çaştar baydın işin taştar.
Kün cetti, kap kursakka ölüm kerek,
Boloçok, çaştardığı, ömür kerek.
(Ümötaliyev, 1971a: 239-241).

Caş Künüñ Esten Ketebi

Men mingen at Ker kaşka
Ar basığı ar başka,
Col ketip baram. Ay carık
Şoolasın çaçat car-taşka.
Caykı tün salkın köşülüp,
Kıstayt seni ırdaşka.

Çın ele tolkup ırdadım,
Oşondogu ırlarım:
— «Süygönüm ır, öz ölköm,

Köpkö köñül burbadım.
Dastan kılar bekemin
Eldin körgön cırgalın».

Irga köñül burganday,
Meni tıñşap turganday,
Kaptaldan biröö ün koştı
Meni şıldıñ kılğanday.
Toktoy kalıp tıñşasam,
Cımıyat maga appak ay.

Ayluu tündü şat kılıp
Kızdar külöt katkıp.
Cetip barsam, ker attı
Alçañdata bastırıp,
Selkinçekke kıstadı
Taanış selki şaştırıp.

Kalp ele surayt tötölöp,
Kaydan kele cattıñ dep.
Koşulgun deyt oyunga
Kolumdan karmap cetelep.
Ötsö da köp cıl aradan
Oşol tün oydon kete elek!

Selkinçek tepken, ırdaşkan,
Ak çölmök oynop tün katkan,
Ay tolgon kezi cayloonun,
Serüün candı cırgatkan,
Suluu selki bir baskan,
Süyüü cönün sırdaşkan —
Caş künüñ esten ketebi,
Al küngö kündör cetebi!
(Ümötaliyev, 1971a: 143-144).

Caz Mayramı

Kün astında carkırap,

Kötördük Sovyet bayragın.,
Koktudan suu şarkırap
Kuttuktayt cazdın mayramın.
Gülgün tartıp düyüm bak,
Gül oronup turgan çak,
Kızıl til bulbul sayragın.

Tuu tübüdü bardık el,—
Birinçi may mayramı.
Kaptaganday kalıñ sel,
Ce burganday dayranı
Toodoy tolkun kuraldı,
Birine biri ulandı—
Emgek, küröş maydanı.

Cumuşçuga cumuşçu
Kayrat koşot, küç koşot.
Carattı cañı turmuştu,
Ayga, küngö kol sozot.
Sovyettik kişi kelet dep
Kün kızı karap col tosot.

Ceti cıldık uluu iş —
Carkıragan boloçok!
Bütüröbüz anı biz,
Biz aşpagan aşuu cok.
Uşul tolkun küç menen
Kep beken ayga cetpegen!—
Col tabılat bir bolsok.

Suu col beret biz keçsek,
Too col beret biz ötsök.
Kommunizm; bizdın çek,
Oşol çekke biz cetsek:
Cer, kün cakın dos bolot,
Karañgı burçtar cok bolot,
Kütüp turat keleşek!

Bizdin küç — deñiz tolkugan,
Kuttuktayt cazdın mayramın.
Uşul küç cazdı bolturgan
Kötördü tıñtıq bayragın.
Tıñtıq carık nur çaçat,
Tıñtıқта baktar gül açat,
Sayra bulbul, sayragın!
(Ümötaliyev, 1971b: 38-39).

Cer

Abaltan caylap kelgen cer,
Ata-babam körgön cer.
Acal cetip, kün bütsö,
Ak kepindep kömgön cer,
Ayluu tündö kız, cigit
Ak çölmök oynop köngön cer.
Ak-Buura, Narın akkan cer,
Ar kim körsö cakkan cer.
Arstan Manas bir kezde
Ak şumkar taptap salgan cer
Ak kuunu karmap algan cer,
Boz kıroo tüşkön keç küzdö
Börünün izin çalğan cer.
Mergender añdıp baskan cer,
Tülküsu kaçıp, añçısı —
Bürkütün şiltep şaşkan cer.
Aylanıp kuştar ketpegen,
Ak kelte ogu cetpegen,
Askaları çep bolup,
Atılğan ok ötpögön.
Kol kurap oynop çaştarı,
Korkoktu köptöp cektegen,
Kırgızdar eelep catkan cer,
Manastı süyüp katkan cer.
Kızıp ketip Semetey
Kastaşkan coosun atkan cer.
Ak buuday sepse öngön cer,

Adamga bakıt bergen cer.
Aralap bagın kız, kelin,
Alma, örügün tergen cer.
Cay-caylap calın bakkan cer,
Caz aydap ürön çaçkan cer.
Kampa tolup eginge,
Kabağımdı açkan cer.
Bar keregim tapkan cer,
Bardık el cırgap catkan cer.
Aluuga altın mol boldu,
Askalarıñ col boldu.
Avtomobil' zırıldap,
Araladı oñ-soldu.
Kuştay uçsam üstüñdön,
Kubanasıñ körüp sen!
Ölböy turup, duşmanga
Bereminbi seni men!..
(Ümötaliyev, 2015: 62-63).

Coomartka

(Estelik açılışına karata)

Duldul eleñ çurkay çıkkan caşıñan,
Bulbul eleñ mukam ündüü başıñan,
Eliñ saga esteligin turguzdu
Özüñ süygön kırgız toonun taşınan.

Esiñde da senin maktap cazganıñ,
Süyüp karayt calın cürök çaştarıñ.
Isık-Köldün tolkununday körünüp
Türmöktölüp tarmaldansa çaştarıñ...

Maktanışat Puşkini dep kırgızdın,
Gülü ele deyt bizdin cırgal turmuştun.
«Gül turmuştı» kün üç ubak ırdaşat,
Uşul çaştar seni kantip unutsun.

Ir oylonup özüñ baskan bir uçur,
Gül orongon Dzercin köçöñ dal uşul.
Kubandırat uşul cerde cadırap,
Gülgö orongon bulbul kuştay turuşuñ.

Duldul eleñ çurkay çıkkan caşıñan,
Bulbul eleñ mukam ündüü başıñan.
Eliñ saga esteligin turguzdu
Özüñ süygön kırgız toonun taşınan.
(Ümötaliyev, 2015: 67-68).

Çınım Uşul

Bilbeymin: bolor bekem özüñö teñ?
Aylımda menin süygön calcalım sen!
Sırımdı içimdegi saga barıp,
Aytalbay özümdü özüm keyitem men.

Sen cokto: oylonomun, baatırsınam,
Kaşkayıp cazganbastan karap turam.
Aytamın, söz da tabam: «aşıkımın» - deym
Algınıñ, cürögümdü saga sunam!»

Kezikseñ: aptıgamın, karabaymın,
Kep salıp toktotuuga carabaymın.
Közüñdün astı menen karap ötüp -
Ketseñ da art cagıñdan baralbaymın.

Kat cazdım ak kagazga, beralbadım,
Taştogo uyatımdı könalbadım:
Kat cazbay, söz dağı aytpay, içki sırdı -
Bildirer amalduu can köralbadım.

Seni estep solup cattım, kelgeniñ cok,
Karıpka köñülüñdü bölgönüñ cok.
Kat cazdım, suu üstünö agıp ketti,
Anı sen okur eleñ körgönüñ cok.

Kat cazdım eşiğinde kum üstünö,
Uçurdu şamal cürüp tün içinde.
Körböpsün bir colu da tışka çıgıp,
Oyloçu uşul colku ayıp kimde?

Oturup samolyotko, uçup çıgıp,
Kat cazdım ak bulutka daana kılıp.
Anı da şamal kelip tınç koybodü,
Udurgup tuş tarapka ketti cılıp.

Kalamım koldon tüştü, kaygı tarttım,
Bilalbay ne kılardı oygo battım.
Kanatın culup koygon çımın öñdüü,
Baş menen men oñkoçuk atıp cattım.

Meni sen oşondo da bilgeniñ cok,
Akırı kanday cansıñ köñülü tok.
Ce barıp, ce kat cazıp söz aytalbay -
Calındap cürök küydü boldum men çok.

Çuñkurga çımım uşul, tüşüp turam,
Özünö tartıp al, dep koldu sunam.
Dabasın ne kılşañ da özün oylon,
Cürögüm caralandı, kanday kılam?
(Ümötaliyev, 2015: 80-82).

Çolponu Kırgız Köğünün

Urmat kılşañ özünö,
Ugup tur cigit sözümdü:

Moynuna şuru takpagan,
Betine upa cappagan.

Kızartıp endik sürtpögön,
Kılık-coruk kütpögön.

Oşogo da karabay,
Közgö süyküm baladay!

Şüüdürümgö kiringen
Too gülündöy körüngön.

Çıga kalıp buluttan,
Köñülündü cılıtkan...

Caykı kündöy külgönü,
Carık kılğan düynönü.

Suluu kelin bar deseñ,
Kırgızdan çıkkan al deseñ,

İşenbeyt elem eç kaçan,
Ceñilbeyt elem talaşañ...

Küçtüü cokko çındıktan
Alptı serpip ırğıtkan.

Çındık eken kördüm men,
Aytalbaym açık, kimge teñ?

Teñ emes aga Ayçürök!
Tuygun kuştay bir tülök...

Kunduz çaçı kulpunat,
Külüp koyso kün çıgat.

Teñ emes Bermet, bilemin,
Karasam güldöy ireñin,

Düpüldöp sogor cürögüm,
Körgöndöy süyüü üröönün.

Kankey aga teň emes,
Al kööhar bolso, Canıl cez.

Teñdeşi cok bir eles,
Nur çaçsa kün-tün kemibes.

Aşkere suluu deyt eken,
Azgırıp candı ceyt eken.

Gülburak suluu deyt eken,
Küygüzüp candı ceyt eken.

Süygönü kim bilbeysiň,
Süyüügö bütkön gül deysiň.

Birok külböyt ırsaktap,
Karabayt seni kılçaktap.

Too suusunday taptaza,
Aynektey tunuk başkaça.

Tekşeret cıgaç bürlörün,
Too çöbünün türlörün...

İlimge berip köñülün,
Elge arnagan ömürün.

Çolponu kırıgız kögünün!
Cigitterdin köbünün,

Közdörü tüşöt calcalga,
Cürüşöt cetpey armanda.
(Ümötaliyev, 1969: 127-129).

Dostun Belegi

Kara çoyun - belegi bul dosumdun!
Karay-karay dostun dostuk cosunun,

Kelet buga, cuuruluşup koşulgum,
Aytat cürök: «Keçikpegin ozungun!»

Kara çoyun - Kazakstan cerinen,
Cumuşçunun akkan mañday terinen,
Coldoştordun ottoy ısıq deminen
Kalıpka tüşüp, şırkıragan, erigen!

Kelbese da tündük, tüştük uyuldan,
Karaganda zavodunda kuyulgan,
Oşonduktan, kımbat bardık buyumdan!
Oşonduktan ketpeyt menin oyumdan!

Kırğızstan! Saga belek bul çoyun,
Şiretilgen bul bir belegi uşunday!
Dostugubuz dal uşunun kurçunday
Turmak bekem şiröösünön buzulbay!

Kırğızstan! Saga kelgen bul belek
Çoyun emes, dostun cürök kanınan!
Dostu dosu artık köröt canınan,
Cakın köröt, cakındardın baarınan!

Çoyun emes, temir emes, cez emes,
Bul başkaça baalap ölçöp, çenebes,
Bul ukmuş sıy başka sıyga teñebes,
Dostuk süyüü sezimiñen bir eles!

Menin dosum, dos emes cañı taanışkan,
Dostuk cele tartılıp kelgen alıstan,
Eski dospuz cıt siñişip kalışkan,
Bir birine amandık surap barışkan.

Okoptordu canaşa catıp kazanbız,
Al'pıladı canaşa basıp aşkanbız
Pulemyottu birge ornotup atkanbız,
Kıyın kezdin murçun da birge tatkanbız.

Sındırım nan... oşonu dağı bölüşkön,
Koldo barın birine biri berişken,
Kıyışpagan, kayrılışı kelişken
Eski dospuz, tabılsa bölüp teñ içken!

Tün içinde ötkönbüz birge deñizden,
Öydö karay çıkkanbız toogo tegizden,
Tömön karay tüşkönbüz birge eñiştän,
Ömür cazın körgönbüz çoгуu ceñiştän!

Közübüzdün karegindey saktooçu
Uşul dostuk kele catkan alıstan.
Şiretilgen küröştördö namıstan!
Acıraşpayt azaptuu otto tabışkan.

Soldatıbız azır da tıñtıq maydandın,
Körbögönbüz oorukta kalıp eç kaçan.
Küröşöbüz kıyndıktan kaçpastan,
Ceñiştärdi kamdaybız birge catpastan.

Uyultulgan çoyundan bekem bul dostuk,
Şiretilgen bolotton bekem çınında.
Mınday dostuk elderdin süygön ırında,
Cañıruuçı kılımdan arı kılımgı!
(Ümötaliyev, 2003: 98-100).

Eki Barçın

İyul' ayı. Namangendin çoң bağı
Bulbul tañşıyt gül açılğan şaktağı.
Kölöködö oturguçta eki asker
Baarı ayılıp köküröktö catkanı,
Sır suraşat, eske tüşöt köp kezder,
Eske tüşöt köp kızıkka batkanı:
— Tez bütürsök kargış tiygen uruştu,
Üy-cay kütüp, kurat elek turmuştu!..

— Uruştun da bütörünö az kaldı,
Emi çındap bir terdetsek attardı.
Basmaçının ayagına çıgabız,
Oñkolotup oyu buzuk cattardı,
Anan Lenin sözün aytat, ugabız:
«Bardık cerde cañı zaman baştaldı!»
Atır cıttuu cazgı curtka konobuz,
Ala-Toonun eesi özübüz bolobuz!

Kayra baştan kız cönündö boldu kep,
Biri süylöp, ugup biri küldü köp...
Bul olturgan eki barçın bükküttün
Biri Murat, biri bizdin Aydarbek.
Mañdayına nurun çaçıp tiyip kün,
Carkıratat ayta berse bardığı ep.
Aydar ayttı: «gospitalda bir kızga
Aşık boldum, okşop tañkı cıldızga!

Kim körsö da bir cetüügö aşıgar,
Caltıldagan altın sarı çaçı bar.
Tatar kızı burañdagan kımça bel,
Cangan cürök cetpey kantip basılar.
Celbiretet cibek çaçın cumşak cel
Iğı bar go eçen kattar cazılar!
Men da cazdım, al suluuga bir tereñ,
Oktoy ötkür sözdörü bar ır menen.
(Ümötaliyev, 1971b: 324).

Enege

1
Enem — elim, kırgızım!
Erkin çolpon cıldızım.
Cigit boldu karaldıñ,
Tulku boyu baarı altın,
Kagılayın, eneke!
Çımçığım bulbul konso dep,
Carkırap suluu caz kelse,

Tandap gülgö konso dep,
Oylogonsuñ bir kezde,
Uulum kişi bolso dep,
Azır sözüñ ugamnı,
Aytkanıñdın bardığı ep!

2

Çaçıla çaçtıñ columa,
Tuu karmattıñ koluma.
Tomogomdu şıpırıp,
Üyröttüñ, kökkö uçurup.
Cürök berdiñ, eneke,
Korkpoy zoogo çıksın dep,
Kanat berdiñ çalgınduu,
Ayga-asmanga uçsun dep,
Karçığaday aylanıp,
Ak şumkarday sızsın dep.

3

Bildiñ anık, eneke!
Bir özün dö bereke...
Çeçenge kızıl til berdiñ,
Bulbulga mukam ün berdiñ.
Balbılatıp köz berdiñ
Kündün nurun körüügö!
Artık akıl-es berdiñ
Aldıñkım bilüügö.
Tulparga tuyak carattıñ
Alıs coldo cürüügö.
Baatırğa kılıç karmattıñ
Kaçpay coogo kirüügö.

4

Aytkanımdın baarı çın,
Alpeştediñ on beş cıl!
Östürdüñ bağıp çınarday,
Kötördüñ biyik munarday,
Aytasıñ bugün, eneke:
«Kızıl tuunu kökölöt!»
Men aytamın: «Er uuluñ

Celbiretip kötöröt!»

Bagında gül açıldı,
Cer kubanıp, kün külöt!
(Ümötaliyev, 1971a: 125-126).

Ferganadan Kaytarda

Oynodum caşıl, kızıl gülüñdü üzüp,
Boylodum suularıñdı, cürdüm süzüp.
Aralap kalıñ kara bak almañdı,
Oylodum boloçokko dolboor tüzüp.
Bolso dep cerdin baarı Ferganaday
Keterde tütö albadım bir karabay.

Kıybasımın ölsöm dağı özdön catka,
Tiktedi cerdin körkü altın pahta.
İrisim asman-toodoy can ekenmin, -
Törölüp, çoñoyupmun uşul cakta!
Caykalıp caşıl talaa koştoşkonsuyt,
Ketpe dep kee cerleri col toskonsuyt.

Dümpüyöt kalıñ kara baktuu kıştak,
Kıyalbay colgo çıktım arañ tıştap.
Izgitıp coldun çañın çımın-kuyun,
Cönödüm cür degendey biröö kıstap.
Koştoştu başın iyip almaları,
Caloorup tiktegendey kaldı baarı...

Koştoştu saydan suular ün uguzup,
Kök asman külüñdödü közün kısıp.
Irgadı baktar başın şamal cürüp,
Almaşıp salkın menen caydak ısıq.
Oy, çirkin, cer da suluu çıgat eken,
Suktantıp özünö aşık kılat eken!

Pahtaçı - Farganalık emgek eri,
Sımaptay monçoktigon mañday teri,
Ketmenin iynine alıp, kolun berip,

Uzatıp kala berdi karap meni...
Kara kaş cooluk bulgap kaldı alısta,
Kayra da ıntızarmın, bir barışka.
(Ümötaliyev, 2015: 47-48).

Frunze Şaarı—Menin Şaarım

Sensiñ menin beşigim cumşak, kenen,
Saga bölöp termetken kırgız enem.
Aldan kütkön taalaydı cıttandırıp
Orop-çulgap köp gülgö: “Öskün!” degen.

Men taalayluu, özündöy gül şaarı bar,
Sen ukmuş şaar, körgöndün köönün açar.
Bak içinde zañkaygan sen çoñ ak üy,
Seni maktayt bargıñdan uçpay kuştar.

Appak caylar asmandan tüşkön kuttay,
İl' iç çırak balıldap sar cıldızday,
Suktantasıñ kün sayın uşul meni,
Köz aldımda boy cetken suluu kızday.

Keçegiden üy bugün biyigirek
Baratkanday kün sanap köktü tirep.
Bügün köçö özgöçö gül orongon
Ötkön kündön köp cañı, kenenirek.

Koroo sayın bağı bar alma bışkan,
Atır cıtı anıkıgan körsöñ tıştan.
Koroo sayın bağı bar gül açılğan,
Kulak tunat sayragan san miñ kuştan.

Eriş-arkak ötüşkön neçen-neçen,
Taş küzgüdüy tup-tunuk taza köçöñ
Selki salgan kilemdey keñ cayılğan,
Arı-berı ar künü sergip ötöm.

Tigi turgan ak kayıñ men olturtkan,
Emi cetpeyt başına taş ırgıtsam.
Uşul kayıñ sıyaktuu kötörülüp
Tez kögörüp, tez üstün süygön kalam.

Kelin kirgen ak üydöy barktuu şaarım,
Baatır turgan çoñ üydöy dañktuu şaarım.
Catka kıybas, özgögö iraa körbös,
Enem bergen kanpettey tattuu şaarım.

Kök şiberdüü keñ tördöy salkın şaarım,
Öz enemdey cürökkö cakın şaarım.
Turgan cayı ismınday Frunze erdin
Çañ cukpagan taptaza altın şaarım.

Caşara ber, Frunze, gül oronup,
Sayray bersin bağıña bulbul konup.
Bak içinde olturgan sen bir suluu,
Men aşığıñ kanbagan kumar bolup.
(Ümötaliyev, 1971a: 70-71).

Isık-Köl Cergesi

Mañday-teskey çokular ak kalpakçan,
Ortosunda aydıñ köl çalkıp catkan.
Çalkıgan bul toltura ırıs-keşik
Toluk turar tübölük çarpılbaştan.

Körsöm kırgız keñdigin karap turgan,
Kalkagar çoñ küzgüdön taza, tunuk.
Bara catsam astımdan toso çıgıp,
Bakit suluu turgansıyt kımız sunup.

Köröm kırgız cergesin kaldaygan keñ,
Kıyalımda aalamga bir özü teñ.
Bardık kubat cergemde, elestem.
Maksat – ak kuu, men – şumkar, kuusam cetem.

Keede tolkuyt türülüp, örköçtönüp,
Keede tıptıñ turganday ikka könüp.
Münöt sayın caratat bötönçölük,
Münöt sayın özgörüü turat önüp...

Karay berem köl üstün közümdü albay,.
Körbögönsüp eç kaçan köldü mınday.
Cel kozgoboy meltirep catat keede
Cigit ırın tıñşagan caş suluuday.

Kumar bolbos mençelik eç bir aşık,
Can es alat ceeginde cürsöm basıp.
Cırgay tüşüp kayıkka oturganda,
Betti tosom tolkunga çerdi cazıp.

Ketkim kelbey kılçaktaym el catarda,
Çömülgönü baramın tañ atarda.
Köl celpigen cagımduu salkın aba
Kan cötkürgön darttuuga tabar arga.

Eelep oydu bir colu alğanıbı,
Kanım menen birigip kalğanıbı.
Isık-Köldü kızganıp turçu boldum
Kızganganday can birge calcalımdı.

Kızganamın çın ele aç köz coodon,
Cürök kalkan nayzaga, tüşüm korgon,
Ömür cetse tübölük bolup sakçı,
Küzötündö turmakmın uşul boydon.

Mañday-teskey çokular ak kalpakçan, –
Ortosunda aydıñ köl çalkıp catkan.
Arnayt elem küç cetse bir çoñ dastan
Maktoo ırın çoğultup bardık caktan.
(Ümötaliyev, 2003: 22-23).

Kayda Olturam

Andan kiyin köp ötpöstön aradan,
Tandap alıp cigitterdi caragan.
Ciberiştı komandırlik mektepke,
Azır, mına, okup cüröm kalañdan.
Kulak salıp korkunuçtuu sözdörgö
Olturdu ele tura kaçpay arañdan...
— Kayda olturam! — dedi suluu Aydaykan,
Oozumdu açıp olturupmun kalıp tañ...

Köz aldımda bolup cattı bardık iş,
Körbögön deyt öz atasın taanıp küç...
Karşı çıgıp döö menen döö küröşüp
Köl çaykalıp, too birkırap boldu tüz.
Köpkö turdu cığışalbay tireşip,
Karañgılık bastı cerdi küp-kündüz.
Can-canıbar tepselişip kırıldı,
Coldun çañı kızıl kanga cuuruldu.

Kebelbegen biyik Bozbu kebelde,
Kar ketpegen çoku çölgö teñeldi.
Köçkü cürüp, küñgöy, teskey sürülüp
Ken, say kakşıp, Narın akpay böğöldü.
İyilbegen kartañ çıgar iyilip
Kün tiybegen teskey betke cölöndü.
Körböy kaldı kim ozunup, kim bulktu?
Bilbey kaldı, kim cıgılıp kim cıktı

Bilbey kaldım suuga çökkön Amandın,
Kaydan cürüp, kantip tirüü kalğanın.
Kırıldı ele bir karakçı kalbastan,
Bilbey kaldım kayra kaydan alğanın —
Eldi talayt bir kün tınım albastan
Köp basmaçı bilbeym andan ar cagın.
Bala barçın oturdu ele kenebey,
Şaşıp kaldı kalpı cıkkan emedey.

— Kalgandan soň suuga kirip cok bolup,
Karap turup car başında toptolup,
Cok bolgon soň dımı çıkpay çoň paňsat
Kettik ele köpkö turbay toktolup.
Küldük ele bara catıp kalcaktap:
«Catkın emi balıktarga sottolup»...
Kerse paňsat suunu kıyın bilçü eken,
Şuňgup kirip, çıgıp ketip cürçü eken.

Kiyin uksak çıgıp ketip kalıptır,
Kaçkan boydon ker Şermatka barıptır,
Arzın aytıp közdön caşı tögülüp
Surap catıp dağı kural alıptır.
Ar kay cerde caşınışkan bölünüp
Askerine katuu kabar salıptır...
Tüşün, suluu sözümdün cok calganı,
Ar kay cakta cürö turgan kalganı.

Carımı ölsö, carımı tirüü kalışıp,
Kayra baştan elge bülük salışıp
Kele catat, adatı uşul bulardın,
Art cagınan biz da kalbay karışıp,
Kubalaybız, kırıp bütpöy bardığın
Tınım bolboyt, cürö bermey carışıp...
Küldü suluu işengendey baarına,
Taň kalganday suroo berdi dağı da:

— Ayanıçtuu öz agaňdı soygonuň...
Aytilbadı başın kayda koygonuň
Aytı Aydarbek, bir az turup kıstalıp:
Anın közün oşol zamat coygonun:
— Murat anı köpkö turbay ıksalıp
Kömdürdü okşoyt, kelbey ketet oylogum...
Atıp çıgıp, başın kesip alıpın,
Eç maksatsız at dorbogo salıpın...

Kızuu menen bardığın da iştedim,
Kızuu menen eç nerseni sezbedim.
Oylop körsöm ukkan kişi korkkuday
İş kılıpın, kiyin, kiyin estedim.
Keede oylop tura kaçam olturbay,
Kalçıldaymın karmaganday bezgeğim...
Coo bolso da kıyın tura bir tuugan,
Köp kezderde korunamın aytuudan.

Keede sezip ıza-korduk, kıynalam,
Caralumun kabırgası kıyragan...
Keede kayra tabalbaymın anı men,
Cooşugansıyt azoo cürök tuylagan.
«İras soygom bölüngöndü elimden»...
Kayrat narın korkpoy karmaym buylada
— Ötkön öttü, keregi cok emi oylop,
Oynop-külüp cürö bergin toy-toylop!

«Tuura!» dedi cıldız köktö cımıñdap,
«Tuura!» deşti calbıraktar şuudurap,
«Tuura!» dedi arıkta suu kuldurap,
Birde muñduu, birde şattık küü kurap.
Toydon beter öydö-tömön el çubap,
Kızdar külüp katkırığı ugulat...
Birge tattuu, birge açuu — ar kimge
Ar başkaça bütökön ele bul düynö!..
(Ümötaliyev, 1971b: 353-355).

Kaynazarova Zuurakanga

Kış künü otko caguuga
Uydun köjün kıybadıñ.
Almaşpaym dep altinga
Koydun kıgın cıynadıñ.
Barın çaçtıñ köp köñdün,
Bekerinen tapkanday.—

Añızın din cemedin
Sogumga baylap catkanday.

Kayra-kayra aydattın,
İş bütöbü urunbay.
Topuragin cumşarttın
Ak buudaydin ununday.

Anan septin üröönün
Tikkendey birden kol menen,
İş başında cürgönün:
İygilik kütkön oy teryon.

Aram çöptü kıyrattın,
Cooker coosun kırganday.
Üygö kaytpay tün- kattın.
Küzötçü çekte turganday.

Aralığın cumşartıp,
Kalın cerin suyultsañ
Özgörtköndöy çaşartıp
Öñünö çıktı kızılçañ.

Möngü suusu şar akkan
Arıgından ketken cok,—
Kanıp içti kızılçañ
Cemge toygon at okşop.

Ketmeniñdi bir cerge
Cüz kaytara matırdın,
Carkıldatıp künügö
Kılıçınday batırdın.

Altın küz kelip, ir alda
Emgegiñdi çoğulttuñ.
Kızılçağa kalğanda
Kıyın sarañ bolupsuñ:

İzdep kazdın ar birin
Birin cerge kaltırbay.
Oyuñ tuura özünün,
Bir tübü bir pud altınday.

İştermandı kün karap
Turgan üçün cadabay
Bir kızılçañ on kadak,
Baltır beşik baladay.

Bir gekardan miñ tsentner
Boluptur alğan kızılçañ.
Sözündü ugup kara cer,
Cok debeptir surasañ.

Suragan ata sen eleñ,
Süygön cer—ene törödü.
Sen köñ çaçıp, suu bersen,
Alğanın kayra tölödü.

Sen iştedin talıkpay,
Tuugan cer saga ant berdi.—
Kapa kılbay, taarıntpay,
Köñ alıp, kayra—kant berdi.

İşin di körüp iştegen
Kırgız too zalkar kubandı.
Kantip maktaym söz menen
Cer eesi baatır cubandı!
1947 (Ümötaliyev, 1954: 177-178).

Kaysı Şaytan

Adamdı adam öltürüü
Akılga sıybayt munusu.
Acıdaar tüspöl turuşu
Aybandardın cumuşu.

Baş tartkın bul cumuştan,
Payda çok mınday uruştan.
Abiyirdüü adam kapkaçan
Uruşkandı unutkan.

Kart oturup çaş menen
Bir tabaktan aş cegen.
Şirin daamı cep toyboy
Mınça nege az degen.

Kırgız, özbek kas bele?
«Toy, tamaşa, ayt» dese
Eñiş, küröş, dostuk ır
Cañırgan dobuş aşkere.

Ancıyandık, aksılık
Adır, tüzdü bak kılıp,
Aç arıktı toyguzgan,
Oylogonu cakşılık.

Cakşılık ötsün aldıga!
Bardık el cetsin baktıga!
Koluñdan kelse dos kılğın
Atası çooçun kastı da!

Öltürdüm dep, maktanba,
Seni da biröö öltüröt.
Töö bolsoñ da çöktüröt.
Kanıñdı cerge töktüröt.
Küygön otuñ öçüröt.
Künööñdü kim keçiret!

Ancıyan, Aksı çölkömö
Teñdeş cer kaysı ölködö?
Karasañ közüñ kubanat
Kar ketken çaşıl köktömdö.

Min türü bar cemiştin,
Kel, dos, tuugan terişkin!
Ata-eneler baldarga
Ancir, anar berişsin!

Arazdaşkan cakşıbı?
Aylantpay koyboyt başıñdı.
Al degiçe çöktüröt
Astıña kelgen aşıñdı.
Bir tuuganday el elek,
Kaysı şaytan azgırdı?

Azgırılбай cürölü,
Abiyirdüü ömür sürölü.
Suraşalı keçirim
Oylonboy bolsok künöölü.
Dat baspagan altınday.
Özbek, kırgız cürögü!
(Ümötaliyev, 2003: 180-181).

Kazak Eline

Örgöönü çeçse bir çeçken,
Özön boylop bir köçkön,
Kelin, kızı sırdaşıp,
Bizdin süyüü bir deşken.
Kalın elge ırdaşıp,
Toktogul, Cambul birge öskön.

Bayçeçektey caraşkan,
Başınan ayıl canaşkan,
Bir atadan taraşkan,
Bir tuuganday sanaşkan,
Dayım koñşu elbiz da,
Bir birine karaşkan.

Kaçırıp çıkkан kamanday,
Eki cagin karanbay,
Kaptap faşist kelgende,

Birge turduk ayanbay,—
İş bolbosun tüşündük,
Bir birine tayanbay.

Uktabadık, tün kattık,
Uunun daamın bir tattık,
Canaşa kazıp okoptu,
Coo colun tosup bir cattık.
Acaldan açköz duşmandı.
Birge meelep, birge attık.

Ar-namısın berbegen,
Ataktuu orus şer menen,
Kaçıratıp kapkasın,
Berlinge birge kirgen teñ
Baatırlardı bergen sen,
Boordoş kazak—tuugan el.

Sarı arka güldöp, çaşıl tör,
Güldüü bak boldu kumduu cer.

Bagındı korgop coo saygan,
Baldarıñdın künün kör!
Stalin tikken çoñ üydö
Ösüp, önüp çaşay ber.

1946

(Ümötaliyev, 1954: 154-155).

Komuzçu

O, komuzçu, komuzçu,
Çertsen çertçi komuzdu,
Elciresin et cürök,
Biyik çıgar dobuştı.

Niyazalı sayratkan,
Boz corgodoy aydatkan.,
“Sarı barpı” küü çert;
Tıñsasın bulbul çarbaktan.

Oygo kelbey ubayım,
Oyunuña tunayın.
Toktoguldun “Botoyun”
Çertip koyçu, ugayın.

Murataalı çal tartkan,
“Sıngan bugu”, “Kambarkan”
Ukmuş sonun küülör go
Ukkan candı tañ kaltkan.

Sende turat бүtkül oy,
Erip ketsin бүtkön boy,
Atay çertken “Küydüm çok”
Oşol küünü çertip koy.

O, komuzçu, komuzçu,
Çertsen çertçi komuzdu.
Elciresin et cürök,
Biyik çıgar dobuştı.

Çıga bersin küü küçöp,
Tañşıy bersin üç içek,
Kayra meni çaşartçı,
Kolu çeber iniçek.

Cerde emes, biyik köktösün,
Canıñdan kızdar ketpesin.
Kozgop, tüzöp koyduñ beym
Cürögümdün tepkesin.

Basıgınday corgonun,
Kandan elpek koldoruñ?
Kakşap turgan sıyaktuu
Kaçan emne bolgonun.

Akkuu kanat kakkanday.,
Akbuura cılcıp akkanday,

Elesteýt közgö bir turup
Eki çaş birge baskanday.

Şaňkıldayt bir sır tapkanday,
Bildırlayt kayra katkanday,
Kayradan tattuu sezilet
Kız menen ciğit catkanday.

O, komuzçu, komuzçu,
Çertseň çertçi komuzdu.
Elciresin et cürök, Biyik
çıgar dobuştı.

Kayra burap kulagın,
“Kambarkandı” ulagın.
Taň atkıça uktabay,
Taň atkıça ugamın.

Caşıl tör ugup caykalsın,
Kök deňiz ugup çaypalsın,
Agın suu ugup saydagı
Şarkırap dobuş kaytarsın.

Ay, cıldız uksun alıstan,
Aksakal uksun daanışman.
Muhabbattuu çaş uksun
Buraň bel menen taanışkan.

Üç içekti taňşıtkan
Ürgülöyün koluňdan!
Tandap çertkin cakşısın,
Tamaşa menen atsın taň.
(Ümötaliyev, 1971a: 139-140).

Koş

Koş, Arstanbap, koşkun Arpa salkın tör!
Koş, Ala-Too, koşkun sonun Isık-Köl!

Uuluň ketti Batış cakka zımırıp,
Koş, Kızıl-Car, koşkun, meni tuugan cer!

Koş, kızıl gül, mınça emne caynadın?
Saga konup bulbul kuştay sayradım.
Koş, ken cayloo, tunuk bulak, taza aba,
Koşkun, menin catka kıybas caylarım!

Koş, kelin-kız, koşkun, suluu Sayrakan!
Öbüşöörbüz keler bolsom kayradan.
Esten ketpes biz oynogon ayluu tün,
Calcıldagan közdöründön aylanam!..

Esten ketpes birge tepken selkinçek,
Unutpaska berişken kez anttı bek.
Unutpasın, süyüp algan calcalım,
Kaygı tartpa meni alıska ketti dep.

Ketip baram coo cakadan alganda,
Bir serpişpey kantip kalam armanda.
Kantip karap turmak elem, duşmanım
Şıbagama uu çeňgelin salganda.

Tepsetpeymın, kızıl güldü tepsetpeym,
Güldön ayırıp akın kuştı eňsetpeym.
Kakşıtpaymın, saydı suusuz kakşıtpaym,
Beybak kılıp enekemdi körsötpöym.

Süybögöngö baktın şagın kayrıtpaym,
Kelin-kızdı selkinçekten ayrılıtpaym.
Caşıl cayloo, seni catka berbeymin,
Süygönümdü muňduu kılıp kaygırtpaym.

A körökçö kan cötkürüp ölümün...
Coo aldı dep kantip tirüü kelemın...
Uyalbastan ciğitmin dep, men anan
Süygönümdün cüzün kantip körümün...

Koş, Isık-Köl, kan maydanga baramın,
Kayda cürsö oyu sende balañdın.
Eger uksaň erdik kıldı degen söz,
Oşol bolor saga salgan salamım.

Koş, kelin-kız, oynop külüp aman kal,
Ceñip kelem, oynop külüp tosüp al!
Aldıman çık, amandaşıp atımdı al,
Ayday carkıp, kadır bilgiç süygön car.
(Ümötaliyev, 2003: 75-76).

Kün Tutulbayt, Ay Batpayt

Sel cürgüzüp akkan kandan, köz çaştan
Soguş menen duşman keldi Batıştan.
Tartınbadı: talagandan kıştaqtı,
Tıñ çatışkan kempir-çaldı atıştan.
Tamak izdep mürzönü açkan körkoolor
Tartınbadı: uu gazdarın çaçıştan.

Tepseymin deyt açılğan taza gülümdü,
Kesemin deyt tañşıgan bulbul tilimdi.
Başka çapsa kıñk etpegen kul kılıp
Basamın deyt şaňduu dobuş, ünümdü,
Buzamın deyt altın saray üyümdü,
Batıram deyt tiyip turgan künümdü.

Öçüröm deyt cıldızımdı asmandan,
Kaçıram deyt tuygunumdu askamdan.
Tantıbasın, korkok cigit men emes
Kol kötörüp turup berçü şaşkandan.
Karmaşkandın kanın çaçar küçüm bar,
Aybatımdı artık sezem arstandan!

Mende bilek—sovyettik el bir tuğan,
Mende cürök—özüm süygön Moskvam!
Beri cılsa meesin çaçam, başka uram,

Faşızmdı cer aldına catkıram,
Erkin külöm, too çañırtıp katkıram.

Gülüm turat murunkuday açılıp,
Künüm turat kümüş nuru çaçılıp,
Menin künüm—caynap külgön Stalin
Bargan sayın çaçat nurun aşırıp,
Men işenem kün tutulbayt, ay batpayt,
Kelgen coonu ketiremin kaçırıp.
1941 (Ümötaliyev, 1954: 85-86).

Kütö Tur

Kögöröt deñiz ceegi saz,
Kökölöp uçat akkuu kaz.
Kötörüp mılık cügüröt,
Könjülündö kaygısı az.

Men bolsom seni sanaymın,
Akkuunu çurkap karaymın.
Kördünbü sen dep suraymın,
Kurusun, akkuu til bilbeyt...

Kümüştöy cüzü carkırıp,
Künügö kalkıp ay çıgat.
Kara köz kele catkanday,
Karaymın tosüp men çurkap.

Suraymın aydan: kördünbü?
Al-cayın anık bildiñbi?
Özümdön kabar berdiñbi,
Unçukpay ak ay külüñdöyt...

Çığıştan cortot salkın cel
Cooluguñ menen celpip sen
Olturgan öñdöö betimdi,
Aylanıp karaym dağı men.

Çöptördün başı kıbrayt,
Bir nerse deşip şıbrayt.
Toktoboy şamal zımırayt,
Tüşünböym sözün, tüşünböym..

Kaz bolup uçup kelbediñ,
Ay bolup çıgıp körbödüñ.
Sen üçün baarı bir okşoyt:
Cürgönüm tirüü, ölgönüm?

Sanaaga batıp zamatta,
Cetpegen canday talapka,
Karanıp eki tarpka,
Tabalbay seni izdenem.

Çıgıştan cooker baratat,
Kıştaktan kızdar karaşat,
Birinini sözün biri ukpay,
Cigittin çaşın talaşat.

Cügürdüm: «kurdaş, toktoy kör!
Körsöñ, bilseñ aytıp ber!»
Bilet eken çaş cooker,
Cok eken ceri cürbögön.

Kırğızdın dañgır colunda,
Möñkügön Narın boyunda,
Coluktu senin süygönüñ,
Ar kaçan sensin oyunda!

Bir gana sen dep kaygı ceyt,
Tezireek coosun ceñse deyt,
Tezireek kaytıp kelse deyt,
Tilegi sensin suluunun.

— Kütö tur, suluu, az kaldı,
Bizdin çabuul başaldı.

Talkalap bardık böğöttü,
Kıyratam zooka — askardı!

Anan men — baatır coo ceñgen,
Ak şumkar kanat sermegen!
Bağıña barıp gül egem!
Ay cüzüñdün nurumun!
(Ümötaliyev, 1971a: 332-333).

Lenin Desem

Lenin desem
Ünüm şaңduu ugulat,
Lenin desem
Tilim komuz — küü çıgat.
Kayrat aytıp,
Köñül otko cılınat,
Cürök tolkup,
Külük attay bulkunat...

Lenin desem
Toolor meni karaşat.
Lenin desem
Oozuma söz caraşat.
Caştar ugup,
Söz maanisin talaşat:
— Kandañ tunuk
Akılga bay adamzat!..

Lenin desem
Tıñşagansıyt keñ meken,
Oñoy beken
Aytılsa söz til cetken.
Cırgay tüşöm,
Sezem cölök bir bekem,
Barday kişim
Küç-kubatı toogo teñ!

Lenin desem
Irim ıgat cüröktön,
Irim Lenin
Taalay bagın güldötkön.
Çep turguzup
Uluu dostuk birdikten,
Tübölüktün
Bulagınan suu içken.

Lenin desem
Cark dey tüşöt ertejım:
Neçen, neçen,
Leninçilder neçen miñ.
Köböytüüdö
Kuruluştun esebin —
Kommunizm!
Ümütüm çoñ, cetemin!
(Ümötaliyev, 1969: 28-29).

Mugalimdin Süygön Sözü

Mugalim Sarmat agay köptön beri,
Tögülöt kün nurunday anın meeri.
Baldarın emgeçinin okutuuga
Sarp bolgon büt emgegi, mañday teri.

Taanışpız anı menen köptön beri.
Dagı bir al kişinin cakşı ceri:
Baldarga Lenin cönün süylögöndö
Cazılat kubangandan köñül çeri.

Al aytat: Lenin dagı bolgon bala,
Mektepte okuganın bütkül kalaa
Söz kılğan comoktotup eçen türkün,
Lenindey baarın beške okugula.

«Beş» alğan cat cazuudan, ene tilden,
Esepten, fizikadan, grekçeden.

Tarıhtı ır sıyaktuu catka bilgen,
Marksti al üyröngön okup üydön.

Süröttü, muzıkanı, ırdı süygön,
Kiyimdi taza kiygen, taza cürgön.
Turmuştı cakşı körgön üyrönüünü
Cumuşçu kişilerdin üylörünön.

Köz salgan coldoşuna bir okugan,
Ar dayım cardam berip sabagınan.
Leninde körünbögön calgız nerse:
Eç kaçan bolgon emes baası «caman».

Uşintip aytkan sayın Sarmat agay,
Utabız anın sözün tük cadabay.—
Turgansıyt capcaş Lenin bet aldında,
Sezilet depterıñdi karaganday!
(Ümötaliyev, 1971b: 13-14).

Nazım Hikmetke

“Cakında İskenderun şaarında restoranda
olturup Nazım Hikmettin atın atap koygonu
üçün Bostami Erol attuu çaş cigit türk biylikteri
tarabınan kamakka alıngan- (“Cumhuriyet”
gazetasınan)

Kelişpeyt atındı ukkuları
Türk elinin duşmandarı:
Faşistter,
Kan içkiçter,
Celdet itter...

Alarga el emes, kerek dollar,
Köp dollarga kayda col bar?—
Karaşat,
Añtarışat,
Can talatşat...

Tabışat dollarga alar coldu,
Alar üçün dollar boldu:
Türk eli,
Türktün ceri,
Türk denizi.

Namıssız paşalar satat bütün:
Eldin erkin, el ümütün,
Tuuganın,
Öz baldarın!—
Baarın, baarın...

Türk elin süygöndör, ayagandar,
Elge taalay kaalagandar:
Kamalat,
Aydalışat,
Atılışat.

Sen dağı türk elin süydüñ, dosum,
Türk cumuşçu çin coldoşuñ:
Küröştö,
Köp işterde
Ceñişterge.

Andıktan burcuylar körüşöt cek,
Kekenişet öltürsök dep,
İzdeşet,
Tiştenişet,
Cindenişet.

Kamaşat atıñdı atagandı,
Kan sorguçta uyat barıbı.
Uyat cok,
Kaman okşop,
Cürü ottop...

Alardın maksatı oşol gana,
Amerika dollarına:
Satılğan,
Satılışkan,—
Saga duşman.

Köp bolso duşmanıñ, dosuñ da_ köp:
Emgekçiğe cetpeyt esep!
El dosuñ,
Köp coldoşuñ,
Hikmet dosum!

Büt dostor tuu karmap çoğulganda,
Türk cerinen ketet anda:
Faşistter,
Kan içkiçter,
Celdet itter.
1952 (Ümötaliyev, 1954: 268-269).

Oktyabrga

Volga menen El'banın
Boylorun biz baskanda,
Kavkaz meñen Karpattın
Toolorun biz aşkanda.

Sınaşkan seni körüştü,
Küröşkön senden cıgıldı.
Kanın beker töğüştü
Bilbegender sıñırdı.

Cıyırma segiz cıl çaşap,
Cigit bolgon kezegiñ.
Kastaşkandı talkalap,
Koluna berdiñ esebin.

Döö köpölök, kiçine,
Alıs ırğıyt sermeseñ,

Aytpasam da, küçünö
Atomduu bomba kelbeyt teñ.

Berlinde tüşüp ızı-çuu,
Berлиндik seni bildim deyt.
Port-Arturda kızıl tuu
Kökölöp biyik celbireyt.

Kökölösö kökölöp,
Celbirey bersin celegiñ!
Tumçugup cürgön can da köp,
Tüşünsün senden keregin.

Kış ketpegen köp cer bar,
Cılmayıp kara, caz çigar.
Üşügön tonğon köp el bar,
Caz kelgen cakka umtular.

Carıkıldatkan şerlerdi,
Sen kavhar cıldız şam çırak.
Kün tiybegen cerlerdi
Carık kılğın çaçırıp.

Körsötpöy toşçu bulut cok
Çeti cok meymkin asmanda.
Daldalap kaysı too tosmok,
Sen carıgıñ çaçkanda.

Tüştö tiygen kün nuru
Nuruña senin teñ emes.
Güldüü baktın bulbulu
Seni eç kimge teñebes.
1946 (Ümötaliyev, 1954: 146-147).

Ömürbektin Comogu

Oturduk supasında Ömürbektin,
Ömürbek şarap sunat, aytat:—içkin!

Meltireyt meerin tögüp cıldızduu tün,
Söz tıñşap turgandıgın sezbeyt eç kim.

Ömürbek cakır emes atasınday,
Boluptur aşka da bay, sözgö da bay,
Sıyladı: narın tartıp, kuyup şarap,
Bötönçö nuska sözdön kur kaltırbay.

— Bir koyçu kızık sözdü oylop kaldı,
Az oylop, köp oylonup tabalbadı.
Cük baskan atan töödöy kıynalganda
Çoñ koldon keziktirdi karı çaldı.

Abıška sakal-çaçı appak karday,
Şaşılat ötö zarıl işi barday,
Köp çaşap, köptü körgön bir can go dep,
Koyçuman ciloosunan aldı karmay.

— Atake, kuldugum bar! Bir söz uguñ,
Aytkanmın köp kişige sizden murun.
Barı da iynin kıstı, kete berdi.
Aytayın oşol sözdü, ugup turuñ.

— Çuburtup bir tuuganda beş-altını
İt tubat eki colu ar bir cılı.
Koy tubat bir cılına bir-ekini,
Karıya, uşunday go sözdün çını?

Al emi it mınday—az? Koy mınça köp,
Tappadım bul suroonun coobun izdep.
Suroosun berip bütüp turup kaldı,
Bir azga karıyanın oozun tiktep.

Keñ talaa, tım-tırs boldu toktop celi,
Toktoldu kamıştardın celpingeni.
Köktö kün, cerde dayra ünsüz-sözsüz...
Karıya bardıgının tiktegeni.

Ala-Too camınganı k m ş kımkap,
Bilk etpey turgan  nd   bir k   tıŃsap,
Olturat bulbul Ńakta, sezbey turgan
Moynuna, aŃdıp barıp, salsa kiltak.

AbıŃka taŃ kalgan cok bul suroogo,
Kur dese toktolgon cok t Ń p oygo.
Cılmayıp sılap koyup ak sakalın,
Dedibi  z  öldü, oyu toodo?

BaŃtadı karap turup koy uga söz:
— Aytarım: koylor saga cat emes,  z.
Ar kaçan bir c r s n, bir t n ys n,
Baykap k r kandaylıgın, özündö k z.

T z c r p alga karay, colukkanın
Burdap cep, b t rb st n toluk baarın,
Kaltırat artkılarga azdın carmın,
Boldu deyt cetiŃerlik toyso karın.

Karabayt a  k zd r   eki caktı,
TalaŃpayt keŃ adırdan k p Ńıbaktı.
Bir baŃka can b tk nd n aŃkan momun,
Calpıga baktı tileyt, peyli cakŃı.

Sebebi oŃol   n k b y d  koy,
K r ns  koynun a at kır menen oy.
MaaraŃıp kozuları camıraŃıp,
Ar dayım koy cürgön cer tamaŃa-toy.

 t bolso... bilesiŃ go  z n anı,
Ekige araŃ ele cetse sanı:
Irkırayt birin körüp ekin isi,
K n-t n  oylogonu kara canı.

Kızganıp cugundunu ırıl aŃat,
TaŃtalgan s okt  k rs  ile kaçat.

Artınan k  t r g  kuba cetip,
Batırat arsak tiŃin, culmap basat.

Ek n n tıtıŃkanın körgön araŃ
D yn n   n kaptasa ırıldagan,
K nj l n iriyt ele dal oŃondo,
BaŃkaga bolsun debeyt, peyli caman.

Sebebi oŃol   n it tukumu az,
 t dese oy menen too bardıgı kas.
Kim bolso oŃol bolsun cadap keter,
 tterdin tıtıŃkanın k rs  bir pas.

Arkırap  l Ńamalı c rd  kayra,
Bir ırdı alıp uçtu alda kayda.
AbıŃka can eken go candan baŃka,
 z  too, bilim deŃiz, akıl dayra.

Ömürbek sözün b t p maga karap,
UŃunu caza k r deyt iŃke carap.
Intımak, buzulbastay dostuk   n
  ildi kayra-kayra tattuu Ńarap.
1947 (Ümötaliyev, 2015: 72-75).

Raymonda

Stantsiyada,
Platforma—
 irkeliŃken vagondor.
 irkeliŃken,
TirkeliŃken,
zıŃgıraŃat, abdan oor...
K c-k c etip
Tütün b rk p
Dayar turat parovoz.
EŃ k p cürgön
El d rb l n,
ŃaŃat duŃman, ŃaŃat dos.

Arı-beri,
Birinen-biri
Ötö çurkap carışat.
Tankelerdi
Keltirişti
Vagondo go salıştı,
— Tokto, salba,
V'etnamga
Alparışat bulardı.
Uşunu aytıp,
Kündöy çarkıp
Capçaş suluu kız bardı.
Ünsüz-sözsüz,
Bardığı öñsüz...
Eç kim anı ukpadı.
Cayıp çaçın
Tögüp çaşın
Kız artına çurkadı.
Teñtuştarın —
El kızdarın
Cıynap alıp zamatta,
Bir söz ayttı,
Kayra tarttı
Stantsiya tarapka.
Cetip kelse
Oşol kezde
Ordunan poezd kozgoldu.
Aldın közdöy
Acaldı sezbeş
Ayday suluu cügürdü.
— Raymonda!
Barasıñ kayda?
Kızdar candan tünüldü
Raymonda
Ötüp alga
Colgo tuura catkanı.
Kündöy nurduu,
Ayday suluu
Başka bir söz aytpadı.
Kızdar dağı
Tuurap anı
Colgo tuura catıştı.
Karap turgan
Kalın tuugan
Emi çındap şaşıştı.
Bastıra albay,
Cürök daabay
Tak toktottu maşinist.
Et cürögü
Elciredi
Bolboso da kommunist.
Tıška çıgıp,
Bir az turup
Ayttı sözün al emi:
— Frantsuzdar!
suluu kızdar!
Kargış tiygen tankeni:
Taşıbaymın,
Alparbaymın
V'etnamga eç kaçan.
Eç kaçan!
Eç kaçan!
Alparbaymın eç kaçan!
Kolun silkti,
Basıp ketti,
Parovozun karabay—
Apasına
Bolup kapa
Üydön kaçkan baladay.
Turdu kızdar.
Cumuşçular
Vagondorgo çığıştı.
Tankelerdi
Alar emi

Kulatiştı, cığıştı.
Raymonda
Çığıp alga
Sözün emi süylödü:
— Uruşuuday,
Kırışuudan
Saktaş kerek düynönü.
Frantsiya
V'etnamga
Duşman emes, kas emes.
Ukpas ıydı,
Tuybas mundu
Dülöy emes kenebes.
Bötön cerdin,
Bölök eldin
Ayaldarı, baldarı,
Biz sıyaktuu
Çaşoogo akıluu,
— İştöp erkin caydarı.
Suluu kızdar!
Koluktular!
Süygülö tınç turmuştu.
Ölüm cetsin,
Bizden ketsin
Kim kaalasa uruştu.
Tank bir dagı
Mından arı
V'etnamga barbasın!
Tiygen kündöy,
Açılgan güldöy
Al eldin kızı caynasın.
Kıynalbasın,
Kaygırbasın
Kanattarı kayrılıp,
Iylabasın,
Muñaybasın,
Süygönönön ayrılıp.

Oşol kezde
On segizge
Arañ çaşı tolso da,
Cürögündöy,
cazğı güldöy
Nazik, cumşak bolso da...
Torop coldu,
Sürdüü boldu
Acıdaar katılıgı,
Eldi süygön
Suluu Den
Raymonda baatır kız.
1951 (Ümötaliyev, 1954: 263-266).

Ritsa

Kart Kavkaz şaņduu turat minip sıymık,
Agarat möņgü baskan biyik başı.
Az tömön, tübölökkö bolup sıyık,
Caraşkan karagaylar—çaştık çaçı.
Mına, men çıgıp keldim çokusuna,
Olturup uuzday sarı “pobedaga”.
Bet cuudum salkın, taza möņgü suuga,
Soņköldön salam ayttım Ritsaga.
Kavkazdın közü misal calcıldagan
Bul Ritsa kögörgön köl çakan gana.
Suu agat ayagınan şarkıragan,
Suu menen alda kayda ketet sanaa...
Olturup motoru bar kayığına,
Bıçaktay tilip suunu süzdüm keçke,
Tigilem köl üstünün cayığına,
Karaymın mañday-teskey suluu betke.
Kılçayıp ulam karaym öyüzünö,
Karaymın kiçinekey cığaç üygö.

Al üydü ornotsom deym cürögümö,
Sürötün tartsam deymin köñülümö!

Dem alğan süyüktüü kart uşul üydö,
Çınında al bul cerde dem albastan,
Çıraktay canıp turgan bizdin kündö
Eñ soñku zor emgegin*, mında cazgan.

Ceeğinde oşol kişi baskandıktan
Ritsa köl cürögümö boldu cakın.
Ötüşüp al kişi ötkön kapçıgaydan
Bul kölgö aşığışar dalay akın.

Cazışar ır, poema oylop tereñ,
Ataşar taşın “altın”, suusun — “sımap”
Bul köldü teñeştirer deñiz menen,
Sözdördü ukmuştantıp sözgö kınap.

Birok da aytıp bütpös, cazıp bütpös,
Dayranı eç kim içip bütpögöndöy.
Cazuuga bardığın büt kubat cetpes,
Cıldızga çımçık uçup cetpegendey.

Bul cerge neçen iret kelsem dağı
Talbasımın ar bir taşın karagandan.
Barı bir körgüm keler Ritsanı,
Estermin kelgendigin uluu adam!

Kart Kavkaz şaңduu turat minip sıymık,
Agarat möñgü baskan biyik başı,
Töşünö ilingendey uluu sıylık
Salañdayt ak mramor—aska taşı!
1958 *Stalin özünün “SSSRda Sotsializmdin
ekonomikalık probavkaları” degen kitebin
cazgan cer.
(Ümötaliyev, 1954: 300-301).

Suluu Kız

Saamayları caltıldap
Kunduzdun sırt cünündöy,
Ay tamagı carkıldap,
Külgönü kuştun ünündöy.
Karaşı sonun astırtan
Kaaloonun cazgı künündöy!

Kaştarı kara bir başka
Kagazga kalam tiygendey,
Eki közü canaşa
Elektor şamı küygöndöy!
Caloorup karayt calcıldap
Caş bozoydu süygöndöy.

Astırtan karap otursañ
Ak sargıl kelgen ak mañday.
Calt karasa kokustan
Cark etet tañ atkanday!
Külüp koyso akırın,
Köñüldön kaygıñ kaçkanday!

Atılas, şayı, cibektin
Asılınan kiyingen,
Ar kıl bürmö etektin
Uçu cerge çiyilgen,
Bassa beli kınalıp,
Tal çıbıktay iyilgen!
Körçü çoktoy küygönün,
Kööhar barbı közündö!
Kütüp turat süygönün
Koş alma bışıp töşündö!
Amal kaçça caştıkka,
Eç künö cok özündö...
(Ümötaliyev, 1971a: 151-152).

Süyömün

Tan atar zamat men turam,
Karaym toogo agargan.
Aytilat bir söz köñüldö:
“Al too menen can birge!”

Ala-Too cayloo malga cay,
Koy aydayt koyçu çay-çaylay.
Cayganı koyu kolhozdu,
Al kolhoz menin kolhozum.

Kündön murun men turam,
Zavoddu tütün buragan
Alam daroo oyuma,
Kayrat cıyam boyuma!

Anda işteyt cumuşçu,
Canınday süyüp cumuştu.
Al zavod körkü şaarımdın,
Al carımı menin canımdın!

Bak sıyaktuu körüngön
Frunzeni süyöm men!
Kubanıp sogup cürögüm
Kenen Çüydü süyömün!

Oyumda turat Arstanbap
Tögülüp cangak, karagat!
Süygön öñdüü carımdı
Süyömün tolkup Narındı.

Suusamırdı, Alaydı,
Isık Köldü, Aksaydı
Ottoy isık süyömün:
Tuulgan cerim al menin!

Kömürü taştay çaçılğan,
Neftisi suuday atılğan
Kırgız cerin süyömün:
Bir burçu sovyet cerinin!
1953 (Ümötaliyev, 1954: 288-289).

Şumkar Uya

Körgönüm çok kaçan munu salğanın,
Baldarına toodon kiyik alğanın...
Körgönbüz deyt karıyalar salıp kep,
Kaydan bildim çın ekenin, calğanın...

Aska turat asman melciy kübüröp,
Celge süylöp baştan ötkön armanın.
Uya turat tañ kaltırıp körgöndü,
Bilüü kıyın kimder çıgıp barganın.

«Şumkar uya» deşet anı bilgender,
Çıgalbadım cektugunan arganın.
Köp can bilet kuştar uçup aylanıp,
Cete alışpay kanattarı talğanın.

Bile albadım kaçan ölüp şumkardın,
Kanattarı kaysı sayda kalganın.
Kartañ aska kaygırgandır cogotup
Ak colborstu alıp uçkan balbanın.

Uyasına karap turup muñaydım,
Bölüşköndöy alda kimdin armanın.
Kamap koyso koroolu koy batkanday,
Arkı-terki altı cüz er catkıday...

Mınçalık zor uya salğan alp kuştı,
Mergen cektur oşol kezde atkıday.
Anday bolso kay sebepten öldü eken?
Kişi kayda uşunu oylop tapkıday.

Ce bolboso azır tirüü bar beken,
Körüü için kimder çıgıp bardı eken?
Cok, al köpkö erkin uçkan cok çıgar...
Kanday zaman, kanday kündö kaldı eken?

Ala-Toonun algır kıraan şumkarın,
Kim tor cayıp, kimder karmap aldı eken?
Karmap alsa, miñ aylaluu münüşkör -
Karışkırğa kaysı adırda saldı eken?
(Ümötaliyev, 2015: 187-188).

Taalayı Zor El Bizde

Tañdağı çolpon cıldızday
Külündöp tekşi karagan.
Tarihka kümön kılızızbay
Keremet işke caragan:
Colbaşçı çıktı elimden,
Karaanı toodoy körüngön.

Kızıl tuunu kötörüp,
Ceñiştirge baştagan.
Kötörgönü el cügü,
Kıstoo kezde şaşpagan,
Kolbaşçı çıktı elimden,
Kaçırğan coosun cemirgen.

Unutulup eski ötkön
Telegeyi tekşi öskön,
Uuldun körüp ubayın,
Kuunak ömür ötközügön:
El bolduk tekşi cırgagan,
Cırgal ırın ırdagan.

Körgözüp işte keremet,
Kız, cigit orden alışıp,
Kubanıp kayra kelişet
Kremlge barışıp,

Uluu-kiçüü karaşat,
Uluu-kiçüü baarı şat.

Birin körüp, on beşi
Örnök-ülgü alıшат.
Kızıp cumuş meldeşi,
Zor maydanda carıшат!
Birin-biri süröşöt,
El baktı için küröşöt!

Colbaşçısı özünön
Taalayı zor el bizde.
Kolbaşçısı özünön
Maytarılbas el bizde.
Sayra, bulbul, el körkün,
Sayra güldüü cer körkün!
(Ümötaliyev, 1971a: 99-100).

Tattuu Cana Şirin

Tattuu dedim
Bal cedim,
Baldan tattuu bar eken:
Uulum menin
Taalaybegim
Çurkap keldi tañ erten.
Köz aldıma
Mañdayıma
Turat menin kebetem!

Atakelep
Erkelep
Moyunuma asılat,
Büt elcirep
Et cürök
Bardık çerim cızılat.
Cıttasam katuu
Baldan tattuu,

Saginganım basılat.

Şirin dedim

Kant cedim,

Kanttın şirin bar eken:

Kızım menin

Cürögüm

Camaltayım berekem,

Menin kanım,

Menin canım,

Dal özümdün kebetem.

Atakelep

Erkelep

Öböt kelip közümön,

Carık tiyet,

Nur kelet

Carırgan cüzünön.

Ak betinen

Özümdü men

Körgönsüymün küzgüdön,

Tattuu — şirin

Ömürüm,

Uulum menen kızımday.

Cangan calın

Balalığım

Tük özgörböy, buzulbay

Uulumda turat,

Köñüldü burat

Toonun uçkul kuşunday.

Kartaydım dep

Kaygı cep

Kayıspasmin tuşunda:

Çaştık kezim

Gül ireñim

Turat menin kızımday.

Uuluñ tattuu,

Kız ardattuu

Cırgal zaman uşul da!

(Ümötaliyev, 1969: 91-92).

Tokuu Kombinatu

Fabrikasınan Taşkenttin

Tokuuçı kızdı men kördüm:

Köödöy kara kaşına

Közü tüşör körgöndün!

Men aga köñül bölbödüm,

Bölok iş boldu körgönüm:

Kıdırıp cürüp karadım

Stanogun – örmögün.

Karabadım kaştarın,

Sılabadım çaçtarın.

Sugum tüşüp karadım

Satin tokup catkanın.

Stanoktun köbün ayt,

Suu akkanday şuuldayt.

Şaka-şuka dobuştan

Aytılğan söz ugulbayt.

İyiginin köbün ayt,

Miñi birden zuuldayt.

Üzülböyt cibi, sebebin

Surar elem, ugulbayt.

İyirgeni bir kündö,

Tokuganı kününö

Kaçpa pahta boldu eken?—

Suroo kelet köñülgö.

— Sekund tınbay örmögüm,
İyrüü, tokuu ermegim.
Kaltırbaymın erteñge
Pahtanın bugün kelgenin.

Uşunday coop bergendey,
Kirpikteri irmelbey
Cılmayat suluu başqaça,
Bizdin oydu bilgendey.

Bilgim kelip barın teñ
Oylonomun dağı men:
“Kezdemeden kününö
Kańça tokuyt boldu eken?”

Tokuuçı kız külüñdöyt:
“Oyñuzdu bildim,—deyt,—
Biz çıgargan atlastı
Kimder albayt, kim kiybeyt!

Oşonço köp kezdem
Biz tokugan bir küñdö:
Okşogon cañı şeyşepke
Oronso bolot büt düñnö”.

Fabrikasın Taşkenttin
Tokuuçu kızdı men kördüm:
Köönü tolot suluuga
Kezdemesin körgöñdün!
1951 (Ümötaliyev, 1954: 253-254).

Traktorçu Carkınbay
Köbürök ayda, Carkınbay,
Kılçaktabay, tartınbay,
Küçtüü sezgin özünđü
Mingen bolot atıñday.

Tereñ ayda, Carkınbay,
Kalbasın mala tartılbay.
Öñünö ııksın aydoo cer
Caz künündöy carkılday.

Acırıktar culunsun,
Zıyanduu çöptör kurusun.
Eñişke tüşkön balbanday —
Traktor minip turuşuñ!

Aydağın ala taştabay,
Tegiz cür ütük baskanday.
Mayda bolsun topurak
Tegirmenge tartkanday.

Aydoonu cakşı, tez bütsöñ,
Artık cumuş iştesen,
El aldında bolorsuñ
Bedeli bar erge teñ.
Küröşköñdö cıkkanday,
Sogušta ceñip cıkkanday
Süyüñgöñdön aytarsıñ:
— Ceñiştüü bütökön iş kanday!..
(Ümötaliyev, 1971a: 55-56).

Tyan’-Şandıktarga
Altın küñgö çağılışıp kanatım,
Araladım tooloruñdun arasın.
Aba cuttum, kımız içtim, es aldım,
Ayıktırdım oñ sanımdın carasın.

Dostor menen atka minip carışıp,
Çerdi cazdım — oodarışıp, alışıp,
Keç kirgende kelin-kızdar çoğulup,
Çükö oynodum bilekterge çabışıp.

Erkeleşem erkeligim kötörgön,
Meñin enem — kağılayın kırıgız el!
Kindik kesken, kirim cuugan, östürgön,
Tulpar tokup coogo atkazgan dağı sen.

Baatırlarça coo sayganga caradım,
Nayza bolup kitep cazçu kalamım,
Barbagan cer, baspagan col kalbadı,
Catsam, tursam koldon tüşpöy caragım.

Coo bütö elek, kayra ketip baramın,
Atkarılat senin koygon talabıñ.
Alp kökürök erler menen bir cürüp,
Alışkanga kızıl kırıgın salamın.

Aç köz coonu keñ Soñ-Kölgö ötközböym,
Arpa, Aksaydın kök şiberin tepsetpeym.
Kempir, çaldı acıratıp kımızdan,
Kelin, kızga küñdün küñün körsötpöym.

Bir oturup ayday suluu Urumkan,
Çükö oynogon tündü kantip unutam.
Oşol sonun cıldız cangan tün üçün,
Coonu kırıp, kandı keçem, uruşam!

Atbaşılık, antım uşul işenter,
İşte, mal bak, beşendenen aksın ter.
Uk, kelin, kız, tura tursun selkinçek,
İşte talbay, cooker erge cardam ber!

El, cakşı kal, kan maydanga men ketem,
Uykunu koy aman kayra kel deseñ.
Süygön suluu, tura tursun ak mamık,
Kütüp kaldı aldı çalçık cer kepem...

Uruş bütüp, el öç alıp Gitlerden,
Tuu kötörüp öñçöy baatır coo ceñgen,

Kaytkan küñü kayra kelsem Narınga
Bul düynödö baktılıuumun deyt elem...
(Ümötaliyev, 1978: 52-53).

Üröönçünün İrı

Appaktığı kürüçtöy,
Asıldığı kümüştey –
Ak buudayım köp bolsun,
Kampalarga cık tolsun.

Ak buudaydın üröönün
Ardagımday körömün.
Al-tı ay boyu saktadım,
Altınday körüp çaçpadım.

Tegirmenge tartpadım,
Bazar baaga satpadım.
Karool karap tam saktap,
Darı septim ardaktap.

Kelemişke cedirbey,
Kal tüşüptür dedirbey
Tazaladım, karadım,
Ee boluuga caradım.

Caz keldi, mına, sebemin,
Cerge karız beremin.
Cer cebeyt menin akımdı,
Cer bilet dostu, cakındı.

Kıştı kıştay saktagan,
“Kıstalış” kezde satpagan
Bermettey taza üröönüm,
Sensiz ooruyt cürögüm.

Kögörüp cerden öñgönçö
Öñgönüñdü körgönçö

Uktabasmın cakşılap,
Uykumdu buzgan barçılap.

On beş ese artılıp,
Künü-tünü tartılıp,
Kayra kelseñ cayında
Murun turgan cayıña:

Cay tabar menin köñülüm —
Cayılganday öñürüm,
Gül açkanday örügüm,
Uzarganday ömürüm!

Appaktığı kürüçtöy,
Asıldığı kümüştöy
Menin sepken ürönüm,
Sensiñ menin cürögüm!

1948

(Ümötaliyev, 2015: 31-33).

Ek 2: Metin Sözlüğü

A

Aalam: 1. Bayrak. 2. Dünya.

Aarı: 1. Arı. 2. Oğul.

Aba: Hava.

Abaltan: Evvelden, önceden.

Abdan: Çok, fazla.

Abışka: Yaşlı, ihtiyar.

Abiyirdüü: Alçak gönüllü.

Acal: Ecel, ölüm.

Acıdaar: Ejderha, dehşet, korku.

Acıraş-: Ayrıl-.

Acırat-: Ayır-.

Acırık: Ot, diken.

Aç-: Aç-, göster-, bul-.

Açık: Açık, belli, aydınlık.

Açıl-: Açıl-, meydana çıkar-.

Açılış: Açılış, bulgu.

Açkalık: Açlık.

Açuu: 1. Acı. 2. Sinir, öfke.

Açuulan-: Sinirlen-, öfkelen-.

Adam: İnsan, adam.

Adamzat: İnsanlık.

Adaş-: Şaşı-, yolunu kaybet-.

Adat: Adet, gelenek.

Adır: Bölge, bayır.

Aga: 1. Ağa, abi. 2. Ona.

Agar-: Ağar-, beyazlaş-.

Agat: Akik.

Agay: Amca, efendi.

Agın: Akın, akıcı.

Ak: 1. Beyaz. 2. Dürüst. 3. Masum. 4. Doğru.

Ak-: Ak-.

Akbuura: Akarsu adı.

Akı: Hak, hak edilen şey.

Akıl: Akıl, zihin.

Akılduu: Akıllı, mantıklı.

Akıluu: Ücretli.

Akın: Şair, ozan.

Akır: Ahir, son.

Akırı: Akıbet.

Akkuu: Kuğu.

Aksakal: Aksakal, eşraf.

Aksay: Özel isim.

Aksı: Özel isim.

Aksılık: Problem, aksilik.

Akta-: Haklı çıkar-, doğrula-.

Al-: Al-.

Al: O.

Al'bom: Albüm.

Al'pılar: Alpler.

Ala too: Özel isim.

Ala: 1. Alaca. 2. Benek.

Alam: 1. Dört nala.

Alar: Onlar.

Albır-: Kızır-, alevlen-.

Alçaında-: Gösteriş yap-, serbest bırak-.

Aldan: Önden.

Aldı: 1. Ön. 2. Daha iyi, en iyi. 3. Alt, ast, aşağı.

Aldır-: 1. Aldır-. 2. Zayıflat-.

Aldoo: Aldatma.

Alga: Ön, ileri.

Algı: Önceki, baştaki.

Algır: İnatçı, kurnaz.

Alıs: 1. Mesafe. 2. Uzak.

Alış-: Dövüş-, güreş-.

Alkış: kutsama, övgü.

Alma: elma.

Almaş-: Nöbetleş-, değiş-.

Alp: Kahraman.

Alpar-: Getir-.

Alpeşte-: Şımart-, yüz ver-.

Altı: Altı.

Altın: Altın.
Amal: 1. Hile, oyun. 2. Kurnaz.
Amalduu: Becerikli.
Aman: Emin, güvenli.
Amandaş-: Selamlaş-.
Amandık: Selam, selamlama.
Amerika: Amerika (yer adı).
Anan: 1. Sonra. 2. Başka.
Anar: nar.
Ancıyan: Özel isim.
Ancir: incir.
Anda: 1. Orada. 2. O zaman.
Andan: Ondan.
Anday: Böyle.
Andıktan: Bu sebeple, bu yüzden.
Anık: Dakik, net, somut.
Ansayın: Hemen, o zaman.
Ant: Ant, yemin, adak, söz.
Antkeni: Böylece, o nedenle, o yüzden.
Añçı: Avcı.
Añdıp: 1. Ara-, bekle-. 2. Kору-.
Añız: Anız.
Añkıgan: Baygın.
Añtar-: Tersine çevir-.
Apa: Anne.
Apake: Anne.
Apel'sin: Portakal.
Appak: Bembeyaz.
Aptık-: Kekele-.
Ar: 1. Her. 2. Vicdan.
Ara (aradan, arasın): Ara.
Ara (arak, aragin): Rakı, votka.
Arala-: Dolaş-, gez-.
Aralık: Aralık, mesafe.
Aram: Haram.
Arañ: 1. Cılız, sıksa. 2. Güç bela, zar zor.
Arazdaş-: Bozuş-, kavga et-.

Arba-: Cezbet-.
Arbaş-: Atış-, kavga et-.
Ardak: 1. Saygı, hürmet. 2. Onur, şeref.
Arga: Güç, kuvvet.
Arı: 1. Ötede, şurada. 2. Gelecek.
Arık: Cılız, zayıf.
Arka: Arka, sırt.
Arkay-: Dışarı çık-, doğ-.
Arkı: Öteki.
Arkıra-: Gürle-, yankılan-.
Arman: Kutsal rüya.
Arna-: Ada-, tahsis et-.
Arpa: Arpa.
Arsak: Çıkıntılı.
Arstan: Aslan.
Arstanbap: Özel isim.
Arstanbek: Özel isim.
Art-: 1. Art-, çoğal-. 2. Yüksel-.
Art: 1. Dağ geçidi. 2. Art, geri, arka taraf.
Artık: Daha fazla, daha yüksek, değer.
Artur: Özel isim.
Arz: Şikayet.
Arzımat: Özel isim.
As-: As-.
Asın-: Takın-, kuşan- (silah kuşan-).
Aska: Kaya, yüksek kayalı dağ.
Askar: Yüce.
Asker: Asker.
Asman: Gökyüzü.
Astı: Alt, ast.
Astırtan: Gizliden gizliye.
Aş: Aş, gıda, yemek.
Aş-: Aş-, geç-.
Aşık: Aşık.
Aşır-: 1. Aşır-, geçir-. 2. Abart-, büyüt-.
Aşkere: 1. Belli, açık. 2. Aşırı.
At-: At-.

At: 1. At. 2. İsim.
Ata-: Adlandırıl-, çağrıl-.
Ata: Ata, baba.
Ataandaş-: Yarış-.
Atak: Şan, şöhret.
Atake: Baba.
Ataş-: Nişanlan-.
Atbaşı: Özel isim.
Atıl-: 1. Atılmış ol-. 2. Ateş edil-.
Atılas: Atlas, ipek.
Atır: İyi kokulu.
Atış-: Atış-.
Atkar-: 1. Ata bindir-. 2. Yola çık-.
Atkaz-: 1. Ata bindir-. 2. Yola çık-.
Atkı: boru.
Atlas: Atlas.
Atom: Atom.
Avtomobil': Otomobil.
Ay: ay.
Aya-: Acı-, merhamet et-.
Ayagı: 1. Arka. 2. Bitim.
Ayal: Kadın.
Ayan-: Kendisine acı-.
Ayban: Hayvan.
Aybat: Heybet.
Aybık-: Sıkıl-, utan-.
Ayçürök: Özel isim.
Ayda-: 1. Sür-. 2. Güt-. 3. Ek-.
Aydak: Bağırma, çağırma.
Aydal-: Ekil-, sürül-.
Aydar: Özel isim.
Aydat-: Kovdur-, sürdür-.
Aydoo: Sürgün, kovma.
Ayıktır-: İyileştir-.
Ayıl: Köy.
Ayıp: Hata, kusur, suç.
Ayla: Çare, çıkar yolu.

Aylan-: Çevir-, döndür-, değiş-.
Aynek: Ayna.
Aynı-: 1. Vazgeç-. 2. Değiş-.
Ayrı-: Ayır-, ayrıl-.
Ayt-: Anlat-, söyle-.
Az-: Yolu şaşır-, sapıt-.
Az: Az.
Azamat: 1. Yiğit. 2. Büyük, kocaman.
Azap: Acı, keder.
Azgır-: Kandır-, kışkırt-.
Azır: 1. Şimdi. 2. Hazır.
Azoo: Vahşi.

B

Baa: Kıymet.
Baardık: Herkes, hepsi.
Baarı: Bütün, hepsi.
Baatır: Kahraman.
Baatırsı-: Kahramanlık tasla-.
Baba: Baba.
Bağban: Bahçıvan.
Bak-: Bak-.
Bak: 1. Bağ, bahçe. 2. Mutluluk, talih, başarı, kader.
Bakıt: Baht, talih, mutluluk.
Bal: bal.
Bala: çocuk.
Balban: Pehlivan, güreşçi.
Balbılda-: Alevlen-.
Balbıra-: Yumuşa-, gevşe-.
Balık: Balık.
Balkı-: Eri-.
Balta: Balta.
Baltır: Küçük çocuk.
Bar-: Var-, git-.
Bar: Var.
Barçılöp: Sanki.
Barçın: Kartal yavrusu.
Bardık: Tüm, her şey.

Bark: Önem, değer, prestij.	Beşene: Kader, kısmet.
Bas-: Bas-, adım at-, ayak bas-.	Beşik: Beşik.
Basık: 1. Yürüyüş, gidiş. 2. Davranış.	Bet: Yanak, yüz.
Basıl-: 1. Basıl-, yayımlan-. 2. Baskına uğra-.	Beter: Daha iyi.
Basmaçı: 1. Katil. 2. Rejim karşıtı, yenilikçi.	Betteş-: Yüzleş-, karşı karşıya gel-.
Bastır-: 1. Zorla-. 2. Yürü-.	Beybak: bahtsız.
Baş: Baş.	Beybaş: Yol bilmez, söz dinlemez.
Başka: Ayrı, farklı.	Bezgek: Humma, sıtma.
Başta-: Başla-.	Bıçak: Bıçak.
Baştal-: Başlan-.	Bıldır-: Donuk ses çıkar-.
Bat-: Bat-, gir-.	Bilk: Hareket.
Batır-: Batır-.	Bırkır-: Kırılıp parçalan-.
Bay: 1. Bey, efendi. 2. Zengin.	Bış-: Piş-.
Bayçeçek: Özel isim.	Bil-: Bil-, anla-.
Baydamtal: Esneyen ince dal.	Bilalbay: Özle isim.
Bayge: 1. At yarışı. 2. Ödül.	Bildir-: Bildir-/ öğret-.
Bayır: 1. Yokuş. 2. Bağlılık.	Bilek: 1. Bilek. 2. Güç.
Bayırkı: Eski, ilkel.	Bilgi: Bilgi, haber.
Bayırtadan: Önceden, eskiden.	Bilgiç: Bilirkişi, uzman.
Bayka-: Gör-, gözetle-.	Bilim: Bilgi, ilim.
Bayla-: Bağla-.	Bir gana: Sadece.
Bayrak: Bayrak, alem.	Bir: Bir.
Bazar: Pazar.	Birge: Birlikte, beraber.
Bedel: İtibar, hürmet.	Birik-: Birleş-.
Bek: 1. Pek, sağlam. 2. Bey.	Birinci: Birinci.
Beker: Bedava, boş, parasız.	Biriniki: Bir de.
Bel: 1. Bel. 2. Güç, kuvvet.	birok: Ama, ancak, oysa.
Belek: Hediye.	Biyik: Büyük, yüksek.
Ber-: 1. Ver-, izin ver-. 2. Çarp-, düş-, vur-.	biyle-: İdare et-, emret-.
Bereke: Bereket, fayda, iyilik.	Biylik: Hakimiyet, diktatörlük.
Beri: Buraya.	Biz: biz.
Berlin: Özel isim.	Bol-: Ol-.
Bermet: Servet, inci.	Bol'şevik: Bolşevik.
Beş: Beş.	Boloçok: Gelecek.
Beşenden: Çılgınlık.	Bolot (Bolot, Bolotbek): Özel isim.
	Bolot: Çelik.
	Boltur-: Gerçekleştir-.

Bomba: Bomba.
Bombu: Bomba.
Boordoş: Akraba.
Boronbay: Özel isim.
Boşon-: Serbest kal-.
Boto: Deve yavrusu.
Botoy: Özel isim.
Boy: Boy, endam. (Boy cet-: Olgunlaş-, serpil-).
Boylo-: Boyunca git-.
Boz: Boz.
Bozdo-: Şiddetli ağıl-, inle-, bağır-, gürle-.
Bozoy: Delikanlı, genç.
Bögö-: Engel ol-.
Böl-: Böl-, kes-.
Bölö-: Sar-, kundakla-.
Bölök: Parça, başka.
Börü: Kurt.
Bötön: Başka, yabancı.
Bugu: Geyik.
Buka: Öküz.
Bul: Bu.
Bulak: Kaynak.
Bulbul: Bülbül.
Bulga-: Salla-.
Bulk-: Ani hareket yap-.
Bulut: Bulut.
Bur-: Kıvrır-.
Bura-: Döndür-, çevir-.
Burañ: Kıvrılma, kırıma.
Burcuy: Burjuva.
Burç: Köşe.
Burda-: Fırıl-.
But: Bacak.
Buuday: Buğday.
Buura: Deve Aygırı.
Buyla: Çubuk.

Buyruk: Emir, ferman.
Buyum: Nesne, her türlü eşya.
Buz-: Boz-, tahrip et-.
Bügün: Bugün.
Bük-: Bük-.
Bülö-: Bile-.
Bülük: Savaş, çatışma.
Bür: Tomurcuk.
Bürdö-: Yeşer-.
Bürkü-: Püskür-.
Bürküt: Kartal.
Bürmö: Kıvrım.
Büt-: Bit-, bitir-.
Büt: Bütün, tamamen.
Bütün: Bütün.
C
Cada-: Nefret et-, iğren-.
Cadıra-: Lezzetlen-, zevk duy-.
Cagımduu: Hoş.
Cak-: 1. Sevindir-. 2. Yak-, tutuştur-.
Cak: 1. Yan, yön, ön, taraf. 2. Alan, saha, görünüş.
Cakın: 1. Yakın. 2. Akraba.
Cakır: Fakir.
Cakşı: İyi, hoş, güzel.
Caktır-: 1. Beğen-, onayla-. 2. Yaktır-.
Calbırak: Yaprak.
Calbırtta-: Tutuş-, alevlen-.
Calcal: Sevgili.
Calcılda-: Yansı-, parla-.
Calgan: Yalan.
Calgız: Yalnız.
Calın: Alev.
Calooru-: Aciz durumda bulun-, rica ve intizar ile bak-.
Calpı: Genel, tüm.
Calt: Kısaca, bir anlık.
Caltılda-: Parla-, parılma-.

Camal: Güzellik.	Caş: 1. Yaş. 2. Yeni. 3. Genç. 4. Gözyaşı. 5. Yaşam.
Caman: Kötü, fena.	Caşa-: Yaşa-.
Cambul: Özel isim.	Caşar-: Gençleş-, Yeşer-.
Camgır: Yağmur.	Caşıl: Yeşil.
Camın-: Saklan-.	Caşın-: Gizlen-, saklan-.
Camıra-: Birlikte bir araya sıkış-.	Caşır-: Gizle-, sakla-.
Can: 1. Can, ruh. 2. Yan.	Cat-: 1. Yat-. 2. Bulun-.
Can-: 1. Yan-, 2. Dön-.	Cat: Yad, yabancı.
Canaş-: Yanaş-, yakınlaş-.	Catta-: Ezberden söyle-.
Canıbar: Canavar, hayvan.	Cattık: Yabancılık.
Cañıl: Özel isim.	Cay-: Yay-.
Cañı: Yeni.	Cay: 1. Yaz. 2. Yer.
Cañıl-: Hata yap-, yanıl-.	Caydak: Eversiz.
Cañır-: 1. Değiştir-. 2. Akset-.	Caydarı: Cesur, cesaretli.
Cap-: Kapa-, ört-.	Cayık: Çayır.
Capcaş: Çok genç.	Caykal-: 1. Bir yandan öbür yana salla-. 2. Uygun ol-, yakış-.
Car-: 1. Yar-, kır-, kes-, yok et-.	Cayla-: Yerli yerine yerleştir-.
Car: Yar, dost.	Cayloo: 1. Yerli yerine yerleştirme. 2. Yazlık otlak.
Cara: Yara.	Cayna-: 1. Geniş ve çok dökül-. 2. Güzel gözük-.
Cara-: Uygun ol-, hoşla git-.	Caz-: 1. Aç-. 2. Yaz-.
Carak: Silah.	Caz: Bahar, ilkbahar.
Caral-: Yaratıl-.	Caza: Ceza.
Caralan-: Yaralan-.	Cazgı: İlkbahar.
Caraşarlık: Uygunluk.	Cazuu: Yazı.
Carat-: 1. Yarat-. 2. Beğen-, uygun bul-, onayla-.	Ce: 1. Veya. 2. Ne.
Cardam: Yardım.	Ce-: 1. Ye-. 2. Tüket-.
Carık: Aydınlik, ışık.	Ceek: Kenar, kıyı.
Carım: Yarı, yarım.	Cek: Kin, nefret.
Carım: Yarım.	Cekte-: Nefret et-, hor gör-.
Carış-: Yarış-.	Cel: Rüzgar.
Carık : Ansızın, aniden, birden bire.	Celbire-: 1. Es-, üfle-. 2. Çarp-
Carıkı-: Işık saç-, parla-.	Celdet: Cellat.
Carıkılda-: Parla-, ışık saç-.	Cele: İp.
Carıkınbay: Özel isim.	Celek: Bayrak.
Carıkıra-: Parla-.	Celpi-: Çırp-, silk-.
Casa-: Yap-, yarat-, düz-.	

Cem: Yem.	Cıyna-: Topla-.
Cemde-: Yemle besle-.	Cibek: İpek.
Cemir-: Boz-, kır-, yık-.	Ciber-: Gönder-, yolla-.
Cemiş: Yemiş, meyve.	Cibi-: Nemlen-.
Ceñ-: Yen-, kazan-.	Cigit: Yiğit, delikanlı.
Cer: Yer.	Cilik: İlik.
Cerge: Anavatan, memleket.	Cinden-: Delir-.
Cet-: 1. Yet-. 2. Var-, eriş-. 3. Büyü-.	Cire-: Sök-, yüz-.
Cete: Ata, dede.	Cit-: Yit-, kaybol-, yok ol-.
Cetele-: Yedeğe al-.	Cogorku: Yüksek, yüce.
Ceti: Yedi.	Cogot-: Kaybet-, yitir-.
Cetim: Öksüz, yetim.	Cok: Yok.
Cetişerlik: Yeterli.	Col: Yol.
Cetkir-: 1. Getir-, ver-, ulaştır-. 2. Başar-.	Colbaşçı: Rehber.
Cetüü: 1. Geçit, giriş. 2. Varış.	Colbors: Kaplan.
Cez: Bakır, teneke.	Coldoş: Yoldaş, arkadaşı.
Cıgaç: Ağaç.	Colku: Birinci.
Cık-: Devir-, yen-.	Colot-: Uzak dur-, uzak tut-.
Cıl-: Hareket et-.	Coluk-: Karşılaş-, rastla-.
Cıl: Yıl.	Comok: Kahraman destanı.
Cılcı-: Hareket et-.	Con: 1. Bel kemiği, omurga. 2. Dağ sırtı.
Cıldız: Yıldız.	Coo: Düşman.
Cılı-: Isın-, ılı-.	Cooker: Asker.
Cılkı: At.	Cooluk: Mendil.
Cılmay-: Gülümse-.	Coop: Cevap.
Cıloo: Dizgin, yular.	Cooşu-: Sakin ol-.
Cılt: Işık.	Corgo: Yorga, at.
Cıltıl-: Parla-, ışılda-.	Cort-: Gez-, dolaş-.
Cımuñda-: Gülümse-.	Coruk: 1. Yürüyüş. 2. Davranış.
Cımıy-: Büzül-, kısıl-.	Cosun: Düzen.
Cırğa-: Lezzetlen-, refah içinde yaşa-, haz duy-.	Coy: Hainlik, hile, vefasızlık.
Cırgal: Zevk, lezzetlenme, refah.	Cölö-: Dayan-, destekle-.
Cırtık: Yırtık.	Cölök: Destek.
Cıt: Koku.	Cön: Yön.
Cıtta-: Kok-.	Cönö-: Ayrıl-, git-, yönel-, hareket et-.
Cıy-: Yiğ-, topla-.	Cönündö: Hakkında.
Cıyırma: Yirmi.	Cöö: 1. Yaya. 2. Fakir, atsız.

Cötkür-: Öksür-.
Cuban: Genç kadın.
Cubat: Çift.
Cuk-: Yapış-.
Cuka: Yufka.
Cul-: Kopar-, yol-.
Culun-: İleri atıl-.
Cumşak: Yumuşak.
Cumşart-: Yumuşat-.
Cumurtka: Yumurta.
Cumuş: Hizmet, iş.
Cumuşçu: İşçi.
Curt: Halk, ülke.
Cut-: Yut-.
Cutun-: İleri atıl-.
Cuu-: 1. Yıka-. 2. Yaklaş-.
Cuur-: Yuğur-.
Cügür-: Koş-.
Cük: Yük.
Cülün: Omurilik.
Cün: Yün.
Cür-: Hareket et-, yürü-.
Cürök: 1. Yürek, can evi. 2. Cesaret, yüreklilik.
Cüz: Yüz.
Cüzüm: Üzüm.

Ç

Çabış-: Koşarak yarış-.
Çabıtta-: Av arayıp dolaş-.
Çabuul: Akın, baskın, hamle.
Çaç: Saç.
Çaç-: Saç-, dağıt-.
Çak-: Şikayet et-.
Çak: Zaman.
Çakan: Biraz, bir miktar.
Çal-: çal-, çalgı çal-.
Çal: İhtiyar.
Çalçık: Kir, çamur.

Çalgın: 1. Kanat. 2. Çevik. 3. Tırpanla biçme.
Çalkı-: Serbestçe hareket et-.
Çañ: Toz.
Çap-: Hızlı Koş-.
Çap: Ters, karşı, zıt.
Çarbak: Kale.
Çarça-: Yorul-.
Çarp-: Çarp-.
Çartak: Özel isim.
Çasovoy: Nöbetçi.
Çat-: Çat-.
Çatıra-: 1. Çatırda-. 2. Şen ol-, keyfi yerinde ol-, neşeli ol-.
Çatırça: Çadır.
Çay: Çay.
Çayka-: Çalka-, salla-.
Çayla-: Körleş-.
Çaypal-: Çalkalan-, sallan-.
Çeber: Eli işe yatkın kadın, usta.
Çebîç: Bir yaşında keçi yavrusu.
Çeç-: 1. Çöz-. 2. Karar ver-.
Çeçen: Söz ustası, konuşmacı.
Çek: Sınır, ölçüt.
Çene-: Ölç-.
Çeşgel: 1. Pençe, çengel. 2. Avuç içi.
Çep: Engel, sığınmak.
Çer: Kederli, üzgün.
Çert-: Çal-, kopar-.
Çet: Kenar.
Çeyin: Değın, kadar, dek, göre.
Çıbık: Çubuk.
Çıçkan: Fare, sıçan.
Çıda-: Dayan-, tahammül et-, katlan-.
Çık-: 1. Çık-, görün-. 2. Yüksel-, ileri hareket et-.
Çımçık: Serçe.
Çımın: 1. Karasinek. 2. Can, ruh.

Çın: 1. Doğru, asıl, hakiki. 2. Sağlam.

Çınar: Çınar ağacı.

Çırac: Lamba, mum.

Çirke-: Yapıştır-, bağla-, iliştir-.

Çirkin: Çirkin.

Çiyil-: Yazıl-, kaydol-.

Çogul-: Çoğal-, toplan-.

Çogunday: Çoğu gibi.

Çoguu: Birlikte.

Çok: Yanan kömür, kor.

Çoku: Tepe, dağ tepesi.

Çolok: Çolak, tek kollu.

Çolpon: Zühre yıldızı.

Çoņ: Yüce, ulu, büyük.

Çoņoy-: Büyü-.

Çooçun: yabancı.

Çoyun: Dökme demir.

Çök-: Çök-, bat-.

Çöl: Çöl.

Çölkö: Bölge.

Çölmök: Oyun oynanan yer.

Çömül-: Dal-, yıkan-.

Çöp: Ot, kuru ot.

Çubap: Birbiri ardınca git-.

Çubur-: Ak-, uza-.

Çulga-: Kuşat-, sar-

Çuņkur: Çukur.

Çurka-: Koş-.

Çuu: Gürültü.

Çükö: Aşık kemiği.

Çüy: Özel isim.

D

Den: Ten, beden.

Da: Da, de.

Daa-: Cesaret et-, atıl-.

Daam: Yiyecek, tat.

Daana: Tane, nüsha.

Daanışman: Danişmend.

Daba: Deva, ilaç.

Dagı: Dahi.

Dal: Tastamam.

Dalay: Oldukça çok.

Daldala-: Sakla-, ört-, koru-.

Dan: Başak, ekin.

Daņgır: Tangır.

Daņk: Şöhret, ün.

Darı: İlaç.

Darıla-: Tedavi et-.

Darıya: Nehir, büyük ırmak.

Daroo: Çabuk, tez, derhal, an.

Dars: Ders.

Darttuu: Dertli.

Dastan: Destan.

Dat: Pas, küf.

Dayar: Hazır.

Dayım: Daima, her zaman.

Dayra: Irmak, nehir.

De-: De-, söyle-.

Degiçe: Tamamen.

Dem: 1. An. 2. Nefes.

Deņiz: Deniz.

Depter: Defter.

Dımı: Sessizlik.

Dobuş: Ses, seda.

Dolboor: Tasarı, proje, ilk karalama.

Dollar: Dolar.

Dorbo: Çanta.

Dos: Dost, arkadaş.

Döö: Dev.

Duba: Dua.

Dubal: Duvar.

Duldul: Döldül, yorulmaz yarış atı.

Duşman: Düşman.

Dülöy: Sağır.

Dümpüy-: Çıkıntı yap-, kabar-, şiş-.
Düñgürö-: Gürle-, gümbürde-.
Düpüldö-: Ağla-, bağır-.
Dürbölöñ: Doktor, hekim.
Düynö: Dünya.
Düyüm: Çeşitli, türlü.
Dzercin: Özel isim.

E

Eç bir: Hiçbir.
Eç kaçan: Hiçbir zaman.
Eç: Hiç.
Eçen: Ne kadar, birkaç.
Ee: Efendi, sahip.
Eele-: Sahip ol-, mal et-.
Een: Issız.
Ege: Efendi, sahip.
Eger: Eğer.
Egin: Ekin.
Eh: Ah, vah.
Eki: İki.
Ekinci: İkinci.
Eköö: İki tane, ikisi birlikte.
El: Halk, millet.
El'ba: Özel isim.
Elcire-: Yumuşa-.
Elek : Şimdi, henüz.
Elektor: Elektrik.
Elektr: Elektrik.
Eles: Silüet, hayalet.
Eleste-: Hayal mayal görün-.
Elpek: Hamarat, çevik, atik.
Emçek: Meme.
Eme: Kocakarı.
Emes: Değil.
Emgek: Emek, iş, çalışma, eser.
Emi: Şimdi.
Emne: Ne.

Endik: Allık.
Ene: Anne.
Eñ: En (sıfat derecesi).
Eñiş: 1. Yokuş, bayır. 2. At yarışı.
Eñset-: Şiddetli arzu uyandır-.
Ep: 1. Mutlu, şen, mesut. 2. Makul, akıllıca, uygun.
Er: Erkek, kahraman.
Eri-: Eri-.
Erik-: 1. Can sıkıl-. 2. Üşen-.
Eriş-arkak: Ahenkli.
Erk: İrade, özgürlük.
Erkele-: Nazlan-, şımar-.
Erkelik: Şımarıklık.
Erkin: Bağımsız, özgür.
Ermek: Eğlence.
Erte: Erken.
Erteñ: 1. Sabah. 2. Yarın.
Es: Akıl, bellek, hafıza.
Ese: Hisse, misil.
Esep: Hesap.
Eski: Eski.
Este-: Hatırla-, esne-.
Estelik: Anı, hatıra.
Eşik: Kapı.
Et-: Et- (yardımcı fiil).
Etek: Etek.
Ezil-: Ezil-.

F

Fabrika: Fabrika.
Fargana: Fergana.
Faşist: Faşist.
Faşizm: Faşizm.
Fizika: Fizik.
Frantsiya: Fransa.
Frantsuz: Fransız.
Frits: Özel isim.
Frunze: Frunze.

G

Gana: Sadece, yalnız.

Gaz: Gaz.

Gektar: Hektar.

Gitler: Hitler..

Go: Herhalde.

Gospital: Askeri hastane.

Granat: Bomba.

Grekçe: Grekçe.

Gül: Çiçek.

Gülburak: Özel isim.

Güldö-: Çiçek aç-, filizlen-.

Gülgün: Pembe.

Gülzar: Gülizar, çiçek bahçesi.

H

Han: Kan.

Hikmet: Özel isim.

I

Ik: 1. Sağlam, dayanıklı. 2. Yol, yöntem.

Iksıra-: Gevşe-.

Ikşal-: Tıka basa doldurul-.

Ikta-: Şaşırt-.

Ilayık: Layık, münasip.

Ildam: Çabuk, hızlı.

Ildıy: Aşağı.

Indı: Aşırı.

Intımak: İttifak, birlik.

Intızar: İntizar.

Ir: Şiir.

Iraa: Denk.

Iras: Hakikat, gerçek.

Irazı: Hoşnut.

Irçı: Şarkıcı, meddah.

Irda-: Şarkı söyle-.

Irga-: Kımıldat-, sars-.

Irgı-: Sıçra-, atla-.

Irılda-: Hırla-.

İris: Alinyazısı, kader.

İrkıra-: Hırla-.

İrsakta-: Sırt-.

İsık Köl: Özel isim.

İsık: Sıcak.

İsım: İsim.

İşkır-: İslık çal-.

Iy: Ağlama.

Iyla-: Ağla-.

Iza: Küskünlük, dargınlık.

Izgaar: Rüzgar, soğuk.

Izgi-: Hızla dön-.

Izı: Gürültü.

Izırına-: Hiddetle üzerine atıl-, yumrukla saldır-.

İ

İç-: İç-.

İç: İç, iç taraf.

İçek: Bağırsak.

İçkiç: Çok içen, ayyaş.

İl-: İl-, as-, asıl-.

İl' iç: Özel isim.

İle: Hile.

İlim: İlim, bilim.

İlin-: Takıl-, iliş-.

İncener: Mühendis.

İngen: Dişi deve.

İniçek: Arkadaş.

İr: Önce.

İreç: Beniz, ten.

İret: Düzen, sıra, dizi.

İri-: Çürü-, bozul-.

İRme-: Göz kırp-, göz yum-.

İş: İş, çalışma.

İşen-: Güven-.

İşte-: Çalış-.

İşterman: Çalışkan.

İt: Köpek.

İy-: Eğ-, baş eğ-, bük-.
İy: İmal, yapım.
İygilik: Başarı.
İyul': Temmuz.
İzde-: Ara-, araştıır-.
İz: İz, eser.

K

Kaala-: İste-.
Kaar: Kahır, hiddet, gazap.
Kabak: 1. Kapak. 2. Gözkapağı.
Kabar: Haber.
Kabırğa: Kaburga.
Kaç-: Kaç-.
Kaçan: Ne zaman.
Kadak: Libre, ağırlık ölçüsü.
Kadam: Adım.
Kadır: Kadir, saygı, itibar.
Kagaz: Kağıt.
Kagıl-: 1. Çarp- vur-. 2. Görüp geçir-, başından geçir-.
Kagiş-: Çarpış-, çatış-, kavga et-.
Kak-: Vur-, çarp-.
Kakır: Kuru bölge, kuru alan.
Kakşa-: 1. Ağla-. 2. Ağrı-, acı-, sızla-.
Kakşı-: Kuru-, kurut-.
Kal-: Kal-, geri kal-.
Kala-: 1. Yükselt-, 2. Tutuştur-.
Kalaa: Şehir.
Kalam: Kalem.
Kalçıl-da-: Titre-.
Kalday-: Öne doğru çıkık ol-, kabar-, şişir-.
Kalıı: Kalın.
Kalıp: Şekil, model, kalıp.
Kalkagar: Koruma, destek.
Kalkan: Kalkan, miğfer, siper, sığınmak.
Kalkı-: Üstte yüz-.
Kalp: Yalan.

Kalpakçan: Kalpaklı.
Kalt: Hareket.
Kaltır-: Bırak-, terk et-.
Kama-: Kuşat-, hapset-.
Kamak: Hapis.
Kaman: Yaban domuzu.
Kambarkan: Özel isim.
Kamda-: Hazırla-.
Kamın-: İlgi göster-, tedbir al-.
Kamış: Kamış, saz.
Kampa: Ambar, depo.
Kan-: Kan-, tatmin edil-.
Kan: Kan, hun, hakan.
Kana-: Kana-.
Kanat: Kanat.
kañça: Kaç, ne kadar.
Kanday: Nasıl, ne gibi.
Kanıkey: Özel isim.
Kant: Şeker.
Kant-: Nasıl yap-.
Kap: Çuval.
Kapa: Keder, sıkıntı.
Kapçıgay: Dağ geçidi, boğaz.
Kapka: Kapı.
Kapkaçan: Çoktan.
Kapta-: Her yandan kuşat-, doldur-.
Kar: Kar.
Kara-: 1. Bak-, gözet-. 2. Yönel-.
Kara: Kara, siyah.
Karaan: Karaltı, gölge.
Karagan: Karaçalı.
Karaganda: Nazaran, göre.
Karagat: Siyah frenk üzümü.
Karakçı: Yağmacı, haydut, eşkıya.
Karal: Köle.
Karan-: Bakın-.
Karaııı: Karanlık.

Karap: Harap, yıkık.
Karaş: Bakış, tavır, bakış açısı.
Karay: Karar, hüküm.
Karçıga: Şahin, doğan, atmaca.
Karebet: Yatak, karyola.
Karek: Gözbebeği.
Kargış: 1. Lanet. 2. Sinir.
Karı: İhtiyar, yaşlı, kocamış.
Karın: Karın, mide.
Karıp: Garip.
Karış-: 1. Koca-, yaşlan-. 2. Gücünü kaybet-. 3. Karşı koy-, diren-.
Karış: Karış.
Karıya: Aksakal, ihtiyar.
Karız: Borç, ödünç.
Karma-: Yakala-, tut-, el koy-.
Karoo: Karakol.
Karpāt: Özel isim.
Karş: Karşı, aksi.
Kart: Yaşlı, ihtiyar.
Kartañ: Kocama, yaşlanma.
Kartay-: Yaşlan-, ihtiyarla-.
Kas: Düşman.
Kastaş-: Birbirine düşmanlık et-.
Kaş: 1. Kaş. 2. Mücevher.
Kaşka-: Akıt-
Kat: Mektup.
Katıl-: Saklan-, gizlen-.
Kat-: 1. Gizle-, sakla-. 2. İlave et-.
Katkır-: Kahkaha at-.
Kavaler: Kavalye.
Kavhar: Parlak.
Kavkaz: Kafkas.
Kay: İstifham ve irtibat zamiri.
Kayda: Nerede.
Kaydan: Nereden.
Kaygı: Kaygı, acı, azap, dert, üzüntü.
Kaygır-: Kaygılan-, hüznülen-.

Kayık: 1. Kayık, sandal. 2. Dikiş, dikiş yeri.
Kayıñ: Kayın ağacı.
Kayış-: Bükül-, eğil-.
Kaynap: Kaynar, kaynak.
Kayra-: 1. Bile-. 2. Daha kötü ol-.
Kayra: Tekrar.
Kayran: Kıymetli, sevgili.
Kayrat: Gayret, çaba.
Kayrı-: Geri ver-, geri öde-.
Kaysı: Hangi, kim.
Kayt-: 1. Dön-, geri dön-. 2. Geri gönder-, Reddet-.
Kaz-: Kaz-, eşelen-.
Kaz: Kaz.
Kazak: Kazak.
Kazakistan: Kazakistan.
Kazanda-: Çok sayıda ol-, çok miktarda birik-.
Kebel-: Hareket et-, kıymılda-.
Kebete: Çehre, surat.
Keç: Akşam, gece.
Keç-: 1. Geç-. 2. Reddet-.
Keçe: Elbise.
Keçek: Giyim, elbise.
Keçik-: Gecik-.
Kee: Bazı, başkası.
Keede: Bazen.
Keken-: Kin besle-.
Kel-: Gel-.
Kelbet: Görünüm, endam, çehre.
Keleçek: Gelecek, istikbal.
Kelemiş: Tarla faresi.
Kelin: Gelin.
Kelte: Eski zaman tüfeği.
Keltir-: Meydana getir-.
Kem: Eksik, noksan.
Kemenger: Akıllı, önder.

Kemi-: Eksil-, azal-.
Kempir: Kocakarı, yaşlı kadın.
Ken: Çukur.
Kene-: Dikkat et-, fark et-.
Kenen: Oldukça.
Keç: 1. Alan. 2. Geniş, bol.
Keşkol: Özel isim.
Kep: Kelime, söylev.
Kepe: Kulübe, evcik.
Kepin: Kefen.
Ker: 1. Koyu doru at. 2. Kin, gazap.
Ker-: 1. Geri geri hareket et-. 2. Sözünden dön-.
Kerek: Gerek, lazım.
Keremet: Keramet, mucize.
Keri: Geri, arka.
Kes-: 1. Kes-, 2. Mahkum et-.
Keşik: Baht, talih.
Ket-: Git-, ayrıl-.
Ketir-: 1. Gider-, kaçır-. 2. Bırak-.
Keyit-: Üz-, telaşlandır-.
Kez: Zaman, an, vakit.
Kezdeme: Kumaş.
Kezek: Zaman.
Kezik-: Karşılaş-, tesadüf et-.
Kıbıra-: Ağır hareket et-.
Kıdır-: Dolaş-.
Kık: Kuru koyun tezeği.
Kıl-: Yap-, kıl-.
Kılçakta-: Başı çevir-, omuz üzerinden arkaya bak-.
Kılçay-: Geriye bak-, baş çevir-.
Kılıç: Kılıç.
Kılık: Ahlak.
Kılım: 1. Hareket. 2. Yüzyıl, asır.
Kıltak: İlmik, bağ, tuzak.
Kıltılda-: 1. Neşeli ol-. 2. Süzülerek yürü-.

Kımbat: Kıymetli, değerli.
Kımça: İnce, narin, biçimli.
Kımız: Kımız.
Kımkap: İşlemeli, simli kumaş.
Kına-: Sımsıkı kucakla-.
Kıñk: Çınlama (Ses taklidi eden bir söz).
Kır: 1. Dağ sırtı, bayır. 2. Sınır, kenar.
Kır-: Kır-, kazı-, sıyır-.
Kıraan: Kurnaz, becerikli, keskin görüşlü.
Kırgız: Kırgız.
Kırgızstan: Kırgızistan.
Kırgool: Sülün (Kuş).
Kıroo: Kırağı.
Kıs-: 1. Sıkıştır-, sık-. 2. Bastır-, durdur-.
Kış: Kış.
Kışta-: Kışla-, kışı geçir-.
Kıştak: Köy, kışlak.
Kıtığıla-: Gıdıkla-.
Kıy-: 1. Kıy-, kes-, doğra-. 2. Acıma-.
Kıyal: 1. Hayal, rüya. 2. Yaradılış, karakter.
Kıygaç: Çapraz, eğri, kıvrım, yarı dönüş.
Kıyın: 1. Güç, zor, ağır. 2. Usta, becerikli.
Kıyış-: Kıy-, acıma-.
Kıykır-: Haykır-.
Kıyna-: Zorla-, kahret-, eziyet et-.
Kıyra-: 1. Yıkıl-, kırıl-, harap ol-. 2. Öl-, hayatını kaybet-.
Kız-: Kız-, ısın- (gayret et-).
Kız: Kız.
Kızart-: Kızart-, kırmızıya boya-.
Kızgan-: Kıskan-.
Kızık: Zevkli, eğlenceli.
Kızıl: Kızıl.
Kızılça: Pancar.
Kızmat: Hizmet.
Kiçi: Küçük, az, ufak.

Kilem: Halı.	Korkunçak: Korkak.
Kim: Kim.	Korkunuçtuu: Korkunç, tehlikeli.
Kindik: Merkez.	Koroo: Koyun ağılı.
Kir: Kir, pis, kusur.	Korun-: Sakın-, saklan-.
Kir-: 1. Gir-. 2. Yetiş-, başar-.	Koş-: Koş-.
Kirgiz-: 1. İçine koy-. 2. Kaydet-, topla-.	Koştoş-: Vedalaş-.
Kirin-: Banyo yap-, kirinden arın-.	Koy-: Koy-, doldur-, yerleştir-.
Kirpik: Kirpik.	Koy: Koyun.
Kişi: Kişi.	Koyçu: Çoban.
Kişilik: İnsanlık, kişilik.	Koyçuman: Koyun çobanı.
Kitep: Kitap.	Kozgo-: 1. Oynat-, hareket ettir- tehlikeden haberdar ol-. 2. İdare et- yönet-.
Kiy-: Giy-.	Kozu: Kuzu.
Kiyik: Geyik.	Köböy-: Art-, çoğal-.
Kiyim: Giyim, giyecek, elbise.	Köbük: Köpük, kabarcık.
Kiyin: Sonra, itibaren.	Köbürök: Daha çok.
Kobur: Mırıldanma.	Köç-: Göç-, yerini değiştir-, hareket et-.
Koktu: Çukur, dağ çukuru.	Köç: Göç.
Kokus: Ansızın, birdenbire.	Köçö: Sokak, cadde, yol.
Kol çab-: Alkışla-.	Kögör-: 1. Göver-, morlaş-, mavileş-. 2. Bit-, filizlen-, geliştir-.
Kol: 1. El. 2. Ordu.	Kök: Gök, gökyüzü, mavi.
Kolbaşçı: Komutan.	Kökölö-: Şahlan-, yüksel-.
Kolhoz: Kolhoz, kolektif çiftlik.	Köktöm: İlkbahar.
Koluktu: Gelin.	Kökürök: Yürek, kalp.
Komandirlik: Komutanlık.	Köl: Göl.
Kommunist: Komünist.	Kölkü-: Sallan-, dalgalan-.
Kommunizm: Komünizm.	Kölökö: 1. Gölge, karanlık. 2. Sığınak, barınak.
Kompartiya: Komünist partisi.	Köm-: Göm-, defnet-, doldur-.
Komuz: Kopuz.	Kömür: Kara elmas, kömür.
Komuzçu: Kopuzcu.	Kön-: Alış-, razı ol-.
Kon-: Konakla-, gecele-, kamp kur- otur-.	Könj: Tezek, gübre.
Koşşu: Komşu.	Könjül: 1. Gönül, kalp. 2. Arzu, istek.
Kor: 1. Hor, aşağılık, alçak. 2. Kor, içinde ateş parçaları bulunan kül.	Köö: İs, lamba isi, kül.
Korduk: Horluk, hor görme.	Kööhar: Işık, cevher.
Korgo-: Koru-, himaye et-.	Köp: Çok.
Kork-: Kork-, ürk-.	Köpölök: Kelebek.
Korkok: Korkak, ödlek.	

Köptö-: Çoğalt-, artır-.
Kör-: Gör-, seyret-.
Körçü: Mezarıcı.
Körgöz-: Göster-, ibraz et-.
Körk: Güzellik, görkem.
Körkoo: Kana susamış, hunhar, canavar ruhlu.
Körküm: Güzel, görkemli.
Körökçö: Eğer öyle olursa, böyle olmaktansa daha iyi.
Körsöt-: Göster-.
Körüş-: Görüş-, karşılaş-.
Köşü-: Sessiz ol-.
Kötör-: Kaldır-.
Köz: Göz.
Közdö-: Gözetle-.
Kreml: Kremlin (Özel isim).
Kuba: Solgun, açık, sarışın.
Kubala-: 1. Kov-, kovala-. 2. Harekete geçir-, hızlandır-.
Kuban-: Hoşlan-, memnun ol-, sevin-.
Kubaniç: Sevinç, kıvanç.
Kubat: Güç, kuvvet.
Kubul-: Değiş-.
Kuç-: Kucakla-, sarıl-.
Kuçak: Kucak.
Kul: Kul, köle, esir.
Kula-: 1. Düş-, düşür-, yıkıl-. 2. Gözden kaybol-, başarama-.
Kulaç: Kulaç.
Kulak: Kulak.
Kulat-: Devir-, indir-, tahttan düşür-.
Kulduk: Kulluk.
Kuldura-: Mırıldan-.
Kulpun-: Renkten renge gir-, rengârenk ol-.
Kum: Kum.
Kumar: 1. Kumar, hırs, ihtiras, şiddetli arzu. 2. Aşık, düşkün.

Kumduu: Kumlu, kumsal.
Kun: Diyet.
Kunduz: Kunduz, su samuru.
Kur-: Kur-, yap-.
Kura-: Topla-, bir araya getir-.
Kural: Alet, araç, cihaz, silah.
Kurça-: Kuşat-, çevir-.
Kurçu-: Keskinleş-, bilen, kuvvetlen-.
Kurda-: Kuşat-, çevir-.
Kursak: Kursak, karın, mide.
Kuru-: Kuru-, kurut-, sol-, yok ol-, ortadan kalk-.
Kuru: Boş, işsiz.
Kuruluş: İmar, yapı.
Kuş: Kuş.
Kuştar: Aşık, sevgili, vurgun.
Kut: Kutup yıldızı.
Kuttukta-: Kutla-, tebrik et-.
Kutul-: Kurtul-, halas ol-, sav-.
Kuu: Kuğu.
Kuu-: Kov-, kovala-, takip et-.
Kuunak: Şen, memnun.
Kuy: Huy, karakter, mizaç.
Kuy-: Dök-, akıt-.
Kübürö-: Fısılda-.
Küç: Güç, kuvvet, kuvvetli.
Küçö-: Artır-, çoğalt-.
Küçtüü: Güçlü.
Kül-: Gül-.
Külük: Koşu atı.
Külün-: Neşelice gülümse-.
Kümön: Kuşku, şüphe.
Kümüş: Gümüş.
Kümüştö-: Gümüşle-, gümüşle kapla-.
Kün: 1. Güneş. 2. Gün, gündüz. 3. Zaman, vakit. 4. Hayat, yaşam.
Kündüz: Gündüz.
Künöo: Günah, kabahat, suç.

Küň: Kadın köle, cariye.
Küp-kündüz: Gündüz.
Kürmöl-: Dön-.
Küröş-: Savaş-, mücadele et-.
Küröş: Savaş, mücadele.
Kürüç: Pirinç, çeltik.
Küt-: Bekle-, gözle-.
Kütürö-: Kıtırda-, kütürde-.
Küü: Nağme, melodi.
Küy-: 1. Yan-, yak-. 2. Özle-.
Küygüz-: 1. Yan-, yak-. 2. Tutkuyla sev-.
Küz: Güz, sonbahar.
Küzgü: Ayna.
Küzöt: Nöbet.
Küzötçü: Bekçi, nöbetçi.

L

Lager: Karargah, kamp.
Lenin: Lenin.
Leninçil: Lenin taraftarı.

M

Maani: Anlam, önem.
Maara-: Mele-, sızlan-.
Magnitte-: Mıknatıslaştır-, kendine mıknatıs gibi çek-.
Maksat: Amaç, gaye.
Makta-: Öv-.
Maktoo: Övme.
Mal: Hayvan.
Mala: Mala, sürgü.
Mamarasul: Özel isim.
Mamık: Kuş tüyü.
Manas: Manas.
Mañday: Alın.
Marks: Özel isim.
Mart: Mert, cesur.
Mas: Sarhoş.
Maşinist: Makinist, makineci.
Matır-: Ban-, batır-, dal-.

May: Mayıs.
Maydan: Cephe, savaş alanı.
Mayram: Bayram.
Mayramda-: Bayram yap-, kutla-.
Maytarıl-: Kıvrıl-, eğril-.
Meçit: Mescit, cami.
Mee: Akıl, beyin.
Meele-: Nişan al-, isabet et-.
Meer: Sevgi, aşk.
Meken: Mekan.
Mektep: Okul.
Melci-: Yüksel-.
Meldeş: İddia, yarışma.
Meltire-: Parla-, yıldıra-.
Men: Ben.
Mençelik: Bana benzer, benim gibi.
Menen: İle.
Mergen: Nişancı, avcı.
Meykin: Ova, düz.
Meyli: Arzu, istek.
Mık: Çivi.
Mıktı: Kuvvetli, sağlam.
Mıltık: Ateşli silah, tüfek.
Mına: İşte.
Mınça: O kadar, bunca.
Mında: Burada.
Mından: Buradan.
Mınday: Böyle, bu gibi.
Mildet: Vazife, görev.
Min-: Bin-.
Miñ: Bin.
Misal: Örnek.
Mol: Çok, bol.
Momun: Sakin, mütevazî.
Monçokto-: Boncuk tanesi gibi görün-.
Moskva: Moskova.
Motor: Motor.

Moyun: Boyun.

Mömö: Meyve, yemiş.

Möngü: Buzul.

Möñkü-: Sıçra-, gürl-.

Möör: Mühür.

Mramor: Mermer.

Mugalim: Öğretmen.

Muhabbattuu: Muhabbetli.

Mukam: Makam, ahenk.

Munar: Sis, pus, duman.

Munarlan-: Sis kapla-.

Muñay-: Kederlen-, hasret çek-, tasalan-.

Muñduu: Kederli.

Murat: Özel isim.

Murataalı: Özel isim.

Murç: Karabiber.

Murdu: Burun.

Murun: Eski, önce.

Muz: Buz, don.

Muzdak: Soğuk, buz gibi.

Muzıka: Müzik, musiki.

Münöt: Dakika.

Münüşkör: kartal.

Mürzö: Kabir, mezarlık.

Müyüz: Boynuz.

N

Naadan: Cahil.

Naalat: Lanet.

Namangen: Özel isim.

Namaz: Namaz, dua.

Namıs: Namus, şöhret, iyi nam.

Nan: Ekmek.

Narın: 1. Özel isim. 2. Narin, hassas.

Nayza: Kargı, mızrak, süngü.

Nazık: Nazlı, narin, nazik.

Ne: Ne.

Neçen: Kaç.

Neet: Niyet.

Neft: Petrol.

Nege: Neden.

Nemetster: Özel isim.

Nerse: Nesne, eşya.

Nımda-: Nemlendir-, ıslat-.

Nısap: İnsaf.

Niyazalı

Nur: Nur.

Nuska: Nüşü, kopya.

O

O: O.

Oçok: Ocak.

Ofitser: Subay, zabıt.

Ok: Ok.

Okop: Siper.

Okşo-: Benze-.

Oku-: Oku-, öğren-.

Okutuu: Öğret-.

Okuu: Okuma.

Okuuçu: Okuyucu.

Oltur-: Otur-, yerleş-.

On: On.

Oñ: Sağ.

Oñkoçuk: Takla.

Oñkolot-: Altüst et-.

Oñoy: Kolay, basit.

Oodar-: Devir-, çevir-.

Ookat: Gıda, erzak, rızık.

Oor: Ağır.

Ooru-: Ağrı-, acı-, hastalan-.

Ooruk: Arka, arka taraf.

Ooz: Ağız.

Orden: Nişan.

Ordu: Yer, konum.

Orno-: Sağlamlaş-.

Ornot-: 1. Koy-, yükle-. 2. Sapt-, tespit et-.

Oro-: 1. Topla- 2. Değiştir-.
Oron-: Sarınıp sarmala-, bürün-.
Orto: Orta.
Orunda-: Yerine getir-, uygula-.
Orus: Rus (Özel isim).
Oş: Özel isim.
Oşo: O, şu, öteki.
Oşol: O.
Oşonço: Onca, o kadar.
Oşondo: O Anda, o zamanda.
Oşonduktan: Bu yüzden, çünkü.
Ot: Ateş.
Otto-: Otl-.
Otur-: Otur-.
Oturguç: Oturak, sandalye.
Oy: Fikir, düşünce.
Oygon-: Uyan-.
Oylo-: Düşün-.
Oyno-: Oyna-, eğlen-.
Ozun-: İleri git-, ilerle-, öne geç-.

Ö

Öböktö-: Başını eğ-, eğil-.
Öbüş-: Öpüş-.
Öç-: Yok ol-, sol-, sön-.
Ökümöt: Hükümet, yönetim, idare.
Ökün-: Dövün-, pişman ol-.
Öl-: Öl-.
Ölçö-: Ölç-, tart-.
Ölkö: Ülke, memleket.
Ölönj: Bir çeşit ot.
Öltür-: Öldür-, vur-.
Öltürüü: Adam öldürme, cinayet.
Ölüm: Ölüm, vefat.
Ömür: Ömür
Ömürbek: Özel isim.
Ön-: 1. Büyü-, geliş-. 2. Davran-, hareket et-.
Öndür: 1. Haber. 2. Hepsini, tamamen.

Önör: Sanat, meslek, hünere, iş.
Öñ: Ön.
Öñçöy: Hepsini aynı, tümü benzer, tamamen farksız.
Öñdüü: Gibi.
Öñsüz: Çirkin.
Öñür: Gelişme.
Öödö: Yukarı.
Öp-: Öp-.
Ördök: Ördek.
Örgöö: Dügün evi.
Örköçtön-: Hırçınlaş-.
Örmök: Dokuma tezgahı.
Örnök: Örnek.
Örük: Erik, kayısı.
Örüş: Eğilim.
Ös-: Büyü-, geliş-, art-.
Östür-: Büyüt-, geliştire-.
Öt-: Geç-, ilerle-.
Ötkön: Geçmiş, evvelki.
Ötköz-: Geçir-, geçirmeye zorla-.
Ötkür: Çevik, atılgan, cesur.
Ötö-: Hizmet et-, uygula-, yerine koy-.
Ötö: Aşırı, çok, pek.
Öydö: Yukarı, yüksek.
Öyüz: Öte, öteki kıyı.
Öz: Kendi.
Özbek: Özbek.
Özgöçö: İstisna, ayrı, ayrıca.
Özgör-: Değiş-, dönüş-.
Özön: Nehir, dere yatağı.

P

Pahta: Pamuk.
Pahtaçı: Pamukçu.
Paşsat: Beş yüz kişinin başında duran.
Paraşyut: Paraşüt.
Parovoz: Buharlı lokomotif.
Partiya: Parti.

Pas: Süre, müddet.

Paşa: Paşa.

Payda: Fayda.

Peyil: Kişilik, haysiyet.

Platforma: Platform.

Poema: Manzume.

Poezd: Şiir.

Port: Liman.

Professor: Profesör.

Pud: Ağırlık ölçüsü.

Pul: Para.

Pulemyot: Makineli tüfek.

Puşkin: Puşkin.

R

Raymonda: Özel isim.

Ritsa: Özel isim.

Rossiy: Rusya (Özel isim).

Rotfront: Özel isim.

S

Saamay: Şakak.

Sabak: Ders.

Sagın-: Özle-, ara-.

Sakal: Sakal.

Sakçı: Koruyucu, koruma, bekçi.

Sakta-: Sakla-, koru-, gizle-.

Saktooçu: Koruyucu, esirgeyici.

Sal-: İnşa et-, kur-, koy-, yerleştir-.

Salam: Selam, merhaba.

Salaşda-: Sark-.

Salat: Salata.

Salbıra-: Asılı dur-, sark-.

Salkın: Serin, rüzgar.

Saltanat: Kutlama, tören.

Samolyot: Uçak.

Samsaala-: Sark-, sallan-.

San: 1. Onur, şeref. 2. Sayı.

Sana-: 1. Düşün-, aklına getir-. 2. Canı sıkıl-, özle-.

Sanaa: 1. Endişe, tasa, keder. 2. Düşünce, niyet, amaç.

Sanaş-: Hesaplaş-/ birlikte düşün-.

Sar: Uçurtma.

Saraş: Cimri, pinti.

Saray: Saray, köşk.

Sargay-: 1. Sarar-. 2. Bunal-, içi daral-.

Sargıl: Sarışın.

Sarı: Sarı.

Sarmat: Özel isim.

Sarp: Sarf, tüketme, masraf.

Sat-: 1. Sat-, pazarla-. 2. ihanet et-, ele ver-.

Satıl-: Satıl-.

Satin: Saten.

Say-: Dik-, ek-, kaz-.

Say: Nehir yatağı, dere.

Sayın: Her, her bir.

Sayra-: Öt-.

Saz: İyi, hoş.

Sebep: Sebep.

Segiz: Sekiz.

Sekir-: Sıçra-, atla-.

Sekund: Saniye.

Sel: Sel.

Selki: Olgun kız, güzel kız.

Selkinçek: Salıncak.

Semetey: Özel isim.

Semiz: Şişman.

Sen: Sen.

Sep: Çeyiz.

Sep-: Serp-, ek-, dik-.

Sergi-: Havalan-, tazelen-.

Serme-: Salla-, dalgalan-.

Serp-: Sallan-, ani bir hareket yap-.

Serüün: Serin.

Sez-: Sez-, hisset-, duy-, algıla-.

Sezgi: Sezgi, sezi.

Sezil-: Sezil-.	Soŋku: Sonraki, yeni.
Sezim: Algı, duygu, his.	Soo: Sağ, esen.
Sıla-: Sıva-, okşa-.	Sorguç: Kan emici.
Sılık: Düz, pürüzsüz.	Sotto-: Mahkemeye ver-.
Sımap: Cıva, simap.	Sovyet: Özel isim.
Sın-: Kırıl-.	Sovyettik: Sovyet (Özel isim).
Sına-: Dene-, müşahade et-, sına-.	Soy-: Öldür-.
Sındırım: Lokma, parça.	Soygo: Yatır-, kes-.
Sınık: Kırık.	Soylo-: Yayılıp yat-, sere serpe yat-.
Sır: Sır, mahrem.	Soz-: Uzat-, temdit et-.
Sırdaş-: Biri birine sırlarını söyle-.	Söök: Kemik.
Sırt: Dış taraf.	Söz: Söz, kelime, konuşma.
Sıy: Hediye.	Sputnik: Uydu.
Sıy-: Sığ-.	SSSR: SSCB.
Sıyaktuu: Benzeyen, gibi.	Stalin: Stalin.
Sıyla-: Saygı duy-, ağırla-, onur ver-.	Stanok: Tezgah.
Sıylık: Armağan, ödül.	Stantsiya: İstasyon.
Sıymık: Gurur, onur.	Sugar-: İçir-, sula-.
Sıyra: Zaman, vakit.	Sugum: Koyu ormanla örtülen basık yer.
Sız-: Çiz-.	Suktan-: İmren-, gıpta et-.
Sızda-: Sızla-, zonkla-.	Sulu: Çavdar.
Siler: Sizler.	Suluu: Güzel.
Silk-: Silk-.	Suluuluk: Güzellik.
Siŋ-: Sindiril-, asimile edil-.	Sun-: Sun-, uzat-.
Siz: Siz.	Supa: Sofra.
Snaryad: Gülle, mermi.	Sura-: Sor-, rica et-.
Sogor: Badanalı.	Suraş-: Birbirini sor-.
Sogum: Kış için hazırlanan et, güzün hayvan kesimi.	Suroo: Soru, sorma, sorgu.
Soguş: Savaş.	Suu: Su, nehir.
Sok-: Döv-, vur-.	Suusamır: Özel isim (Kırgızistan'da bir köy).
Sol: Sol.	Suyult-: Seyrekleştir-.
Soldat: Asker.	Suz-: Kepçe ile çıkar-, kapla al-.
Solkulda-: Esne-.	Suz: Karanlık, loş, hüzünlü.
Solu-: Sol-.	Sür-: Sür-, sıyr-.
Sonun: İyi, ala.	Sürdüü: Korkunç, azametli.
Soŋ: Son, sonra.	Sürö-: İlerlet-, destekle-.
Soŋköl: Son Göl (Özel isim).	Süröt: Resim, suret, fotoğraf.

Süröttö-: Tasvir et-, resmet-.
Sürt-: Sür-, sürt-.
Süy-: Sev-.
Süygön: Sevgili.
Süyküm: Güzellik.
Süylö-: Söyle-, konuş-, de-.
Süyö-: Daya-, destekle-, yardım et-.
Süyrö-: Sürükle-, sürü-.
Süyüktüü: Sevgili, aziz, sevimli.
Süyün-: Sevin-, hoşlan-.
Süyüü: Sevgi, aşk.
Süz-: Yüz-.

Ş

Şaar: Şehir.
Şak: Dal.
Şaka şuka: Hemen, çabucak.
Şalkıda-: Gevşe-.
Şam: Lamba, mum.
Şamal: Rüzgar, yel.
Şaņ: Büyüklük, görkem, azamet, ihtişam.
Şaņduu: Azametli, görkemli.
Şaņkılda-: Öt-.
Şaņşı-: Çılgılık at-, feryat et-.
Şapar: Haz, zevk.
Şar: Küre, top.
Şarap: Şarap.
Şarkıra-: Çağla-, köpür-, coş-.
Şaş-: Telaş et-, şaş-.
Şat: Şad, memnun, mutlu, şen.
Şatı: Merdiven.
Şattık: Şenlik, sevinç, neşe, mutluluk.
Şayı: İpek, atlas.
Şaytan: Şeytan.
Şek: Şüphe.
Şer: 1. Arslan. 2. Güçlü, kuvvetli, cesur.
Şermat: Özel isim.
Şeyşep: Yatak çarşafı.

Şibaga: Hisse, pay.
Şibak: Kır pelini (ot).
Şıbıra-: Fısılda-.
Şikaala-: Nişan al-, gör-.
Şıldıņ: Alay.
Şıldıra-: Şarılda-, hışırda-.
Şıņgıra-: Şıkırda-.
Şıpır-: Süpür-, temizle-.
Şırkıra-: Paramparça ol-.
Şiber: Sık ot.
Şile-: Hareket ettir-.
Şilte-: Salla-, baş salla-.
Şire-: Kayna-, kaynak yap-.
Şire: Şurup.
Şirin: Tatlı.
Şiröö: Maden tozu.
Şiş: Şiş.
Şişigen: Şişkin.
Şok: Şuh, muzip, afacan.
Şoola: Şule, ışık.
Ştab: Karargah, kurmay.
Şumkar: Doğan, sungur.
Şuņgu-: Çıtlat-.
Şuru: Mercan.
Şuudura-: Hışırda-.
Şuulda-: Hışıltı yap-.
Şüüdürüm: Çiy, nem.

T

Taalay: Talih, baht, kader, kısmet.
Taalaybek: Özel isim.
Taanı-: Tanı-, itiraf et-.
Taanış-: Birisiyle tanış-.
Taanış: Tanıdık.
Taarın-: Darıl-.
Taba: Öç alır gibi sevinme.
Tabak: Tahta çanak.
Tabal-: Öç alır gibi sevin-.

Tabıl:- Bulun-
Tabış:- Buluş-, birbirini bul-
Tagdır: Kader, alın yazısı, kısmet, baht.
Tak:- Tak-, as-
Tak: Açık, belli.
Takşal:- Alışkın ol-, yetenekli ol-
Tal: Dal.
Tal:- Yorul-
Tala:- Soy-, yağma et-
Talaa: Tarla, alan, arazi.
Talagan: Yağmacı.
Talap: Talep, istek, dilek.
Talas: Özel isim.
Talaş:- Dalaş-
Talat:- Yağma ettir-
Talık:- Yorul-
Talkala:- Yen-, bozguna uğrat-, hakla-, kır-
Tam:- Tutuş-, yan-
Tam: Destek.
Tamak: Yiyecek.
Tamaşa: Temaşa, zevk, eğlence.
Tamşan:- Güzel bir şeyi hatırla-
Tan:- İnkâr et-
Tanda:- Seç-, iyisini ayırıp al-
Tank: Tank.
Tanke: Tank, tanker.
Tantı:- Çene çal-, boşa sözler söyle-
Tañ:- Boz-, harap et-
Tañ: 1. Tan, şafak, seher. 2. Güç, zor, çaresiz.
Tañış: Bağ, ip.
Tañşı:- 1. Güzel ve akıcı konuş- 2. Çeşitli ahenklere gir-
Tap: 1. Zaman, vakit. 2. Güç, zor, çaresiz. 3. Sınıf, tabaka.
Tap:- Bul-, keşfet-
Tapşırıl:- Teslim edil-
Tapşırma: Ödev, görev, vazife.

Tapta:- Çalıştır-
Taptaza: Tertemiz.
Taptır:- Buldur-
Tar: Dar.
Tara:- Tara-, tırmıkla çalış-
Tarak: Taraf.
Tarih: Olay, vaka.
Tarmaldan: Kıvrıl-
Tarp: Leş, ceset kalıntıları.
Tart:- Çek-, sürükle-, hareket et-
Tartkın: Düşüş, dökülüş.
Taruu: Darı.
Taş:- Taşı-, naklet-
Taş: Taş.
Taşı:- Taşı-, naklet-
Taşkent: Taşkent (Özel isim).
Taşta:- At-, fırlat-, savur-
Taştaş:- Vazgeç-
Taştoo: 1. Atma, atış, fırlatma. 2. Bırakma, terk etme.
Tat:- Tadına bak-, ye-
Tatar: Tatar (Özel isim).
Tattuu: Tatlı, hoş.
Tay: Tay.
Tayan:- Dayan-, yaslan-, güven-
Taza: Temiz.
Tazala:- Temizle-
Tegirmen: Değirmen.
Tegiz: Düz, düzgün.
Tek: Soy, nesil, köken, kaynak.
Tekşer:- Araştır-, denetle-
Tekşi: Denk, tamamen, baştan başa.
Telefon: Telefon.
Telegey: Muhit, çevre.
Temir: Demir.
Tentek: Şuh, muzip.
Teñ: Denk, dengeli, eşit, müsavi.
Teñdeş: Denk, müsavi.

Tejje-: Denkleřtir-, műsavi kıl-
Tejtuř: Denk, műsavi.
Tep-: Tep-.
Tepke: Keman kűprűsű.
Tepkile-: Tekme at-, tep-, dűv-.
Tepse-: Ayaklar altına al-, ez-, iğne-.
Ter-: Der-, topla-.
Ter: Ter.
Terde-: Terle-.
Terej: Derin.
Tereze: Pencere.
Tergűű: Tahkik.
Teri: Deri.
Teriş-: Derle-, topla-.
Terki: Çapraz.
Termel-: Sallan-, dalgalan-.
Termet-: Salla-, dalgalandır-.
Teskey: Gűneř gűrmeyen gűlgeli yer.
Tetik: Mihver, mekanizma, cihaz.
Tez: Seri, abuk, tez.
Tezireek: Daha abuk.
Tım: Sessizce.
Tın-: Dinlen-, din-, dur-, durul-.
Tın: Nefes.
Tınç: Sakin, huzurlu, durgun, din.
Tıntıktı: Barış, huzur.
Tınşa-: Dinle-, gizlice dinle-, kulak ver-.
Tıptın: Çok sakin, çok durgun.
Tırs: Çatırtı, kıtırtı, gıcırtı.
Tış: Dış.
Tışta-: Dışla-.
Tıtış-: Didiş-, peneleş-, dalaş-.
Tigi: Öteki.
Tiğil-: Dikil-.
Tik-: Dik-.
Tike: Dűřey, dik.
Tikiy-: Dik dik bak-, dikkatle bak-.

Tikte-: Besle-, bak-, dik dik bak-.
Til-: Dil-.
Til: Dil.
Tile-: Dile-, iste-.
Tilek: Dilek, istek, arzu.
Tilsiz: Dilsiz.
Tire-: Destekle-, daya-.
Tirek: Destek, dayanak.
Tirke-: Tak-, tescil et-, kaydet-.
Tirűű: Diri.
Tiş: Dış.
Tişten-: Dışleri sık-, hırslan-.
Tiy-: Deđ-, dokun-, dűř-.
Togo-: Hesapla-, say-, sırala-, numarala-.
Togun: Jant, ispit.
Tok: Tok, vakti hali yerinde olan.
Tokoy: Orman.
Tokto-: Dur-, kesil-, din-.
Toktogul: Toktogul (Özel isim).
Toktol-: Topla-.
Toktot-: Durdur-, kes-.
Toku-: Doku-, űr-.
Tokuu: Dokuma.
Tokuuçu: ulha, dokumacı.
Tol-: Dol-, olgunlaş-.
Tolku-: Dalgalan-.
Tolkun: Dalga.
Tolo: Dolu.
Toltur-: Doldur-.
Toluk: Dolu.
Tolunda-: Doldur-.
Toj-: Don-, űřű-.
Too: Dağ.
Toptol-: Yığıl-, birik-.
Topurak: Toprak.
Tor: Aç, tuzak.
Toro-: Mani ol-, alıkoy-.

Tos-: Selamla-.
Toy: Ziyaret, şenlik, düğün şöleni.
Toy-: Doy-, bık-.
Toyguz-: Doyur-.
Toylo-: Ziyafet ver-, cümbüş et-.
Töbö: Tepe.
Tök-: Dök-.
Töktür-: Döktür-.
Töl: Döl.
Tölö-: Öde-.
Tömön: Aşağı.
Töö: Deve.
Tör: Yayla.
Törö-: Doğur-.
Töş: Döş, göğüs.
Töşö-: Döşe-, ser-
Töşök: Yatak.
Tötölö-: Doğru yönde hareket et-.
Traktor: Tarktör.
Tsentner: Kental, kg.
Tukul: Kır uçu nesne.
Tukum: Tohum.
Tulku: Hep, bütün, tamamen.
Tulpar: Kanatlı at, savaş atı, yürük at.
Tuman: Duman, sis, pus.
Tumçuk-: Nefesi kesil-.
Tun-: Saydamlaş-, temiz ve şeffaf ol-.
Tunuk: Şeffaf, saf, duru.
Tur-: 1. Dur-, bulun-. 2. Ayakta dur-, kalk-. 3. Yaşa-, otur-.
Turguz-: Koy-, yerleştir-, yap-, inşa et-.
Turmuş: Hayat, yaşayış.
Turuş: Duruş, poz.
Tuş: Yön, istikamet.
Tutkun: Esir, tutsak.
Tutkundal-: Esir ol-.
Tutul-: Tutul-, yakalan-, ele geçiril-.
Tuu-: Doğur-, doğ-.

Tuu: Sancak, bayrak.
Tuugan: Kardeş, hısım, akraba.
Tuul-: Doğ-, doğmuş ol-.
Tuur: Alıcı kuşun oturduğu tünek.
Tuura-: Doğra-.
Tuura: Doğru, gerçek.
Tuy-: Duy-, sez-.
Tuyak: 1. Hayvan tırnağı, toynak. 2. Torun, soy.
Tuygun: Beyaz atmaca.
Tuyla-: Sıçra-, cesurluk tasla-, horozlan-.
Tuz: Tuz.
Tübölük: Daima, ebediyen, her zaman.
Tügöl: Eksiksiz.
Tügöt-: Tüket-, bitir-, tamamlama-.
Tügül: Yalnız, değil.
Tük: İnce tüy.
Tülkü: Tilki.
Tülö-: Tüyünü dök- ve değiştir-.
Ûn: Gece.
Tündük: Gecelik.
Tünö-: Gecele-, gece geçir-.
Tünül-: Vazgeç-, yüz çevir-.
Tüp: Alt, dip, kök, temel.
Tüp: Alt, dip, kök.
Tür: Biçim, şekil.
Türdüü: Biçimli, türlü.
Türk: Türk (Özel isim).
Türkün: Çeşitli, türlü.
Türmöktöl-: Yumaklan-, kangallan-.
Türül-: Sarsıl-, dürül-.
Tüspöl: Görünüş, manzara.
Tüş: Rüya, düş.
Tüş-: Düş-, in-, sark-.
Tüşük: Öğle vakti.
Tüşün-: Anla-, kavra-.
Tüşünük: Anlam, açıklama, düşünce, fikir.

Tüt-: Dayan-, katlan-.

Tütün: Duman.

Tüy-: Ör-, düğümle-.

Tüz-: Düz-, yoluna koy-.

Tüz: Düz, pürüzsüz.

U

Ubada: Söz, vade.

Ubak: Vakit.

Ubay: İyilik, merhamet, nezaket.

Ubayım: Endişe.

Uç: Uç, had, sınır.

Uç-: Uç-.

Uçkul: Hızlı uçan.

Uçur-: Uçur-

Udurgu-: Çırpın-, üşüş-.

Ugul-: İşitil-.

Uguz-: İşittir-, bildir-.

Uk-: Dinle-, işit-.

Ukkuluktuu: 1. Anlaşılır. 2. Ahenkli.

Ukmuş: Acayip haber, şaşılacak haber.

Ukmuştant-: Hayrete düşür-.

Ukta-: 1. Uyu-. 2. Uyuş-.

Uktat-: Uyut-.

Ulak: Oğlak.

Ulam: 1. Her zaman, 2. -dan dolayı.

Ulan-: Devam et-, sür-.

Uluu: Yüce, büyük, ulu.

Umtul-: Arzu et-.

Unçuk-: Seslen-, ses çıkar-.

Unut-: Unut-

Unulda-: Hüngür hüngür ağla-, sızlan-.

Upa: Pudra.

Ur-: Vur-, döv-.

Urmat: Hürmet, saygı, onur.

Urum: Vurma, vuruş.

Urun-: Çarp-, çat-.

Uruş-: Dövüş-, kavga et-.

Uruş: Vuruş, dövüş, kavga.

Uşintip: Şöyle, böyle, öyle

Uşu: Şu.

Uşul: Bu.

Uşunday: Öyle, o gibi.

Ut-: Kazan-.

Uturu: Karşı.

Uu: 1. Av. 2. Zehir.

Uul: Oğul.

Uuru: Hırsız.

Uuzday: Hassas, nazik, narin.

Uy: İnek.

Uya: İn, yuva.

Uyal-: Utan-.

Uyat: Ayıp, utanç.

Uykaş: Ahenkli, ölçülü, kafiyeli.

Uyku: Uyku.

Uyul: Kutup.

Uyultul-: Bükül-, kıvrıl-.

Uzak: Uzun zaman.

Uzar-: Uza-.

Uzat-: Uzaklaştır-.

Ü

Üç: Üç.

Üçün: İçin.

Ülgü: Örnek.

Ülül: Salyangoz

Ümüt: Umut.

Ün: Ses, eda.

Ündüü: Sesli, sadalı.

Ünsüz: Sessiz, dili tutulmuş.

Ürgülö-: Uyukla-, kestir-.

Ürön: Tohum.

Üröö: İptal etme.

Ürönçü: Çiftçi.

Üst: Üst, zirve.

Üşü-: Üşü-, don-.

Ütük: Ütü.

Üy: Ev.

Üyrön-: Öğren-.

Üyröt-: Öğret-.

Üyül-: Toplan-, yığıl-.

Üyür-: Döndür-, çevir-.

Üz-: Kop-, kes-.

V

V'etnam: Vietnam (yer adı).

Vagon: Vagon.

Volga: Özel isim.

Z

Zalkar: 1. Kocaman. 2. Ünlü, seçkin, meşhur.

Zaman: 1. Zaman, vakit. 2. Çağ, devir.

Zamana: Zor zamanlar, müşkül durum.

Zamat: An.

Zamatta: Hemen.

Zambirek: Ateşli silah.

Zaңgıra-: Kaldır-, yukarı çek-.

Zaңkay-: Yüksel-.

Zar: Acı acı ağlama.

Zarıl: Gerekli, zorunlu.

Zavod: 1. Fabrika. 2. Çalışma.

Zımıra-: Çok hızlı geç-.

Zımıray-: Temiz ol-, derli toplu ol-.

Zıңgıra-: Çınla-, tınla-.

Zırıl-da-: Hızlı koş-.

Zırkıra-: Hasta ol-.

Zıyanduu: Zararlı.

Zoo: Kaya.

Zooka: Uçurum.

Zor: Büyük, ihtişamlı.

Zorduk: Zorluk, zorbalık, şiddet.

Zuulda-: Mırıldan-, vızıl-da-.

Ek 3: Fotoğraflar

Temirkul Ümötaliyev

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 434.

Temirkul, Aksı Çocuk Evinde, 1925.

Temirkul, Aksı Çocuk Evinde, 1925.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 435.

Temirkul Ümötaliyev, 1933.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 436.

T. Ümötaliyev ve C. Bökömbayev, 1925.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 437.

T. Ümötaliyev ve A. Osmonov, 1934.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 437.

1. sırada (soldan sağa) S. Karalayev, A. Toktomuşev, T. Ümötaliyev, A. Üsönbayev, 2. Sırada K. Akiyev, A. Ogonbayev, C. Turusbekov, K. Malikov, Y. Şivaza. Kırgız Sanatının 10. yılı. Moskova, 1939.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 438.

T. Ümötaliyev, askerlerin arasında, ikinci sırada dördüncü Kümön Bulatov, beşinci Kubat Cumatayev, 1941.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 439.

T. Ümötaliyev, kızı Camal, eşi Zuura ile, 1942.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 438.

Cephede. Ukrayna, 1944.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 440.

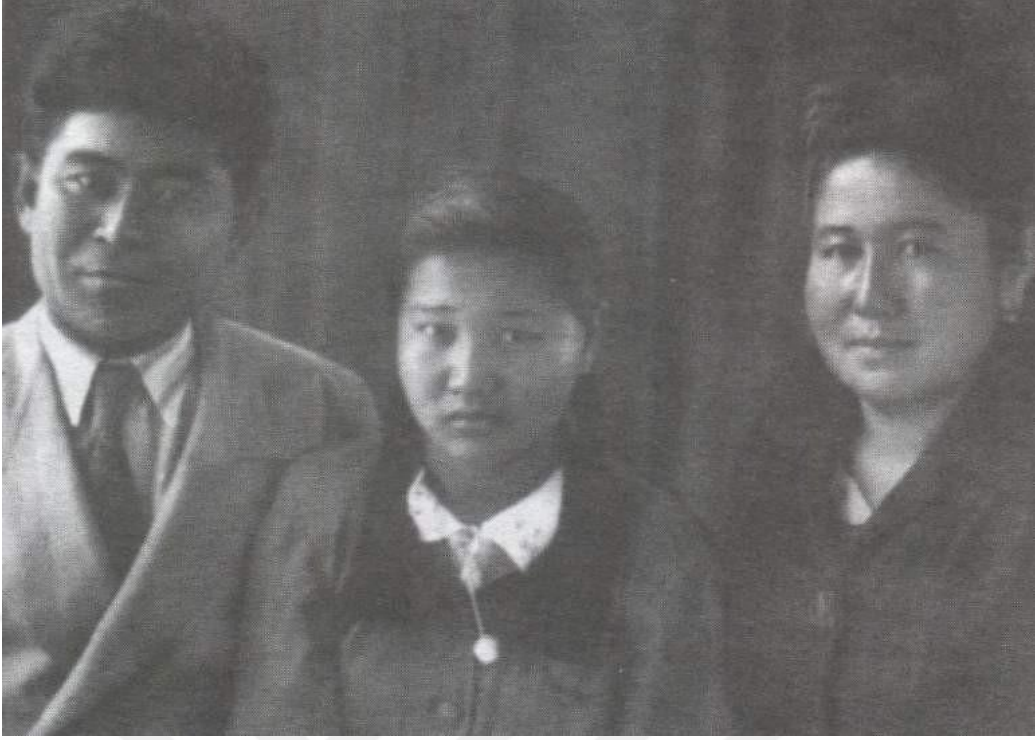
T. Ümötaliyev. Bulgaristan, 1944.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 441.

Soldan sağa: A. Baybatırov, S. Kiyizbayeva, A. Tokombayev, T. Ümötaliyev.
Bayram töreni, 1948.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 441.

Temirkul, kızı Camal ve eşi Zuura ile, 1948.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 442.

Özbek şairi Zulfiya, T. Ümötaliyev ve eşi Zuura ile, 1948.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 442.

Temirkul, kızı Camal ile, 1949.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 443.

Temirkul, eşi Zuura ile, 1953.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 443.

K. Akayev, H. Ergaliyev, S. Lipkin, S. Uluç-Zade, T. Ümötaliyev. Taşkent, 1954.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 444.

T. Ümötaliyev, damadı Topçubek, kızı Camal ve eşi Zuura ile, 1958.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 445.

T. Ümötaliyev, K. Malikov Çin yazarlarıyla Kırgız sanatının yirminci yılında.
Moskova, 1958.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 446.

Soldan sağa: Kımbatbek Ukayev, Raykan Şükürbekov, Moldogazı Tokobayev,
Temirkul Ümötaliyev, Nikolay Gribaçev vd. 1958.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 447.

T. Ümötaliyev'in 50. yıl dönümü. Konuşmacı T. Sıdıkbekov. İlk sırada A. Kazakbayev, A. Usenbayev, O. Bölöbalayev, Korgol, 1958.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 448.

T. Ümötaliyev'in 50. yıl dönümünde, 1958.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 449.

Yıl dönümü. Kürsüde T. Ümötaliyev. Oturanlar: T. Sıdıkbekov, S. Mukanov, O. Bölöbalayev, Korgol, A. Tokombayev, K. Malikov, M. Cangaziyeve ve Kazakistan, Özbekistan ve Tacikistan'dan gelen konuklar, 1958.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 450.

Soldan sağa: İlk sırada T. Ümötaliyev, A. Tokombayev, T. Kulatov, M. Rıskulov, K. Konduçalova, ikinci sırada B. Sarnogoyev, A. Toktakunov, 1958.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 451.

T. Ümötaliyev ve S. Cusuyev, 1958.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 452.

T. Sıdıkbekov, T. Ümötaliyev, K. Bayalinov, A. Tokombayev, Y. Şivaza, 1960.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 452.

Temirkul, torunu Çınar ile. 1963.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 453.

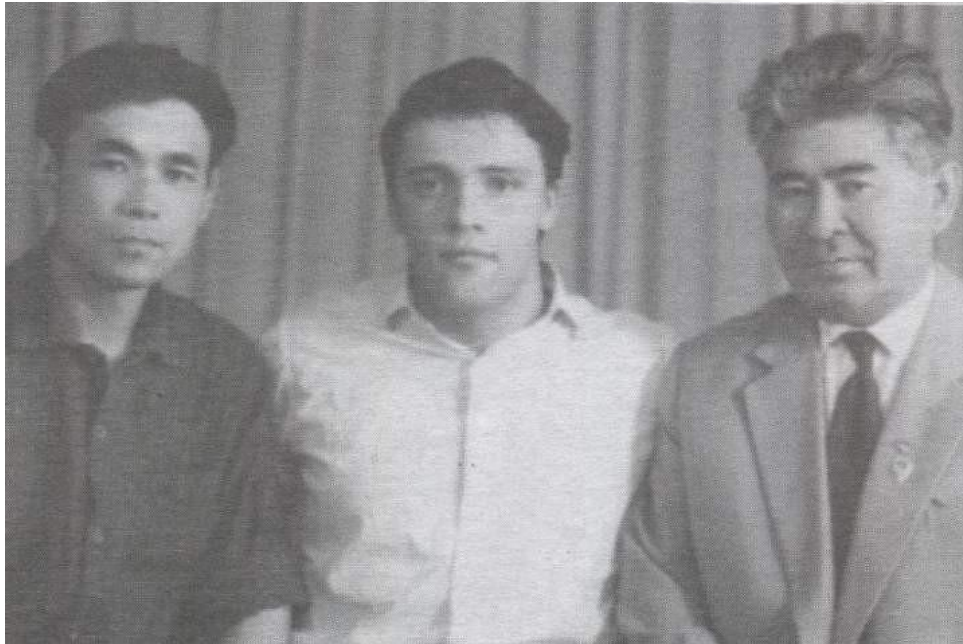
V. Muradeli, T. Ümötaliyev ve S. Eraliyev, 1963.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 453.

T. Ümötaliyev, eşi Zuura ile, 1963.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 454.

T. Sadikov, Macar şairi Tomaş ve T. Ümötaliyev, 1966.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 454.

Soldan sağa: L. Sobolev, S. Sasıkbayev, T. Ümötaliyev, S. Şimeyev, Yakut şairi M. Timofeyev, 1968.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 455.

R. Gamzatov, T. Ümötaliyev ve Ç. Aytmatov, 1968.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 455.

Soldan sağa: İlk sırada A. Tokombayev, K. Karakeyev, T. Ümötaliyev. İkinci sırada T. Sarbanov, A. Karıpkulov, S. Akiyev, 1970.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 456.

SSCB Yazarlarının VI. Kongresi. Soldan sağa: A. Stamov, A. Tokombayev, T. Ümötaliyev, M. Cangaziyev, Moskova, 1976.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 457.

T. Sadıkov, T. Usubaliyev, A. Kibalnikov, M. Anikuşkin, T. Ümötaliyev “Devrimin kahramanları” anıtının açılışında, 1978.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 456.

T. Ümötaliyev ve Ç. Aytmatov, 1979.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 458.

T. Ümötaliyev, öğrencilerle, 1980.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 458.

Torununun eşi Emil ile, 1983.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 459.

Temirkul Ümötaliyev, 1984.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 460.

T. Ümötaliyev, damadı Topçubek ve torunları Tursunbek ile Turgunbek, 1987.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 460.

T. Ümötaliyev torunu Çınar ile, 1988.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 461.

Temirkul, torunu Çınar, eşi Zuura ve Sonunbübü ile. 1988.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 461.

T. Ümötaliyev, cephe dostu, A. Aşırbayev ile, 1988.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 462.

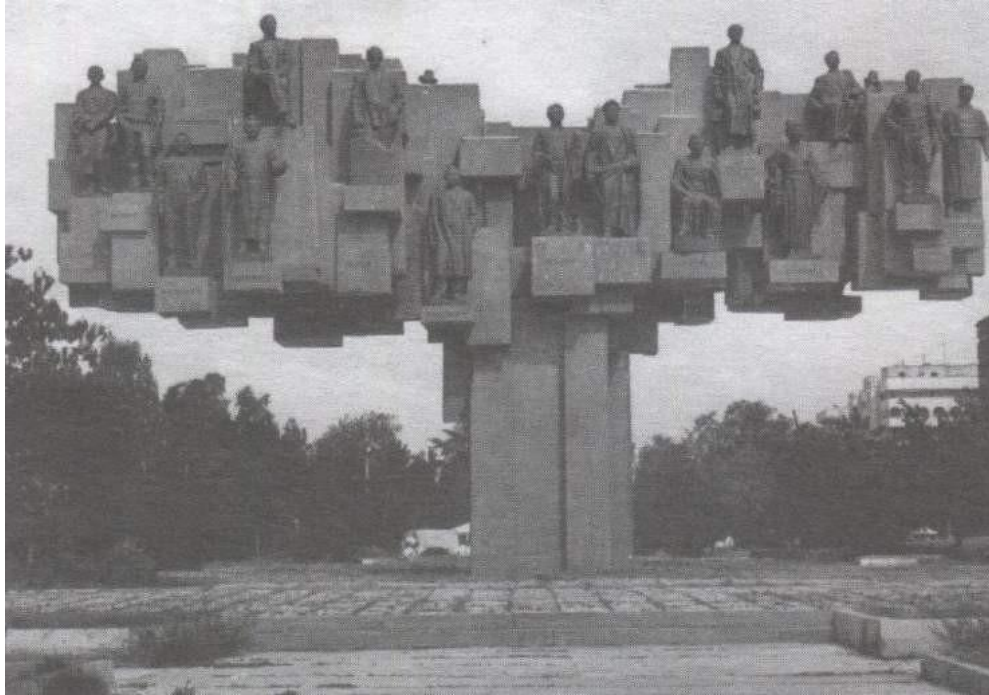
Temirkul Ümötaliyev, 80. yıl dönümü, 1988.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 462.

Temirkul Ümötaliyev'in kabrine koyulan anıtın yanında. Ala-Arça mezarlığı, 1991.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 463.

“El kutu” anıtı, 1995.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 464.

Temirkul Ümötaliyev'in oturduğu eve koyulan anı tahtasının yanında torunu Çınar ve oğlu Temir, 1998.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 464.*

Temirkul Ümötaliyev'in müzesinin bir odasının görünüşü, 1998.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 465.*

Şairin Hürriyet Caddesindeki anıtı, 1998.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 465.

Temirkul Ümötaliyev'in çocukları Camal, Topçubek ve torunları Çınar, Emil, Tursun, Turgun, Temir, 1999.

Kaynak: Temirkul Ümötaliyev (2003); *Temirkul: Irlar, Prozalar, Arnoolor*, Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru, Bişkek, s. 466.

ÖZ GEÇMİŞ

Semanur Yener, 1994 yılında Zonguldak'ta doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Zonguldak'ta tamamladı. Bülent Ecevit Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde 2013 yılında başladığı lisans eğitimini 2017 yılında tamamladı. Aynı yıl Bülent Ecevit Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans programına kaydoldu.

Yayımlanan çalışmaları;

Arıcan, Osman ve Semanur Yener (2019); "Temirkul Ümötaliyev ve Şiirlerinde Öne Çıkan Göstergeler," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 12, Sayı 64, s. 5-14.

Arıcan, Osman ve Semanur Yener (2019); "Zonguldak İli ve Kaybolmakta Olan Keller Köyü Ağzı Çekim Ekleri," *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 10, Sayı 20, s. 129-160.

Duman, Gül Banu ve Semanur Yener (2018); "Fakir Baykurt'un "Irazca'nın Dirliği" Adlı Romanının Ağız Kullanımı Açısından İncelenmesi," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 11, Sayı 58, s. 42-60.

Özer, Hasan, Özlem Turan ve Semanur Yener (2018); "Zonguldak'ın Yöresel Yemek İsimleri Üzerine Bir İnceleme," *Turkish Studies*, Cilt 13, Sayı 12, s. 341-361.